LUCAN

THE PHARSALIA

WITH PREVIEWS

LATIN TEXT OF

1887 EDITION OF

C.E. HASKINS

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

INTERLEAVABLE

🇺🇸 3.0

˅1k	**2.**305
˅2k	**3.**569
˅3k	**4.**807
˅4k	**6.**168
˅5k	**7.**338
˅6k	**8.**466
˅7k	**9.**594
˅8k	**10.**486

MID I-X **6.**198/199

1.61	˄8k
2.366	˄7k
3.630	˄6k
5.44	˄5k
6.229	˄4k
7.399	˄3k
8.527	˄2k
9.655	˄**1k**

TOTAL LINES: 8,060

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

Lucanus
Sunt quidam me dicant non esse poetam:
sed qui me vendit bybliopola putat.
— Martial, Epigrams **10.**194

Notes

Notes

desilit in fluctus deserta puppe magister
navitaque et nondum sparsa compage carinae
naufragium sibi quisque facit: sic urbe relicta
in bellum fugitur. nullum iam languidus aevo
evaluit revocare parens coniunxve maritum
fletibus aut patrii dubiae dum vota salutis
conciperent tenuere Lares: nec limine quisquam
haesit et extremo tunc forsitan urbis amatae
plenus abit visu: ruit irrevocabile volgus.
o faciles dare summa deos eademque tueri
difficiles. urbem populis victisque frequentem
gentibus et generis coeat si turba capacem
humani facilem venturo Caesare praedam
ignavae liquere manus. cum pressus ab hoste
clauditur externis miles Romanus in oris,
effugit exiguo nocturna pericula vallo,
et subitus rapti munimine caespitis agger
praebet securos intra tentoria somnos:
tu tantum audito bellorum nomine, Roma,
desereris; nox una tuis non credita muris.
danda tamen venia est tantorum danda pavorum:
Pompeio fugiente timent. tum ne qua futuri
spes saltem trepidas mentes levet addita fati
peioris manifesta fides superique minaces
prodigiis terras implerunt aethera pontum.
L1[O] ignota obscurae viderunt sidera noctes,
𝔸 ardentemque polum flammis, caeloque volantis
obliquas per inane faces, crinemque timendi
sideris et terris mutantem regna cometen.
fulgura fallaci micuerunt crebra sereno,
et varias ignis denso dedit aere formas:
nunc iaculum longo nunc sparso lumine lampas
emicuit caelo. tacitum sine nubibus ullis
fulmen et Arctois rapiens e partibus ignem
percussit Latiale caput: stellaeque minores
per vacuom solitae noctis decurrere tempus
in medium venere diem: cornuque coacto
iam Phoebe toto fratrem cum redderet orbe
terrarum subita percussa expalluit umbra.
ipse caput medio Titan cum ferret Olympo
condidit ardentis atra caligine currus
involuitque orbem tenebris, gentesque coegit
desperare diem: qualem fugiente per ortus
sole Thyesteae noctem duxere Mycenae.
◆ ora ferox Siculae laxavit Mulciber Aetnae;
nec tulit in caelum flammas sed vertice prono
ignis in Hesperium cecidit latus. atra Charybdis
sanguineum fundo torsit mare. flebile saevi
latravere canes. Vestali raptus ab ara
ignis; et ostendens confectas flamma Latinas

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 1

PREVIEW Book 2

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 695 lines 3.0

𝔸 **3L** 1 - 550
𝔹 **1L** 551 - 695

PRINT 2-SIDED: **3 to 10**

BELLA per Emathios plus quam civilia campos
iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
in sua victrici conversum viscera dextra,
cognatasque acies, et rupto foedere regni
certatum totis concussi viribus orbis
in commune nefas, infestisque obvia signis
signa, pares aquilas, et pila minantia pilis.
  quis furor, o cives, quae tanta licentia ferri
gentibus invisis Latium praebere cruorem?
cumque superba foret Babylon spolianda tropaeis
Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta,
bella geri placuit nullos habitura triumphos?
heu quantum terrae potuit pelagique parari
hoc quem civiles hauserunt sanguine dextrae,
unde venit Titan, et nox ubi sidera condit,
quaque dies medius flagrantibus aestuat horis,
et qua bruma rigens ac nescia vere remitti
adstringit Scythico glacialem frigore pontum.
sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,
et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.
tum, si tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
totum sub Latias leges cum miseris orbem,
in te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
at nunc semirutis pendent quod moenia tectis
urbibus Italiae, lapsisque ingentia muris

saxa iacent, nulloque domus custode tenentur,
rarus et antiquis habitator in urbibus errat,
horrida quod dumis multosque inarata per annos
Hesperia est, desuntque manus poscentibus arvis,
non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Poenus erit: nulli penitus descendere ferro
contigit: alta sedent civilis volnera dextrae.
quod si non aliam venturo fata Neroni
invenere viam, magnoque aeterna parantur
regna deis, caelumque suo servire Tonanti
non nisi saevorum potuit post bella gigantum,
iam nihil, o superi, querimur: scelera ipsa nefasque
hac mercede placent: diros Pharsalia campos
impleat, et Poeni saturentur sanguine manes;
ultima funesta concurrant proelia Munda.
his, Caesar, Perusina fames Mutinaeque labores
accedant fatis; et quas premit aspera classes
Leucas; et ardenti servilia bella sub Aetna:
multum Roma tamen debet civilibus armis
quod tibi res acta est. te, cum statione peracta
astra petes serus, praelati regia caeli
excipiet gaudente polo, seu sceptra tenere,
seu te flammigeros Phoebi conscendere currus,
telluremque nihil mutato sole timentem
igne vago lustrare iuvet: tibi numine ab omni

sacrorum, Druidae, positis repetistis ab armis.
solis nosse deos et caeli numina vobis
aut solis nescire datum: nemora alta remotis
incolitis lucis. vobis auctoribus umbrae
non tacitas Erebi sedes Ditisque profundi
pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
orbe alio: longae canitis si cognita vitae
mors media est. certe populi quos despicit Arctos
felices errore suo quos ille timorum
maximus haut urguet leti metus. inde ruendi
in ferrum mens prona viris animaeque capaces
mortis et ignavom rediturae parcere vitae.
et vos cirrigeros bellis arcere Caycos
oppositi petitis Romam Rhenique feroces
deseritis ripas et apertum gentibus orbem.
  Caesar ut immensae collecto robore vires
audendi maiora fidem fecere per omnem
spargitur Italiam vicinaque moenia complet.
vana quoque ad veros accessit fama timores
irrupitque animos populi clademque futuram
intulit et velox properantis nuntia belli
innumeras solvit falsa in praeconia linguas.
est qui tauriferis ubi se Mevania campis
explicat audaces ruere in certamina turmas
adferat, et qua Nar Tiberino illabitur amni

barbaricas saevi discurrere Caesaris alas:
ipsum omnes aquilas conlataque signa ferentem
agmine non uno densisque incedere castris.
nec qualem meminere vident: maiorque ferusque
mentibus occurrit victoque immanior hoste.
hunc inter Rhenum populos Alpesque iacentis
finibus Arctois patriaque a sede revolsos
pone sequi, iussamque feris a gentibus urbem
Romano spectante rapi. sic quisque pavendo
dat vires famae: nulloque auctore malorum
quae finxere timent. nec solum volgus inani
perculsum terrore pavet: sed curia et ipsi
sedibus exsiluere Patres invisaque belli
consulibus fugiens mandat decreta senatus.
tum quae tuta petant et quae metuenda relinquant
incerti, quo quemque fugae tulit impetus urgent
praecipitem populum, serieque haerentia longa
agmina prorumpunt. credas aut tecta nefandas
corripuisse faces aut iam quatiente ruina
nutantis pendere domos: sic turba per urbem
praecipiti lymphata gradu, **velut unica rebus
spes foret adflictis patrios excedere muros**,
inconsulta ruit. qualis, cum turbidus Auster
reppulit a Libycis immensum Syrtibus aequor
fractaque veliferi sonuerunt pondera mali,

lapsus ad aequoreas nomen non pertulit undas.
Lucan solvuntur flavi longa statione Rutheni:
mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
finis et Hesperiae promoto limite Varus:
quaque sub Herculeo sacratus nomine portus
urget rupe cava pelagus: non Caurus in illum
ius habet aut Zephyrus: solus sua litora turbat
Circius et tuta prohibet statione Monoeci.
quaque iacet litus dubium quod terra fretumque
vindicat alternis vicibus cum funditur ingens
oceanus, vel cum refugis se fluctibus aufert.
ventus ab extremo pelagus sic axe volutet
destituatque ferens; an sidere mota secundo
Tethyos unda vagae lunaribus aestuet horis;
flammiger an Titan ut alentis hauriat undas
erigat oceanum fluctusque ad sidera ducat,
quaerite quos agitat mundi labor: at mihi semper
tu quaecumque moves tam crebros causa meatus
ut superi volvere late. tum rura Nemetis
qui tenet, et ripas Aturi qua litore curvo
molliter admissum claudit Tarbellicus aequor,
signa movet, gaudetque amoto Santonus hoste:
et Biturix longisque leves Suessones in armis:
optimus excusso Leucus Remusque lacerto;
optima gens flexis in gyrum Sequana frenis:
L2[O] et docilis rector monstrati Belga covinni:
𝔸 Arvernique ausi Latios se fingere fratres
sanguine ab Iliaco populi; nimiumque rebellis
Nervius et caesi pollutus sanguine Cottae:
et qui te laxis imitantur, Sarmata, braccis
Vangiones: Batavique truces quos aere recurvo
stridentes acuere tubae: qua Cinga pererrat
gurgite: qua Rhodanus raptum velocibus undis
in mare fert Ararim: qua montibus ardua summis
gens habitat cana pendentis rupe Gebennas:
? *Pictones immunes subigunt sua rura; nec ultra*
? *instabiles Turonas circumsita castra coercent.*
? *in nebulis Meduana tuis marcere perosus*
? *Andus, iam placida Ligeris recreatur ab unda,*
? *incluta Caesareis Genabos dissoluitur alis.*
tu quoque laetatus converti proelia Trevir:
et nunc tonse Ligur quondam per colla decora
crinibus effusis toti praelate Comatae:
et quibus immitis placatur sanguine diro
✦ Teutates horrensque feris altaribus Hesus
et Taranis Scythicae non mitior ara Dianae.
vos quoque, qui fortes animas belloque peremptas
laudibus in longum vates dimittitis aevom,
plurima securi fudistis carmina, Bardi.
et vos barbaricos ritus moremque sinistrum

cedetur, iurisque tui natura relinquet,
quis deus esse velis, ubi regnum ponere mundi. Lucan
sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe,
nec polus adversi calidus qua vergitur Austri;
unde tuam videas obliquo sidere Romam.
aetheris immensi partem si presseris unam,
sentiet axis onus. librati pondera caeli
orbe tene medio: pars aetheris illa sereni
tota vacet nullaeque obstent a Caesare nubes.
tum genus humanum positis sibi consulat armis,
inque vicem gens omnis amet: pax missa per orbem
ferrea belligeri compescat limina Iani.
sed mihi iam numen: nec, si te pectore vates
accipio, Cirrhaea velim secreta moventem
sollicitare deum, Bacchumque avertere Nysa.
tu satis ad dandas Romana in carmina vires.
fert animus causas tantarum expromere rerum,
immensumque aperitur opus, quid in arma furentem
impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
invida fatorum series, summisque negatum
stare diu; nimioque graves sub pondere lapsus;
nec se Roma ferens. sic, cum compage soluta
saecula tot mundi suprema coegerit hora,
antiquom repetent iterum chaos omnia; mixtis
sidera sideribus concurrent: ignea pontum
astra petent: tellus extendere litora nolet L2[O]
excutietque fretum: fratri contraria Phoebe 𝔸
ibit, et obliquom bigas agitare per orbem
indignata diem poscet sibi: totaque discors
machina divolsi turbabit foedera mundi.
in se magna ruunt: laetis hunc numina rebus
crescendi posuere modum; nec gentibus ullis
commodat in populum terrae pelagique potentem
invidiam Fortuna suam. tu causa malorum,
facta tribus dominis communis, Roma, nec umquam
in turbam missi feralia foedera regni.
o male concordes nimiaque cupidine caeci,
quid miscere iuvat vires orbemque tenere
in medium? dum terra fretum terramque levabit
aer et longi volvent Titana labores,
noxque diem caelo totidem per signa sequetur,
nulla fides regni sociis omnisque potestas
impatiens consortis erit. nec gentibus ullis
credite, nec longe fatorum exempla petantur.
fraterno primi maduerunt sanguine muri.
nec pretium tanti tellus pontusque furoris
tunc erat: exiguom dominos commisit asylum.
temporis angusti mansit concordia discors,
paxque fuit non sponte ducum. nam sola futuri
Crassus erat belli medius mora. qualiter undas

qui secat et geminum gracilis mare separat Isthmos
nec patitur conferre fretum, si terra recedat,
Ionium Aegaeo frangat mare: sic, ubi saeva
arma ducum dirimens miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculavit sanguine Carras,
Parthica Romanos solverunt damna furores.
plus illa vobis acie quam creditis actum est,
Arsacidae: bellum victis civile dedistis.
dividitur ferro regnum: populique potentis
quae mare quae terras quae totum possidet orbem
non cepit fortuna duos. nam pignora iuncti
sanguinis et diro ferales omine taedas
abstulit ad manes Parcarum Iulia saeva
intercepta manu. quod si tibi fata dedissent
maiores in luce moras, tu sola furentem
inde virum poteras atque hinc retinere parentem,
armatasque manus excusso iungere ferro,
ut generos mediae soceris iunxere Sabinae.
morte tua discussa fides bellumque movere
permissum ducibus. stimulos dedit aemula virtus.
tu nova ne veteres obscurent acta triumphos,
et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne, times: te iam series ususque laborum
erigit impatiensque loci fortuna secundi.
nec quemquam iam ferre potest Caesarve priorem
L2[I] Pompeiusve parem. quis iustius induit arma
𝔸 scire nefas: magno se iudice quisque tuetur,
victrix causa deis placuit sed victa Catoni.
nec coiere pares: alter vergentibus annis
in senium longoque togae tranquillior usu
dedidicit iam pace ducem; famaeque petitor
multa dare in volgus; totus popularibus auris
impelli plausuque sui gaudere theatri:
nec reparare novas vires, multumque priori
credere fortunae. stat magni nominis umbra:
qualis frugifero quercus sublimis in agro
exuvias veteres populi sacrataque gestans
dona ducum: nec iam validis radicibus haerens
pondere fixa suo est: nudosque per aera ramos
effundens trunco non frondibus efficit umbram;
et quamvis primo nutet casura sub Euro,
tot circum silvae firmo se robore tollant,
sola tamen colitur. sed non in Caesare tantum
nomen erat nec fama ducis: sed nescia virtus
◆ stare loco: solusque pudor non vincere bello.
acer et indomitus; quo spes quoque ira vocasset
ferre manum, et numquam temerando parcere ferro:
successus urguere suos, instare favori
numinis: impellens quidquid sibi summa petenti
obstaret, gaudensque viam fecisse ruina.

detrahimus dominos urbi servire paratae.
dixerat, at dubium non claro murmure volgus
secum incerta fremit: pietas patriique penates
quamquam caede feras mentes animosque tumentis
frangunt; sed diro ferri revocantur amore
ductorisque metu. summi tum munera pili
Laelius emeritique gerens insignia doni
servati civis referentem praemia quercum:
‘si licet,’ exclamat, ‘Romani maxime rector
nominis et ius est veras expromere voces,
quod tam lenta tuas tenuit patientia vires
conquerimur. deeratne tibi fiducia nostri?
dum movet haec calidus spirantia corpora sanguis
et dum pila valent fortes torquere lacerti
degenerem patiere togam regnumque senatus?
usque adeo miserum est civili vincere bello?
duc age per Scythiae populos per inhospita Syrtis
litora per calidas Libyae sitientis harenas:
haec manus ut victum post terga relinqueret orbem
oceani tumidas remo conpescuit undas,
fregit et Arctoo spumantem vertice Rhenum.
iussa sequi tam posse mihi quam velle necesse est.
nec civis meus est in quem tua classica, Caesar,
audiero. per signa decem felicia castris
perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos;
pectore si fratris gladium iuguloque parentis L2[I]
condere me iubeas plenaeque in viscera partu 𝔸
coniugis invita peragam tamen omnia dextra;
si spoliare deos ignemque immittere templis,
numina miscebit castrensis flamma Monetae;
castra super Tusci si ponere Tybridis undas
Hesperios audax veniam metator in agros.
tu quoscumque voles in planum effundere muros
his aries actus disperget saxa lacertis:
illa licet penitus tolli quam iusseris urbem
Roma sit. his cunctae simul adsensere cohortes,
elatasque alte quaecumque ad bella vocaret
promisere manus. it tantus ad aethera clamor
quantus piniferae Boreas cum Thraecius Ossae
rupibus incubuit curvato robore pressae
fit sonus aut rursus redeuntis in aethera silvae.
  Caesar ut acceptum tam prono milite bellum
fataque ferre videt, ne quo languore moretur
fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes
evocat et Romam motis petit undique signis.
deservere cavo tentoria fixa Lemano.
castraque quae Vogesi curvam super ardua rupem
pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis,
hi vada liquerunt Isarae qui, gurgite ductus
per tam multa suo, famae maioris in amnem

hoc cruor Arctois meruit diffusus in arvis
Lucan volneraque et mortes hiemesque sub Alpibus actae?
non secus ingenti bellorum Roma tumultu
concutitur quam si Poenus transcenderit Alpes
Hannibal. implentur valido tirone cohortes:
in classem cadit omne nemus: terraque marique
iussus Caesar agi. quid? si mihi signa iacerent
Marte sub adverso ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cum Fortuna secundis
mecum rebus agat superique ad summa vocantes
temptamur. veniat dux longa pace solutus
milite cum subito partesque in bella togatae
Marcellusque loquax et nomina vana Catones.
scilicet extremi Pompeium emptique clientes
continuo per tot sociabunt tempora regno?
ille reget currus nondum patientibus annis?
ille semel raptos numquam dimittet honores?
quid iam rura querar totum suppressa per orbem
ac iussam servire famem? quis castra timenti
nescit mixta foro, gladii cum triste micantes
iudicium insolita trepidum cinxere corona,
atque auso medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauserunt signa Milonem?
nunc quoque ne lassum teneat privata senectus
bella nefanda parat suetus civilibus armis
L3[O] et docilis Sullam sceleris vicisse magistrum.
𝔸 utque ferae tigres numquam posuere furorem,
quas, nemore Hyrcano matrum dum lustra sequuntur
altus caesorum pavit cruor armentorum,
sic et Sullanum solito tibi lambere ferrum
durat, Magne, sitis. nullus semel ore receptus
pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
quis scelerum modus est? ex hoc iam te, improbe, regno
ille tuus saltem doceat descendere Sulla.
post Cilicasne vagos et lassi Pontica regis
proelia barbarico vix consummata veneno
ultima Pompeio dabitur provincia Caesar,
quod non victrices aquilas deponere iussus
parverim? mihi si merces erepta laborum est
his saltem longi non cum duce praemia belli
reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
conferet exsanguis quo se post bella senectus?
quae sedes erit emeritis? quae rura dabuntur
quae noster veteranus aret? quae moenia fessis?
an melius fient piratae, Magne, coloni?
tollite iampridem victricia tollite signa:
viribus utendum est quas fecimus: arma tenenti MID I
omnia dat, qui iusta negat: nec numina deerunt;
nam nec praeda meis neque regnum quaeritur armis,

qualiter expressum ventis per nubila fulmen
aetheris impulsi sonitu mundique fragore Lucan
emicuit rupitque diem populosque paventis
terruit obliqua praestringens lumina flamma:
in sua templa furit: nullaque exire vetante
materia, magnamque cadens magnamque revertens
dat stragem late sparsosque recolligit ignes.
hae ducibus causae suberant: sed publica belli
semina, quae populos semper mersere potentis.
namque ut opes mundo nimias fortuna subacto
intulit et rebus mores cessere secundis,
praedaque et hostiles luxum suasere rapinae:
non auro tectisque modus: mensasque priores
aspernata fames: cultus gestare decoros
vix nuribus rapuere mares: fecunda virorum
paupertas fugitur; totoque accersitur orbe
quo gens quaeque perit. tum longos iungere fines
agrorum, et quondam duro sulcata Camilli
vomere et antiquos Curiorum passa ligones
longa sub ignotis extendere rura colonis.
non erat is populus quem pax tranquilla iuvaret,
quem sua libertas immotis pasceret armis.
inde irae faciles; et quod suasisset egestas
vile nefas; magnumque decus ferroque petendum
plus patria potuisse sua; mensuraque iuris
vis erat: hinc leges et plebiscita coactae, L3[O]
et cum consulibus turbantes iura tribuni: 𝔸
hinc rapti fasces pretio sectorque favoris
ipse sui populus, letalisque ambitus urbi,
annua venali referens certamina Campo:
hinc usura vorax avidumque in tempora faenus
et concussa fides et multis utile bellum.
iam gelidas Caesar cursu superaverat Alpes,
ingentisque animo motus bellumque futurum
ceperat. ut ventum est parvi Rubiconis ad undas
ingens visa duci Patriae trepidantis imago
clara per obscuram voltu maestissima noctem
turrigero canos effundens vertice crines
caesarie lacera nudisque adstare lacertis,
et gemitu permixta loqui: 'quo tenditis ultra?
quo fertis mea signa, viri? si iure venitis,
si cives, huc usque licet.' tum perculit horror
membra ducis, riguere comae, gressumque coercens
languor in extrema tenuit vestigia ripa.
mox ait: o magnae qui moenia prospicis urbis
Tarpeia de rupe Tonans Phrygiique penates
gentis Iuleae et rapti secreta Quirini
et residens celsa Latiaris Iuppiter Alba
Vestalesque foci summique o numinis instar
Roma fave coeptis; non te furialibus armis

persequor: en adsum victor terraque marique
Caesar ubique tuus, liceat modo, nunc quoque miles.
ille erit ille nocens qui me tibi fecerit hostem.
inde moras soluit belli tumidumque per amnem
signa tulit propere. **sicut squalentibus arvis**
aestiferae Libyes viso leo comminus hoste
subsedit dubius totam dum colligit iram;
mox ubi se saevae stimulavit verbere caudae,
erexitque iubas, vasto et grave murmur hiatu
infremuit, tum torta levis si lancea Mauri
haereat aut latum subeant venabula pectus,
per ferrum tanti securus volneris exit.
  fonte cadit modico parvisque impellitur undis
puniceus Rubicon cum fervida canduit aestas:
perque imas serpit valles et Gallica certus
limes ab Ausoniis disterminat arva colonis.
tum vires praebebat hiemps atque auxerat undas
tertia iam gravido pluvialis Cynthia cornu,
et madidis Euri resolutae flatibus Alpes.
primus in obliquom sonipes opponitur amnem
excepturus aquas: molli tum cetera rumpit
turba vado faciles iam fracti fluminis undas.
Caesar ut adversam superato gurgite ripam
attigit Hesperiae vetitis et constitit arvis:
hic, ait, hic pacem temerataque iura relinquo;
L3[I] te, Fortuna, sequor. procul hinc iam foedera sunto.
𝔸 credidimus fatis. utendum est iudice bello.
sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
impiger et torto Balearis verbere fundae
ocior et missa Parthi post terga sagitta;
vicinumque minax invadit Ariminon. ignes
solis lucifero fugiebant astra relicto,
iamque dies primos belli visura tumultus
exoritur. seu sponte deum, seu turbidus Auster
impulerat, maestam tenuerunt nubila lucem.
constitit ut capto iussus deponere miles
signa foro, stridor lituom clangorque tubarum
non pia concinuit cum rauco classica cornu.
rupta quies populi stratisque excita iuventus
deripuit sacris adfixa penatibus arma
quae pax longa dabat: nuda iam crate fluentis
invadunt clupeos curvataque cuspide pila
et scabros nigrae morsu robiginis enses.
ut notae fulsere aquilae Romanaque signa,
✦ et celsus medio conspectus in agmine Caesar,
deriguere metu, gelidos pavor occupat artus,
et tacito mutos volvunt in pectore questus:
Lucan ‘o male vicinis haec moenia condita Gallis,
o tristi damnata loco. pax alta per omnes
et tranquilla quies populos: nos praeda furentum
primaque castra sumus. melius, Fortuna, dedisses
orbe sub Eoo sedem gelidaque sub Arcto
errantisque domos Latii quam claustra tueri.
nos primi Senonum motus Cimbrumque ruentem
vidimus et Martem Libyes cursumque furoris
Teutonici: quotiens Romam Fortuna lacessit,
hac iter est bellis.’ gemitu sic quisque latenti
non ausus timuisse palam: vox nulla dolori
credita: sed quantum, volucres cum bruma coercet,
rura silent, mediusque tacet sine murmure pontus,
tanta quies. noctis gelidas lux solverat umbras:
ecce faces belli dubiaeque in proelia menti
urgentis addunt stimulos cunctasque pudoris
rumpunt fata moras: iustos Fortuna laborat
esse ducis motus et causas invenit armis.
expulit ancipiti discordes urbe tribunos
victo iure minax iactatis curia Gracchis.
hos iam mota ducis vicinaque signa petentis
audax venali comitatur Curio lingua:
vox quondam populi libertatemque tueri
ausus et armatos plebi miscere potentis.
utque ducem varias volventem pectore curas
conspexit: dum voce tuae potuere iuvari,
Caesar, ait, partes, quamvis nolente senatu
traximus imperium tum, cum mihi Rostra tenere
ius erat et dubios in te transferre Quirites. **L3[I]**
sed postquam leges bello silvere coactae, 𝔸
pellimur e patriis laribus patimurque volentes
exsilium: tua nos faciet victoria cives.
dum trepidant nullo firmatae robore partes,
tolle moras. semper nocuit differre paratis.
par labor atque metus pretio maiore petuntur.
bellantem geminis tenuit te Gallia lustris
pars quota terrarum. facili si proelia pauca
gesseris eventu tibi Roma subegerit orbem.
nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
excipit aut sacras poscunt Capitolia lauros.
livor edax tibi cuncta negat: gentesque subactas
vix impune feres. socerum depellere regno
decretum genero est: partiri non potes orbem:
solus habere potes. sic postquam fatus, et ipsi
in bellum prono tantum tamen addidit irae
accenditque ducem quantum clamore iuvatur
Eleus sonipes, quamvis iam carcere clauso
immineat foribus pronusque repagula laxet.
convocat armatos extemplo ad signa maniplos:
utque satis trepidum turba coeunte tumultum
composuit, voltu dextraque silentia iussit: **Lucan**
bellorum o socii, qui mille pericula Martis
mecum, ait, experti decimo iam vincitis anno,

noscant venturas ut dira per omina clades?
sive parens rerum, cum primum informia regna
materiemque rudem flamma cedente recepit,
fixit in aeternum causas, qua cuncta coercet
se quoque lege tenens, et saecula iussa ferentem
fatorum inmoto divisit limite mundum:
sive nihil positum est sed Fors incerta vagatur
fertque refertque vices et habet mortalia casus:
sit subitum quodcumque paras: sit caeca futuri
mens hominum fati: liceat sperare timenti.
  ergo ubi concipiunt quantis sit cladibus orbi
constatura fides superum ferale per urbem
iustitium: latuit plebeio tectus amictu
omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.
tum questus tenuere suos magnusque per omnes
errabat sine voce dolor. sic funere primo
attonitae tacuere domus, cum corpora nondum
conclamata iacent nec mater crine soluto
exigit ad saevos famularum bracchia planctus:
sed cum membra premit fugiente rigentia vita
voltusque exanimes oculosque in morte micantis,
necdum est ille dolor nec iam metus: incubat amens
miraturque malum. cultus matrona priores
deposuit: maestaeque tenent delubra catervae.
hae lacrimis sparsere deos, hae pectora duro
adflixere solo: lacerasque in limine sacro
attonitae fudere comas: votisque vocari
adsuetas crebris feriunt ululatibus aures.
nec cunctae summi templo iacuere Tonantis:
divisere deos: et nullis defuit aris
invidiam factura parens: quarum una madentis
scissa genas planctu liventis atra lacertos,
nunc, ait o miserae, contundite pectora matres,
nunc laniate comas neve hunc differte dolorem
et summis servate malis: nunc flere potestas
dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter
gaudendum est. his se stimulis dolor ipse lacessit.
  nec non bella viri diversaque castra petentes
effundunt iustas in numina saeva querellas:
o miserae sortis, quod non in Punica nati
tempora Cannarum fuimus Trebiaeque iuventus.
non pacem petimus, superi: date gentibus iras:
nunc urbes excite feras: coniuret in arma
mundus: Achaemeniis decurrant Medica Susis
agmina: Massageten Scythicus non adliget Hister:
fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis et indomitum Rheni caput: omnibus hostes
reddite nos populis: civile avertite bellum:
hinc Dacus premat inde Getes: occurrat Hiberis
alter, ad Eoas hic vertat signa pharetras.
nulla vacet tibi, Roma, manus. vel perdere nomen

scinditur in partes geminoque cacumine surgit
Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus
subsedit, veteremque iugis nutantibus Alpes
discussere nivem. Tethys maioribus undis
Hesperiam Calpen summumque implevit Atlanta.
indigetes flevisse deos urbisque laborem
testatos sudore Lares delapsaque templis
dona suis dirasque diem foedasse volucres
accipimus; silvisque feras sub nocte relictis
audaces media posuisse cubilia Roma.
tum pecudum faciles humana ad murmura linguae,
monstrosique hominum partus numeroque modoque
membrorum, matremque suus conterruit infans:
diraque per populum Cumanae carmina vatis
volgantur. tum quos sectis Bellona lacertis
saeva movet cecinere deos: crinemque rotantes
sanguineum populis ulularunt tristia Galli.
compositis plenae gemuerunt ossibus urnae.
tum fragor armorum magnaeque per avia voces
auditae nemorum, et venientes comminus umbrae.
quique colunt iunctos extremis moenibus agros
diffugiunt: ingens urbem cingebat Erinys
excutiens pronam flagranti vertice pinum
stridentisque comas: Thebanam qualis Agaven
impulit aut saevi contorsit tela Lycurgi
Eumenis: aut qualem iussu Iunonis iniquae
horruit Alcides viso iam Dite Megaeram.
insonuere tubae et quanto clamore cohortes
miscentur tantum nox atra silentibus umbris
edidit: et medio visi consurgere Campo
tristia Sullani cecinere oracula manes:
tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
agricolae fracto Marium fugere sepulchro.
  haec propter placuit Tuscos de more vetusto
acciri vates. quorum qui maximus aevo
Aruns incoluit desertae moenia Lucae,
fulminis edoctus motus venasque calentis
fibrarum et monitus volitantis in aere pennae,
monstra iubet primum nullo quae semine discors
protulerat natura rapi sterilique nefandos
ex utero fetus infaustis urere flammis.
mox iubet et totam pavidis a civibus urbem
ambiri, et festo purgantis moenia lustro
longa per extremos pomeria cingere fines
pontifices sacri quibus est permissa potestas.
turba minor ritu sequitur succincta Gabino,
Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos
Troianam soli cui fas vidisse Minervam.
tum qui fata deum secretaque carmina servant
et lotam parvo revocant Almone Cybeben,

et doctus volucres augur servare sinistras,
septemvirque epulis festis, Titiique sodales,
et Salius laeto portans ancilia collo,
attollens apicem generoso vertice Flamen.
dumque illi effusam longis anfractibus urbem
circumeunt, Arruns dispersos fulminis ignes
colligit et terrae maesto cum murmure condit,
datque locis nomen sacris. tunc admovet aris
electa cervice marem. iam fundere Bacchum
coeperat obliquoque molas inducere cultro:
impatiensque diu non grati victima sacri,
cornua succincti premerent cum torva ministri,
deposito victum praebebat poplite collum.
nec cruor emicuit solitus: sed volnere largo
diffusum rutilo nigrum pro sanguine virus.
palluit adtonitus sacris feralibus Aruns
atque iram superum raptis quaesivit in extis.
terruit ipse color vatem: nam pallida taetris
viscera tincta notis gelidoque infecta cruore
plurimus adsperso variabat sanguine livor.
cernit tabe iecur madidum: venasque minaces
hostili de parte videt. pulmonis anheli
fibra latet parvusque secat vitalia limes.
cor iacet: et saniem per hiantis viscera rimas
emittunt: produntque suas omenta latebras.
quodque — nefas — nullis impune apparuit extis
ecce videt capiti fibrarum increscere molem
alterius capitis: pars aegra et marcida pendet,
pars micat et celeri venas movet improba pulsu.
his ubi concepit magnorum fata malorum
exclamat: vix fas, superi, quaecumque monetis
prodere me populis: neque enim tibi summe litavi
Iuppiter hoc sacrum: caesique in pectora tauri
inferni venere dei. non fanda timemus:
sed venient maiora metu. di visa secundent
et fibris sit nulla fides; sed conditor artis
finxerit ista Tages. flexa sic omina Tuscus
involvens multaque tegens ambage canebat.
  at Figulus cui cura deos secretaque caeli
nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphis
aequaret visu numerisque moventibus astra,
aut hic errat, ait, nulla cum lege per aevom
mundus et incerto discurrunt sidera motu:
aut si fata movent urbi generique paratur
humano matura lues. terraene dehiscent
subsidentque urbes? an tollet fervidus aer
temperiem? segetes tellus infida negabit?
omnis an infusis miscebitur unda venenis?
quod cladis genus, o superi, qua peste paratis
saevitiam? extremi multorum tempus in unum
convenere dies. summo si frigida caelo
stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudisset Aquarius imbres
totaque diffuso latuisset in aequore tellus.
si saevom radiis Nemeaeum, Phoebe, Leonem
nunc premeres, toto fluerent incendia mundo
succensusque tuis flagrasset curribus aether.
hi cessant ignes: tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda chelasque peruris
quid tantum, Gradive, paras? nam mitis in alto
Iuppiter occasu premitur Venerisque salubre
sidus hebet motuque celer Cyllenius haeret,
et caelum Mars solus habet. cur signa meatus
deservere suos mundoque obscura feruntur:
ensiferi nimium fulget latus Orionis?
imminet armorum rabies: ferrique potestas
confundet ius omne manu: scelerique nefando
nomen erit virtus: multosque exibit in annos
hic furor: et superos quid prodest poscere finem?
cum domino pax ista venit. duc, Roma, malorum
continuam seriem clademque in tempora multa
extrahe civili tantum iam libera bello.
  terruerant satis haec pavidam praesagia plebem:
sed maiora premunt. nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo,
talis et attonitam rapitur matrona per urbem
vocibus his prodens urguentem pectora Phoebum:
quo feror, o Paean? qua me super aethera raptam
constituis terra? video Pangaea nivosis
cana iugis latosque Haemi sub rupe Philippos.
quis furor hic, o Phoebe, doce: quo tela manusque
Romanae miscent acies bellumque sine hoste est?
quo diversa feror? primos me ducis in ortus
qua mare Lagei mutatur gurgite Nili.
hunc ego fluminea deformis truncus harena
qui iacet agnosco: dubiam super aequora Syrtin
arentemque feror Libyen quo tristis Erinys
transtulit Emathias acies. nunc desuper Alpis
nubiferae colles atque aeriam Pyrenen
abripimur. patriae sedes remeamus in urbis
impiaque in medio peraguntur bella senatu.
consurgunt partes iterum totumque per orbem
rursus eo. nova da mihi cernere litora Ponti
telluremque novam: vidi iam, Phoebe, Philippos.
haec ait et lasso iacuit deserta furore.

IAMQUE irae patuere deum manifestaque belli
signa dedit mundus: legesque et foedera rerum
praescia monstrifero vertit natura tumultu
indixitque nefas. cur hanc tibi, rector Olympi,
sollicitis visum mortalibus addere curam

in campum sonipes: crebroque simillima nimbo 9
trans ripam validi torserunt tela lacerti.
ingreditur pulsa fluvium statione vacantem
Caesar et ad tutas hostis compellitur arces.
et iam moturas ingentia pondera turres
erigit et mediis subrepit vinea muris.
ecce nefas belli reseratis agmina portis
captivom traxere ducem, civisque superbi
constitit ante pedes. voltu tamen alta minaci
nobilitas recta ferrum cervice poposcit.
scit Caesar poenamque peti veniamque timeri.
vive licet nolis et nostro munere, dixit,
cerne diem. victis iam spes bona partibus esto
exemplumque mei: vel, si libet, arma retempta;
et nihil hac venia, si viceris ipse, paciscor.
fatur: et adstrictis laxari vincula palmis
imperat. heu quanto melius vel caede peracta
parcere Romano potuit Fortuna pudori;
poenarum extremum cui fit quod castra secutus
sit patriae Magnumque ducem totumque senatum
ignosci. premit ille graves interritus iras,
et secum: Romamne petes pacisque recessus,
degener? in medios belli non ire furores
iamdudum moriture paras? rue certus et omnes
lucis rumpe moras et Caesaris effuge munus.
L1[O] nescius interea capti ducis arma parabat
𝔸 Magnus ut immixto firmaret robore partes.
iamque secuturo iussurus classica Phoebo
temptandasque ratus moturi militis iras
adloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
o scelerum ultores melioraque signa secuti,
o vere Romana manus, quibus arma senatus 1
non privata dedit, votis deposcite pugnam.
ardent Hesperii saevis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
✦ iam tetigit sanguis pollutos Caesaris enses.
di melius belli tulimus quod damna priores:
coeperit inde nefas. iam iam, me praeside, Roma
supplicium poenamque petat. neque enim ista vocari 1
proelia iusta decet patriae sed vindicis iram.
nec magis hoc bellum est quam cum Catilina paravit
arsuras in tecta faces sociusque furoris
Lentulus exsertique manus vaesana Cethegi.
o rabies miseranda ducis, cum fata Camillis
te, Caesar, magnisque velint miscere Metellis,
ad Cinnas Mariosque venis? sternere profecto,
ut Catulo iacuit Lepidus, nostrasque secures
passus Sicanio tegitur qui Carbo sepulcro,
quique feros movit Sertorius exsul Hiberos.
quamquam, si qua fides, his te quoque iungere, Caesar 11

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 2

PREVIEW
Book 3

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 736 lines 3.0

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

𝔸 **3L** 1 - 550
𝔹 **1L** 551 - 736

PRINT
2-SIDED:
11 to **18**

IAMQUE irae patuere deum manifestaque belli
signa dedit mundus: legesque et foedera rerum
praescia monstrifero vertit natura tumultu
indixitque nefas. cur hanc tibi, rector Olympi,
sollicitis visum mortalibus addere curam
noscant venturas ut dira per omina clades?
sive parens rerum, cum primum informia regna
materiemque rudem flamma cedente recepit,
fixit in aeternum causas, qua cuncta coercet
se quoque lege tenens, et saecula iussa ferentem
fatorum inmoto divisit limite mundum:
sive nihil positum est sed Fors incerta vagatur
fertque refertque vices et habet mortalia casus:
sit subitum quodcumque paras: sit caeca futuri
mens hominum fati: liceat sperare timenti.
ergo ubi concipiunt quantis sit cladibus orbi
constatura fides superum ferale per urbem
iustitium: latuit plebeio tectus amictu
omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.
tum questus tenuere suos magnusque per omnes
errabat sine voce dolor. sic funere primo
attonitae tacuere domus, cum corpora nondum
conclamata iacent nec mater crine soluto
exigit ad saevos famularum bracchia planctus:
sed cum membra premit fugiente rigentia vita
L1[I] voltusque exanimes oculosque in morte micantis,
𝔸 necdum est ille dolor nec iam metus: incubat amens
miraturque malum. cultus matrona priores
deposuit: maestaeque tenent delubra catervae.
hae lacrimis sparsere deos, hae pectora duro
adflixere solo: lacerasque in limine sacro
attonitae fudere comas: votisque vocari
adsuetas crebris feriunt ululatibus aures.
nec cunctae summi templo iacuere Tonantis:
divisere deos: et nullis defuit aris
✦ invidiam factura parens: quarum una madentis
scissa genas planctu liventis atra lacertos,
nunc, ait o miserae, contundite pectora matres,
nunc laniate comas neve hunc differte dolorem
et summis servate malis: nunc flere potestas
dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter
gaudendum est. his se stimulis dolor ipse lacessit.
nec non bella viri diversaque castra petentes
effundunt iustas in numina saeva querellas:
o miserae sortis, quod non in Punica nati
tempora Cannarum fuimus Trebiaeque iuventus.
non pacem petimus, superi: date gentibus iras:
Lucan nunc urbes excite feras: coniuret in arma
mundus: Achaemeniis decurrant Medica Susis
agmina: Massageten Scythicus non adliget Hister:

10 (6C) saxorumque orbes et quae super eminus hostem
tela petant altis murorum turribus aptant.
pronior in Magnum populus pugnatque minaci
cum terrore fides: ut cum mare possidet Auster
flatibus horrisonis hunc aequora tota sequuntur:
si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Aeolii tumidis inmittat fluctibus Eurum,
quamvis icta novo, ventum tenuere priorem
aequora, nubiferoque polus cum cesserit Euro,
vindicat unda Notum. facilis sed vertere mentes
terror erat dubiamque fidem fortuna ferebat.
gens Etrusca fuga trepidi nudata Libonis,
iusque sui pulso iam perdidit Umbria Thermo.
nec gerit auspiciis civilia bella paternis
Caesaris audito conversus nomine Sulla.
Varus, ut admotae pulsarunt Auximon alae,
per diversa ruens neglecto moenia tergo
qua silvae qua saxa fugit. depellitur arce
Lentulus Asculea. victor cedentibus instat
devertitque acies: solusque ex agmine tanto
dux fugit et nullas ducentia signa cohortes.
tu quoque commissae nudatam deseris arcem,
Scipio, Nuceriae: quamquam firmissima pubes
his sedeat castris iampridem Caesaris armis
Parthorum seducta metu; qua Gallica damna
supplevit Magnus, dumque ipse ad bella vocaret, L1[I]
donavit socero Romani sanguinis usum. 𝔸
at te Corfini validis circumdata muris
tecta tenent, pugnax Domiti: tua classica servat
oppositus quondam polluto tiro Miloni.
ut procul immensam campo consurgere nubem
2 (1C) ardentisque acies percussis sole corusco
conspexit telis, socii, decurrite, dixit,
fluminis ad ripas undaeque immergite pontem;
et tu montanis totus nunc fontibus exi
atque omnes trahe, gurges, aquas ut spumeus alnos
discussa conpage feras. hoc limite bellum
haereat, hac hostis lentus terat otia ripa.
2 praecipitem cohibete ducem: victoria nobis
hic primum stans Caesar erit. nec plura locutus,
devolvit rapidum nequiquam moenibus agmen.
nam prior e campis ut conspicit amne soluto
rumpi Caesar iter calida prolat ab ira:
non satis est muros latebras quaesisse pavori?
obstruitis campos fluviisque arcere paratis,
ignavi? non, si tumido me gurgite Ganges
summoveat, stabit iam flumine Caesar in ullo
post Rubiconis aquas. equitum properate catervae: Lucan
ite simul pedites: ruiturum adscendite pontem.
haec ubi dicta, levis totas accepit habenas

hinc Tyrrhena vado frangentes aequora Pisae,
illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
fluminaque in gemini spargit divortia ponti.
in laevom cecidere latus veloxque Metaurus
Crustumiumque rapax et iuncto Sapis Isauro
Senaque et Hadriacas qui verberat Aufidus undas:
quoque magis nullum tellus se solvit in amnem
Eridanus fractas devolvit in aequora silvas
Hesperiamque exhaurit aquis. hunc fabula primum
populea fluvium ripas umbrasse corona:
cumque diem pronum transverso limite ducens
succendit Phaethon flagrantibus aethera loris,
gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
hunc habuisse pares Phoebeis ignibus undas.
non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
Aegypti Libycas Nilus stagnaret harenas.
non minor hic Histro, nisi quod dum permeat orbem
Hister casuros in quaelibet aequora fontes
accipit et Scythicas exit non solus in undas.
dexteriora petens montis declivia Thybrim
unda facit Rutubamque cavom. delabitur inde
Vulturnusque celer nocturnaeque editor aurae
Sarnus et umbrosae Liris per regna Maricae
Vestinis impulsus aquis radensque Salerni
L2[O] culta Siler nullasque vado qui Macra moratus
𝔸 alnos vicinae procurrit in aequora Lunae.
longior educto qua surgit in aera dorso
Gallica rura videt devexasque aspicit Alpes.
tunc Umbris Marsisque ferax domitusque Sabello
vomere piniferis amplexus rupibus omnes
indigenas Latii populos, non deserit ante
Hesperiam quam cum Scyllaeis clauditur undis,
extenditque suas in templa Lacinia rupes,
longior Italia donec confinia pontus
♦ solveret incumbens terrasque repelleret aequor:
at postquam gemino tellus elisa profundo est
extremi colles Siculo cessere Peloro.
Caesar in arma furens nullas nisi sanguine fuso
gaudet habere vias, quod non terat hoste vacantis
Hesperiae fines vacuosque inrumpat in agros,
atque ipsum non perdat iter consertaque bellis
bella gerat. non tam portas intrare patentis
quam fregisse iuvat: nec tam patiente colono
arva premi quam si ferro populetur et igni.
concessa pudet ire via civemque videri.
tunc urbes Latii dubiae varioque favore
ancipites quamquam primo terrore ruentis
cessurae belli, denso tamen aggere firmant
moenia et abrupto circumdant undique vallo:

11 (7C) fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis et indomitum Rheni caput: omnibus hostes
reddite nos populis: civile avertite bellum:
hinc Dacus premat inde Getes: occurrat Hiberis
alter, ad Eoas hic vertat signa pharetras.
nulla vacet tibi, Roma, manus. vel perdere nomen
si placet Hesperium, superi, collapsus in ignem
plurimus ad terram per fulmina decidat aether.
saeve parens, utrasque simul partesque ducesque
dum nondum meruere feri. tantone novorum
proventu scelerum quaerunt uter imperet urbi?
vix tanti fuerat civilia bella movere
ut neuter. talis pietas peritura querelas
egerit. at miseros angit sua cura parentes,
oderuntque gravis vivacia fata senectae
servatosque iterum bellis civilibus annos.
atque aliquis magno quaerens exempla timori,
non alios, inquit motus tum fata parabant,
cum post Teutonicos victor Libycosque triumphos
exsul limosa Marius caput abdidit ulva.
stagna avidi texere soli laxaeque paludes
depositum, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
exedere senem longusque in carcere paedor.
consul et eversa felix moriturus in urbe
poenas ante dabat scelerum. mors ipsa refugit
saepe virum, frustraque hosti concessa potestas L2[O]
sanguinis invisi: primo qui caedis in ictu 𝔸
diriguit ferrumque manu torpente remisit;
viderat immensam tenebroso in carcere lumen
terribilesque deos scelerum Mariumque futurum,
audieratque pavens: fas haec contingere non est
3 (2C) colla tibi: debet multas hic legibus aevi
ante suam mortes: vanum depone furorem.
si libet ulcisci deletae funera gentis
hunc, Cimbri, servate senem. non ille favore
numinis, ingenti superum protectus ab ira,
vir ferus et Romam cupienti perdere fato
sufficiens. idem pelago delatus iniquo
3 hostilem in terram vacuisque mapalibus actus
nuda triumphati iacuit per regna Iugurthae
et Poenos pressit cineres. solacia fati
Karthago Mariusque tulit: pariterque iacentes
ignovere deis. Libycas ibi colligit iras.
ut primum fortuna redit servilia solvit
agmina: conflato saevas ergastula ferro
exservere manus. nulli gestanda dabantur
signa ducis, nisi qui scelerum iam fecerat usum
adtuleratque in castra nefas. pro fata: quis ille,
quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor
corripuit: quantoque gradu mors saeva cucurrit.

nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur
ensis et a nullo revocatum pectore ferrum.
stat cruor in templis: multaque rubentia caede
lubrica saxa madent. nulli sua profuit aetas.
non senis extremum piguit vergentibus annis
praecepisse diem: nec primo in limine vitae
infantis miseri nascentia rumpere fata.
crimine quo parvi caedem potuere mereri?
sed satis est iam posse mori. trahit ipse furoris
impetus: et visum lenti quaesisse nocentem.
in numerum pars magna perit: rapuitque cruentus
victor ab ignota voltus cervice recisos
dum vacua pudet ire manu. spes una salutis
oscula pollutae fixisse trementia dextrae.
mille licet gladii mortis nova signa sequantur,
degener o populus, vix saecula longa decorum
sic meruisse viris, nedum breve dedecus aevi
et vitam dum Sulla redit. cui funera volgi
flere vacet? vix te sparsum per viscera, Baebi,
innumeras inter carpentis membra coronae
discessisse manus: aut te, praesage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
ora ferens miles festae rorantia mensae
imposuit: truncos laceravit Fimbria Crassos.
saeva tribunicio maduerunt robora tabo.
L2[I] te quoque neglectum violatae, Scaevola, dextrae
ante ipsum penetrale deae semperque calentis
mactavere focos: parvom set fessa senectus
sanguinis effudit iugulo flammisque pepercit.
septimus haec sequitur repetitis fascibus annus:
ille fuit vuitae Mario modus, omnia passo
quae peior fortuna potest, atque omnibus uso
quae melior, mensoque hominis quid fata pararent.
  iam quot apud Sacri cecidere cadavera portum
aut Collina tulit stratas quot porta catervas
tum cum paene caput mundi rerumque potestas
mutavit translata locum, Romanaque Samnis
ultra Caudinas speravit volnera Furcas.
Sulla quoque immensis accessit cladibus ultor.
ille quod exiguom restabat sanguinis urbi
hausit: dumque nimis iam putria membra recidit
excessit medicina modum nimiumque secuta est
qua morbi duxere manus. periere nocentes;
sed cum iam soli possent superesse nocentes.
tum data libertas odiis resolutaque legum
frenis ira ruit. non uni cuncta dabantur,
sed fecit sibi quisque nefas: semel omnia victor
iusserat. infandum domini per viscera ferrum
exegit famulus: nati maduere paterno
sanguine: certatum est cui cervix caesa parentis

12 (8C) sint aliena toris iam fato in bella vocante,
foedera sola tamen vanaque carentia pompa
iura placent sacrisque deos admittere testes.
festa coronato non pendent limine serta,
infulaque in geminos discurrit candida postes,
legitimaeque faces, gradibusque adclinis eburnis
stat torus et picto vestes discriminat auro:
turritaque premens frontem matrona corona
translata vetuit contingere limina planta.
non timidum nuptae leviter tectura pudorem
lutea demissos velarunt flammea voltus:
balteus haud fluxos gemmis adstrinxit amictus,
colla monile decens, umerisque haerentia primis
suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
sic ut erat maesti servat lugubria cultus,
quoque modo natos hoc est amplexa maritum.
obsita funerea celatur purpura lana;
non soliti lusere sales: nec more Sabino
MID II excepit tristis convicia festa maritus:
pignora nulla domus nulli coiere propinqui:
iunguntur taciti contentique auspice Bruto.
ille nec horrificam sancto dimovit ab ore
caesariem duroque admisit gaudia voltu:
ut primum tolli feralia viderat arma,
intonsos rigidam in frontem descendere canos
passus erat maestamque genis increscere barbam. L2[I]
uni quippe vacat studiisque odiisque carenti
humanum lugere genus: nec foedera prisci
sunt temptata tori: iusto quoque robur amori
restitit. hi mores haec duri immota Catonis
secta fuit, servare modum finemque tenere
4 (3C) naturamque sequi patriaeque impendere vitam,
nec sibi sed toti genitum se credere mundo.
huic epulae vicisse famem; magnique penates
submovisse hiemem tecto: pretiosaque vestis
hirtam membra super Romani more Quiritis
induxisse togam: Venerisque huic maximus usus
progenies; urbi pater est urbique maritus,
4 iustitiae cultor, rigidi servator honesti,
in commune bonus: nullosque Catonis in actus
subrepsit partemque tulit sibi nata voluptas.
  interea trepido discedens agmine Magnus
moenia Dardanii tenuit Campana coloni.
haec placuit belli sedes, hinc summa moventi
hostis in occursum sparsas extendere partes,
umbrosis mediam qua collibus Appenninus
erigit Italiam, nullo qua vertice tellus
altius intumuit propiusque accessit Olympo.
mons inter geminas medius se porrigit undas
inferni superique maris: collesque coercent

nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur 12 (8C)
ensis et a nullo revocatum pectore ferrum.
stat cruor in templis: multaque rubentia caede
lubrica saxa madent. nulli sua profuit aetas.
non senis extremum piguit vergentibus annis
praecepisse diem: nec primo in limine vitae
infantis miseri nascentia rumpere fata.
crimine quo parvi caedem potuere mereri?
sed satis est iam posse mori. trahit ipse furoris
impetus: et visum lenti quaesisse nocentem.
in numerum pars magna perit: rapuitque cruentus
victor ab ignota voltus cervice recisos
dum vacua pudet ire manu. spes una salutis
oscula pollutae fixisse trementia dextrae.
mille licet gladii mortis nova signa sequantur,
degener o populus, vix saecula longa decorum
sic meruisse viris, nedum breve dedecus aevi
et vitam dum Sulla redit. cui funera volgi
flere vacet? vix te sparsum per viscera, Baebi,
innumeras inter carpentis membra coronae
discessisse manus: aut te, praesage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
ora ferens miles festae rorantia mensae
imposuit: truncos laceravit Fimbria Crassos.
saeva tribunicio maduerunt robora tabo.
L2[I] te quoque neglectum violatae, Scaevola, dextrae
𝔸 ante ipsum penetrale deae semperque calentis
mactavere focos: parvom set fessa senectus
sanguinis effudit iugulo flammisque pepercit.
septimus haec sequitur repetitis fascibus annus:
ille fuit vuitae Mario modus, omnia passo
quae peior fortuna potest, atque omnibus uso 4 (3C)
quae melior, mensoque hominis quid fata pararent.
  iam quot apud Sacri cecidere cadavera portum
aut Collina tulit stratas quot porta catervas
✦ tum cum paene caput mundi rerumque potestas
mutavit translata locum, Romanaque Samnis
ultra Caudinas speravit volnera Furcas.
Sulla quoque immensis accessit cladibus ultor. 4
ille quod exiguom restabat sanguinis urbi
hausit: dumque nimis iam putria membra recidit
excessit medicina modum nimiumque secuta est
qua morbi duxere manus. periere nocentes;
sed cum iam soli possent superesse nocentes.
tum data libertas odiis resolutaque legum
frenis ira ruit. non uni cuncta dabantur,
sed fecit sibi quisque nefas: semel omnia victor
Lucan iusserat. infandum domini per viscera ferrum
exegit famulus: nati maduere paterno
sanguine: certatum est cui cervix caesa parentis 14

sint aliena toris iam fato in bella vocante,
foedera sola tamen vanaque carentia pompa
iura placent sacrisque deos admittere testes.
festa coronato non pendent limine serta,
infulaque in geminos discurrit candida postes,
legitimaeque faces, gradibusque adclinis eburnis
stat torus et picto vestes discriminat auro:
turritaque premens frontem matrona corona
translata vetuit contingere limina planta.
non timidum nuptae leviter tectura pudorem
lutea demissos velarunt flammea voltus:
balteus haud fluxos gemmis adstrinxit amictus,
colla monile decens, umerisque haerentia primis
suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
sic ut erat maesti servat lugubria cultus,
quoque modo natos hoc est amplexa maritum.
obsita funerea celatur purpura lana;
non soliti lusere sales: nec more Sabino
MID II
excepit tristis convicia festa maritus:
pignora nulla domus nulli coiere propinqui:
iunguntur taciti contentique auspice Bruto.
ille nec horrificam sancto dimovit ab ore
caesariem duroque admisit gaudia voltu:
ut primum tolli feralia viderat arma,
intonsos rigidam in frontem descendere canos
passus erat maestamque genis increscere barbam. L2[I]
uni quippe vacat studiisque odiisque carenti 𝔸
humanum lugere genus: nec foedera prisci
sunt temptata tori: iusto quoque robur amori
restitit. hi mores haec duri immota Catonis
secta fuit, servare modum finemque tenere
naturamque sequi patriaeque impendere vitam,
nec sibi sed toti genitum se credere mundo.
huic epulae vicisse famem; magnique penates
submovisse hiemem tecto: pretiosaque vestis
hirtam membra super Romani more Quiritis
induxisse togam: Venerisque huic maximus usus
progenies; urbi pater est urbique maritus,
iustitiae cultor, rigidi servator honesti,
in commune bonus: nullosque Catonis in actus
subrepsit partemque tulit sibi nata voluptas.
  interea trepido discedens agmine Magnus
moenia Dardanii tenuit Campana coloni.
haec placuit belli sedes, hinc summa moventi
hostis in occursum sparsas extendere partes,
umbrosis mediam qua collibus Appenninus
erigit Italiam, nullo qua vertice tellus
altius intumuit propiusque accessit Olympo. Lucan
mons inter geminas medius se porrigit undas
inferni superique maris: collesque coercent

numquam poena fuit. densi vix agmina volgi
inter et exangues immissa morte catervas
victores movere manus. vix caede peracta
procumbunt, dubiaque labant cervice: sed illos
magna premit strages: peraguntque cadavera partem
caedis: viva graves elidunt corpora trunci.
intrepidus tanti sedit securus ab alto
spectator sceleris: miseri tot milia volgi
non piguit iussisse mori. congesta recepit
omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurges.
in fluvium primi cecidere, in corpora summi.
praecipites haesere rates et strage cruenta
interruptus aquae fluxit prior amnis in aequor:
ad molem stetit unda sequens, iam sanguinis alti
vis sibi fecit iter campumque effusa per omnem
praecipitique ruens Tiberina in flumina rivo
haerentis adiuvit aquas: nec iam alveus amnem
nec retinent ripae redditque cadavera campo:
tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
sanguine caeruleum torrenti dividit aequor.
hisne Salus rerum Felix his Sulla vocari
his meruit tumulum medio sibi tollere Campo?
haec rursus patienda manent: hoc ordine belli
ibitur: hic stabit civilibus exitus armis.
quamquam agitant graviora metus multumque coitur
L3[I] humani generis maiore in proelia damno.
𝔸 exsulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Sullae
praestitit invisas penitus quam tollere partes.
hos alio, Fortuna, vocas: olimque potentes
concurrunt. neuter civilia bella moveret
contentus quo Sulla fuit. sic maesta senectus
praeteritique memor flebat metuensque futuri.
  at non magnanimi percussit pectora Bruti
terror et in tanta pavidi formidine motus
✦ pars populi lugentis erat: set nocte sopora,
Parrhasis obliquos Helice cum verteret axes,
atria cognati pulsat non ampla Catonis.
invenit insomni volventem publica cura
fata virum casusque urbis cunctisque timentem
securumque sui, farique his vocibus orsus:
omnibus expulsae terris olimque fugatae
virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
excutiet Fortuna tibi; tu mente labantem
derige me, dubium certo tu robore firma.
namque alii Magnum vel Caesaris arma sequantur:
dux Bruto Cato solus erit. pacemne tueris
inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
an placuit ducibus scelerum populique furentis
cladibus immixtum civile absolvere bellum?
14 (10C) quemque suae rapiunt scelerata in proelia causae:
hos polluta domus legesque in pace timendae,
hos ferro fugienda fames mundique ruinae
permiscenda fides. nullum furor egit in arma;
castra petunt magna victi mercede: tibi uni
per se bella placent? quid tot durare per annos
profuit inmunem corrupti moribus aevi?
hoc solum longae pretium virtutis habebis,
accipient alios facient te bella nocentem.
ne tantum, o superi, liceat feralibus armis
has etiam movisse manus: nec pila lacertis
missa tuis caeca telorum in nube ferantur:
ne tanta incassum virtus eat. ingeret omnis
se belli fortuna tibi. quis nolet in isto
ense mori quamvis alieno volnere labens
et scelus esse tuom? melius tranquilla sine armis
otia solus ages, sicut caelestia semper
inconcussa suo volvuntur sidera lapsu;
fulminibus propior terrae succenditur aer
imaque telluris ventos tractusque coruscos
flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
lege deum. minimas rerum discordia turbat,
pacem magna tenent. quam laetae Caesaris aures
accipient tantum venisse in proelia civem?
nam praelata suis numquam diversa dolebit
castra ducis Magni. nimium placet ipse Catoni, L3[I]
si bellum civile placet. pars magna senatus 𝔸
et duce privato gesturus proelia consul
sollicitant proceresque alii, quibus adde Catonem
sub iuga Pompeii, toto iam liber in orbe
solus Caesar erit. quod si pro legibus arma
6 (5C) ferre iuvat patriis libertatemque tueri,
nunc neque Pompeii Brutum neque Caesaris hostem
post bellum victoris habes. sic fatur: at illi
arcano sacras reddit Cato pectore voces:
  summum, Brute, nefas civilia bella fatemur;
sed quo fata trahunt virtus secura sequetur.
crimen erit superis et me fecisse nocentem.
6 sidera quis mundumque valet spectare cadentem
expers ipse metus? quis cum ruat arduus aether
terra labet mixto coeuntis pondere mundi
compressas tenuisse manus? gentesne furorem
Hesperium ignotae Romanaque bella sequentur
diductique fretis alio sub sidere reges,
otia solus agam? procul hunc arcete furorem,
o superi, motura Dahas ut clade Getasque
securo me Roma cadat. ceu morte parentem
natorum orbatum longum producere funus
ad tumulos iubet ipse dolor: iuvat ignibus atris
inservisse manus constructoque aggere busti

Italiam. vix fata sinunt: nam murmure vasto
impulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
totque carinarum permixtis aequora sulcis.
ergo hostes portis, quas omnes solverat urbis
cum fato conversa fides, murisque recepti
praecipiti cursu flexi per cornua portus
ora petunt pelagusque dolent contingere classes.
heu pudor: exigua est fugiens victoria Magnus.
angustus puppes mittebat in aequora limes
artior Euboica qua Chalcida verberat unda.
hic haesere rates geminae classique paratas
excepere manus: tractoque in litora bello
hic primum rubuit civili sanguine Nereus.
cetera classis abit summis spoliata carinis:
ut Pagasaea ratis peteret cum Phasidos undas
Cyaneas tellus emisit in aequora cautes;
rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
vanaque percussit pontum Symplegas inanem
et statura redit. iam Phoebum urgere monebat
non idem Eoi color aetheris, albaque nondum
lux rubet et flammas propioribus eripit astris:
et iam Pleias hebet, flexi iam plaustra Bootae
in faciem puri redeunt languentia caeli,
maioresque latent stellae, calidumque refugit
Lucifer ipse diem. pelagus iam, Magne, tenebas
non ea fata ferens quae cum super aequora toto
praedonem sequerere mari. lassata triumphis
destituit Fortuna tuis. cum coniuge pulsus
et natis totosque trahens in bella penates
vadis adhuc ingens populis comitantibus exsul.
quaeritur indignae sedes longinqua ruinae.
non quia te superi patrio privare sepulchro
maluerint Phariae busto damnantur harenae:
parcitur Hesperiae; procul hoc ut in orbe remoto
abscondat Fortuna nefas Romanaque tellus
immaculata sui servetur sanguine Magni.

PROPULIT ut classem velis cedentibus Auster
incumbens mediumque rates movere profundum
omnis in Ionios spectabat navita fluctus:
solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora numquam
ad visus reditura suos, tectumque cacumen
nubibus, et dubios cernit vanescere montes.
inde soporifero cesserunt languida somno
membra ducis. diri tum plena horroris imago
visa caput maestum per hiantis Iulia terras
tollere et accenso furialis stare sepulchro.
sedibus Elysiis campoque expulsa piorum
ad Stygias, inquit, tenebras manesque nocentis
post bellum civile trahor. vidi ipsa tenentis
Eumenidas quaterent quas vestris lampadas armis:

invideo nostrasque manus quod Roma furenti
opposuit. Parthorum utinam post proelia sospes
et Scythicis Crassus victor remeasset ab oris,
ut simili causa caderes qua Spartacus hostis.
te quoque si superi titulis accedere nostris
iusserunt, valet in torquendo dextera pilo:
fervidus haec iterum circa praecordia sanguis
incaluit: disces non esse ad bella fugaces
qui pacem potuere pati. licet ille solutum
defectumque vocet, ne vos mea terreat aetas:
dux sit in his castris senior dum miles in illis.
quo potuit civem populus perducere liber
adscendi, supraque nihil nisi regna reliqui.
non privata cupit Romana quisquis in urbe
Pompeium transire parat. hinc consul uterque,
hinc acies statura ducum est. Caesarne senatus
victor erit? non tam caeco trahis omnia cursu
teque nihil, Fortuna, pudet. multisne rebellis
Gallia iam lustris aetasque impensa labori
dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
oceanumque vocans incerti stagna profundi
territa quaesitis ostendit terga Britannis?
an vanae tumuere minae quod fama furoris
expulit armatam patriis e sedibus urbem?
heu demens, non te fugiunt me cuncta sequuntur:
qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,
ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem
omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
angustaque domum terrarum in sede poposcit.
idem per Scythici profugum divortia Ponti
indomitum regem Romanaque fata morantem
ad mortem Sulla felicior ire coegi.
pars mundi mihi nulla vacat: sed tota tenetur
terra meis quocumque iacet sub sole tropaeis.
hinc me victorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet: calida medius mihi cognitus axis
Aegypto atque umbras nusquam flectente Syene.
occasus mea iura timent Tethynque fugacem
qui ferit Hesperius post omnia flumina Baetis.
me domitus cognovit Arabs me Marte feroces
Heniochi notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, et dedita sacris
incerti Iudaea dei mollisque Sophene.
Armenios Cilicasque feros Taurosque subegi.
quod socero bellum praeter civile reliqui?
verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
nec matura petunt promissae classica pugnae.
sensit et ipse metum Magnus; placuitque referri
signa nec in tantae discrimina mittere pugnae
iam victum fama non visi Caesaris agmen.

pulsus ut armentis primo certamine taurus
silvarum secreta petit vacuosque per agros
exsul in adversis explorat cornua truncis;
nec redit in pastus, nisi cum cervice recepta
excussi placuere tori: mox reddita victor
quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
invito pastore trahit: sic viribus impar
tradidit Hesperiam, profugusque per Apula rura
Brundisii tutas concessit Magnus in arces.
urbs est Dictaeis olim possessa colonis,
quos profugos Creta vexere per aequora puppes
Cecropiae victum mentitis Thesea velis.
hinc latus angustum iam se cogentis in arcum
Hesperiae tenuem producit in aequora linguam
Hadriacas flexis claudit quae cornibus undas.
nec tamen hoc artis immissum faucibus aequor
portus erat, si non violentos insula Cauros
exciperet saxis lassasque refunderet undas.
hinc illinc montes scopulosae rupis aperto
opposuit natura mari flatusque removit,
ut tremulo starent contentae fune carinae.
hinc late patet omne fretum, seu vela ferantur
in portus, Corcyra, tuos, seu laeva petatur
Illyris Ionias vergens Epidamnos in undas.
hoc fuga nautarum, cum totas Hadria vires
L1[I] movit, et in nubes abiere Ceraunia, cumque
𝔹 spumoso Calaber perfunditur aequore Sason.

ergo, ubi nulla fides rebus post terga relictis
nec licet ad duros Martem convertere Hiberos,
cum mediae iaceant immensis tractibus Alpes:
tum subole e tanta natum cui firmior aetas
adfatur: mundi iubeo temptare recessus:
Euphraten Nilumque move, quo nominis usque
nostri fama venit, quas est volgata per urbes
post me Roma ducem: sparsos per rura colonos
✦ redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges
Tigranemque meum. nec Pharnacis arma relinquas
admoneo nec tu populos utraque vagantis
Armenia Pontique feras per litora gentes
Ripaeasque manus, et quas tenet aequore denso
pigra palus Scythici patiens Maeotica plaustri.
sed quid plura moror? totos mea, nate, per ortus
bella feres totoque urbes agitabis in orbe
perdomitas: omnes redeant in castra triumphi.
at vos, qui Latios signatis nomine fastos,
primus in Epirum Boreas agat: inde per arva
Graiorum Macetumque novas adquirite vires,
Lucan dum paci dat tempus hiemps. sic fatur et omnes
iussa gerunt solvuntque cavas a litore puppes.

at numquam patiens pacis longaeque quietis
16 (11C) armorum, ne quid fatis mutare liceret,
adsequitur generique premit vestigia Caesar.
sufficerent aliis primo tot moenia cursu
rapta, tot oppressae depulsis hostibus arces,
ipsa caput mundi bellorum maxima merces
Roma capi facilis. sed Caesar in omnia praeceps,
nil actum credens cum quid superesset agendum,
instat atrox: et adhuc, quamvis possederit omnem
Italiam, extremo sedeat quod litore Magnus
communem tamen esse dolet: nec rursus aperto
volt hostes errare freto, sed molibus undas
obstruit et latum deiectis rupibus aequor.
cedit in inmensum cassus labor: omnia pontus
haurit saxa vorax montesque immiscet harenis.
ut maris Aegaei medias si celsus in undas
depellatur Eryx, nullae tamen aequore rupes
emineant, vel si convolso vertice Gaurus
decidat in fundum penitus stagnantis Averni.
ergo ubi nulla vado tenuit sua pondera moles,
tum placuit caesis innectere vincula silvis
roboraque immensis late religare catenis.
tales fama canit tumidum super aequora Xerxem
construxisse vias, multum cum pontibus ausus
Europamque Asiae Sestonque admovit Abydo,
incessitque fretum rapidi super Hellesponti,
non Eurum Zephyrumque timens, cum vela ratesque L1[I]
in medium deferret Athon. sic ora profundi 𝔹
artantur casu nemorum: tunc aggere multo
surgit opus longaeque tremunt super aequora turres.

Pompeius tellure nova compressa profundi
ora videns curis animum mordacibus angit,
8 (6C) ut reseret pelagus spargatque per aequora bellum.
saepe Noto plenae tensisque rudentibus actae
ipsa maris per claustra rates fastigia molis
discussere salo spatiumque dedere carinis:
tortaque per tenebras validis ballista lacertis
multifidas iaculata faces. ut tempora tandem
furtivae placuere fugae, ne litora clamor
8 nauticus exagitet, neu bucina dividat horas,
neu tuba praemonitos perducat ad aequora nautas,
praecepit sociis. iam coeperat ultima Virgo
Phoebum laturas ortu praecedere Chelas
cum taciti solvere rates. non ancora voces
movit dum spissis avellitur uncus harenis:
dum iuga curvantur mali dumque ardua pinus
erigitur pavidi classis silvere magistri:
strictaque pendentes deducunt carbasa nautae,
nec quatiunt validos, ne sibilet aura, rudentes. Lucan
dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
quam retinere vetas liceat sibi perdere saltem

Lucan

velle putant, quaecumque potest. non omina festa,
non fictas laeto voces simulare tumultu,
vix odisse vacat. Phoebea palatia complet
turba Patrum, nullo cogendi iure senatus
e latebris educta suis. non consule sacrae
fulserunt sedes: non proxima lege potestas
praetor adest: vacuaeque loco cessere curules.
omnia Caesar erat. privatae curia vocis
testis adest. sedere Patres censere parati,
si regnum, si templa sibi, iugulumque senatus
exsiliumque petat. melius quod plura iubere
◆ erubuit quam Roma pati. tamen exit in iram
viribus an possent obsistere iura per unum
libertas experta virum: pugnaxque Metellus
ut videt ingenti Saturnia templa revelli
mole, rapit gressus, et Caesaris agmina rumpens
ante fores nondum reseratae constitit aedis.
usque adeo solus ferrum mortemque timere
auri nescit amor. pereunt discrimine nullo
amissae leges: sed pars vilissima rerum
certamen movistis opes: prohibensque rapina
victorem clara testatur voce tribunus:
non nisi per nostrum vobis percussa patebunt
templa latus nullasque feres nisi sanguine sacro
sparsas, raptor, opes. certe violata potestas
L1[O] invenit ista deos: Crassumque in bella secutae
𝔸 saeva tribuniciae voverunt proelia dirae.
detege iam ferrum: neque enim tibi turba verenda est
spectatrix scelerum: deserta stamus in urbe.
non feret e nostro sceleratus praemia miles:
sunt quos prosternas populi, quae moenia dones:
pacis ad exhaustae spolium non cogit egestas:
bellum, Caesar, habes. his magnam victor in iram
vocibus accensus: vanam spem mortis honestae
concipis: haud, inquit, iugulo se polluet isto
nostra, Metelle, manus. dignum te Caesaris ira
nullus honos faciet. te vindice tuta relicta est
libertas? non usque adeo permiscuit imis
longus summa dies, ut non, si voce Metelli
serventur leges, malint a Caesare tolli.
  dixerat, et nondum foribus cedente tribuno
acrior ira subit: saevos circumspicit enses
oblitus simulare togam. cum Cotta Metellum
compulit audaci nimium desistere coepto.
libertas, inquit, populi quem regna coercent
libertate perit; cuius servaveris umbram,
si quidquid iubeare velis. tot rebus iniquis
paruimus victi: venia est haec sola pudoris
degenerisque metus nil iam potuisse negari.
ocius avertat diri mala semina belli.

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 3

PREVIEW
Book 4

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

1

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 762 lines 3.0

𝔸 **1L** 1 - 150
𝔹 **4L** 151 - 762

PRINT
2-SIDED:
19 to **28**

PROPULIT ut classem velis cedentibus Auster
incumbens mediumque rates movere profundum
omnis in Ionios spectabat navita fluctus:
solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum litora numquam
ad visus reditura suos, tectumque cacumen
nubibus, et dubios cernit vanescere montes.
inde soporifero cesserunt languida somno
membra ducis. diri tum plena horroris imago
visa caput maestum per hiantis Iulia terras
tollere et accenso furialis stare sepulchro.
◆ sedibus Elysiis campoque expulsa piorum
ad Stygias, inquit, tenebras manesque nocentis
post bellum civile trahor. vidi ipsa tenentis
Eumenidas quaterent quas vestris lampadas armis:
praeparat innumeras puppes Acherontis adusti
portitor: in multas laxantur Tartara poenas.
vix operi cunctae dextra properante sorores
sufficiunt: lassant rumpentis stamina Parcas.
coniuge me laetos duxisti, Magne, triumphos:
fortuna est mutata toris: semperque potentis
detrahere in cladem fato damnata maritos
innupsit tepido paelex Cornelia busto.
haereat illa tuis per bella per aequora signis,
dum non securos liceat mihi rumpere somnos,
L1[I] et nullum vestro vacuom sit tempus amori,
𝔸 sed teneat Caesarque dies et Iulia noctes.
me non Lethaeae, coniunx, oblivia ripae
immemorem fecere tui, regesque silentum
permisere sequi. veniam te bella gerente
in medias acies. numquam tibi, Magne, per umbras
perque meos manes generum non esse licebit.
abscidis frustra ferro tua pignora: bellum
te faciet civile meum. sic fata, refugit
umbra per amplexus trepidi dilapsa mariti.
  ille, dei quamvis cladem manesque minentur,
maior in arma ruit certa cum mente malorum.
et, quid, ait, vani terremur imagine visus?
aut nihil est sensus animis a morte relictum,
aut mors ipsa nihil. Titan iam pronus in undas
ibat, et igniferi tantum demerserat orbis
quantum desse solet lunae seu plena futura est
seu iam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
puppibus accessus faciles: legere rudentes
et posito remis petierunt litora malo.
  Caesar ut emissas venti rapuere carinas,
absconditque fretum classes, et litore solus
dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
laetificat Magni: queritur quod tuta per aequor
terga ferant hostes. neque enim iam sufficit ulla
18 (12C) praecipiti fortuna viro: nec vincere tanti
ut bellum differret erat. tum pectore curas
expulit armorum pacique intentus agebat,
quoque modo vanos populi conciret amores,
gnarus et irarum causas et summa favoris
annona momenta trahi. namque adserit urbes
sola fames, emiturque metus cum segne potentes
volgus alunt: nescit plebes ieiuna timere.
Curio Sicanias transcendere iussus in urbes,
qua mare tellurem subitis aut obruit undis
aut scidit et medias fecit sibi litora terras.
vis illic ingens pelagi semperque laborant
aequora ne rupti repetant confinia montes:
bellaque Sardoas etiam sparguntur in oras.
utraque frugiferis est insula nobilis arvis,
nec prius Hesperiam longinquis messibus ullae
nec Romana magis complerunt horrea terrae:
ubere vix glaebae superat cessantibus Austris
cum medium nubes Borea cogente sub axem
effusis magnum Libye tulit imbribus annum.
  haec ubi sunt provisa duci tunc agmina victor
non armata trahens sed pacis habentia voltum
tecta petit patriae. pro si remeasset in urbem
Gallorum tantum populis Arctoque subacta,
quam seriem rerum longa praemittere pompa,
quas potuit belli facies; ut vincula Rheno L1[I]
oceanoque daret; celsos ut Gallia currus 𝔸
nobilis et flavis sequeretur mixta Britannis.
perdidit o qualem vincendo plura triumphum.
non illum laetis vadentem coetibus urbes
sed tacitae videre metu. nec constitit usquam
2 (1C) obvia turba duci. gaudet tamen esse timori
tam magno populis et se non mallet amari.
  iamque et praecipitis superaverat Anxuris arces,
et qua Pomptinas via dividit uda paludes,
qua sublime nemus, Scythicae qua regna Dianae;
quaque iter est Latiis ad summam fascibus Albam;
excelsa de rupe procul iam prospicit urbem
2 Arctoi toto non visam tempore belli:
miraturque suae, sic fatus, moenia Romae:
tene, deum sedes, non ullo Marte coacti
deservere viri? pro qua pugnabitur urbe?
di melius quod non Latias Eous in oras
nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata velox
Pannonio, Dacisque Getes admixtus: habenti
tam pavidum tibi, Roma, ducem Fortuna pepercit,
quod bellum civile fuit. sic fatur, et urbem
attonitam terrore subit. namque ignibus atris
creditur, ut captae rapturus moenia Romae,
sparsurusque deos: fuit haec mensura timoris,

incrementa timens, non primis robora ripis
Lucan imposuit: medios pontem distendit in agros.
ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
spargitur in sulcos et scisso gurgite rivis
dat poenas maioris aquae. postquam omnia fatis
Caesaris ire videt celsam Petreius Ilerdam
deserit: et noti diffisus viribus orbis,
indomitos quaerit populos et semper in arma
mortis amore feros, et tendit in ultima mundi.
  nudatos Caesar colles desertaque castra
conspiciens capere arma iubet: nec quaerere pontem
nec vada sed duris fluvium superare lacertis.
paretur: rapuitque ruens in proelia miles
quod fugiens timuisset iter. mox uda receptis
membra fovent armis gelidosque a gurgite cursu
restituunt artus, donec decresceret umbra
in medium surgente die. iamque agmina summa
carpit eques dubiique fugae pugnaeque tenentur.
  adtollunt campo geminae iuga saxea rupes
valle cava media. tellus hinc ardua celsos
continuat colles: tutae quos inter opaco
anfractu latuere viae: quibus hoste potito
faucibus emitti terrarum in devia Martem
inque feras gentes Caesar videt. ite sine ullo
ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum,
L1[O] et faciem pugnae voltusque inferte minaces:
𝔹 nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
excipiant recto fugientes pectore ferrum.
dixit, et ad montes tendentem praevenit hostem.
illic exiguo paulum distantia vallo
castra locant. postquam spatio languentia nullo
mutua conspicuos habuerunt lumina voltus,
? et fratres natosque suos videre patresque,
deprensum est civile nefas: tenuere parumper
ora metu: tantum nutu motoque salutant
ense suos. mox ut stimulis maioribus ardens
rupit amor leges, audet transcendere vallum
miles, in amplexus effusas tendere palmas.
hospitis ille ciet nomen; vocat ille propinquom:
admonet hunc studiis consors puerilibus aetas:
nec Romanus erat qui non agnoverat hostem.
arma rigant lacrimis, singultibus oscula rumpunt:
et quamvis nullo maculatus sanguine miles
quae potuit fecisse timet. quid pectora pulsas?
quid, vaesane, gemis? fletus quid fundis inanes,
nec te sponte tua sceleri parere fateris?
usque adeone times quem tu facis ipse timendum?
classica dent bellum; saevos tu neglige cantus:
signa ferant; cessa: iamiam civilis Erinys
concidet et Caesar generum privatus amabit.
nunc ades aeterno complectens omnia nexu

19 damna movent populos, si quos sua iura tuentur.
non sibi sed domino gravis est quae servit egestas.' Lucan
protinus abducto patuerunt templa Metello.
tum rupes Tarpeia sonat magnoque reclusas
testatur stridore fores: tum conditus imo
eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi, quem Punica bella,
quem dederat Perses, quem victi praeda Philippi:
quod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
quo te Fabricius regi non vendidit auro,
quidquid parcorum mores servastis avorum,
quod dites Asiae populi misere tributum,
victorique dedit Minoia Creta Metello,
quod Cato longinqua vexit super aequora Cypro.
tunc Orientis opes captorumque ultima regum
quae Pompeianis praelata est gaza triumphis
egeritur: tristi spoliantur templa rapina;
pauperiorque fuit tum primum Caesare Roma.
  interea totum Magni fortuna per orbem
secum casuras in proelia moverat urbes.
proxima vicino vires dat Graecia bello.
Phocaicas Amphissa manus scopulosaque Cyrrha,
Parnasosque iugo misit desertus utroque.
Boeoti coiere duces, quos impiger ambit
fatidica Cephisos aqua, Cadmeaque Dirce,
Pisaeaeque manus, populisque per aequora mittens L1[O]
Sicaniis Alpheos aquas. tum Maenala liquit 𝔹
Arcas et Herculeam miles Trachinius Oeten.
Thesproti Dryopesque ruunt, quercusque silentis
Chaonio veteres liquerunt vertice Selloe.
exhausit totas quamvis delectus Athenas
3 exiguae Phoebea tenent navalia puppes
tresque petunt veram credi Salamina carinae.
iam dilecta Iovi centenis venit in arma
Creta vetus populis, Gnososque agitare pharetras
docta nec Eois peior Gortyna sagittis;
tum qui Dardaniam tenet Oricon, et vagus altis
dispersus silvis Athamas, et nomine prisco
3 Encheliae versi testantes funera Cadmi,
Colchis et Hadriacas spumans Absyrtis in undas,
et Penei qui rura colunt, quorumque labore
Thessalus Haemoniam vomer proscindit Iolcon.
inde lacessitum primo mare, cum rudis Argo
miscuit ignotas temerato litore gentes,
primaque cum ventis pelagique furentibus undis
composuit mortale genus, fatisque per illam
accessit mors una ratem. tum linquitur Haemus
Thraecius et populum Pholoe mentita biformem.
deseritur Strymon tepido committere Nilo
21 Bistonias consuetus aves, et barbara Cone

Sarmaticas ubi perdit aquas sparsamque profundo
multifidi Peucen unum caput adluit Histri:
Mysiaque, et gelido tellus perfusa Caico
Idalis, et nimium glaebis exilis Arisbe.
quique colunt Pitanen, et quae tua munera, Pallas,
lugent damnatae Phoebo victore Celaenae:
qua celer et ripis descendens Marsya rectis
errantem Maeandron adit mixtusque refertur:
passaque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: qua culta secat non vilior Hermus.
Iliacae quoque signa manus perituraque castra
ominibus petiere suis: nec fabula Troiae
continuit Phrygiique ferens se Caesar Iuli.
accedunt Syriae populi, desertus Orontes,
et felix, sic fama, Ninos: ventosa Damascos,
Gazaque et arbusto palmarum dives Idume,
et Tyros instabilis, pretiosaque murice Sidon.
has ad bella rates non flexo limite ponti,
certior haud ullis duxit Cynosura carinis.
Phoenices primi, famae si creditur, ausi
mansuram rudibus vocem signasse figuris.
nondum flumineas Memphis contexere biblos
noverat: et saxis tantum volucresque feraeque
sculptaque servabant magicas animalia linguas.
deseritur Taurique nemus, Perseaque Tarsos,
Coryciumque patens exesis rupibus antrum:
Mallos et extremae resonant navalibus Aegae,
itque Cilix iusta iam non pirata carina.
movit et Eoos bellorum fama recessus,
qua colitur Ganges, toto qui solus in orbe
ostia nascenti contraria solvere Phoebo
audet et adversum fluctus impellit in Eurum:
hic ubi Pellaeus post Tethyos aequora ductor
constitit, et magno vinci se fassus ab orbe est.
quaque ferens rapidum diviso gurgite fontem
vastis Indus aquis mixtum non sentit Hydaspen.
quique bibunt tenera dulces ab harundine sucos,
et qui tinguentes croceo medicamine crinem
fluxa coloratis adstringunt carbasa gemmis.
quique suas struxere pyras vivique calentis
conscendere rogos. pro quanta est gloria genti
iniecisse manum fatis vitaque repletos
quod superest, donasse deis. venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten:
aethera tangentis silvas liquere Coatrae.
ignotum vobis, Arabes, venistis in orbem
umbras mirati nemorum non ire sinistras.
tum furor extremos movit Romanus Oretas,
Carmanosque duces, quorum deflexus in Austrum

castra labant: alto restagnant flumina vallo.
non pecorum raptus faciles non pabula mersi
ulla ferunt sulci: tectarum errore viarum
fallitur occultis sparsus populator in agris.
iamque comes semper magnorum prima malorum
saeva fames aderat: nulloque obsessus ab hoste
miles eget; toto censu non prodigus emit
exiguam Cererem. pro lucri pallida tabes:
non deest prolato ieiunus venditor auro.
iam tumuli collesque latent: iam flumina cuncta
condidit una palus vastaque voragine mersit:
absorpsit penitus rupes ac tecta ferarum
detulit atque ipsas hausit, subitisque frementis
vorticibus contorsit aquas et reppulit aestus
fortior oceani. nec Phoebum surgere sentit
nox subiecta polo; rerum discrimina miscet
deformis caeli facies iunctaeque tenebrae.
sic mundi pars ima iacet quam zona nivalis
perpetuaeque premunt hiemes; non sidera caelo
ulla videt, sterili non quicquam frigore gignit,
sed glacie medios signorum temperat ignes.
sic o summe parens mundi sic sorte secunda
aequorei rector facias, Neptune tridentis:
et tu perpetuis impendas aera nimbis;
tu remeare vetes quoscumque emiseris aestus.
non habeant amnes declivem ad litora cursum
sed pelagi referantur aquis, concussaque tellus
laxet iter fluviis. hos campos Rhenus inundet,
hos Rhodanus: vastos obliquent flumina fontes:
Riphaeas huc solve nives, huc stagna lacusque
et pigras ubicumque iacent effunde paludes:
et miseras bellis civilibus eripe terras.
sed parvo Fortuna viri contenta pavore
plena redit, solitoque magis favere secundi
et veniam meruere dei. iam rarior aer
et par Phoebus aquis densas in vellera nubes
sparserat, et noctes ventura luce rubebant:
servatoque loco rerum discessit ab astris
umor et ima petit quidquid pendebat aquarum.
tollere silva comas stagnis emergere colles
incipiunt visoque die durescere valles.
utque habuit ripas Sicoris camposque reliquit,
primum cana salix madefacto vimine parvam
texitur in puppim, caesoque inducta iuvenco
vectoris patiens tumidum superenatat amnem.
sic Venetus stagnante Pado fusoque Britannus
navigat oceano: sic cum tenet omnia Nilus
conseritur bibula Memphitis cumba papyro.
his ratibus transiecta manus festinat utrimque
succisum curvare nemus; fluviique ferocis

haeret et in tergum casura umbone sequentis
Lucan erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
dum labat, et fixo firmat vestigia pilo,
dum scopulos stirpesque tenent atque hoste relicto
caedunt ense viam. vidit lapsura ruina
agmina dux equitemque iubet succedere bello,
munitumque latus laevo praeducere gyro.
sic pedes ex facili nulloque urguente receptus,
irritus et victor subducto Marte pependit.
hactenus armorum discrimina: cetera bello
fata dedit variis incertus motibus aer.
pigro bruma gelu siccis Aquilonibus haerens
aethere constricto pluvias in nube tenebat.
urebant montana nives camposque iacentis
non duraturae conspecto sole pruinae:
atque omnis propior mergenti sidera caelo
arverat tellus hiberno dura sereno.
sed postquam vernus calidum Titana recepit
sidera respiciens delapsae portitor Helles,
atque iterum aequatis ad iustae pondera Librae
temporibus vicere dies: tum sole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
exclusit Borean flammasque accepit ab Euro.
ille suo nubes quascumque invenit in axe
torsit in occiduom Nabataeis flatibus orbem:
L2[O] et quas sentit Arabs, et quas Gangetica tellus
𝔹 exhalat nebulas, quidquid concrescere primus
sol patitur, quidquid caeli fuscator Eoi
intulerat Caurus, quidquid defenderat Indos.
incendere diem nubes oriente remotae;
nec medio potuere graves incumbere mundo
sed nimbos rapuere fuga. vacat imbribus Arctos
et Notus; in solam Calpen fluit umidus aer.
hic ubi iam Zephyri fines et summus Olympi
cardo tenet Tethyn vetitae transcurrere densos
involuere globos; congestumque aeris atri
vix recipit spatium quod separat aethere terram.
iamque polo pressae largos densantur in imbres
spissataeque fluunt: nec servant fulmina flammas
quamvis crebra micent: moriuntur fulgura nimbis.
hinc imperfecto complectitur aera gyro
arcus, vix ulla variatus luce colorem,
oceanumque bibit, raptosque ad nubila fluctus
pertulit, et caelo diffusum reddidit aequor.
iamque Pyrenaeae quas numquam solvere Titan
evaluit fluxere nives, fractoque madescunt
saxa gelu. tum quae solitis e fontibus exit
non habet unda vias: tam largas alveus omnis
a ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Caesaris arma natant impulsaque gurgite multo

aether non totam mergi tamen adspicit Arcton,
lucet et exigua velox ibi nocte Bootes; Lucan
Aethiopumque solum, quod non premeretur ab ulla
signiferi regione poli, nisi poplite lapso
ultima curvati procederet ungula Tauri.
quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diversis fontibus edit
Persis, et incertum, tellus si misceat amnes,
quod potius sit nomen aquis. sed sparsus in agros
fertilis Euphrates Phariae vice fungitur undae:
at Tigrim subito tellus absorbet hiatu
occultosque tegit cursus rursusque renatum
fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
inter Caesareas acies diversaque signa
pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
contenti fecisse duos. tinxere sagittas
errantes Scythiae populi, quos gurgite Bactros
includit gelido vastisque Hyrcania silvis.
hinc Lacedaemonii moto gens aspera freno
Heniochi, saevisque affinis Sarmata Moschis.
Colchorum qua rura secat ditissima Phasis:
qua Croeso fatalis Halys, qua vertice lapsus
Ripaeo Tanais diversi nomina mundi
imposuit ripis, Asiaeque et terminus idem
Europae, mediae dirimens confinia terrae,
nunc hunc nunc illum qua flectitur ampliat orbem. L2[O]
quaque fretum torrens Maeotidos egerit undas 𝔹
Pontus et Herculeis aufertur gloria metis,
oceanumque negat solas admittere Gades.
hinc Essedoniae gentes, auroque ligatas
substringens, Arimaspe, comas: hinc fortis Arius
longaque Sarmatici solvens ieiunia belli
Massagetes quo fugit equo, volucresque Geloni.
non cum Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, et effusis numerato milite telis
descendit Perses, fraternique ultor amoris
aequora cum tantis percussit classibus, unum
tot reges habuere ducem; coiere nec umquam
tam variae cultu gentes tam dissona volgi
ora. tot immensae comites missura ruinae
excivit populos et dignas funere Magni
exsequias Fortuna dedit. non corniger Hammon
mittere Marmaricas cessavit in arma catervas:
quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris
usque Paraetonias Eoa ad litora Syrtes.
acciperet felix ne non semel omnia Caesar
vincendum pariter Pharsalia praestitit orbem.
ille ubi deseruit trepidantis moenia Romae
agmine nubiferam rapto superevolat Alpem.
cumque alii famae populi terrore paverent,

3.350 Phocais in dubiis ausa est servare iuventus
non Graia levitate fidem signataque iura,
et causas non fata sequi. tamen ante furorem
indomitum duramque viri deflectere mentem
pacifico sermone parant, hostemque propinquom
orant, Cecropiae praelata fronde Minervae:

'semper in externis populo communia vestro
Massiliam bellis testatur fata tulisse
comprensa est Latiis quaecumque annalibus aetas.
et nunc, ignoto si quos petis orbe triumphos,
accipe devotas externa in proelia dextras.
at si funestas acies, si dira paratis
proelia discordes, lacrimas civilibus armis
secretumque damus. tractentur volnera nulla
sacra manu. si caelicolis furor arma dedisset,
aut si terrigenae temptarent astra Gigantes,
non tamen auderet pietas humana vel armis
vel votis prodesse Iovi; sortisque deorum
ignarum mortale genus per fulmina tantum
sciret adhuc caelo solum regnare Tonantem.
adde quod innumerae concurrunt undique gentes,
nec sic horret iners scelerum contagia mundus
ut gladiis egeant civilia bella coactis.
sit mens ista quidem cunctis ut vestra recusent
fata nec haec alius committat proelia miles.
cui non conspecto languebit dextra parente?
telaque diversi prohibebunt spargere fratres.
finis adest rerum, si non committitis illis
arma quibus fas est. nobis haec summa precandi:
terribiles aquilas infestaque signa relinquas
urbe procul nostrisque velis te credere muris,
excludique sinas admisso Caesare bellum.
sit locus exceptus sceleri Magnoque tibique
tutus, ut invictae fatum si consulat urbi
foedera si placeant sit quo veniatis inermes.
vel cum tanta vocent discrimina Martis Hiberi
quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum
non momenta sumus: numquam felicibus armis
usa manus, patriae primis a sedibus exsul,
et post translatas exustae Phocidos arces,
moenibus exiguis alieno in litore tuti,
illustrat quos sola fides. si claudere muros
obsidione paras et vi perfringere portas,
excepisse faces tectis et tela parati,
undarum raptos aversis fontibus haustus
quaerere et effossam sitientes lambere terram.
et, desit si larga Ceres, tunc horrida cerni
foedaque contingi maculato carpere morsu.
nec pavet hic populus pro libertate subire
obsessum Poeno gessit quae Marte Saguntum.

festinantem animam morti non credidit uni.

inclinant iam fata ducum: nec iam amplius anceps
belli casus erat: Graiae pars maxima classis
mergitur: ast aliae mutato remige puppes
victores vexere suos: navalia paucae
praecipiti tenuere fuga. quis in urbe parentum
fletus erat: quanti matrum per litora planctus.
coniunx saepe sui confusis voltibus unda
credidit ora viri Romanum amplexa cadaver:
accensisque rogis miseri de corpore trunco
certavere patres. at Brutus in aequore victor
primus Caesareis pelagi decus addidit armis. 3.762

At procul extremis terrarum Caesar in oris 4.1
Martem saevus agit, non multa caede nocentem,
maxima sed fati ducibus momenta daturum.
iure pari rector castris Afranius illis
ac Petreius erat: concordia duxit in aequas
imperium commune vices, tutelaque valli
pervigil alterno paret custodia signo.
his praeter Latias acies erat impiger Astur,
Vettonesque leves, profugique a gente vetusta
Gallorum Celtae miscentes nomen Hiberis.

colle tumet modico lenique excrevit in altum
pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
surgit Ilerda manu. placidis praelabitur undis
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
hibernas passurus aquas. at proxima rupes
signa tenet Magni: nec Caesar colle minore
castra levat: medius dirimit tentoria gurges.
explicat hinc tellus campos effusa patentis
vix oculo prendente modum; camposque coerces,
Cinga rapax, vetitus fluctus et litora cursu
oceani pepulisse tuo: nam gurgite mixto
qui praestat terris aufert tibi nomen Hiberus.

prima dies belli cessavit Marte cruento,
spectandasque ducum vires numerosaque signa
exposuit. piguit sceleris; pudor arma furentum
continuit, patriaeque et ruptis legibus unum
donavere diem. prono cum Caesar Olympo
in noctem subita circumdedit agmina fossa,
dum primae perstant acies, hostemque fefellit,
et prope consertis obduxit castra maniplis.
luce nova collem subito conscendere cursu
qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam
imperat. huc hostem pariter terrorque pudorque
impulit; et rapto tumulum prior agmine cepit.
his virtus ferrumque locum promittit, at illis
ipse locus. miles rupes oneratus in altas
nititur: adversoque acies in monte supina 4.38

hic ubi comprensum penitus deduxerat hostem,
Lucan victor et incolumis summas remeabat ad undas.
sed se per vacuos credit dum surgere fluctus,
puppibus occurrit tandemque sub aequore mansit.
hi super hostiles iecerunt bracchia remos
et ratium tenuere fugam. non perdere letum
maxima cura fuit; multus sua volnera puppi
adfixit moriens et rostris abstulit ictus.
  stantem sublimi Tyrrhenum culmine prorae
Lygdamus excussa Balearis tortor habenae
glande petens solido fregit cava tempora plumbo.
◆ sedibus expulsi, postquam cruor omnia rupit
vincula, procumbunt oculi: stat lumine rapto
adtonitus mortisque illas putat esse tenebras.
at postquam membris sensit constare vigorem,
vos, ait, o socii, sicut tormenta soletis,
me quoque mittendis rectum componite telis.
egere quod superest animae, Tyrrhene, per omnes
bellorum casus. ingentem militis usum
hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
viventis feriere loco. sic fatus in hostem
caeca tela manu sed non tamen irrita mittit.
  excipit haec iuvenis generosi sanguinis Argus
qua iam non medius descendit in ilia venter,
adiuvitque suo procumbens pondere ferrum.
L3[O] stabat diversa victae iam parte carinae
𝔹 infelix Argi genitor; non ille iuventae
tempore Phocaicis ulli cessurus in armis:
victum aevo robur cecidit, fessusque senecta
exemplum non miles erat; qui funere viso
saepe cadens longae senior per transtra carinae
pervenit ad puppim spirantisque invenit artus.
non lacrimae cecidere genis non pectora tundit,
distentis toto riguit sed corpore palmis.
nox subit atque oculos vastae obduxere tenebrae,
et miserum cernens agnoscere desinit Argum.
ille caput labens et iam languentia colla
viso patre levat: vox faucis nulla solutas
prosequitur: tacito tantum petit oscula voltu
invitatque patris claudenda ad lumina dextram.
ut torpore senex carvit viresque cruentus
coepit habere dolor, non perdam tempora, dixit,
a saevis permissa deis iugulumque senilem
confodiam. veniam misero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oscula fugi.
nondum destituit calidus tua volnera sanguis,
semianimusque iaces et adhuc potes esse superstes.
sic fatus, quamvis capulum per viscera missi
polluerit gladii, tamen alta sub aequora tendit
praecipiti saltu. letum praecedere nati

23 (13C) pectoribus rapti matrum frustraque trahentes
ubera sicca fame medios mittentur in ignes; Lucan
uxor et a caro poscet sibi fata marito.
volnera miscebunt fratres bellumque coacti
hoc potius civile gerent. sic Graia iuventus
finierat: cum turbato iam prodita voltu
ira ducis tandem testata est voce dolorem:
  ‘vana movet Graios nostri fiducia cursus:
quamvis Hesperium mundi properemus ad axem
Massiliam delere vacat. gaudete cohortes:
obvia praebentur fatorum munere bella.
ventus ut amittit vires, nisi robore densae
occurrunt silvae, spatio diffusus inani,
utque perit magnus nullis obstantibus ignis,
sic hostes mihi deesse nocet: damnumque putamus
armorum, nisi qui vinci potuere rebellent.
sed si solus eam dimissis degener armis
tum mihi tecta patent. iam non excludere tantum,
inclusisse volunt. at enim contagia belli
dira fugant. dabitis poenas pro pace petita:
et nihil esse meo discetis tutius aevo
quam duce me bellum. sic postquam fatus, ad urbem
haud trepidam convertit iter: cum moenia clausa
conspicit et densa iuvenum vallata corona.
haud procul a muris tumulus surgentis in altum
telluris parvom diffuso vertice campum L3[O]
explicat: haec patiens longo munimine cingi 𝔹
visa duci rupes tutisque aptissima castris.
proxima pars urbis celsam consurgit in arcem,
par tumulo, mediisque sedent convallibus arva.
tunc res immenso placuit statura labore
MID III
7 (2C) aggere diversos vasto committere colles.
sed prius ut totam qua terra cingitur urbem
clauderet, a summis perduxit ad aequora castris
longum Caesar opus, fontesque et pabula campi
amplexus fossa, densas tollentia pinnas
caespitibus crudaque exstruxit bracchia terra.
  iam satis hoc Graiae memorandum contigit urbi
7 aeternumque decus, quod non impulsa nec ipso
strata metu tenuit flagrantis in omnia belli
praecipitem cursum, raptisque a Caesare cunctis
vincitur una mora. quantum est quod fata tenentur,
quodque virum toti properans imponere mundo
hos perdit Fortuna dies. tunc omnia late
procumbunt nemora et spoliantur robore silvae:
ut, cum terra levis mediam virgultaque molem
suspendant, structa laterum compage ligatam
artet humum, pressus ne cedat turribus agger.
lucus erat longo numquam violatus ab aevo
obscurum cingens conexis aera ramis

et gelidas alte submotis solibus umbras.
hunc non ruricolae Panes nemorumque potentes
Silvani Nymphaeque tenent, sed barbara ritu
sacra deum, structae diris altaribus arae,
omnisque humanis lustrata cruoribus arbos.
si qua fidem meruit superos mirata vetustas,
illis et volucres metuunt insistere ramis
et lustris recubare ferae: nec ventus in illas
incubuit silvas excussaque nubibus atris
fulgura: non ullis frondem praebentibus auris
arboribus suus horror inest. tum plurima nigris
◆ fontibus unda cadit, simulacraque maesta deorum
arte carent caesisque extant informia truncis.
ipse situs putrique facit iam robore pallor
attonitos: non volgatis sacrata figuris
numina sic metuunt: tantum terroribus addit
quos timeant non nosse deos. iam fama ferebat
saepe cavas motu terrae mugire cavernas,
et procumbentis iterum consurgere taxos,
et non ardentis fulgere incendia silvae,
roboraque amplexos circumfluxisse dracones.
non illum cultu populi propiore frequentant,
sed cessere deis. medio cum Phoebus in axe est,
aut caelum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
accessus dominumque timet deprendere luci.
L3[I] hanc iubet immisso silvam procumbere ferro:
𝔹 nam vicina operi belloque intacta priore
inter nudatos stabat densissima montes.
sed fortes tremuere manus, motique verenda
maiestate loci, si robora sacra ferirent,
in sua credebant redituras membra secures.
implicitas magno Caesar torpore cohortes
ut vidit, primus raptam vibrare bipennem
ausus et aeriam ferro proscindere quercum
effatur merso violata in robora ferro:
iam nequis vestrum dubitet subvertere silvam
credite me fecisse nefas. tum paruit omnis
imperiis non sublato secura pavore
turba, sed expensa superorum et Caesaris ira.
procumbunt orni, nodosa impellitur ilex,
silvaque Dodones et fluctibus aptior alnus
et non plebeios luctus testata cupressus
tum primum posuere comas et fronde carentes
admisere diem: propulsaque robore denso
sustinuit se silva cadens. gemuere videntes
Gallorum populi: muris sed clausa iuventus
exsultat. quis enim laesos impune putaret
Lucan esse deos? servat multos Fortuna nocentis,
et tantum miseris irasci numina possunt.
utque satis caesi nemoris, quaesita per agros

24 (14C) bracchia nec licuit vasto iactare profundo
sed clauso periere mari. tunc unica diri
conspecta est leti facies, cum forte natantem
diversae rostris iuvenem fixere carinae.
discessit medium tam vastos pectus ad ictus:
nec prohibere valent obtritis ossibus artus
quo minus aera sonent. eliso ventre per ora
eiectat saniem permixtus viscere sanguis.
postquam inhibent remis puppes ac rostra reducunt,
deiectum in pelagus perfosso pectore corpus
volneribus transmisit aquas. pars maxima turbae
naufraga iactatis morti obluctata lacertis
puppis ad auxilium sociae concurrit: at illi
robora cum vetitis prensarent altius ulnis,
nutaretque ratis populo peritura recepto,
impia turba super medios ferit ense lacertos:
bracchia linquentes Graia pendentia puppi
a manibus cecidere suis: non amplius undae
sustinuere graves in summo gurgite truncos.
iamque omni fusis nudato milite telis
invenit arma furor: remum contorsit in hostem
alter: at hi tortum validis aplustre lacertis,
avolsasque rotant expulso remige sedes.
in pugnam fregere rates. sidentia pessum
corpora caesa tenent spoliantque cadavera ferro.
multi inopes teli iaculum letale revolsum L3[I]
volneribus traxere suis, et viscera laeva 𝔹
oppressere manu, validos dum praebeat ictus
sanguis, et hostilem cum torserit, exeat, hastam.
nulla tamen plures hoc edidit aequore clades
quam pelago diversa lues. nam pinguibus ignis
8 (3C) adfixus taedis et tecto sulpure vivax
spargitur: at faciles praebere alimenta carinae
nunc pice nunc liquida rapuere incendia cera.
nec flammas superant undae: sparsisque per aequor
iam ratibus fragmenta ferus sibi vindicat ignis.
hic recipit fluctus extinguat ut aequore flammas:
hi ne mergantur tabulis ardentibus haerent.
8 mille modos inter leti mors una timori est
qua coepere mori. nec cessat naufraga virtus:
tela legunt deiecta mari ratibusque ministrant:
incertasque manus ictu languente per undas
exercent. nunc rara datur si copia ferri
utuntur pelago. saevus complectitur hostem
hostis, et implicitis gaudent subsidere membris,
mergentesque mori. — pugna fuit unus in illa
eximius Phoceus animam servare sub undis,
scrutarique fretum, si quid mersisset harenis, Lucan
et nimis adfixos unci convellere morsus,
adductum quotiens non senserat ancora funem.

excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
Lucan adfixusque rati telo retinente pependit.
  stant gemini fratres fecundae gloria matris,
quos eadem variis genuerunt viscera fatis.
discrevit mors saeva viros, unumque relictum
agnorunt miseri sublato errore parentes,
aeternis causam lacrimis: tenet ille dolorem
semper et amissum fratrem lugentibus offert.
quorum alter mixtis obliquo pectine remis
ausus Romanae Graia de puppe carinae
iniectare manum: sed eam gravis insuper ictus
◆ amputat: illa tamen nisu quo prenderat haesit,
deriguitque tenens strictis immortua nervis.
crevit in adversis virtus: plus nobilis irae
truncus habet: fortique instaurat proelia laeva,
rapturusque suam procumbit in aequora dextram.
haec quoque cum toto manus est abscisa lacerto.
iam clupeo telisque carens non conditus ima
puppe; sed expositus fraternaque pectore nudo
arma tegens crebra confixus cuspide perstat:
telaque multorum leto casura suorum
emerita iam morte tenet. tum volnere multo
effugientem animam lassos collegit in artus,
membraque contendit toto quicumque manebat
sanguine, et hostilem defectis robore membris
L4[O] insiluit, solo nociturus pondere, puppim.
𝔹 strage virum cumulata ratis multoque cruore
plena per obliquom crebros latus accipit ictus.
at postquam ruptis pelagus compagibus hausit
ad summos repleta foros, descendit in undas
vicinum involvens contorto vertice pontum.
aequora discedunt mersa diducta carina
inque locum puppis cecidit mare. multaque ponto
praebuit ille dies varii miracula fati.
  ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncos
adfixit Lycidam. mersus foret ille profundo,
sed prohibent socii suspensaque crura retentant.
scinditur avolsus: nec sicut volnere sanguis
emicuit lentus: ruptis cadit undique venis:
discursusque animae diversa in membra meantis
interceptus aquis. nullius vita perempti
est tanta dimissa via: pars ultima trunci
tradidit in letum vacuos vitalibus artus;
at tumidus qua pulmo iacet qua viscera fervent
haeserunt ibi fata diu: luctataque multum
hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.
  dum nimium pugnax unius turba carinae
incumbit prono lateri vacuamque relinquit
qua caret hoste ratem: congesto pondere puppis
versa cava texit pelagus nautasque carina,

25 (15C) plaustra ferunt: curvoque soli cessantis aratro
agricolae raptis annum flevere iuvencis. Lucan
  dux tamen impatiens haesuri ad moenia Martis
versus ad Hispanas acies extremaque mundi
iussit bella geri. stellatis axibus agger
erigitur geminasque aequantis moenia turres
accipit: hae nullo fixerunt robore terram,
sed per iter longum causa repsere latenti.
cum tantum nutaret onus, telluris inanes
concussisse sinus quaerentem erumpere ventum
credidit et muros mirata est stare iuventus.
illinc tela cadunt excelsas urbis in arces.
sed maior Graio Romana in corpora ferro
vis inerat. neque enim solis excussa lacertis
lancea sed tenso ballistae turbine rapta
haud unum contenta latus transire quiescit:
sed pandens perque arma viam perque ossa relicta
morte fugit: superest telo post volnera cursus.
at saxum quotiens ingenti verberis actu
excutitur, qualis rupes quam vertice montis
abscidit impulsu ventorum adiuta vetustas,
frangit cuncta ruens: nec tantum corpora pressa
exanimat: totos cum sanguine dissipat artus.
ut tamen hostiles densa testudine muros
tecta subit virtus armisque innexa priores
arma ferunt galeamque extentus protegit umbo, L4[O]
quae prius ex longo nocuerunt missa recessu, 𝔹
iam post terga cadunt: nec Graiis flectere iactum
aut facilis labor est longinqua ad tela parati
tormenti mutare modum: sed pondere solo
contenti nudis evolvunt saxa lacertis.
9 (4C) dum fuit armorum series, ut grandine tecta
innocua percussa sonant, sic omnia tela
respuit: at postquam virtus incensa virorum
perpetuam rupit defesso milite cratem,
singula continuis cesserunt ictibus arma.
tunc adoperta levi procedit vinea terra,
sub cuius pluteis et tecta fronte latentes
9 moliri nunc iam parant et vertere ferro
moenia: nunc aries suspenso fortior ictu
incussus densi compagem solvere muri
temptat et inpositis unum subducere saxis.
sed super et flammis et magnae fragmine molis
et sudibus crebris et adusti roboris ictu
percussae cedunt crates, frustraque labore
exhausto fessus repetit tentoria miles.
  summa fuit Graiis starent ut moenia voti:
ultro acies inferre parant: armisque coruscas
nocturni texere faces: audaxque iuventus
erupit: non hasta viris non letifer arcus,

telum flamma fuit, rapiensque incendia ventus
per Romana tulit celeri munimina cursu.
nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
ignis agit vires: taeda sed raptus ab omni
consequitur nigri spatiosa volumina fumi:
nec solum silvas sed saxa ingentia solvit,
et crudae putri fluxerunt pulvere cautes.
procubuit maiorque iacens adparuit agger.
  spes victis telluris abit placuitque profundo
fortunam temptare mari. non robore picto
ornatas decuit fulgens tutela carinas,
sed rudis et qualis procumbit montibus arbor
conseritur, stabilis navalibus area bellis.
et iam turrigeram Bruti comitata carinam
venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis
Stoechados arva tenens. nec non et Graia iuventus
omne suom fatis voluit committere robur,
grandaevosque senes mixtis armavit ephebis.
accepit non sola viros quae stabat in undis
classis; et emeritas repetunt navalibus alnos.
ut matutinos spargens super aequora Phoebus
fregit aquis radios, et liber nubibus aether,
et posito Borea pacemque tenentibus Austris
servatum bello iacuit mare, movit ab omni
quisque suam statione ratem, paribusque lacertis
Caesaris hinc pubes, hinc Graio remige classis
tollitur: impulsae tonsis tremuere carinae
crebraque sublimes convellunt verbera puppes.
cornua Romanae classis validaeque triremes
quasque quater surgens exstructi remigis ordo
commovet et plures quae mergunt aequore pinus
multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
oppositum pelago. lunata fronte recedunt
ordine contentae gemino crevisse Liburnae.
celsior at cunctis Bruti praetoria puppis
verberibus senis agitur molemque profundo
invehit et summis longe petit aequora remis.
  ut tantum medii fuerat maris utraque classis
quod semel excussis posset transcurrere tonsis,
innumerae vasto miscentur in aethere voces,
remorumque sonus premitur clamore, nec ullae
audiri potuere tubae. tum caerula verrunt
atque in transtra cadunt et remis pectora pulsant.
ut primum rostris crepuerunt obvia rostra,
in puppim rediere rates, emissaque tela
aera texerunt vacuomque cadentia pontum.
et iam diductis extendunt cornua proris
diversaeque rates laxata classe receptae.
ut, quotiens aestus Zephyris Eurisque repugnat
huc abeunt fluctus illuc mare: sic, ubi puppes
sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
quod tulit illa ratis remis haec reppulit aequor.
sed Graiis habiles pugnamque lacessere pinus
et temptare fugam nec longo frangere gyro
cursum nec tarde flectenti cedere clavo.
at Romana ratis stabilem praebere carinam
certior et terrae similem bellantibus usum.
tunc in signifera residenti puppe magistro
Brutus ait: paterisne acies errare profundo,
artibus et certas pelagi? iam consere bellum:
Phocaicis medias rostris oppone carinas.
paruit obliquas et praebuit hostibus alnos.
tum quaecumque ratis temptavit robora Bruti
ictu victa suo percussae capta cohaesit.
ast alias manicaeque ligant teretesque catenae
seque tenent remis: tecto stetit aequore bellum.
  iam non excussis torquentur tela lacertis
nec longinqua cadunt iaculato volnera ferro,
miscenturque manus. navali plurima bello
ensis agit. stat quisque suae de robore puppis
pronus in adversos ictus: nullique perempti
in ratibus cecidere suis. cruor altus in undis
spumat et obducti concreto sanguine fluctus.
et quas immissi traxerunt vincula ferri
has prohibent iungi conferta cadavera puppes.
semianimes alii vastum subiere profundum
hauseruntque suo permixtum sanguine pontum.
hi luctantem animam lenta cum morte trahentes
fractarum subita ratium periere ruina.
irrita tela suas peragunt in gurgite caedes:
et quodcumque cadit frustrato pondere ferrum
exceptum mediis invenit volnus in undis.
  Phocaicis Romana ratis vallata carinis
robore diducto dextrum laevomque tuetur
aequo Marte latus: cuius dum pugnat ab alta
puppe Tagus Graiumque audax aplustre retentat
terga simul pariter missis et pectora telis
transigitur: medio concurrit pectore ferrum,
et stetit incertus flueret quo volnere sanguis,
donec utrasque simul largus cruor expulit hastas,
divisitque animam sparsitque in volnera letum.
  dirigit huc puppem miseri quoque dextra Telonis,
qua nullam melius pelago turbante carinae
audivere manum: nec lux est notior ulli
crastina, seu Phoebum videat, seu cornua lunae,
semper venturis componere carbasa ventis.
hic Latiae rostro compagem ruperat alni:
pila sed in medium venere trementia pectus,
avertitque ratem morientis dextra magistri.
dum cupit in sociam Gyareus erepere puppim,

tu quoque vix summam seductus ab aequore rupem
extuleras unoque iugo, Parnase, latebas.
ultor ibi expulsae premeret cum viscera partus
matris adhuc rudibus Paean Pythona sagittis
explicuit, cum regna Themis tripodasque teneret.
ut vidit Paean vastos telluris hiatus
divinam spirare fidem ventosque loquaces
exhalare solum, sacris se condidit antris,
incubuitque adyto vates ibi factus Apollo.
quis latet hic superum? quod numen ab aethere pressum
dignatur caecas inclusum habitare cavernas?
quis terram caeli patitur deus, omnia cursus
aeterni secreta tenens mundique futuri
conscius, ac populis sese proferre paratus
contactumque ferens hominum magnusque potensque,
sive canit fatum, seu quod iubet ille canendo
fit fatum? forsan terris inserta regendis
aere libratum vacuo quae sustinet orbem
totius pars magna Iovis Cirrhaea per antra
exit et aetherio trahitur conexa Tonanti.
hoc ubi virgineo conceptum est pectore numen
humanam feriens animam sonat oraque vatis
solvit; ceu Siculus flammis urguentibus Aetnam
undat apex: Campana fremens ceu saxa vaporat
conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus.
L1[O] hoc tamen expositum cunctis nullique negatum
numen ab humani solum se labe furoris
vindicat. haud illic tacito mala vota susurro
concipiunt. nam fixa canens mutandaque nulli,
mortales optare vetat: iustisque benignus
saepe dedit sedem totas mutantibus urbes,
ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
ut Salaminiacum meminit mare: sustulit iras
telluris sterilis monstrato fine: resolvit
aera tabificum. non ullo saecula dono
nostra carent maiore deum quam Delphica sedes
quod silvit, postquam reges timuere futura
et superos vetuere loqui. nec voce negata
Cirrhaeae maerent vates, templique fruuntur
iustitio. nam, si qua deus sub pectora venit,
numinis aut poena est mors immatura recepti
aut pretium: quippe stimulo fluctuque furoris
compages humana labat pulsusque deorum
concutiunt fragiles animas. sic tempore longo
immotos tripodas vastaeque silentia rupis
Appius Hesperii scrutator ad ultima fati
sollicitat. iussus sedes laxare verendas
antistes pauidamque deis immittere vatem
Castalios circum latices nemorumque recessus
Phemonoen errore vagam curisque vacantem
corripuit cogitque fores irrumpere templi.

1

LUCAN

THE

PHARSALIA

BOOK 4

PREVIEW
Book 5

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 824 lines 3.0

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

AT procul extremis terrarum Caesar in oris
Martem saevus agit, non multa caede nocentem,
maxima sed fati ducibus momenta daturum.
iure pari rector castris Afranius illis
ac Petreius erat: concordia duxit in aequas
imperium commune vices, tutelaque valli
pervigil alterno paret custodia signo.
his praeter Latias acies erat impiger Astur,
Vettonesque leves, profugique a gente vetusta
Gallorum Celtae miscentes nomen Hiberis.
colle tumet modico lenique excrevit in altum
pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
surgit Ilerda manu. placidis praelabitur undis
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
hibernas passurus aquas. at proxima rupes
signa tenet Magni: nec Caesar colle minore
castra levat: medius dirimit tentoria gurges.
explicat hinc tellus campos effusa patentis
vix oculo prendente modum; camposque coerces,
Cinga rapax, vetitus fluctus et litora cursu
oceani pepulisse tuo: nam gurgite mixto
qui praestat terris aufert tibi nomen Hiberus.
◆ prima dies belli cessavit Marte cruento,
spectandasque ducum vires numerosaque signa
L1[I] exposuit. piguit sceleris; pudor arma furentum
continuit, patriaeque et ruptis legibus unum
donavere diem. prono cum Caesar Olympo
in noctem subita circumdedit agmina fossa,
dum primae perstant acies, hostemque fefellit,
et prope consertis obduxit castra maniplis.
luce nova collem subito conscendere cursu
qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam
imperat. huc hostem pariter terrorque pudorque
impulit; et rapto tumulum prior agmine cepit.
his virtus ferrumque locum promittit, at illis
ipse locus. miles rupes oneratus in altas
nititur: adversoque acies in monte supina
haeret et in tergum casura umbone sequentis
erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
dum labat, et fixo firmat vestigia pilo,
dum scopulos stirpesque tenent atque hoste relicto
caedunt ense viam. vidit lapsura ruina
agmina dux equitemque iubet succedere bello,
munitumque latus laevo praeducere gyro.
sic pedes ex facili nulloque urguente receptus,
irritus et victor subducto Marte pependit.
Lucan hactenus armorum discrimina: cetera bello
fata dedit variis incertus motibus aer.
pigro bruma gelu siccis Aquilonibus haerens

imperiumque comes. Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus Veiosque habitante Camillo
illic Roma fuit. non umquam perdidit ordo
mutato sua iura solo. maerentia tecta
Caesar habet vacuasque domos legesque silentis
clausaque iustitio tristi fora. curia solos
illa videt Patres plena quos urbe fugavit.
ordine de tanto quisquis non exsulat hic est.
ignaros scelerum longaque in pace quietos
bellorum primus sparsit furor: omnia rursus
membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Hesperiam pensant superi: iacet hostis in undis
obrutus Illyricis: Libyae squalentibus arvis
Curio Caesarei cecidit pars magna senatus.
tollite signa, duces: fatorum impellite cursum:
spem vestram praestate deis: fortunaque tantos
det vobis animos quantos fugientibus hostem
causa dabat. nostrum exhausto ius clauditur anno:
vos, quorum finem non est sensura potestas,
consulite in medium, Patres, Magnumque iubete
esse ducem.' laeto nomen clamore senatus
excipit: et Magno fatum patriaeque suomque
imposuit. tunc in reges populosque merentis
sparsus honor, pelagique potens Phoebeia donis
exornata Rhodos gelidique inculta iuventus
Taygeti: fama veteres laudantur Athenae: L1[I]
Massiliaeque suae donatur libera Phocis.
tum Sadalen, fortemque Cotyn, fidumque per arma
Deiotarum, et gelidae dominum Rhasipolin orae
collaudant: Libyamque iubent auctore senatu
sceptrifero parere Iubae. pro tristia fata:
1 et tibi, non fidae gentis dignissime regno,
Fortunae, Ptolemaee, pudor crimenque deorum,
cingere Pellaeo pressos diademate crines
permissum. saevom in populos, puer, accipis ensem:
atque utinam in populos. donata est regia Lagi,
accessit Magni iugulus: regnumque sorori
ereptum est soceroque nefas. iam turba soluto
2 arma petit coetu. quae cum populique ducesque
casibus incertis et caeca sorte pararent,
solus in ancipites metuit descendere Martis
Appius eventus: finemque expromere rerum
sollicitat superos, multosque obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phoebi.
Hesperio tantum quantum submotus Eoo
cardine Parnasus gemino petit aethera colle,
mons Phoebo Bromioque sacer: cui numine mixto
Delphica Thebanae referunt trieterica Bacchae. Lucan
hoc solum fluctu terras mergente cacumen
emicuit, pontoque fuit discrimen et astris.

arma dabas populis? quid prodita iura senatus,
Lucan
et gener atque socer bello concurrere iussi?
ante iaces quam dira duces Pharsalia confert,
spectandumque tibi bellum civile negatum est.
has urbi miserae vestro de sanguine poenas
nempe datis: luitis iugulo sic arma, potentes?
felix Roma quidem civisque habitura beatos,
si libertatis superis tam cura placeret
quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
pascit aves nullo contectus Curio busto.
at tibi nos, quando non proderit ista silere
a quibus omne aevi senium sua fama repellit,
digna damus, iuvenis, meritae praeconia vitae.
haud alium tanta civem tulit indole Roma,
aut cui plus leges deberent recta sequenti.
perdita tunc urbi nocuerunt saecula, postquam
ambitus et luxus et opum metuenda facultas
transverso mentem dubiam torrente tulerunt:
momentumque fuit mutatus Curio rerum
Gallorum captus spoliis et Caesaris auro.
ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense
Sulla potens Mariusque ferox et Cinna cruentus
Caesareaeque domus series: cui tanta potestas
4.824 ◆ concessa est? emere omnes hic vendidit urbem.

5.1 SIC alterna duces bellorum volnera passos
L2[O] in Macetum terras miscens adversa secundis
servavit Fortuna pares. iam sparserat Haemo
bruma nives gelidoque cadens Atlantis Olympo:
instabatque dies qui dat nova nomina fastis
quique colit primus ducentem tempora Ianum.
dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
consul uterque vagos belli per munia Patres
elicit Epirum. peregrina ac sordida sedes
Romanos cepit proceres: secretaque rerum
hospes in externis audivit curia tectis.
nam quis castra vocet tot strictas iure secures
tot fasces? docuit populos venerabilis ordo
non Magni partes sed Magnum in partibus esse.
ut primum maestum tenuere silentia coetum,
Lentulus excelsa sublimis sede profatur:
'indole si dignum Latia, si sanguine prisco
robur inest animis, non qua tellure coacti,
quamque procul tectis captae sedeamus ab urbis,
cernite: sed vestrae faciem cognoscite turbae:
cunctaque iussuri primum hoc decernite, Patres,
quod regnis populisque liquet, nos esse senatum.
nam vel Hyperboreae plaustrum glaciale sub Ursae,
vel plaga qua torrens claususque vaporibus axis
nec patitur noctes nec iniquos crescere soles,
5.26 si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur

28 aethere constricto pluvias in nube tenebat.
urebant montana nives camposque iacentis **Lucan**
non duraturae conspecto sole pruinae:
atque omnis propior mergenti sidera caelo
arverat tellus hiberno dura sereno.
sed postquam vernus calidum Titana recepit
sidera respiciens delapsae portitor Helles,
atque iterum aequatis ad iustae pondera Librae
temporibus vicere dies: tum sole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
exclusit Borean flammasque accepit ab Euro.
ille suo nubes quascumque invenit in axe
torsit in occiduom Nabataeis flatibus orbem:
et quas sentit Arabs, et quas Gangetica tellus
exhalat nebulas, quidquid concrescere primus
sol patitur, quidquid caeli fuscator Eoi
intulerat Caurus, quidquid defenderat Indos.
incendere diem nubes oriente remotae;
nec medio potuere graves incumbere mundo
sed nimbos rapuere fuga. vacat imbribus Arctos
et Notus; in solam Calpen fluit umidus aer.
hic ubi iam Zephyri fines et summus Olympi
cardo tenet Tethyn vetitae transcurrere densos
involuere globos; congestumque aeris atri
vix recipit spatium quod separat aethere terram.
iamque polo pressae largos densantur in imbres **L2[O]**
spissataeque fluunt: nec servant fulmina flammas
quamvis crebra micent: moriuntur fulgura nimbis.
hinc imperfecto complectitur aera gyro
arcus, vix ulla variatus luce colorem,
oceanumque bibit, raptosque ad nubila fluctus
2 pertulit, et caelo diffusum reddidit aequor.
iamque Pyrenaeae quas numquam solvere Titan
evaluit fluxere nives, fractoque madescunt
saxa gelu. tum quae solitis e fontibus exit
non habet unda vias: tam largas alveus omnis
a ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Caesaris arma natant impulsaque gurgite multo
3 castra labant: alto restagnant flumina vallo.
non pecorum raptus faciles non pabula mersi
ulla ferunt sulci: tectarum errore viarum
fallitur occultis sparsus populator in agris.
iamque comes semper magnorum prima malorum
saeva fames aderat: nulloque obsessus ab hoste
miles eget; toto censu non prodigus emit
exiguam Cererem. pro lucri pallida tabes:
non deest prolato ieiunus venditor auro.
iam tumuli collesque latent: iam flumina cuncta
condidit una palus vastaque voragine mersit:
31 absorpsit penitus rupes ac tecta ferarum **4**.100

detulit atque ipsas hausit, subitisque frementis
vorticibus contorsit aquas et reppulit aestus
fortior oceani. nec Phoebum surgere sentit
nox subiecta polo; rerum discrimina miscet
deformis caeli facies iunctaeque tenebrae.
sic mundi pars ima iacet quam zona nivalis
perpetuaeque premunt hiemes; non sidera caelo
ulla videt, sterili non quicquam frigore gignit,
sed glacie medios signorum temperat ignes.
sic o summe parens mundi sic sorte secunda
aequorei rector facias, Neptune tridentis:
et tu perpetuis impendas aera nimbis;
tu remeare vetes quoscumque emiseris aestus.
non habeant amnes declivem ad litora cursum
sed pelagi referantur aquis, concussaque tellus
laxet iter fluviis. hos campos Rhenus inundet,
hos Rhodanus: vastos obliquent flumina fontes:
Riphaeas huc solve nives, huc stagna lacusque
et pigras ubicumque iacent effunde paludes:
et miseras bellis civilibus eripe terras.
  sed parvo Fortuna viri contenta pavore
plena redit, solitoque magis favere secundi
et veniam meruere dei. iam rarior aer
et par Phoebus aquis densas in vellera nubes
sparserat, et noctes ventura luce rubebant:
L2[I] servatoque loco rerum discessit ab astris
umor et ima petit quidquid pendebat aquarum.
tollere silva comas stagnis emergere colles
incipiunt visoque die durescere valles.
utque habuit ripas Sicoris camposque reliquit,
primum cana salix madefacto vimine parvam
texitur in puppim, caesoque inducta iuvenco
vectoris patiens tumidum superenatat amnem.
sic Venetus stagnante Pado fusoque Britannus
navigat oceano: sic cum tenet omnia Nilus
conseritur bibula Memphitis cumba papyro.
his ratibus transiecta manus festinat utrimque
succisum curvare nemus; fluviique ferocis
incrementa timens, non primis robora ripis
imposuit: medios pontem distendit in agros.
ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
spargitur in sulcos et scisso gurgite rivis
dat poenas maioris aquae. postquam omnia fatis
Caesaris ire videt celsam Petreius Ilerdam
deserit: et noti diffisus viribus orbis,
indomitos quaerit populos et semper in arma
mortis amore feros, et tendit in ultima mundi.
Lucan   nudatos Caesar colles desertaque castra
conspiciens capere arma iubet: nec quaerere pontem
nec vada sed duris fluvium superare lacertis.

29 (17C) saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frenos
ora terens, spargitque iubas et subrigit aures
incertoque pedum pugnat non stare tumultu:
fessa iacet cervix: fumant sudoribus artus
oraque proiecta squalent arentia lingua:
pectora rauca gemunt quae creber anhelitus urget,
et defecta gravis longe trahit ilia pulsus,
siccaque sanguineis durescit spuma lupatis.
iamque gradum neque verberibus stimulisque coacti,
nec, quamuis crebris iussi calcaribus, addunt:
volneribus coguntur equi. nec profuit ulli
cornipedis rupisse moras: neque enim impetus illis
incursusque fuit: tantum perfertur ad hostes
et spatium iaculis oblato volnere donat.
at vagus Afer equos ut primum emisit in agmen
tum campi tremuere sono: terraque soluta,
quantus Bistonio torquetur turbine pulvis
aera nube sua texit traxitque tenebras.
ut vero in pedites fatum miserabile belli
incubuit: nullo dubii discrimine Martis
ancipites steterunt casus set tempora pugnae
mors tenuit. neque enim licuit procurrere contra
et miscere manus. sic undique saepta iuventus
comminus obliquis et rectis eminus hastis
obruitur: non volneribus nec sanguine, solum
telorum nimbo peritura et pondere ferri. L2[I]
ergo acies tantae parvom spissantur in orbem:
ac si quis metuens medium correpsit in agmen
vix impune suos inter convertitur enses.
densaturque globus, quantum pede prima relato
constrinxit gyros acies. non arma movendi
3 (1C) iam locus est pressis, stipataque membra teruntur:
frangitur armatum colliso pectore pectus.
non tam laeta tulit victor spectacula Maurus
quam Fortuna dabat: fluvios non ille cruoris
membrorumque videt lapsum et ferientia terram
corpora: compressum turba stetit omne cadaver.
  excitet invisas dirae Karthaginis umbras
4 inferiis fortuna novis: ferat ista cruentus
Hannibal et Poeni tam dira piacula manes.
Romanam, superi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas votisque senatus:
Africa nos potius vincat sibi. Curio fusas
ut vidit campis acies, et cernere tantas
permisit clades compressus sanguine pulvis,
non tulit adflictis animam producere rebus
aut sperare fugam, ceciditque in strage suorum
impiger ad letum et fortis virtute coacta. Lucan
  quid nunc rostra tibi prosunt turbata forumque
unde tribunicia plebeius signifer arte

desolata fuga trepida sic mente profatur:
Lucan ‘audendo magnus tegitur timor: arma capessam
ipse prior: campum miles descendat in aequom
dum meus est: variam semper dant otia mentem:
eripe consilium pugna: cum dira voluntas
ense subit presso, galeae texere pudorem:
quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
qua stetit inde favet: veluti fatalis harenae
muneribus non ira vetus concurrere cogit
productos; odere pares.’ sic fatus, apertis
instruxit campis acies: quem blanda futuris
deceptura malis belli fortuna recepit.
nam pepulit Varum campo nudataque foeda
terga fuga donec vetuerunt castra cecidit.
tristia sed postquam superati proelia Vari
sunt audita Iubae: laetus quod gloria belli
sit rebus servata suis, rapit agmina furtim,
obscuratque suam per iussa silentia famam,
hoc solum metuens incautus ab hoste timeri.
mittitur exigua qui proelia prima lacessat
eliciatque manu Numidis a rege secundus
ut sibi commissi simulator Sabura belli.
ipse cava regni vires in valle retentat:
◆ aspidas ut Pharias cauda sollertior hostis
ludit et iratas incerta provocat umbra:
L3[O] obliquusque caput vanas serpentis in auras
effusae tuto comprendit guttura morsu
letiferam citra saniem; tunc irrita pestis
exprimitur faucesque fluunt pereunte veneno.
fraudibus eventum dederat Fortuna: feroxque
non exploratis occulti viribus hostis
Curio nocturnum castris erumpere cogit
ignotisque equitem late decurrere campis.
ipse sub Aurorae primos excedere motus
signa iubet castris, multum frustraque rogatus
ut Libycas metuat fraudes infectaque semper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
tradiderat fatis iuvenem: bellumque trahebat
auctorem civile suom. super ardua ducit
saxa super cautes abrupto limite signa:
cum procul e summis conspecti collibus hostes
fraude sua cessere parum, dum colle relicto
effusam patulis aciem committeret arvis:
ille fugam credens, simulatae nescius artis,
ut victor medios aciem proiecit in agros.
ut primum patuere doli Numidaeque fugaces
undique completis clauserunt montibus agmen.
obstupuit dux ipse simul perituraque turba.
non timidi petiere fugam non proelia fortes:
quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum

30 (18C)
paretur: rapuitque ruens in proelia miles
quod fugiens timuisset iter. mox uda receptis Lucan
membra fovent armis gelidosque a gurgite cursu
restituunt artus, donec decresceret umbra
in medium surgente die. iamque agmina summa
carpit eques dubiique fugae pugnaeque tenentur.
adtollunt campo geminae iuga saxea rupes
valle cava media. tellus hinc ardua celsos
continuat colles: tutae quos inter opaco
anfractu latuere viae: quibus hoste potito
faucibus emitti terrarum in devia Martem
inque feras gentes Caesar videt. ite sine ullo
ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum,
et faciem pugnae voltusque inferte minaces:
nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
excipiant recto fugientes pectore ferrum.
dixit, et ad montes tendentem praevenit hostem.
illic exiguo paulum distantia vallo
castra locant. postquam spatio languentia nullo
mutua conspicuos habuerunt lumina voltus,
et fratres natosque suos videre patresque, ?
deprensum est civile nefas: tenuere parumper
ora metu: tantum nutu motoque salutant
ense suos. mox ut stimulis maioribus ardens
rupit amor leges, audet transcendere vallum
miles, in amplexus effusas tendere palmas. L3[O]
hospitis ille ciet nomen; vocat ille propinquom:
admonet hunc studiis consors puerilibus aetas:
nec Romanus erat qui non agnoverat hostem.
arma rigant lacrimis, singultibus oscula rumpunt:
et quamvis nullo maculatus sanguine miles
4 (2C) quae potuit fecisse timet. quid pectora pulsas?
quid, vaesane, gemis? fletus quid fundis inanes,
nec te sponte tua sceleri parere fateris?
usque adeone times quem tu facis ipse timendum?
classica dent bellum; saevos tu neglige cantus:
signa ferant; cessa: iamiam civilis Erinys
concidet et Caesar generum privatus amabit.
5 nunc ades aeterno complectens omnia nexu
o rerum mixtique salus, Concordia, mundi,
et sacer orbis amor: magnum nunc saecula nostra
venturi discrimen habent. periere latebrae
tot scelerum: populo venia est erepta nocenti:
agnovere suos. pro numine fata sinistro
exigua requie tantas augentia clades.
pax erat, et miles castris permixtus utrisque
errabat: duro concordes caespite mensas
instituunt, et permixto libamina Baccho
gramineis fluxere focis: iunctoque cubili
extrahit insomnes bellorum fabula noctes:

quo primum steterint campo, qua lancea dextra
exierit. dum quae gesserunt fortia iactant,
et dum multa negant, quod solum fata petebant,
est miseris renovata fides, atque omne futurum
crevit amore nefas. nam postquam foedera pacis
cognita Petreio seque et sua tradita venum
castra videt, famulas scelerata ad proelia dextras
excitat, atque hostes turba stipatus inermes
praecipitat castris, iunctosque amplexibus ense
separat, et multo disturbat sanguine pacem.
addidit ira ferox moturas proelia voces:
immemor o patriae, signorum oblite tuorum,
non potes hoc causae, miles, praestare senatus
adsertor victo redeas ut Caesare? certe
ut vincare potes. dum ferrum incertaque fata
quique fluat multo non deerit volnere sanguis,
ibitis ad dominum, damnataque signa feretis?
utque habeat famulos nullo discrimine Caesar
exorandus erit? ducibus quoque vita petenda est?
numquam nostra salus pretium mercesque nefandae
proditionis erit: non hoc civilia bella
ut vivamus agunt. trahimur sub nomine pacis.
non chalybem gentes penitus fugiente metallo
◆ eruerent, nulli vallarent oppida muri,
non sonipes in bella ferox non iret in aequor
L3[I] turrigeras classis pelago sparsura carinas,
si bene libertas umquam pro pace daretur.
hostes nempe meos sceleri iurata nefando
sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
vestra fides quod pro causa pugnantibus aequa
et veniam sperare licet. pro dira pudoris
foedera. nunc toto fatorum ignarus in orbe,
Magne, paras acies, mundique extrema tenentis
sollicitas reges, cum forsan foedere nostro
iam tibi sit promissa salus. sic fatur, et omnes
concussit mentes scelerumque reduxit amorem.
sic ubi desuetae silvis in carcere clauso
mansuevere ferae et voltus posuere minaces,
atque hominem didicere pati: si torrida parvus
venit in ora cruor, redeunt rabiesque furorque,
admonitaeque tument gustato sanguine fauces:
fervet et a trepido vix abstinet ira magistro.
itur in omne nefas: et quae Fortuna deorum
invidia caeca bellorum in nocte tulisset
fecit monstra fides: inter mensasque torosque
quae modo complexu foverunt pectora caedunt.
et quamvis primo ferrum strinxere gementes,
ut dextrae iusti gladius dissuasor adhaesit,
dum feriunt odere suos, animosque labantis
confirmant ictu. fervent iam castra tumultu

31 (19C) non potuit nati Tellus submittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
stricta gelu: terrisque diu non credidit hostem.
hinc aevi veteris custos famosa vetustas
miratrixque sui signavit nomine terras.
sed maiora dedit cognomina collibus istis
Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hostem
Scipio. nam sedes Libyca tellure potito
haec fuit. en veteris cernis vestigia valli.
Romana hos primum tenuit victoria campos.'
Curio laetatus tamquam fortuna locorum
bella gerat servetque ducum sibi fata priorum
felici non fausta loco tentoria ponens
indulsit castris et collibus abstulit omen,
sollicitatque feros non aequis viribus hostes.
omnis Romanis quae cesserat Africa signis
tum Vari sub iure fuit: qui robore quamquam
confisus Latio regis tamen undique vires
excivit Libycae gentis extremaque mundi
signa suom comitata Iubam. non fusior ulli
terra fuit domino: qua sunt longissima regna
cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
terminat: a medio confinis Syrtibus Hammon.
at qua lata iacet vasti plaga fervida regni,
distinet oceanum zonaeque exusta calentis
sufficiunt spatio. populi tot castra sequuntur, L3[I]
Autololes Numidaeque vagi semperque paratus
inculto Gaetulus equo: tum concolor Indo
Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
Marmaridae volucres, aequaturusque sagittas
Medorum tremulum cum torsit missile Mazax,
5 (3C) et gens quae nudo residens Massylia dorso
ora levi flectit frenorum nescia virga:
et solitus vacuis errare mapalibus Afer
venator, ferrique simul fiducia non est
vestibus iratos laxis operire leones.
nec solum studiis civilibus arma parabat
privatae sed bella dabat Iuba concitus irae.
6 hunc quoque quo superos humanaque polluit anno
lege tribunicia solio depellere avorum
Curio temptarat Libyamque auferre tyranno,
dum regnum te, Roma, facit. memor ille doloris
hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
et quod Caesareis numquam devota iuventus
illa nimis castris nec Rheni miles in undis
exploratus erat, Corfini captus in arce,
infidusque novis ducibus dubiusque priori,
fas utrumque putat. sed postquam languida segni
cernit cuncta metu nocturnaque munia valli

haec illi spelunca domus: latuisse sub alta
Lucan rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
ad somnos non terga ferae praebere cubile
adsuerunt, non silva torum: viresque resumit
in nuda tellure iacens. periere coloni
arvorum Libyes: pereunt quos adpulit aequor:
auxilioque diu virtus non usa cadendi
terrae spernit opes: invictus robore cunctis,
quamvis staret erat. tandem volgata cruenti
fama mali terras monstris aequorque levantem
magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
ille Cleonaei proiecit terga leonis,
Antaeus Libyci. perfudit membra liquore
hospes Olympiacae servato more palaestrae.
ille parum fidens pedibus contingere matrem
auxilium membris calidas infudit harenas.
conservere manus et multo bracchia nexu.
colla diu gravibus frustra temptata lacertis:
immotumque caput fixa cum fronte tenetur:
miranturque habuisse parem. nec viribus uti
Alcides primo voluit certamine totis,
exhausitque virum: quod creber anhelitus illi
prodidit et gelidus fesso de corpore sudor.
◆ tum cervix lassata quati: tum pectore pectus
urgeri: tunc obliqua percussa labare
L4[O] crura manu. iam terga viri cedentia victor
adligat et medium compressis ilibus artat:
inguinaque insertis pedibus distendit et omnem
explicuit per membra virum. rapit arida tellus
sudorem: calido conplentur sanguine venae.
intumuere tori totosque induruit artus,
Herculeosque novo laxavit corpore nodos.
constitit Alcides stupefactus robore tanto:
nec sic Inachiis quamvis rudis esset in undis
desectam timuit reparatis anguibus hydram.
conflixere pares, telluris viribus ille,
ille suis. numquam saevae sperare novercae
plus licuit. videt exhaustos sudoribus artus
cervicemque viri, siccam cum ferret Olympum.
utque iterum fessis iniecit bracchia membris,
non expectatis Antaeus viribus hostis
sponte cadit, maiorque accepto robore surgit.
quisquis inest terris in fessos spiritus artus
egeritur; tellusque viro luctante laborat.
ut tandem auxilium tactae prodesse parentis
Alcides sensit: ‘standum est tibi,’ dixit, ‘et ultra
non credere solo sternique vetabere terra:
haerebis pressis intra mea pectora membris:
huc Antaee cades.’ sic fatus, sustulit alte
nitentem in terras iuvenem. morientis in artus

32 (20C) et scelerum turba: rapiuntur colla parentum. ?
ac velut occultum pereat scelus omnia monstra Lucan
in faciem posuere ducum: iuvat esse nocentis.
tu Caesar quamvis spoliatus milite multo
agnoscis superos. neque enim tibi maior in arvis
Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos undis
Massiliae, Phario nec tantum est aequore gestum.
hoc siquidem solo civilis crimine belli
dux causae melioris eris. polluta nefanda
agmina caede duces iunctis committere castris
non audent, altaeque ad moenia rursus Ilerdae
intendere fugam. campos eques obvius omnes
abstulit et siccis inclusit collibus hostem.
tunc inopes undae praerupta cingere fossa
Caesar avet nec castra pati contingere ripas,
aut circum largos curvari bracchia fontes.
ut leti videre viam conversus in iram
praecipitem timor est. miles non utile clausis
auxilium mactavit equos: tandemque coactus
spe posita damnare fugam casurus in hostes
fertur. ut effuso Caesar decurrere passu
vidit et ad certam deuotos tendere mortem:
tela tene iam, miles, ait, ferrumque ruenti
subtrahe: non ullo constet mihi sanguine bellum:
vincitur haud gratis iugulo qui provocat hostem.
en sibi vilis adest invisa luce iuventus L4[O]
iam damno peritura meo. non sentiet ictus,
incumbet gladiis, gaudebit sanguine fuso.
deserat hic fervor mentes, cadat impetus amens:
perdant velle mori. sic deflagrare minaces
incassum et vetito passus languescere bello,
6 (4C) substituit merso dum nox sua lumina Phoebo.
inde ubi nulla data est miscendi copia Martis
paulatim cadit ira ferox mentesque tepescunt:
saucia maiores animos ut pectora gestant
dum dolor est ictusque recens et mobile nervis
conamen calidus praebet cruor ossaque nondum
adduxere cutem: si conscius ensis adacti
7 stat victor tenuitque manus, tum frigidus artus
alligat atque animum subducto robore torpor,
postquam sicca rigens adstrinxit volnera sanguis.
iamque inopes undae primum tellure refossa
occultos latices abstrusaque flumina quaerunt:
nec solum rastris durisque ligonibus arva
sed gladiis fodere suis: puteusque cavati
montis ad irrigui premitur fastigia campi.
non se tam penitus, tam longe luce relicta,
merserit Asturii scrutator pallidus auri.
non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,
aut micuere novi percusso pumice fontes:

antra nec exiguo stillant sudantia rore,
aut impulsa levi turbatur glarea vena.
tunc exhausta super multo sudore iuventus
extrahitur duris silicum lassata metallis.
quoque minus possent siccos tolerare vapores
quaesitae fecistis aquae. nec languida fessi
corpora sustentant epulis, mensasque perosi
auxilium fecere famem. si mollius arvom
prodidit umorem, pinguis manus utraque glaebas
exprimit ora super. nigro si turbida limo
colluvies immota iacet, cadit omnis in haustus
certatim obscenos miles: moriensque recepit
quas nollet victurus aquas: rituque ferarum
distentas siccant pecudes, et lacte negato
sordidus exhausto sorbetur ab ubere sanguis.
tunc herbas frondesque terunt et rore madentis
destringunt ramos: et si quos palmite crudo
arboris aut tenera sucos pressere medulla.
  o fortunati, fugiens quos barbarus hostis
fontibus immixto stravit per rura veneno.
hos licet in fluvios saniem tabemque ferarum
pallida Dictaeis, Caesar, nascentia saxis
infundas aconita palam, Romana iuventus
◆ non decepta bibet. torrentur viscera flamma
oraque sicca rigent squamosis aspera linguis.
L4[I] iam marcent venae nulloque umore rigatus
aeris alternos angustat pulmo meatus,
rescissoque nocent suspiria dura palato:
pandunt ora tamen nociturumque aera captant.
expectant imbres quorum modo cuncta natabant
impulsu, et siccis voltus in nubibus haerent.
quoque magis miseros undae ieiunia solvant,
non super arentem Meroen Cancrique sub axe
qua nudi Garamantes arant sedere: sed inter
stagnantem Sicorim et rapidum deprensus Hiberum
spectat vicinos sitiens exercitus amnes.
  iam domiti cessere duces: pacisque petendae
auctor damnatis supplex Afranius armis,
semianimes in castra trahens hostilia turmas,
victoris stetit ante pedes. servata precanti
maiestas non fracta malis, interque priorem
fortunam casusque novos gerit omnia victi
sed ducis, et veniam securo pectore poscit:
  si me degeneri stravissent fata sub hoste,
non deerat fortis rapiendo dextera leto:
at nunc sola mihi est orandae causa salutis
dignum donanda, Caesar, te credere vita.
non partis studiis agimur nec sumpsimus arma
consiliis inimica tuis. nos denique bellum
invenit civile duces, causaeque priori

33 (21C) volneribus, dirum Thebanis fratribus omen;
Phasidos et campis insomni dente creati
terrigenae missa magicis e cantibus ira
cognato tantos complerunt sanguine sulcos:
ipsaque inexpertis quod primum fecerat herbis
expavit Medea nefas. sic mutua pacti
fata cadunt iuvenes: minimumque in morte virorum
mors virtutis habet: pariter sternuntque caduntque
volnere letali: nec quemquam dextra fefellit
cum feriat moriente manu. nec volnus adactis
debetur gladiis: percussum est pectore ferrum
et iugulis pressere manum. cum sorte cruenta
fratribus incurrunt fratres natusque parenti,
haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
exegere enses. pietas ferientibus una
non repetisse fuit. iam latis viscera lapsa
semianimes traxere foris multumque cruoris
infudere mari. despectam cernere lucem
victoresque suos voltu spectare superbo
et mortem sentire iuvat. iam strage cruenta
conspicitur cumulata ratis: bustisque remittunt
corpora victores, ducibus mirantibus ulli
esse ducem tanti. nullam maiore locuta est
ore ratem totum discurrens fama per orbem.
non tamen ignavae post haec exempla virorum
percipient gentes quam sit non ardua virtus L4[I]
servitium fugisse manu; sed regna timentur
ob ferrum et saevis libertas uritur armis,
ignorantque datos ne quisquam serviat enses.
mors, utinam pavidos vitae subducere nolles
sed virtus te sola daret. non segnior illo
7 (5C) Marte fuit qui tum Libycis exarsit in arvis.
namque rates audax Lilybaeo litore solvit
Curio: nec forti velis Aquilone recepto
inter semirutas magnae Karthaginis arces
et Clupeam tenuit stationis litora notae:
primaque castra locat cano procul aequore qua se
Bagrada lentus agit siccae sulcator harenae.
8 inde petit tumulos exesasque undique rupes,
Antaei quas regna vocat non vana vetustas.
nominis antiqui cupientem noscere causas
cognita per multos docuit rudis incola patres.
nondum post genitos Tellus effeta Gigantas
terribilem Libycis partum concepit in antris.
nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon
aut Tityos Briareusque ferox: caeloque pepercit
quod non Phlegraeis Antaeum sustulit arvis.
hoc quoque tam vastas cumulavit munere vires
terra sui fetus, quod cum tetigere parentem
iam defecta vigent renovato robore membra.

esse parum scimus: sed non maiora supersunt
Lucan obsessis tanti quae pignora demus amoris.
abscidit nostrae multum sors invida laudi
quod non cum senibus capti natisque tenemur.
indomitos sciat esse viros timeatque furentis
et morti faciles animos, et gaudeat hostis
non plures haesisse rates. temptare parabunt
foederibus turpique volent corrumpere vita.
o utinam, quo plus habeat mors unica famae,
promittant veniam iubeant sperare salutem,
ne nos, cum calido fodiemus viscera ferro,
desperasse putent. magna virtute merendum est,
Caesar ut amissis inter tot milia paucis
hoc damnum clademque vocet. dent fata recessum
emittantque licet, vitare instantia nolim.
proieci vitam, comites, totusque futurae
mortis agor stimulis: furor est. agnoscere solis
permissum quos iam tangit vicinia fati,
victurosque dei celant ut vivere durent,
felix esse mori. sic cunctas sustulit ardor
nobilium mentes iuvenum: cum sidera caeli
ante ducis voces oculis umentibus omnes
adspicerent flexoque Ursae temone paverent:
◆ idem cum fortes animos praecepta subissent
optavere diem. nec segnis mergere ponto
L5[O] tunc erat astra polus: nam sol Ledaea tenebat
sidera vicino cum lux altissima Cancro est:
nox tum Thessalicas urgebat parva sagittas.
  detegit orta dies stantis in rupibus Histros
pugnacesque mari Graia cum classe Liburnos.
temptavere prius suspenso vincere bello
foederibus, fieret captis si dulcior ipsa
mortis vita mora. stabat devota iuventus
damnata iam luce ferox securaque pugnae
promisso sibi fine manu: nullique tumultus
excussere viris mentes ad summa paratas:
innumerasque simul pauci terraque marique
sustinuere manus: tanta est fiducia mortis.
utque satis bello visum est fluxisse cruoris,
versus ab hoste furor: primus dux ipse carinae
Volteius iugulo poscens iam fata retecto,
ecquis, ait, iuvenum est cuius sit dextra cruore
digna meo certaque fide per volnera nostra
testetur se velle mori? nec plura locuto
viscera non unus iamdudum transigit ensis.
collaudat cunctos: sed eum cui volnera prima
debebat grato moriens interficit ictu.
concurrunt alii totumque in partibus unis
bellorum fecere nefas. sic semine Cadmi
emicuit Dircaea cohors ceciditque suorum

34 (22C) dum potuit servata fides. nil fata moramur:
tradimus Hesperias gentes aperimus Eoas, **Lucan**
securumque orbis patimur post terga relicti.
nec cruor effusus campis tibi bella peregit
nec ferrum lassaeque manus. hoc hostibus unum
quod vincas ignosce tuis. nec magna petuntur:
otia des fessis, vitam patiaris inermes
degere quam tribuis: campis prostrata iacere
agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
misceri damnata decet partemque triumphi
captos ferre tui: turba haec sua fata peregit.
hoc petimus victos ne tecum vincere cogas.
  dixerat: at Caesar facilis voltuque serenus
flectitur atque usus belli poenamque remittit.
ut primum iustae placuerunt foedera pacis,
incustoditos decurrit miles ad amnes,
incumbit ripis permissaque flumina turbat.
continuus multis subitarum tractus aquarum
aera non passus vacuis discurrere venis
artavit clausitque animam: nec fervida pestis
cedit adhuc: sed morbus egens iam gurgite plenis
visceribus sibi poscit aquas. mox robora nervis
et vires rediere viris. o prodiga rerum
luxuries numquam parvo contenta paratu,
et quaesitorum terra pelagoque ciborum
ambitiosa fames et lautae gloria mensae, **L5[O]**
discite, quam parvo liceat producere vitam
et quantum natura petat. non erigit aegros
nobilis ignoto diffusus consule Bacchus:
non auro murraque bibunt: sed gurgite puro
vita redit. satis est populis fluviusque Ceresque.
8 (6C) heu miseri qui bella gerunt. tunc arma relinquens
victori miles spoliato pectore tutus
innocuusque suas curarum liber in urbes
spargitur. o quantum donata pace potitos
excussis umquam ferrum librasse lacertis
poenituit, tolerasse sitim frustraque rogasse
prospera bella deos. nempe usis Marte secundo
9 tot dubiae restant acies tot in orbe labores:
ut numquam fortuna labet successibus anceps
vincendum totiens, terras fundendus in omnes
est cruor et Caesar per tot sua fata sequendus.
felix qui potuit mundi nutante ruina
quo iaceat iam scire loco. non proelia fessos
ulla vocant, certos non rumpunt classica somnos.
iam coniunx natique rudes et sordida tecta
et non deductos recipit sua terra colonos.
hoc quoque securis oneris Fortuna remisit
sollicitus menti quod abest favor: ille salutis
est auctor, dux ille fuit. sic proelia soli

felices nullo spectant civilia voto.
non eadem belli totum Fortuna per orbem
constitit, in partes aliquid sed Caesaris ausa est,
qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas
et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader.
illic bellaci confisus gente Curictum,
quos alit Hadriaco tellus circumflua ponto,
clauditur extrema residens Antonius ora,
cautus ab incursu belli si sola recedat
expugnat quae tuta fames. non pabula tellus
pascendis summittit equis non proserit ullam
flava Ceres segetem: spoliabat gramine campum
miles et adtonso miseris MID IV iam dentibus arvo
castrorum siccas de caespite volserat herbas.
ut primum adversae socios in litore terrae
et Basilum videre ducem, nova furta per aequor
exquisita fugae. neque enim de more carinas
extendunt puppesque levant, sed firma gerendis
molibus insolito contexunt robora ductu.
namque ratem vacuae sustentant undique cuppae
quarum porrectis series constricta catenis
ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
nec gerit expositum telis in fronte patenti
◆ remigium: sed quod trabibus circumdedit aequor
hoc ferit et taciti praebet miracula cursus
L5[I] quod nec vela ferat nec apertas verberet undas.
tum freta servantur, dum se declinibus undis
aestus agat refluoque mari nudentur harenae.
iamque relabenti crescebant litora ponto;
missa ratis prono defertur lapsa profundo
et geminae comites. cunctas super ardua turris
eminet et tremulis tabulata minantia pinnis.
noluit Illyricae custos Octavius undae
confestim temptare ratem, celeresque carinas
continuit cursu crescat dum praeda secundo:
et temere ingressos repetendum invitat ad aequor
pace maris. sic dum pavidos formidine cervos
claudat odoratae metuentis aera pinnae,
aut dum dispositis adtollat retia varis
venator, tenet ora levis clamosa Molossi,
Spartanos Cretasque ligat: nec creditur ulli
silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
colligit et praeda nescit latrare reperta,
contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
nec mora: conplentur moles avideque petitis
insula deseritur ratibus, quo tempore primas
impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.
at Pompeianus fraudes innectere ponto
antiqua parat arte Cilix, passusque vacare
summa freti, medio suspendit vincula ponto,

35 (23C) et laxas fluitare sinit religatque catenas
rupis ab Illyricae scopulis. nec prima neque illa
quae sequitur tardata ratis: sed tertia moles
haesit et ad cautes adducto fune secuta est.
impendent cava saxa mari: ruituraque semper
stat, mirum, moles: et silvis aequor inumbrat.
huc fractas Aquilone rates submersaque pontus
corpora saepe tulit caecisque abscondit in antris:
restituit raptus tectum mare: cumque cavernae
evomuere fretum contorti verticis undae
Tauromenitanam vincunt fervore Charybdin.
hic Opiterginis moles onerata colonis
constitit: hanc omni puppes statione solutae
circumeunt: alii rupes ac litora complent.
Volteius tacitas sensit sub gurgite fraudes,
dux erat ille ratis, frustra qui vincula ferro
rumpere conatus poscit spe proelia nulla,
incertus qua terga daret qua pectora bello.
hoc tamen in casu quantum deprensa valebat
effecit virtus: inter tot milia captae
circumfusa rati et plenam vix inde cohortem
pugna fuit; non longa quidem; nam condidit atra
nox lucem dubiam pacemque habuere tenebrae.
tum sic adtonitam venturaque fata paventem
rexit magnanima Vulteius voce cohortem:
libera non ultra parva quam nocte iuventus L5[I]
consulite extremis angusto in tempore rebus.
vita brevis nulli superest qui tempus in illa
quaerendae sibi mortis habet: nec gloria leti
inferior, iuvenes, admoto occurrere fato,
omnibus incerto venturae tempore vitae.
9 (7C) par animi laus est et quos speraveris annos
perdere et extremae momentum abrumpere lucis
accersas dum fata manu. non cogitur ullus
velle mori. fuga nulla patet: stant undique nostris
intenti iugulis cives. decernite letum,
et metus omnis abest: cupias quodcumque necesse est.
non tamen in caeca bellorum nube cadendum est,
10 aut, cum permixtas acies sua tela tenebris
involvunt, conserta iacent cum corpora campo,
in medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
nos in conspicua sociis hostique carina
constituere dei. praebebunt aequora testes,
praebebunt terrae, summis dabit insula saxis:
spectabunt geminae diverso e litore partes.
nescio quod nostris magnum et memorabile fatis
exemplum, Fortuna, paras. quaecumque per aevom
exhibuit monumenta fides servataque ferro
militiae pietas, transibit nostra iuventus;
namque suis pro te gladiis incumbere, Caesar,

fata sed in praeceps solitus demittere Caesar
fortunamque suam per summa pericula gaudens
exercere venit: nec dum desaeviat ira
expectat: medios properat temptare furores.
non illis urbes spoliandaque templa negasset
Tarpeiamque Iovis sedem matresque senatus
passurasque infanda nurus. volt omnia certe
a se saeva peti, volt praemia Martis amari:
militis indomiti tantum mens sana timetur.
non pudet heu, Caesar, soli tibi bella placere
iam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
sanguinis? his ferri grave ius erit? ipse per omne
fasque nefasque rues? lassare et disce sine armis
posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.
saeve, quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
bellum te civile fugit. stetit aggere fulti
caespitis intrepidus voltu meruitque timeri
non metuens: atque haec ira dictante profatur:
‘qui modo in absentem voltu dextraque furebas,
miles, habes nudum promptumque ad volnera pectus.
hic fuge, si belli finis placet, ense relicto.
detegit imbelles animos nil fortiter ausa
seditio tantumque fugam meditata iuventus
ac ducis invicti rebus lassata secundis.
vadite meque meis ad bella relinquite fatis:
invenient haec arma manus, vobisque repulsis
tot reddet Fortuna viros quot tela vacabunt.
anne fugam Magni tanta cum classe sequuntur
Hesperiae gentes, nobis victoria turbam
non dabit, impulsi tantum quae praemia belli
auferat, et vestri rapta mercede laboris
lauriferos nullo comitetur volnere currus?
vos despecta, senes, exhaustaque sanguine turba
cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
Caesaris an cursus vestrae sentire putatis
damnum posse fugae? veluti si cuncta minentur
flumina quos miscent pelago subducere fontes,
non magis ablatis umquam descenderit aequor,
quam nunc crescit, aquis. an vos momenta putatis
ulla dedisse mihi? numquam sic cura deorum
se premit ut vestrae morti vestraeque saluti
fata vacent. procerum motus haec cuncta sequuntur.
humanum paucis vivit genus. orbis Hiberi
horror et Arctoi nostro sub nomine miles,
Pompeio certe fugeres duce. fortis in armis
Caesareis Labienus erat: nunc transfuga vilis
cum duce praelato terras atque aequora lustrat.
nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste
nec duce me geritis. quisquis mea signa relinquit,
non Pompeianis tradit sua partibus arma,

L1[O] 𝔸

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 5

PREVIEW Book 6

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 815 lines 3.0

As some way-faring Man, who wanders o’er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

A **2L** 1 - 350
B **3L** 351 - 815

PRINT 2-SIDED: **39** to **48**

SIC alterna duces bellorum volnera passos
in Macetum terras miscens adversa secundis
servavit Fortuna pares. iam sparserat Haemo
bruma nives gelidoque cadens Atlantis Olympo:
instabatque dies qui dat nova nomina fastis
quique colit primus ducentem tempora Ianum.
dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
consul uterque vagos belli per munia Patres
elicit Epirum. peregrina ac sordida sedes
Romanos cepit proceres: secretaque rerum
hospes in externis audivit curia tectis.
nam quis castra vocet tot strictas iure secures
tot fasces? docuit populos venerabilis ordo
non Magni partes sed Magnum in partibus esse.
◆ ut primum maestum tenuere silentia coetum,
Lentulus excelsa sublimis sede profatur:
‘indole si dignum Latia, si sanguine prisco
robur inest animis, non qua tellure coacti,
quamque procul tectis captae sedeamus ab urbis,
cernite: sed vestrae faciem cognoscite turbae:
cunctaque iussuri primum hoc decernite, Patres,
quod regnis populisque liquet, nos esse senatum.
nam vel Hyperboreae plaustrum glaciale sub Ursae,
vel plaga qua torrens claususque vaporibus axis
nec patitur noctes nec iniquos crescere soles,
L1[I] si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur
𝔸 imperiumque comes. Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus Veiosque habitante Camillo
illic Roma fuit. non umquam perdidit ordo
mutato sua iura solo. maerentia tecta
Caesar habet vacuasque domos legesque silentis
clausaque iustitio tristi fora. curia solos
illa videt Patres plena quos urbe fugavit.
ordine de tanto quisquis non exsulat hic est.
ignaros scelerum longaque in pace quietos
bellorum primus sparsit furor: omnia rursus
membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Hesperiam pensant superi: iacet hostis in undis
obrutus Illyricis: Libyae squalentibus arvis
Curio Caesarei cecidit pars magna senatus.
tollite signa, duces: fatorum impellite cursum:
spem vestram praestate deis: fortunaque tantos
det vobis animos quantos fugientibus hostem
causa dabat. nostrum exhausto ius clauditur anno:
vos, quorum finem non est sensura potestas,
consulite in medium, Patres, Magnumque iubete
esse ducem.’ laeto nomen clamore senatus
Lucan excipit: et Magno fatum patriaeque suomque
imposuit. tunc in reges populosque merentis
sparsus honor, pelagique potens Phoebeia donis

37 (24C) despiceret, staretque super titubantia fultus:
tot raptis truncus manibus gladioque relictus
paene suo, qui tot gentes in bella trahebat,
scit non esse ducis strictos sed militis enses.
non pavidum iam murmur erat nec pectore tecto
ira latens: nam quae dubias constringere mentes
causa solet, dum quisque pavet quibus ipse timori est,
seque putat solum regnorum iniusta gravari,
haud retinet. quippe ipsa metus exsoluerat audax
turba suos. quidquid multis peccatur inultum est.
effudere minas: ‘liceat discedere, Caesar,
a rabie scelerum. quaeris terraque marique
his ferrum iugulis animasque effundere viles
quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri
eripuit: partem duris Hispania bellis:
pars iacet Hesperia: totoque exercitus orbe
te vincente perit. terris fudisse cruorem
quid iuvat Arctois Rhodano Rhenoque subactis?
tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
cepimus expulso patriae cum tecta senatu,
quos hominum vel quos licuit spoliare deorum?
imus in omne nefas manibus ferroque nocentes,
paupertate pii. finis quis quaeritur armis?
quid satis est, si Roma parum? iam respice canos
invalidasque manus et inanes cerne lacertos.
usus abit vitae; bellis consumpsimus aevom: L1[I]
ad mortem dimitte senes. en improba vota: 𝔸
non duro liceat morientia caespite membra
ponere, non anima glaebam fugiente ferire,
atque oculos morti clausuram quaerere dextram,
coniugis illabi lacrimis, unique paratum
2 (1C) scire rogum. liceat morbis finire senectam:
sit praeter gladios aliquod sub Caesare fatum.
quid velut ignaros ad quae portenta paremur
spe trahis? usque adeo soli civilibus armis
nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
nil actum est bellis si nondum comperit istas
omnia posse manus. nec fas nec vincula iuris
2 hoc audere vetant. Rheni mihi Caesar in undis
dux erat, hic socius. facinus quos inquinat aequat.
adde quod ingrato meritorum iudice virtus
nostra perit. quidquid gerimus fortuna vocatur.
nos fatum sciat esse suom. licet omne deorum
obsequium speres: irato milite, Caesar,
pax erit.’ haec fatus, totis discurrere castris
coeperat infestoque ducem deposcere voltu.
sic eat, o superi, quando pietasque fidesque
destituunt moresque malos sperare relictum est; Lucan
finem civili faciat discordia bello.
quem non ille ducem potuit terrere tumultus?

imperii caesosque duces et funera regum
Lucan et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
cur aperire times? an nondum numina tantum
decrevere nefas? et adhuc dubitantibus astris
Pompeii damnare caput tot fata tenentur?
vindicis an gladii facinus poenasque furoris
regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos
MID V ut peragat Fortuna, taces? tum pectore vatis
impactae cessere fores expulsaque templis
prosiluit: perstat rabies; nec cuncta locutae,
quem non emisit, superest deus. illa feroces
torquet adhuc oculos totoque vagantia caelo
lumina, nunc voltu pavido nunc torva minaci:
stat numquam facies: rubor igneus inficit ora
✦ liventisque genas: nec qui solet esse timenti
terribilis sed pallor inest: nec fessa quiescunt
corda, sed ut tumidus Boreae post flamina pontus
rauca gemit; sic muta levant suspiria vatem.
dumque a luce sacra, qua vidit fata, refertur
ad volgare iubar mediae venere tenebrae.
immisit Stygiam Paean in viscera Lethen,
qua raperet secreta deum. tum pectore verum
fugit et ad Phoebi tripodas rediere futura:
vixque refecta cadit. nec te vicinia leti
territat ambiguis frustratum sortibus, Appi:
L2[O] iure sed incerto mundi subsidere regnum
𝔸 Chalcidos Euboicae, vana spe rapte, parabas.
heu demens, nullum belli sentire fragorem,
tot mundi caruisse malis, praestare deorum
excepta quis morte potest? secreta tenebis
litoris Euboici, memorando condite busto,
qua maris angustat fauces saxosa Carystos,
et tumidis infesta colit quae numina Rhamnus,
artatus rapido fervet qua gurgite pontus,
Euripusque trahit cursum mutantibus undis
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulin.
  interea domitis Caesar remeabat Hiberis
victrices aquilas alium laturus in orbem:
cum prope fatorum tantos per prospera cursus
avertere dei. nullo nam Marte subactus
intra castrorum timuit tentoria ductor
perdere successus scelerum: cum paene fideles
per tot bella manus satiatae sanguine tandem
destituere ducem: seu maesto classica paulum
intermissa sono claususque et frigidus ensis
expulerat belli furias: seu praemia miles
dum maiora petit damnat causamque ducemque,
et scelere imbutos etiam nunc venditat enses.
haud magis expertus discrimine Caesar in ullo est
quam non e stabili tremulo sed culmine cuncta

38 (25C) exornata Rhodos gelidique inculta iuventus
Taygeti: fama veteres laudantur Athenae: Lucan
Massiliaeque suae donatur libera Phocis.
tum Sadalen, fortemque Cotyn, fidumque per arma
Deiotarum, et gelidae dominum Rhasipolin orae
collaudant: Libyamque iubent auctore senatu
sceptrifero parere Iubae. pro tristia fata:
et tibi, non fidae gentis dignissime regno,
Fortunae, Ptolemaee, pudor crimenque deorum,
cingere Pellaeo pressos diademate crines
permissum. saevom in populos, puer, accipis ensem:
atque utinam in populos. donata est regia Lagi,
accessit Magni iugulus: regnumque sorori
ereptum est soceroque nefas. iam turba soluto
arma petit coetu. quae cum populique ducesque
casibus incertis et caeca sorte pararent,
solus in ancipites metuit descendere Martis
Appius eventus: finemque expromere rerum
sollicitat superos, multosque obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phoebi.
  Hesperio tantum quantum submotus Eoo
cardine Parnasus gemino petit aethera colle,
mons Phoebo Bromioque sacer: cui numine mixto
Delphica Thebanae referunt trieterica Bacchae.
hoc solum fluctu terras mergente cacumen
emicuit, pontoque fuit discrimen et astris. L2[O]
tu quoque vix summam seductus ab aequore rupem 𝔸
extuleras unoque iugo, Parnase, latebas.
ultor ibi expulsae premeret cum viscera partus
matris adhuc rudibus Paean Pythona sagittis
explicuit, cum regna Themis tripodasque teneret.
3 (2C) ut vidit Paean vastos telluris hiatus
divinam spirare fidem ventosque loquaces
exhalare solum, sacris se condidit antris,
incubuitque adyto vates ibi factus Apollo.
  quis latet hic superum? quod numen ab aethere pressum
dignatur caecas inclusum habitare cavernas?
quis terram caeli patitur deus, omnia cursus
3 aeterni secreta tenens mundique futuri
conscius, ac populis sese proferre paratus
contactumque ferens hominum magnusque potensque,
sive canit fatum, seu quod iubet ille canendo
fit fatum? forsan terris inserta regendis
aere libratum vacuo quae sustinet orbem
totius pars magna Iovis Cirrhaea per antra
exit et aetherio trahitur conexa Tonanti.
hoc ubi virgineo conceptum est pectore numen
humanam feriens animam sonat oraque vatis
solvit; ceu Siculus flammis urguentibus Aetnam
undat apex: Campana fremens ceu saxa vaporat

conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus.
  hoc tamen expositum cunctis nullique negatum
numen ab humani solum se labe furoris
vindicat. haud illic tacito mala vota susurro
concipiunt. nam fixa canens mutandaque nulli,
mortales optare vetat: iustisque benignus
saepe dedit sedem totas mutantibus urbes,
ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
ut Salaminiacum meminit mare: sustulit iras
telluris sterilis monstrato fine: resolvit
aera tabificum. non ullo saecula dono
nostra carent maiore deum quam Delphica sedes
quod silvit, postquam reges timuere futura
et superos vetuere loqui. nec voce negata
✦ Cirrhaeae maerent vates, templique fruuntur
iustitio. nam, si qua deus sub pectora venit,
numinis aut poena est mors immatura recepti
aut pretium: quippe stimulo fluctuque furoris
compages humana labat pulsusque deorum
concutiunt fragiles animas. sic tempore longo
immotos tripodas vastaeque silentia rupis
Appius Hesperii scrutator ad ultima fati
sollicitat. iussus sedes laxare verendas
antistes pauidamque deis immittere vatem
Castalios circum latices nemorumque recessus
L2[I] Phemonoen errore vagam curisque vacantem
𝔸 corripuit cogitque fores irrumpere templi.
limine terrifico metuens consistere Phoebas
absterrere ducem noscendi ardore futura
cassa fraude parat. ‘quid spes,’ ait, ‘improba veri
te, Romane, trahit? muto Parnasos hiatu
conticuit pressitque deum: seu spiritus istas
destituit fauces mundique in devia versum
duxit iter: seu barbarica cum lampade Python
arsit in immensas cineres abiere cavernas
et Phoebi tenuere viam: seu sponte deorum
Cirrha silet, fatique sat est arcana futuri
carmina longaevae vobis commissa Sibyllae:
seu Paean solitus templis arcere nocentis
ora quibus solvat nostro non invenit aevo.’
virginei patuere doli fecitque negatis
numinibus metus ipse fidem. tum torta priores
stringit vitta comas crinesque in terga solutos
candida Phocaica conplectitur infula lauro.
haerentem dubiamque premens in templa sacerdos
impulit. illa pavens adyti penetrale remoti
fatidicum prima templorum in parte resistit:
atque deum simulans sub pectore ficta quieto
verba refert nullo confusae murmure vocis
instinctam sacro mentem testata furore,

39 (26C) haud aeque laesura ducem cui falsa canebat
quam tripodas Phoebique fidem. non rupta trementi
verba sono, nec vox antri conplere capacis
sufficiens spatium, nulloque horrore comarum
excussae laurus immotaque culmina templi
securumque nemus veritam se credere Phoebo
prodiderant. sentit tripodas cessare, furensque
Appius, ‘et nobis meritas dabis, impia, poenas,
et superis quos fingis,’ ait ‘nisi mergeris antris,
deque orbis trepidi tanto consulta tumultu
desinis ipsa loqui.’ tandem conterrita virgo
confugit ad tripodas vastisque abducta cavernis
haesit et insueto concepit pectore numen,
quod non exhaustae per tot iam saecula rupis
spiritus ingessit vati; tandemque potitus
pectore Cirrhaeo non umquam plenior artus
Phoebados irrupit Paean: mentemque priorem
expulit atque hominem toto sibi cedere iussit
pectore. bacchatur demens aliena per antrum
colla ferens, vittasque dei Phoebeaque serta
erectis discussa comis per inania templi
ancipiti cervice rotat, spargitque vaganti
obstantis tripodas, magnoque exaestuat igni,
iratum te, Phoebe, ferens. nec verbere solo
uteris et stimulis flammasque in viscera mergis:
accipit et frenos: nec tantum prodere vati L2[I]
quantum scire licet. venit aetas omnis in unam 𝔸
congeriem: miserumque premunt tot saecula pectus.
tanta patet rerum series atque omne futurum
nititur in lucem: vocemque petentia fata
luctantur: non prima dies non ultima mundi
4 (3C) non modus oceani numerus non deerat harenae.
talis in Euboico vates Cumana recessu,
indignata suom multis servire furorem
gentibus, ex tanta fatorum strage superba
excerpsit Romana manu. sic plena laborat
Phemonoe Phoebo, dum te, consultor operti
Castalia tellure dei, vix invenit, Appi,
4 inter fata diu quaerens tam magna latentem.
spumea tum primum rabies vaesana per ora
effluit, et gemitus, et anhelo clara meatu
murmura: tum maestus vastis ululatus in antris,
extremaeque sonant domita iam virgine voces:
‘effugis ingentis tanti discriminis expers
bellorum, o Romane, minas: solusque quietem
Euboici vasta lateris convalle tenebis.’
cetera subpressit faucesque obstruxit Apollo.
  custodes tripodes fatorum arcanaque mundi,
tuque potens veri, Paean, nullumque futuri
a superis celate diem, suprema ruentis

ore novas poscens moribundus labitur herbas,
Lucan et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
corpora dum soluit tabes et digerit artus,
traxit iners caelum fluidae contagia pestis
obscuram in nubem. tali spiramine Nesis
emittit Stygium nebulosis aera saxis,
antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
inde labant populi caeloque paratior unda
omne pati virus duravit viscera caeno.
iam riget arta cutis distentaque lumina rumpit:
igneaque in voltus et sacro fervida morbo
pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.
iam magis atque magis praeceps agit omnia fatum:
nec medii dirimunt morbi vitamque necemque,
sed languor cum morte venit: turbaque cadentum
aucta lues, dum mixta iacent incondita vivis
corpora. nam miseros ultra tentoria cives
spargere funus erat. tamen hos minuere labores
a tergo pelagus, pulsusque Aquilonibus aer,
litoraque, et plenae peregrina messe carinae.
  at liber terrae spatiosis collibus hostis
aere non pigro nec inertibus angitur undis:
sed patitur saevam, **veluti circumdatus arta**
obsidione famem. nondum surgentibus altam
in segetem culmis cernit miserabile volgus
L1[O] in pecudum cecidisse cibos et carpere dumos,
𝔹 et foliis spoliare nemus, letumque minantis
vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.
quae mollire queunt flamma, quae frangere morsu,
quaeque per abrasas utero demittere fauces,
plurimaque humanis ante hoc incognita mensis
diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
  ut primum libuit ruptis evadere claustris
Pompeio cunctasque sibi permittere terras:
non obscura petit latebrosae tempora noctis,
et raptum furto soceri cessantibus armis
dedignatur iter: latis exire ruinis
quaerit et impulso turres confringere vallo,
perque omnes gladios et qua via caede paranda est.
opportuna tamen valli pars visa propinqui,
quam Minuci castella vocant, et confraga densis
arboribus dumeta tegunt. hic pulvere nullo
proditus agmen agit subitusque in moenia venit.
tot simul e campis Latiae fulsere volucres:
tot cecinere tubae. ne quid victoria ferro
deberet, pavor adtonitos confecerat hostes.
quod solum valuit virtus, iacuere perempti
debuerant quo stare loco: qui volnera ferrent
iam deerant, nimbusque ferens tot tela peribat.
tum piceos volvunt immissae lampades ignes:
tum quassae nutant turres lapsumque minantur:

hic numquam volt esse meus. sunt ista profecto
curae castra deis, qui me committere tantis Lucan
non nisi mutato voluerunt milite bellis.
heu quantum Fortuna umeris iam pondere fessis
amolitur onus. sperantis omnia dextras
exarmare datur quibus hic non sufficit orbis.
iam certe mihi bella geram: discedite castris,
tradite nostra viris ignavi signa Quirites.
at paucos quibus haec rabies auctoribus arsit
non Caesar, sed poena tenet. procumbite terra:
infidumque caput feriendaque tendite colla.
et tu, quo solo stabunt iam robore castra,
tiro rudis, specta poenas, et disce ferire,
disce mori.' tremuit saeva sub voce minantis
volgus iners: unumque caput tam magna iuventus
privatum factura timet, velut ensibus ipsis
imperet invito moturus milite ferrum.
ipse pavet ne tela sibi dextraeque negentur
ad scelus hoc Caesar: vicit patientia saevi
spem ducis, et iugulos non tantum praestitit enses:
nil magis adsuetas sceleri quam perdere mentes
atque perire timet. tam diro foederis ictu
parta quies poenaque redit placata iuventus.
  Brundisium decimis iubet hanc attingere castris,
et cunctas revocare rates quas avius Hydrus
antiquosque Taras secretaque litora Leucae L1[O]
quas recipit Salapina palus et subdita Sipus 𝔹
montibus: Ausoniam qua torquens frugifer oram
Delmatico Boreae Calabroque obnoxius Austro
Apulus Hadriacas exit Garganus in undas.
  ipse petit trepidam tutus sine milite Romam
5 iam doctam servire togae: populoque precanti
scilicet indulgens summum dictator honorem
contigit et laetos fecit se consule fastos.
namque omnes voces per quas iam tempore tanto
mentimur dominis haec primum repperit aetas,
qua sibi ne ferri ius ullum Caesar abesset
Ausonias voluit gladiis miscere secures.
5 addidit et fasces aquilis, et nomen inane
imperii rapiens signauit tempora digna
maesta nota. nam quo melius Pharsalicus annus
consule notus erit? fingit sollemnia Campus,
et non admissae dirimit suffragia plebis,
decantatque tribus et vana versat in urna.
nec caelum servare licet: tonat augure surdo,
et laetae iurantur aves bubone sinistro.
inde perit primum quondam veneranda potestas
iuris inops: careat tantum ne nomine tempus
menstruus in fastos distinguit saecula consul.
nec non Iliacae numen quod praesidet Albae

haud meritum Latio sollemnia sacra subacto
vidit flammifera confectas nocte Latinas.
  inde rapit cursus, et quae piger Apulus arva
deservit rastris et inerti tradidit herbae,
ocior et caeli flammis et tigride feta,
transcurrit: curvique tenens Minoia tecta
Brundisii, clausas ventis brumalibus undas
invenit et pavidas hiberno sidere classes.
turpe duci visum rapiendi tempora belli
in segnes exisse moras, portuque teneri
cum pateat tutum vel non felicibus aequor.
expertes animos pelagi sic robore complet:
'fortius hiberni flatus caelumque fretumque,
cum coepere, tenent, quam quos incumbere certos
perfida nubiferi vetat inconstantia veris.
nec maris anfractus lustrandaque litora nobis,
sed recti fluctus soloque Aquilone secandi.
hic utinam summi curvet carchesia mali,
incumbatque furens et Graia ad moenia perflet,
ne Pompeiani Phaeacum e litore toto
languida iactatis conprendant carbasa remis:
rumpite quae retinent felices vincula proras.
iamdudum nubes et saevas perdimus undas.'
  sidera prima poli Phoebo labente sub undas
exierant, et luna suas iam fecerat umbras:
cum pariter solvere rates totosque rudentes
laxavere sinus: et flexo navita cornu
obliquat laevo pede carbasa, summaque pandens
suppara velorum perituras colligit auras.
ut primum levior propellere lintea ventus
incipit exiguomque tument, mox reddita malo
in mediam cecidere ratem: terraque relicta
non valet ipsa sequi puppes quae vexerat aura.
aequora lenta iacent: alto torpore ligatae
pigrius immotis haesere paludibus undae.
sic stat iners Scythicas astringens Bosporus undas
cum glacie retinente fretum non impulit Hister,
immensumque gelu tegitur mare: comprimit unda
deprendit quascunque rates: nec pervia velis
aequora frangit eques, fluctuque latente sonantem
orbita migrantis scindit Maeotida Bessi.
saeva quies pelagi maestoque ignava profundo
stagna iacentis aquae: veluti deserta rigente
aequora natura cessant, pontusque vetustas
oblitus servare vices non commeat aestu,
non horrore tremit, non solis imagine vibrat.
casibus innumeris fixae patuere carinae.
illinc infestae classes et inertia tonsis
aequora moturae, gravis hinc languore profundi
obsessis ventura fames. nova vota timori

extruitur, quod non aries impellere saevus,
quod non ulla queat violenti machina belli.
franguntur montes, planumque per ardua Caesar
ducit opus; pandit fossas turritaque summis
disponit castella iugis, magnoque recursu
amplexus fines saltus nemorosaque tesqua
et silvas vastaque feras indagine claudit.
non desunt campi, non desunt pabula Magno,
castraque Caesareo circumdatus aggere mutat.
flumina tot cursus illic exorta fatigant
illic mersa suos: operumque ut summa revisat
defessus Caesar mediis intermanet agris.
nunc vetus Iliacos adtollat fabula muros
adscribatque deis: fragili circumdata testa
moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.
en, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris Eoae
sufficit in regnum, subitum bellique tumultu
raptum clausit opus. tanti periere labores.
tot potuere manus adiungere Seston Abydo,
ingestoque solo Phrixeum elidere pontum,
aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
et ratibus longae flexus donare Maleae,
aut aliquem mundi, quamvis natura negasset,
in melius mutare locum. coit area belli:
hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes:
hic et Thessalicae clades Libycaeque tenentur.
aestuat angusta rabies civilis harena.
  prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium: veluti mediae qui tutus in arvis
Sicaniae rabidum nescit latrare Pelorum:
aut vaga cum Tethys Rutupinaque litora fervent,
unda Caledonios fallit turbata Britannos.
ut primum vasto saeptas videt aggere terras,
ipse quoque a tuta deducens agmina Petra
diversis spargit tumulis, ut Caesaris arma
laxet et effuso claudentem milite tendat.
ac tantum saepti vallo sibi vindicat agri,
parva Mycenaeae quantum sacrata Dianae
distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma:
quoque modo Romae praelapsus moenia Tybris
in mare descendit, si nusquam torqueat amnem.
classica nulla sonant iniussaque tela vagantur:
et fit saepe nefas iaculum temptante lacerto.
maior cura duces miscendis abstrahit armis:
Pompeium exhaustae praebenda ad pabula terrae,
quae currens obtrivit eques, gradibusque citatis
ungula frondentem discussit cornea campum.
belliger adtonsis sonipes defessus in arvis,
advectos cum plena ferant praesepia culmos,

Lucan

litoraque ipsa tenet, tandemque illata carina est.
non sic infelix patriam portusque reliquit
Hesperios, saevi premerent cum Caesaris arma.
fida comes Magni vadit duce sola relicto
Pompeiumque fugit. quae nox tibi proxima venit,
insomnis. viduo tum primum frigida lecto
atque insueta quies uni nudumque marito
non haerente latus. somno quam saepe gravata
deceptis vacuom manibus complexa cubile est,
atque oblita fugae quaesivit nocte maritum.
nam flamma quamvis tacitas urgente medullas
non iuvat in toto corpus iactae cubili:
servatur pars illa tori. caruisse timebat
Pompeio: sed non superi tam laeta parabant.
instabat miserae Magnum quae redderet hora. ✦

POSTQUAM castra duces pugnae iam mente propinqui
imposuere iugis admotaque comminus arma,
parque suom videre dei, capere omnia Caesar
moenia Graiorum spernit, Martemque secundum
iam nisi de genero fatis debere recusat.
funestam mundo votis petit omnibus horam
in casum quae cuncta ferat: placet alea fati
alterutrum mersura caput. ter collibus omnes
explicuit turmas et signa minantia pugnam,
testatus numquam Latiae se desse ruinae.

L2[O] 𝔹

ut videt ad nullos exciri posse tumultus
in pugnam generum sed clauso fidere vallo,
signa movet, tectusque via dumosa per arva
Dyrrhachii praeceps rapiendas tendit ad arces.
hoc iter aequoreo praecepit limite Magnus,
quemque vocat collem Taulantius incola Petram
insedit castris Ephyraeaque moenia servat
defendens tutam vel solis turribus urbem.
non opus hanc veterum nec moles structa tuetur
humanusque labor, facilis, licet ardua tollat,
cedere uel bellis vel cuncta moventibus annis:
sed munimen habet nullo quassabile ferro
naturam sedemque loci. nam clausa profundo
undique praecipiti scopulisque vomentibus aequor
exiguo debet quod non est insula colli.
terribiles ratibus sustentant moenia cautes,
Ioniumque furens rapido cum tollitur Austro,
templa domosque quatit spumatque in culmina pontus.
Huc avidam belli rapuit spes improba mentem
Caesaris, ut vastis diffusum collibus hostem ✦
cingeret ignarum ducto procul aggere valli.
metitur terras oculis: nec caespite tantum
contentus fragili subitos adtollere muros,
ingentes cautes avolsaque saxa metallis
Graiorumque domos direptaque moenia transfert.

Lucan

sunt inventa novo, fluctus nimiasque precari
ventorum vires, dum se torpentibus unda
excutiat stagnis et sit mare. nubila nusquam
undarumque minae: caelo languente fretoque
naufragii spes omnis abit. sed nocte fugata
laesum nube dies iubar extulit imaque sensim
concussit pelagi movitque Ceraunia nautis.
inde rapi coepere rates atque **aequ**ora classem
curva sequi, quae iam vento fluctuque secundo
lapsa Palaestinas uncis confixit harenas.
prima duces vidit iunctis consistere castris
tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apsus
circueunt ripis. Apso gestare carinas
causa palus leni quam fallens egerit unda.
at Genusum nunc sole nives nunc imbre solutae
praecipitant: neuter longo se gurgite lassat,
sed minimum terrae vicino litore novit.
hoc Fortuna loco tantae duo nomina famae
conposuit: miserique fuit spes irrita mundi
posse duces parva campi statione diremptas
admotum damnare nefas. nam cernere voltus
et voces audire datur: multosque per annos
dilectus tibi, Magne, socer post pignora tanta
sanguinis infausti subolem mortemque nepotis,
te nisi Niliaca propius non vidit harena.

L2[O] 𝔹

Caesaris adtonitam miscenda ad proelia mentem
ferre moras scelerum partes iussere relictae.
ductor erat cunctis audax Antonius armis,
iam tum civili meditatus Leucada bello.
illum saepe minis Caesar precibusque morantem
evocat: 'o mundi tantorum causa malorum,
7 quid superos et fata tenes? sunt cetera cursu
acta meo: summam rapti per prospera belli
te poscit Fortuna manum. non rupta vadosis
Syrtibus incerto Libye nos dividit aestu?
numquid inexperto tua credimus arma profundo
inque novos traheris casus? ignave, venire
te Caesar, non ire iubet. prior ipse per hostes
7 percussi medios alieni iuris harenas.
tu mea castra times? pereuntia tempora fati
conqueror: in ventos impendo vota fretumque.
ne retine dubium cupientis ire per aequor:
si bene nota mihi est ad Caesaris arma iuventus
naufragio venisse volet. iam voce doloris
utendum est: non ex aequo divisimus orbem.
Epirum Caesarque tenet totusque senatus:
Ausoniam tu solus habes.' his terque quaterque
vocibus excitum postquam cessare videbat,
dum se deesse deis ac non sibi numina credit,
sponte per incautas audet temptare tenebras

quod iussi timuere fretum, temeraria prono
expertus cessisse deo: fluctusque verendos
classibus exigua sperat superare carina.
solverat armorum fessas nox languida curas:
parva quies miseris in quorum pectora somno
dat vires fortuna minor. iam castra silebant,
tertia iam vigiles commoverat hora secundos:
Caesar sollicito per vasta silentia gressu
vix famulis audenda parat: cunctisque relictis
sola placet Fortuna comes. tentoria postquam
egressus, vigilum somno cedentia membra
transiluit, questus tacite quod fallere posset.
litora curva legit, primisque invenit in undis
rupibus exesis haerentem fune carinam.
rectorem dominumque ratis secura tenebat
haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
sed sterili iunco cannaque intexta palustri,
et latus inversa nudum munita phaselo.
haec Caesar bis terque manu quassantia tectum
limina commovit. molli consurgit Amyclas
quem dabat alga toro. 'quisnam mea naufragus,' inquit,
'tecta petit? aut quem nostrae Fortuna coegit
auxilium sperare casae?' sic fatus, ab alto
aggere iam tepidae sublato fune favillae,
scintillam tenuem commotos pavit in ignes:
L2[I] securus belli: praedam civilibus armis
𝔹 scit non esse casas. o vitae tuta facultas
pauperis angustique lares. o munera nondum
intellecta deum. quibus hoc contingere templis
aut potuit muris nullo trepidare tumultu
Caesarea pulsante manu? tum poste recluso
dux ait: 'expecta votis maiora modestis,
spesque tuas laxa, iuvenis. si iussa secutus
me vehis Hesperiam, non ultra cuncta carinae
debebis manibusque inopem duxisse senectam.
ne cessa praebere deo tua fata volenti
angustos opibus subitis implere penates.'
sic fatur, quamquam plebeio tectus amictu
indocilis privata loqui. tum pauper Amyclas:
'multa quidem prohibent nocturno credere ponto.
nam sol non rutilas deduxit in aequora nubes
concordesque tulit radios: Noton altera Phoebi,
altera pars Borean diducta luce vocabat.
orbe quoque exhaustus medio languensque recessit,
spectantis oculos infirmo lumine passus:
lunaque non gracili surrexit lucida cornu,
aut orbis medii puros exesa recessus:
nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
ventorumque notam rubuit: tum lurida pallens
ora tulit voltu sub nubem tristis ituro.

43 (27C) eque tuo, miserum quatiunt cum classica mundum,
surrexisse sinu. vereor civilibus armis
Pompeium nullo tristem committere damno.
tutior interea populis et tutior omni
rege late, positamque procul fortuna mariti
non tota te mole premat. si numina nostras
impulerint acies, maneat pars optima nostri;
sitque mihi, si fata prement victorque cruentus,
quo fugisse velim.' vix tantum infirma dolorem
cepit et adtonito cessere e pectore sensus.
tandem vix maestas potuit proferre querellas:
'nil mihi de fatis thalami superisque relictum est,
Magne, queri: nostros non rumpit funus amores
nec diri fax summa rogi; sed sorte frequenti
plebeiaque nimis careo dimissa marito.
hostis ad adventum rumpamus foedera taedae:
placemus socerum. sic est tibi cognita, Magne,
nostra fides? credisne aliquid mihi tutius esse
quam tibi? non olim casu pendemus ab uno?
fulminibus me, saeve, iubes tantaeque ruinae
absentem praestare caput? secura videtur
sors tibi, cum facias etiam nunc vota, perisse?
ut nolim servire malis, sed morte parata
te sequar ad manes; feriat dum maesta remotas
fama procul terras, vivam tibi nempe superstes.
adde quod adsuescis fatis tantumque dolorem, L2[I]
crudelis, me ferre doces. ignosce fatenti: 𝔹
posse pati timeo. quod si sunt vota deisque
audior, eventus rerum sciet ultima coniunx.
sollicitam rupes iam te victore tenebunt,
et puppem quae fata feret tam laeta timebo.
8 (4C) nec solvent audita metus mihi prospera belli,
cum vacuis proiecta locis a Caesare possim
vel fugiente capi. notescent litora clari
nominis exsilio, positaque ibi coniuge Magni
quis Mytilenaeas poterit nescire latebras?
hoc precor extremum, si nil tibi victa relinquent
tutius arma fuga, cum te commiseris undis,
8 quolibet infaustam potius deflecte carinam:
litoribus quaerere meis.' sic fata, relictis
exsiluit stratis amens, tormentaque nulla
volt differre mora. non maesti pectora Magni
sustinet amplexu dulci non colla tenere:
extremusque perit tam longi fructus amoris:
praecipitantque suos luctus: neuterque recedens
sustinuit dixisse vale: vitamque per omnem
nulla fuit tam maesta dies. nam cetera damna
durata iam mente malis firmaque tulerunt.
labitur infelix manibusque excepta suorum
fertur ad aequoreas, ac se prosternit, harenas,

oppressit cum sole dies, fessumque tumentis
Lucan composuit pelagus ventis patientibus undas.
nec non Hesperii lassatum fluctibus aequor
ut videre duces purumque insurgere caelo
fracturum pelagus Boream, solvere carinas,
quas ventus doctaeque pari moderamine dextrae
permixtas habuere diu: latumque per aequor,
ut terrestre coit consertis puppibus agmen.
sed nox saeva modum venti velique tenorem
eripuit nautis excussitque ordine puppes.
Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
poturae te, Nile, grues, primoque volatu
effingunt varias casu monstrante figuras.
mox ubi percussit tensas Notus altior alas,
◆ confusos temere immixtae glomerantur in orbes,
et turbata perit dispersis littera pinnis.
cum primum redeunte die violentior aer
puppibus incubuit Phoebeo concitus ortu,
praetereunt frustra temptati litora Lissi,
Nymphaeumque tenent. nudas Aquilonibus undas
succedens Boreae iam portum fecerat Auster.
undique collatis in robur Caesaris armis,
summa videns duri Magnus discrimina Martis
iam castris instare suis, seponere tutum
coniugii decrevit onus, Lesboque remota
L3[O] te procul a saevi strepitu, Cornelia, belli
𝔹 occulere. heu quantum mentes dominatur in aequas
iusta Venus. dubium trepidumque ad proelia, Magne,
te quoque fecit amor: quod nolles stare sub ictu
Fortunae quo mundus erat Romanaque fata
coniunx sola fuit. mentem iam verba paratam
destituunt, blandaeque iuvat ventura trahentem
indulgere morae et tempus subducere fatis.
nocte sub extrema pulso torpore quietis
dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
pectus et aversi petit oscula grata mariti:
umentis mirata genas percussaque caeco
volnere, non audet flentem deprendere Magnum.
ille gemens, 'vita non nunc mihi dulcior,' inquit,
'cum taedet vitae, laeto sed tempore, coniunx,
venit maesta dies et quam nimiumque parumque
distulimus: iam totus adest in proelia Caesar.
cedendum est bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit. desiste preces temptare: negavi
iam mihi. non longos a me patiere recessus.
praecipites aderunt casus: properante ruina
summa cadunt. satis est audisse pericula Magni:
meque tuus decepit amor civilia bella
si spectare potes. nam me iam Marte parato
securos cepisse pudet cum coniuge somnos,

44 (28C) sed mihi nec motus nemorum nec litoris ictus,
nec placet incertus qui provocat aequora delphin: Lucan
aut siccum quod mergus amat, quodque ausa volare
ardea sublimis pinnae confisa natanti;
quodque caput spargens undis velut occupet imbrem
instabili gressu metitur litora cornix.
sed si magnarum poscunt discrimina rerum
haud dubitem praebere manus: vel litora tangam
iussa, vel hoc potius pelagus flatusque negabunt.'
haec fatus, solvensque ratem dat carbasa ventis:
ad quorum motus non solum lapsa per altum
aera dispersos traxere cadentia sulcos
sidera: sed summis etiam quae fixa tenentur
astra polis sunt visa quati. niger inficit horror
terga maris: longo per multa volumina tractu
aestuat unda minax flatusque incerta futuri:
turbida testantur conceptos aequora ventos.
tum rector trepidae fatur ratis: 'adspice saevom
quanta paret pelagus: Zephyros intendat an Euros
incertum est. puppim dubius ferit undique pontus.
nubibus et caelo Notus est: si murmura ponti
consulimus, Cauri verrunt mare. gurgite tanto
nec ratis Hesperias tanget nec naufragus oras.
desperare viam et vetitos convertere cursus
sola salus. liceat vexata litora puppe
prendere, ne longe nimium sit proxima tellus.' L3[O]
fisus cuncta sibi cessura pericula Caesar, 𝔹
'sperne minas,' inquit, 'pelagi ventoque furenti
trade sinum. Italiam si caelo auctore recusas,
me pete. sola tibi causa est haec iusta timoris
vectorem non nosse tuum, quem numina numquam
9 (5C) destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur,
cum post vota uenit. medias perrumpe procellas
tutela secure mea. caeli iste fretique
non puppis nostrae labor est: hanc Caesare pressam
a fluctu defendet onus. nec longa furori
ventorum saevo dabitur mora: proderit undis
ista ratis. ne flecte manus: fuge proxima velis
9 litora: tum Calabro portu te crede potitum,
cum iam non poterit puppi nostraeque saluti
altera terra dari. quid tanta strage paretur
ignoras? quaerit pelagi caelique tumultu
quod praestet Fortuna mihi.' non plura locuto
avolsit laceros percussa puppe rudentes
turbo rapax fragilemque super volitantia malum
vela tulit: sonuit victis compagibus alnus.
inde ruunt toto congesta pericula mundo.
primus ab oceano caput exseris Atlanteo,
Caure, movens aestus: iam te tollente furebat
pontus et in scopulos totas erexerat undas.

occurrit gelidus Boreas pelagusque retundit:
et dubium pendet vento cui pareat aequor.
sed Scythici vicit rabies Aquilonis et undas
torsit, et abstrusas penitus vada fecit harenas.
nec perfert pontum Boreas ad saxa suomque
in fluctus Cauri frangit mare: motaque possunt
aequora subductis etiam concurrere ventis.
non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Aeolii iacuisse Notum sub carcere saxi
crediderim: cunctos solita de parte ruentis
defendisse suas violento turbine terras,
sic pelagus mansisse loco. nam priva procellis
aequora rapta ferunt: Aegaeas transit in undas
Tyrrhenum; sonat Ionio vagus Hadria ponto.
✦ a quotiens frustra pulsatos aequore montes
obruit illa dies, quam celsa cacumina pessum
tellus victa dedit. non illo litore surgunt
tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
a magno venere mari, mundumque coercens
monstriferos agit unda sinus. sic rector Olympi
cuspide fraterna lassatum in saecula fulmen
adiuvit regnoque accessit terra secundo,
cum mare convoluit gentes, cum litora Tethys
noluit ulla pati caelo contenta teneri.
nunc quoque tanta maris moles crevisset in astra
L3[I] ni superum rector pressisset nubibus undas.
𝔹 non caeli nox illa fuit: latet obsitus aer
infernae pallore domus nimbisque gravatus
deprimitur, fluctusque in nubibus accipit imbrem.
lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.
tum superum convexa fremunt atque arduus axis
insonuit motaque poli compage laborant.
extimuit natura chaos: rupisse videntur
concordes elementa moras rursusque redire
nox manes mixtura deis. spes una salutis
quod tanta mundi nondum periere ruina.
quantus Leucadio placidus de vertice pontus
despicitur; tantum nautae videre trementes
fluctibus e summis praeceps mare: cumque tumentes
rursus hiant undae vix eminet aequore malus.
nubila tanguntur velis et terra carina.
nam pelagus qua parte sedet non celat harenas
exhaustum in cumulos omnisque in fluctibus unda est.
artis opem vicere metus: nescitque magister
quam frangat, cui cedat aquae. discordia ponti
succurrit miseris fluctusque evertere puppim
Lucan non valet in fluctus: victum latus unda repellens
erigit atque omni surgit ratis ardua vento.
non humilem Sasona vadis non litora curvae

45 (29C) Thessaliae saxosa pavent oraeque malignos
Ambraciae portus: scopulosa Ceraunia nautae
summa timent. credit iam digna pericula Caesar
fatis esse suis. 'tantusne evertere,' dixit,
'me superis labor est: parva quem puppe sedentem
tam magno petiere mari? si gloria leti
est pelago donata mei bellisque negamur,
intrepidus quamcunque datis mihi, numina, mortem
accipiam. licet ingentis abruperit actus
festinata dies fatis, sat magna peregi:
Arctoas domui gentes: inimica subegi
arma metu: vidit Magnum mihi Roma secundum:
iussa plebe tuli fasces per bella negatos.
nulla meis aberit titulis Romana potestas.
nec sciet hoc quisquam, nisi tu quae sola meorum
conscia votorum es, me, quamvis plenus honorum
et dictator eam Stygias et consul ad umbras,
privatum, Fortuna, mori. mihi funere nullo
est opus, o superi: lacerum retinete cadaver
fluctibus in mediis: desint mihi busta rogusque,
dum metuar semper terraque expecter ab omni.'
haec fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
invalida cum puppe levat; nec rursus ab alto
aggere deiecit pelagi sed pertulit unda,
scruposisque angusta vacant ubi litora saxis
imposuit terrae. pariter tot regna tot urbes **L3[I]**
fortunamque suam tacta tellure recepit. 𝔹
 sed non tam remeans Caesar iam luce propinqua
quam tacita sua castra fuga comitesque fefellit.
circumfusa duci flevit gemituque suorum
et non ingratis incessit turba querellis:
10 (6C) 'quo te, dure, tulit virtus temeraria, Caesar?
aut quae nos viles animas in fata relinquens
invitis spargenda dabas tua membra procellis?
cum tot in hac anima populorum vita salusque
pendeat et tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
saevitia est voluisse mori. nullusne tuorum
emeruit comitum fatis non posse superstes
10 esse tuis? cum te raperet mare, corpora segnis
nostra sopor tenuit: pudet, heu, tibi causa petendae
haec fuit Hesperiae: visum est committere quemquam
tam saevo crudele mari. sors ultima rerum
in dubios casus et prona pericula mortis
praecipitare solet: mundi iam summa tenentem
permisisse mari. tantum quid numina lassas?
sufficit ad belli summam favor iste laborque
Fortunae quod te nostris impegit harenis?
hine usus placuere deum, non rector ut orbis **Lucan**
nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?'
talia iactantis discussa nocte serenus

dux tenuit gladios. felix ac libera legum
Roma fores iurisque tui vicisset in illo
si tibi Sulla loco. dolet heu semperque dolebit
quod scelerum, Caesar, prodest tibi summa tuorum
cum genero pugnasse pio. pro tristia fata:
non Uticae Libye clades Hispania Mundae
flesset et infando pollutus sanguine Nilus
nobilius Phario gestasset rege cadaver:
nec Iuba Marmaricas nudus pressisset harenas,
Poenorumque umbras placasset sanguine fuso
Scipio, nec sancto caruisset vita Catone:
ultimus esse dies potuit tibi, Roma, malorum:
exire e mediis potuit Pharsalia fatis.
  deserit adverso possessam numine sedem
Caesar et Emathias lacero petit agmine terras.
arma secuturum soceri, quacumque fugasset,
temptavere suo comites devertere Magnum
hortatu: patrias sedes atque hoste carentem
Ausoniam peteret. ‘numquam me Caesaris,’ inquit,
‘exemplo reddam patriae, numquamque videbit
me nisi dimisso redeuntem milite Roma.
Hesperiam potui motu surgente tenere,
si vellem patriis aciem committere templis,
ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
extremum Scythici transcendam frigoris orbem
L1[O] ardentisque plagas. victor tibi, Roma, quietem
𝔸 eripiam, qui, ne premerent te proelia, fugi?
a potius, bello ne quid patiaris in isto,
te Caesar putet esse suam.’ sic fatus in ortus
Phoebeos convertit iter, terraeque secutus
devia, qua vastos aperit Candavia saltus,
contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
  Thessaliam, qua parte diem brumalibus horis
adtollit Titan, rupes Ossaea coercet.
cum per summa poli Phoebum trahit altior aestas
Pelion opponit radiis nascentibus umbras.
at medios ignes caeli rapidique Leonis
solstitiale caput nemorosus summovet Othrys.
excipit adversos Zephyros et Iapyga Pindus,
et maturato praecidit vespere lucem.
nec metuens imi Borean habitator Olympi
lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
hos inter montes media qui valle premuntur
perpetuis quondam latuere paludibus agri,
flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe
dant aditus pelagi: stagnumque implentibus unum
crescere cursus erat. postquam discessit Olympo
Herculea gravis Ossa manu subitaeque ruinam
sensit aquae Nereus: melius mansura sub undis,
Emathis, aequorei regnum Pharsalos Achillis,

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 6

PREVIEW
Book 7

EPIC POEM .ORG

1

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o’er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 830 lines 3.0

𝔸 **2L** 1 - 350
𝔹 **3L** 351 - 830

PRINT
2-SIDED:
49 to **58**

POSTQUAM castra duces pugnae iam mente propinqui
imposuere iugis admotaque comminus arma,
parque suom videre dei, capere omnia Caesar
moenia Graiorum spernit, Martemque secundum
iam nisi de genero fatis debere recusat.
funestam mundo votis petit omnibus horam
in casum quae cuncta ferat: placet alea fati
alterutrum mersura caput. ter collibus omnes
explicuit turmas et signa minantia pugnam,
testatus numquam Latiae se desse ruinae.
ut videt ad nullos exciri posse tumultus
in pugnam generum sed clauso fidere vallo,
signa movet, tectusque via dumosa per arva
Dyrrhachii praeceps rapiendas tendit ad arces.
hoc iter aequoreo praecepit limite Magnus,
quemque vocat collem Taulantius incola Petram
insedit castris Ephyraeaque moenia servat
defendens tutam vel solis turribus urbem.
non opus hanc veterum nec moles structa tuetur
humanusque labor, facilis, licet ardua tollat,
cedere uel bellis vel cuncta moventibus annis:
sed munimen habet nullo quassabile ferro
naturam sedemque loci. nam clausa profundo
undique praecipiti scopulisque vomentibus aequor
exiguo debet quod non est insula colli.
L1[I] terribiles ratibus sustentant moenia cautes,
𝔸 Ioniumque furens rapido cum tollitur Austro,
templa domosque quatit spumatque in culmina pontus.

Huc avidam belli rapuit spes improba mentem
✦ Caesaris, ut vastis diffusum collibus hostem
cingeret ignarum ducto procul aggere valli.
metitur terras oculis: nec caespite tantum
contentus fragili subitos adtollere muros,
ingentes cautes avolsaque saxa metallis
Graiorumque domos direptaque moenia transfert.
extruitur, quod non aries impellere saevus,
quod non ulla queat violenti machina belli.
franguntur montes, planumque per ardua Caesar
ducit opus; pandit fossas turritaque summis
disponit castella iugis, magnoque recursu
amplexus fines saltus nemorosaque tesqua
et silvas vastaque feras indagine claudit.
non desunt campi, non desunt pabula Magno,
castraque Caesareo circumdatus aggere mutat.
flumina tot cursus illic exorta fatigant
illic mersa suos: operumque ut summa revisat
defessus Caesar mediis intermanet agris.
Lucan nunc vetus Iliacos adtollat fabula muros
adscribatque deis: fragili circumdata testa
6.50 moenia mirentur refugi Babylonia Parthi.

47 (30C) vires pugna dabat. labentem turba suorum
excipit atque umeris defectum imponere gaudet:
ac **veluti inclusum perfosso in pectore numen**
et vivam magnae speciem virtutis adorant:
telaque confixis certant evellere membris,
exornantque deos ac nudum pectore Martem
armis, Scaeva, tuis. felix hoc nomine famae,
si tibi durus Hiber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis aut longis Teutonus armis.
non tu bellorum spoliis ornare Tonantis
templa potes, non tu laetis ululare triumphis.
infelix quanta dominum virtute parasti.

nec magis hac Magnus castrorum parte repulsus
intra claustra piger dilato Marte quievit,
quam mare lassatur, cum se tollentibus Euris
frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
montis adest seramque sibi parat unda ruinam.
hinc vicina petens placido castella profundo
incursu gemini Martis rapit: armaque late
spargit et effuso laxat tentoria campo:
mutandaeque iuvat permissa licentia terrae.
sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
excurrit ripas et totos concutit agros:
succubuit si qua tellus cumulumque furentem
undarum non passa ruit: tum flumine toto
transit et ignotos aperit sibi gurgite campos. L1[I]
illos terra fugit dominos: his rura colonis 𝔸
accedunt donante Pado. uix proelia Caesar
senserat elatus specula quae prodidit ignis.
invenit impulsos presso iam pulvere muros:
frigidaque ut veteris deprendit signa ruinae,
2 (1C) accendit pax ipsa loci movitque furorem
Pompeiana quies et victo Caesare somnus.
ire vel in clades properat dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax: qui Caesaris arma
segnius haud vidit quam malo nauta tremente
omnia Circaeae subducit vela procellae:
agminaque interius muro breviore recepit,
2 densius ut parva disponeret arma corona.

transierat primi Caesar munimina valli,
cum super e totis emisit collibus agmen
effuditque acies obsaeptum Magnus in hostem.
non sic Atnaeis habitans in vallibus horret
Enceladum spirante Noto, cum tota cavernas
egerit et torrens in campos defluit Aetna:
Caesaris ut miles glomerato pulvere victus
ante aciem, caeci trepidus sub nube timoris
hostibus occurrit fugiens inque ipsa pavendo Lucan
fata ruit. totus mitti civilibus armis
usque vel in pacem potuit cruor: ipse furentis 6.300

summoveat. stat non fragilis pro Caesare murus,
Pompeiumque tenet. iam pectora non tegit armis,
Lucan ac veritus credi clipeo laevaque vacasse,
aut culpa vixisse sua, tot volnera belli
solus obit, densamque ferens in pectore silvam
iam gradibus fessis, in quem cadat, eligit hostem.
[par pelagi monstris. Libycae sic belua terrae,]
sic Libycus densis elephas oppressus ab armis
omne repercussum squalenti missile tergo
frangit, et haerentis mota cute discutit hastas:
viscera tuta latent penitus citraque cruorem
confixae stant tela ferae: tot facta sagittis
tot iaculis unam non explent volnera mortem.
Dictaea procul ecce manu Gortynis harundo
tenditur in Scaevam, quae voto certior omni
@ in caput atque oculi laevom descendit in orbem.
ille moras ferri nervorum et vincula rumpit,
adfixam vellens oculo pendente sagittam
intrepidus, telumque suo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter post ictum saevior ursa,
cum iaculum parva Libys amentavit habena,
se rotat in volnus: telumque irata receptum
impetit et secum fugientem circuit hastam.
perdiderat voltum rabies: stetit imbre cruento
informis facies: laetus fragor aethera pulsat
L2[O] victorum: maiora viris e sanguine parvo
𝔸 gaudia non faceret conspectum in Caesare volnus.
ille tegens alta suppressum mente dolorem
mitis, et a voltu penitus virtute remota,
✦ ‘parcite,’ ait ‘cives: procul hinc avertite bellum.
collatura meae nil iam sunt volnera morti:
non eget ingestis sed volsis pectore telis.
tollite et in Magni viventem ponite castris:
hoc vestro praestate duci: sit Scaeva relicti
Caesaris exemplum potius quam mortis honestae.’
credidit infelix simulatis vocibus Aulus
nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
membraque captivi pariter laturus et arma,
fulmineum mediis excepit faucibus ensem.
incaluit virtus: atque una caede refectus
‘solvat,’ ait, ‘poenas, Scaevam quicumque subactum
speravit: pacem gladio si quaerit ab isto
Magnus adorato submittat Caesare signa.
an similem vestri segnemque ad fata putastis?
Pompeii vobis minor est causaeque senatus
quam mihi mortis amor.’ simul haec effatur, et altus
Caesareas pulvis testatur adesse cohortes.
dedecus hic belli Magno crimenque remisit,
ne solum totae fugerent te, Scaeva, catervae,
subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso

48 (31C) en, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris Eoae Lucan
sufficit in regnum, subitum bellique tumultu
raptum clausit opus. tanti periere labores.
tot potuere manus adiungere Seston Abydo,
ingestoque solo Phrixeum elidere pontum,
aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
et ratibus longae flexus donare Maleae,
aut aliquem mundi, quamvis natura negasset,
in melius mutare locum. coit area belli:
hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes:
hic et Thessalicae clades Libycaeque tenentur.
aestuat angusta rabies civilis harena.
prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium: veluti mediae qui tutus in arvis
Sicaniae rabidum nescit latrare Pelorum:
aut vaga cum Tethys Rutupinaque litora fervent,
unda Caledonios fallit turbata Britannos.
ut primum vasto saeptas videt aggere terras,
ipse quoque a tuta deducens agmina Petra
diversis spargit tumulis, ut Caesaris arma
laxet et effuso claudentem milite tendat.
ac tantum saepti vallo sibi vindicat agri,
parva Mycenaeae quantum sacrata Dianae
distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma:
quoque modo Romae praelapsus moenia Tybris L2[O]
in mare descendit, si nusquam torqueat amnem. 𝔸
classica nulla sonant iniussaque tela vagantur:
et fit saepe nefas iaculum temptante lacerto.
maior cura duces miscendis abstrahit armis:
Pompeium exhaustae praebenda ad pabula terrae,
3 (2C) quae currens obtrivit eques, gradibusque citatis
ungula frondentem discussit cornea campum.
belliger adtonsis sonipes defessus in arvis,
advectos cum plena ferant praesepia culmos,
ore novas poscens moribundus labitur herbas,
et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
corpora dum soluit tabes et digerit artus,
3 traxit iners caelum fluidae contagia pestis
obscuram in nubem. tali spiramine Nesis
emittit Stygium nebulosis aera saxis,
antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
inde labant populi caeloque paratior unda
omne pati virus duravit viscera caeno.
iam riget arta cutis distentaque lumina rumpit:
igneaque in voltus et sacro fervida morbo
pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.
iam magis atque magis praeceps agit omnia fatum:
nec medii dirimunt morbi vitamque necemque,
sed languor cum morte venit: turbaque cadentum

auca lues, dum mixta iacent incondita vivis
corpora. nam miseros ultra tentoria cives
spargere funus erat. tamen hos minuere labores
a tergo pelagus, pulsusque Aquilonibus aer,
litoraque, et plenae peregrina messe carinae.
at liber terrae spatiosis collibus hostis
aere non pigro nec inertibus angitur undis:
sed patitur saevam, **veluti circumdatus arta**
obsidione famem. nondum surgentibus altam
in segetem culmis cernit miserabile volgus
in pecudum cecidisse cibos et carpere dumos,
et foliis spoliare nemus, letumque minantis
vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.
quae mollire queunt flamma, quae frangere morsu,
quaeque per abrasas utero demittere fauces,
plurimaque humanis ante hoc incognita mensis
diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
ut primum libuit ruptis evadere claustris
Pompeio cunctasque sibi permittere terras:
non obscura petit latebrosae tempora noctis,
et raptum furto soceri cessantibus armis
dedignatur iter: latis exire ruinis
quaerit et impulso turres confringere vallo,
perque omnes gladios et qua via caede paranda est.
opportuna tamen valli pars visa propinqui,
L2[I] quam Minuci castella vocant, et confraga densis
𝔸 arboribus dumeta tegunt. hic pulvere nullo
proditus agmen agit subitusque in moenia venit.
tot simul e campis Latiae fulsere volucres:
tot cecinere tubae. ne quid victoria ferro
deberet, pavor adtonitos confecerat hostes.
quod solum valuit virtus, iacuere perempti
debuerant quo stare loco: qui volnera ferrent
iam deerant, nimbusque ferens tot tela peribat.
tum piceos volvunt immissae lampades ignes:
tum quassae nutant turres lapsumque minantur:
roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
iam Pompeianae celsi super ardua ualli
exierant aquilae: iam mundi iura patebant.
quem non mille simul turmis nec Caesare toto
auferret Fortuna locum, victoribus unus
eripuit vetuitque capi: seque arma tenente
ac nondum strato Magnum vicisse negavit.
Scaeva viro nomen: castrorum in plebe merebat
ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo
promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
pronus ad omne nefas, et qui nesciret in armis
quam magnum virtus crimen civilibus esset.
hic ubi quaerentis socios iam Marte relicto
tuta fugae cernit, ‘quo vos pavor’ inquit ‘abegit

49 (32C) impius et cunctis ignotus Caesaris armis?
[o famuli turpes, servom pecus, absque cruore]
terga datis morti? cumulo vos deesse virorum
non pudet et bustis interque cadavera quaeri?
non ira saltem, iuvenes, pietate remota
stabitis? e cunctis per quos erumperet hostis
nos sumus electi. non parvo sanguine Magni
iste dies ierit. peterem felicior umbras
Caesaris in voltu: testem hunc fortuna negavit,
Pompeio laudante cadam. confringite tela
pectoris incursu iugulisque retundite ferrum.
iam longinqua petit pulvis sonitusque ruinae
securasque fragor concussit Caesaris aures.
vincimus, o socii; veniet qui vindicet arces
dum morimur.’ movit tantum vox illa furorem,
quantum non primo succendunt classica cantu:
mirantesque virum atque avidi spectare sequuntur
scituri iuvenes numero deprensa locoque
an plus quam mortem virtus daret. ille ruenti
aggere consistit, primumque cadavera plenis
turribus evoluit, subeuntisque obruit hostes
corporibus: totaeque viro dant tela ruinae:
roboraque et moles hosti seque ipse minatur.
nunc sude nunc duro contraria pectora conto
detrudit muris, et valli summa tenentis
amputat ense manus: caput obterit ossaque saxo, L2[I]
ac male defensum fragili conpage cerebrum 𝔸
dissipat: alterius flamma crinesque genasque
succendit; strident oculis ardentibus ignes.
ut primum cumulo crescente cadavera murum
aequavere solo: non segnior extulit illum
4 (3C) saltus et in medias iecit super arma catervas,
quam per summa rapit celerem venabula pardum.
tum densos inter cuneos compressus et omni
vallatus bello vincit quem respicit hostem.
iamque hebes et crasso non asper sanguine mucro
[percussum Scaevae frangit, non volnerat, hostem.]
perdidit ensis opus, frangit sine volnere membra.
4 illum tota petit moles illum omnia tela:
nulla fuit non certa manus non lancea felix,
parque novom Fortuna videt concurrere bellum
atque virum. fortis crebris sonat ictibus umbo,
et galeae fragmenta cavae compressa perurunt
tempora: nec quicquam nudis vitalibus obstat
iam praeter stantis in summis ossibus hastas.
quid nunc, vaesani, iaculis levibusue sagittis
perditis haesuros numquam vitalibus ictus?
hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
MID I - X
obruat aut vasti muralia pondera saxi:
hunc aries ferro ballistaque limine portae

Lucan

adfusi vinci socerum patiare rogamus.
humani generis tam longo tempore bellum
Caesar erit? merito Pompeium vincere lente
gentibus indignum est a transcurrente subactis.
quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati?
de superis, ingrate, times? causamque senatus
credere dis dubitas? ipsae tua signa revellent
prosilientque acies. pudeat vicisse coactum.
si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
sit iuris, quocumque velint, concurrere campo.
quid mundi gladios a sanguine Caesaris arces?
vibrant tela manus: vix signa morantia quisquam
expectat: propera, ne te tua classica linquant.
scire senatus avet, miles te, Magne, sequatur,
an comes.’ ingemuit rector, sensitque deorum
esse dolos et fata suae contraria menti.
‘si placet hoc’ inquit ‘cunctis, si milite Magno,
non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
involuat populos una Fortuna ruina,
sitque hominum magnae lux ista novissima parti.
testor, Roma, tamen: Magnum, quo cuncta perirent,
accepisse diem. potuit tibi volnere nullo
stare labor belli: potui sine caede subactum
captivomque ducem violatae tradere paci.
quis furor, o caeci, scelerum? civilia bella
L1[O] gesturi metuunt ne non cum sanguine vincant?
𝔹 abstulimus terras, exclusimus aequore toto,
ad praematuras segetum ieiuna rapinas
agmina compulimus, votumque effecimus hosti
ut mallet sterni gladiis mortemque suorum
permiscere meis. belli pars magna peracta est
his quibus effectum est ne pugnam tiro paveret:
si modo virtutis stimulis iraeque calore
signa petunt. multos in summa pericula misit
venturi timor ipse mali. fortissimus ille est,
qui promptus metuenda pati, si comminus instent
et differre potest. placet haec tam prospera rerum
tradere Fortunae? gladio permittere mundi
discrimen? pugnare ducem quam vincere malunt.
res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas:
accipe maiores et caeco in Marte tuere.
Pompei nec crimen erit nec gloria bellum.
vincis apud superos votis me, Caesar, iniquis:
pugnatur. quantum scelerum quantumque malorum
in populos lux ista feret: quot regna iacebunt:
sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus.
prima velim caput hoc funesti lancea belli,
si sine momento rerum partisque ruina
casurum est, feriat: neque enim victoria Magno
laetior. aut populis invisum, hac clade peracta,
aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.

Lucan

eminet et, prima Rhoeteia litora pinu
quae tetigit Phylace, Pteleosque, et Dorion ira
flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandae
lampados Herculeis fortis Meliboea pharetris:
atque olim Larisa potens: ubi nobile quondam
nunc super Argos arant: veteres ubi fabula Thebas
monstrat Echionias: ubi quondam Pentheos exsul
colla caputque ferens supremo tradidit igni,
questa quod hoc solum nato rapuisset Agave.
ergo abrupta palus multos discessit in amnes.
purus in occasus, parvi sed gurgitis, Aeas
Ionio fluit inde mari: nec fortior undis
labitur avectae pater Isidis, et tuus, Oeneu,
paene gener crassis oblimat Echinadas undis:
et Meleagream maculatus sanguine Nessi
Evenos Calydona secat. ferit amne citato
Maliacas Spercheos aquas: et flumine puro
irrigat Amphrysos famulantis pascua Phoebi;
quique nec umentis nebulas nec rore madentem
aera nec tenues ventos suspirat Anauros;
et quisquis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donavit aquas: it gurgite rapto
Apidanos: numquamque celer, nisi mixtus, Enipeus.
accipit Asopos cursus Phoenixque Melasque.
solus in alterius nomen cum venerit undae
defendit Titaresos aquas, lapsusque superne L1[O]
gurgite Penei pro siccis utitur arvis. 𝔹
hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
et capitis memorem fluvii contagia vilis
nolle pati, superumque sibi servare timorem.
ut primum emissis patuerunt amnibus arva,
pinguis Boebicio discessit vomere sulcus:
mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum.
Aeolidae Dolopesque solum fregere coloni,
et Magnetes equis, Minyae gens cognita remis.
illic semiferos Ixionidas Centauros
feta Pelethroniis nubes effudit in antris.
aspera te Pholoes frangentem, Monyche, saxa,
teque sub Oetaeo torquentem vertice volsas,
Rhoete ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos:
hospes et Alcidae magni, Phole: teque per amnem
improbe Lernaeas vector passure sagittas:
teque senex Chiron, gelido qui sidere fulgens
impetis Haemonio maiorem Scorpion arcu.
hac tellure feri micuerunt semina Martis.
primus ab aequorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
exsiluit; primus chalyben frenosque momordit,
spumavitque novis Lapithae domitoris habenis.
prima fretum scindens Pagasaeo litore pinus

terrenum ignotas hominem proiecit in undas.
primus Thessalicae rector telluris Itonos
in formam calidae percussit pondera massae,
fudit et argentum flammis, aurumque moneta
fregit, et immensis coxit fornacibus aera.
illic quod populos scelerata impegit in arma,
divitias **numerare datum est**. hinc maxima serpens
MID VI descendit Python Cirrhaeaque fluxit in arva:
unde et Thessalicae veniunt ad Pythia laurus.
impius hinc prolem superis immisit Aloeus,
inseruit celsis prope se cum Pelion astris,
sideribusque vias incurrens abstulit Ossa.
hac ubi damnata fatis tellure locarunt
castra duces; cunctos belli praesaga futuri
mens agitat, summique gravem discriminis horam
adventare palam est. propius iam fata moveri
degeneres trepidant animi peioraque versant:
ad dubios pauci praesumpto robore casus
spemque metumque ferunt. turbae sed mixtus inerti
Sextus erat Magno proles indigna parente,
cui mox Scyllaeis exsul grassatus in undis
polluit aequoreos Siculus pirata triumphos;
qui stimulante metu fati praenoscere cursus,
impatiensque morae venturisque omnibus aeger,
non tripodas Deli, non Pythia consulit antra,
L1[I] nec quaesisse libet primis quid frugibus altrix
𝔹 aere Iovis Dodona sonet, quis noscere fibra
fata queat, quis prodat aves, quis fulgura caeli
servet et Assyria scrutetur sidera cura,
◆ aut si quid tacitum sed fas erat. ille supernis
detestanda deis saevorum arcana magorum
noverat et tristes sacris feralibus aras,
umbrarum Ditisque fidem: miseroque liquebat,
scire parum superos. vanum saevomque furorem
adiuvat ipse locus vicinaque moenia castris
Haemonidum, ficti quas nulla licentia monstri
transierit; quarum quidquid non creditur ars est.
Thessala quin etiam tellus herbasque nocentis
rupibus ingenuit sensuraque saxa canentis
arcanum ferale Magos. ibi plurima surgunt
vim factura deis. et terris hospita Colchis
legit in Haemoniis quas non advexerat herbas.
impia tot populis tot surdas gentibus aures
caelicolum dirae convertunt carmina gentis.
una per aetherios exit vox illa recessus,
verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
quod non cura poli caelique volubilis umquam
Lucan avocat. infandum tetigit cum sidera murmur,
tum, Babylon Persea licet secretaque Memphis
omne vetustorum solvat penetrale Magorum,

51 sive per ambages solitas contraria visis
vaticinata quies magni tulit omina planctus: ◆
seu vetito patrias ultra tibi cernere sedes
sic Romam Fortuna dedit. ne rumpite somnos,
castrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
crastina dira quies et imagine maesta diurna
undique funestas acies feret undique bellum.
unde pares somnos populis noctemque beatam?
o felix, si te vel sic tua Roma videret.
donassent utinam superi patriaeque tibique
unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
extremum tanti fructum caperetis amoris.
tu velut Ausonia vadis moriturus in urbe,
illa rati semper de te sibi conscia voti
hoc scelus haud umquam fatis haerere putavit
sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni.
te mixto flesset luctu iuvenisque senexque
iniussusque puer: lacerasset crine soluto
pectora femineum ceu Bruti funere volgus.
nunc quoque, tela licet paveant victoris iniqui,
nuntiet ipse licet Caesar tua funera, flebunt:
sed dum tura ferunt dum laurea serta Tonanti.
o miseri, quorum gemitus edere dolorem,
qui te non pleno pariter planxere theatro.
Vicerat astra iubar, cum mixto murmure turba
castrorum fremuit fatisque trahentibus orbem,
signa petit pugnae. miseri pars maxima volgi L1[I]
non totum visura diem tentoria circum 𝔹
ipsa ducis queritur, magnoque accensa tumultu
mortis vicinae properantis admovet horas.
dira subit rabies: sua quisque ac publica fata
6 praecipitare cupit: segnis pavidusque vocatur
ac nimium patiens soceri Pompeius, et orbis
indulgens regno, qui tot simul undique gentes
iuris habere sui vellet pacemque timeret.
nec non et reges populique queruntur Eoi
bella trahi patriaque procul tellure teneri.
hoc placet, o superi, cum vobis vertere cuncta
6 propositum, nostris erroribus addere crimen.
cladibus inruimus nocituraque poscimus arma:
in Pompeianis votum est Pharsalia castris.
cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cuius sub iure togaque
pacificas saevus tremuit Catilina secures,
pertulit, iratus bellis, cum rostra forumque
optaret passus tam longa silentia miles.
addidit invalidae robur facundia causae:
‘Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur Lucan
uti se Fortuna velis: proceresque tuorum
54 castrorum regesque tui cum supplice mundo

asperat et durum vinclis adamanta, paratque
Lucan poenam victori. refer haec solacia tecum,
o iuvenis, placido manes patremque domumque
expectare sinu, regnique in parte serena
Pompeio servare locum. nec gloria parvae
sollicitet vitae: veniet quae misceat omnes
hora duces. properate mori, magnoque superbi
quamvis e parvis animo descendite bustis,
et Romanorum manes calcate deorum.
quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,
quaeritur, et ducibus tantum de funere pugna est.
tu fatum ne quaere tuom cognoscere: Parcae
me reticente dabunt: tibi certior omnia vates
ipse canet Siculis genitor Pompeius in arvis:
ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,
quas iubeat vitare plagas, quae sidera mundi.
Europam, miseri, Libyamque Asiamque timete:
distribuit tumulos vestris fortuna triumphis.
o miseranda domus, toto nil orbe videbis
tutius Emathia.’ sic postquam fata peregit,
stat voltu maestus tacito mortemque reposcit.
carminibus magicis opus est herbisque cadaver
ut cadat, et nequeunt animam sibi reddere fata
consumpto iam iure semel. tunc robore multo
exstruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
L2[O] accensa iuvenem positum strue liquit Erichtho
𝔹 tandem passa mori: Sextoque ad castra parentis
it comes: et caelo lucis ducente colorem,
dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
iussa tenere diem densas nox praestitit umbras. ✦
SEGNIOR Oceano quam lex aeterna vocabat
luctificus Titan numquam magis aethera contra
egit equos cursumque polo rapiente retorsit;
defectusque pati voluit raptaeque labores
lucis: et attraxit nubes, non pabula flammis,
sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars ultima vitae,
sollicitos vana decepit imagine somnos.
nam Pompeiani visus sibi sede theatri
innumeram effigiem Romanae cernere plebis,
adtollique suom laetis ad sidera nomen
vocibus et plausu cuneos certare sonantis.
qualis erat populi facies clamorque faventis,
olim cum iuvenis primique aetate triumphi,
post domitas gentes quas torrens ambit Hiberus,
et quaecumque fugax Sertorius impulit arma,
Vespere pacato, pura venerabilis aeque
quam currus ornante toga, plaudente senatu,
sedit adhuc Romanus eques. seu fine bonorum
anxia venturis ad tempora laeta refugit,

52 abducit superos alienis Thessalis aris.
carmine Thessalidum dura in praecordia fluxit Lucan
non fatis adductus amor: flammisque severi
illicitis arsere senes. nec noxia tantum
pocula proficiunt, aut cum turgentia suco
frontis amaturae subducunt pignora fetae.
mens hausti nulla sanie polluta veneni
excantata perit. quos non concordia mixti
adligat ulla tori blandaeque potentia formae,
traxerunt torti magica vertigine fili.
cessavere vices rerum: dilataque longa
haesit nocte dies: legi non paruit aether:
torpuit et praeceps audito carmine mundus:
axibus et rapidis impulsos Iuppiter urgens
miratur non ire polos. nunc omnia complent
imbribus et calido producunt nubila Phoebo,
et tonat ignaro caelum Iove. vocibus isdem
umentis late nebulas nimbosque solutis
excussere comis. ventis cessantibus aequor
intumuit: rursus vetitum sentire procellas
conticuit turbante Noto: puppimque ferentes
in ventum tumuere sinus. de rupe pependit
abscisa fixus torrens: amnisque cucurrit
non qua pronus erat. Nilum non extulit aestas:
Maeander direxit aquas: Rhodanumque morantem
praecipitavit Arar: submisso vertice montes L2[O]
explicuere iugum: nubes suspexit Olympus: 𝔹
solibus et nullis Scythicae, cum bruma rigeret,
dimaduere nives. impulsam sidere Tethyn
reppulit Haemonidum defenso litore carmen.
terra quoque immoti concussit ponderis axem,
7 et medium vergens titubavit nisus in orbem.
tantae molis onus percussum voce recessit
perspectumque dedit circumlabentis Olympi.
omne potens animal leti genitumque nocere
et pavet Haemonias et mortibus instruit artes.
has avidae tigres et nobilis ira leonum
ore fovent blando: gelidos his explicat orbes
7 inque pruinoso coluber distenditur arvo.
viperei coeunt abrupto corpore nodi:
humanoque cadit serpens adflata veneno.
quis labor hic superis cantus herbasque sequendi
spernendique timor? cuius commercia pacti
obstrictos habuere deos? parere necesse est,
an iuvat? ignota tantum pietate merentur,
an tacitis valuere minis? hoc iuris in omnes
est illis superos, an habent haec carmina certum
imperiosa deum, qui mundum cogere quidquid
cogitur ipse potest? illic et sidera primum
55 praecipiti deducta polo: Phoebeque serena

non aliter diris verborum obsessa venenis
palluit, et nigris terrenisque ignibus arsit,
quam si fraterna prohiberet imagine tellus,
insereretque suas flammis caelestibus umbras.
et patitur tantos cantu depressa labores
donec suppositas propior despumet in herbas.
  hos scelerum ritus haec dirae crimina gentis
effera damnarat nimiae pietatis Erichtho,
inque novos ritus pollutam duxerat artem.
illi namque nefas urbis submittere tecto
aut laribus ferale caput: desertaque busta
incolit et tumulos expulsis obtinet umbris,
grata deis Erebi. coetus audire silentum
nosse domos Stygias arcanaque Ditis operti
non superi non vita vetat. tenet ora profanae
foeda situ macies, caeloque ignota sereno
terribilis Stygio facies pallore gravatur
impexis onerata comis. si nimbus et atrae
sidera subducunt nubes, tunc Thessala nudis
egreditur bustis nocturnaque fulmina captat.
semina fecundae segetis calcata perussit,
et non letiferas spirando perdidit auras.
nec superos orat, nec cantu supplice numen
auxiliare vocat, nec fibras illa litantis
novit: funereas aris imponere flammas
L2[I] gaudet et accenso rapuit quae tura sepulcro.
𝔹 omne nefas superi prima iam voce precantis
concedunt carmenque timent audire secundum.
viventis animas et adhuc sua membra regentis
✦ infodit busto: fatis debentibus annos
mors invita subit: perversa funera pompa
rettulit a tumulis: fugere cadavera letum.
fumantis iuvenum cineres ardentiaque ossa
e mediis rapit illa rogis ipsamque parentes
quam tenuere facem: nigroque volantia fumo
feralis fragmenta tori vestesque fluentis
colligit in cineres et olentis membra favillas.
ast ubi servantur saxis, quibus intimus umor
ducitur et tracta durescunt tabe medullae
corpora; tunc omnes avide desaevit in artus,
immersitque manus oculis, gaudetque gelatos
effodisse orbes, et siccae pallida rodit
excrementa manus: laqueum nodosque nocentis
ore suo rupit: pendentia corpora carpsit,
abrasitque cruces: percussaque viscera nimbis
volsit et incoctas admisso sole medullas.
insertum manibus chalybem, nigramque per artus
Lucan stillantis tabi saniem, virusque coactum
sustulit, et nervo morsus retinente pependit.
et quodcumque iacet nuda tellure cadaver

53 (33C) volnera et in venas extremaque membra cucurrit.
percussae gelido trepidant sub pectore fibrae:
et nova desuetis subrepens vita medullis
miscetur morti. tunc omnis palpitat artus:
tenduntur nervi: nec se tellure cadaver
paulatim per membra levat, terraque repulsum est
erectumque simul. distento lumina rictu
nudantur. nondum facies viventis in illo,
iam morientis erat. remanet pallorque rigorque;
et stupet illatus mundo. set murmure nullo
ora adstricta sonant: vox illi linguaque tantum
responsura datur. ‘dic,’ inquit Thessala, ‘magna,
quod iubeo, mercede mihi: nam vera locutum
immunem toto mundi praestabimus aevo
artibus Haemoniis: tali tua membra sepulchro,
talibus exuram Stygio cum carmine silvis,
ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
sit tanti vixisse iterum: nec verba nec herbae
audebunt longae somnum tibi solvere Lethes
a me morte data. tripodas vatesque deorum
sors obscura decet: certus discedat, ab umbris
quisquis vera petit duraeque oracula mortis
fortis adit. ne parce, precor. da nomina rebus,
da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.’
addidit et carmen, quo, quidquid consulit, umbram
scire dedit. maestum fletu manante cadaver, L2[I]
‘tristia non equidem Parcarum stamina,’ dixit, 𝔹
‘adspexi tacitae revocatus ab aggere ripae:
quod tamen e cunctis mihi noscere contigit umbris,
effera Romanos agitat discordia manes,
impiaque infernam ruperunt arma quietem.
8 (4C) Elysias alii sedes ac Tartara maesta
diversi liquere duces: quid fata pararent
hi fecere palam. tristis felicibus umbris
voltus erat: vidi Decios natumque patremque
lustrales bellis animas flentemque Camillum
et Curios: Sullam de te, Fortuna, querentem.
deplorat Libycis perituram Scipio terris
8 infaustam subolem. maior Karthaginis hostis,
non servituri maeret Cato fata nepotis.
solum te, consul depulsis prime tyrannis
Brute, pias inter gaudentem vidimus umbras.
abruptis Catilina minax fractisque catenis
exsultat Mariique truces nudique Cethegi.
vidi ego laetantis, popularia nomina, Drusos,
legibus immodicos, ausosque ingentia Gracchos.
aeternis chalybum nodis et carcere Ditis
constrictae plausere manus, camposque piorum Lucan
poscit turba nocens. regni possessor inertis
pallentis aperit sedes, abruptaque saxa

manibus et mihi sunt tacitae commercia linguae:
Lucan ianitor et sedis laxae, qui viscera saevo
spargis nostra cani: repetitaque fila sorores
tracturae: tuque o flagrantis portitor undae
iam lassate senex ad me redeuntibus umbris:
exaudite preces, si vos satis ore nefando
pollutoque voco, si numquam haec carmina fibris
humanis ieiuna cano, si pectora plena
saepe deo lavi calido prosecta cerebro:
si quis, cum vestris caput extaque lancibus, infans
imposuit, victurus erat: parete precanti.
non in Tartareo latitantem poscimus antro,
adsuetamque diu tenebris, modo luce fugata
descendentem animam: primo pallentis hiatu
haeret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
ad manes ventura semel. ducis omina nato
Pompeiana canat nostri modo militis umbra,
si bene de vobis civilia bella merentur.'
  haec ubi fata caput spumantiaque ora levavit
adspicit adstantem proiecti corporis umbram,
exanimes artus, invisaque claustra timentem
carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum
visceraque et ruptas letali volnere fibras.
a miser, extremum cui mortis munus inique
eripitur, non posse mori. miratur Erichtho
L3[O] has fatis licuisse moras, irataque morti
𝔹 verberat immotum vivo serpente cadaver:
perque cavas terrae, quas egit carmine, rimas
manibus illatrat, regnique silentia rupit:
✦ 'Tisiphone, vocisque meae secura Megaera,
non agitis saevis Erebi per inane flagellis
infelicem animam? iam vos ego nomine vero
eliciam, Stygiasque canes in luce superna
destituam: per busta sequar per funera custos:
expellam tumulis abigam vos omnibus urnis.
teque deis, ad quos alio procedere voltu
ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
ostendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
eloquar immenso terrae sub pondere quae te
contineant, Ennaea, dapes, quo foedere maestum
regem noctis ames, quae te contagia passam
noluerit revocare parens. tibi, pessime mundi
arbiter, immittam ruptis Titana cavernis,
et subito feriere die. paretis? an ille
conpellandus erit, quo numquam terra vocato
non concussa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
verberibusque suis trepidam castigat Erinyn,
indespecta tenet vobis qui Tartara; cuius
vos estis superi; Stygias qui perierat undas?'
protinus adstrictus caluit cruor atraque fovit

54 (34C) ante feras volucresque sedet: nec carpere membra
volt ferro manibusque suis, morsusque luporum
expectat siccis raptura e faucibus artus. Lucan
[nec cessant a caede manus, si sanguine vivo
est opus, erumpat iugulo qui primus aperto.]
nec refugit caedes vivom si sacra cruorem
extaque funereae poscunt trepidantia mensae:
volnere sic ventris, non qua natura vocabat,
extrahitur partus, calidis ponendus in aris,
et quotiens saevis opus est ac fortibus umbris,
ipsa facit manes: hominum mors omnis in usu est.
illa genae florem primaevo corpore volsit,
illa comam laeva morienti abscidit ephebo.
saepe etiam caris cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula figens
truncavitque caput compressaque dentibus ora
laxavit: siccoque haerentem gutture linguam
praemordens gelidis infudit murmura labris,
arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
  hanc ut fama loci Pompeio prodidit, alta
nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
sub nostra tellure diem, deserta per arva
carpit iter. fidi scelerum suetique ministri
effractos circum tumulos ac busta vagati
conspexere procul praerupta in caute sedentem,
qua iuga devexus Pharsalica porrigit Haemus. L3[O]
illa magis magicisque deis incognita verba 𝔹
temptabat carmenque novos fingebat in usus.
namque timens ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis et tellus tam multa caede careret,
pollutos cantu dirisque venefica sucis
9 (5C) conspersos vetuit transmittere bella Philippos,
tot mortes habitura suas usuraque mundi
sanguine: caesorum truncare cadavera regum
sperat et Hesperiae cineres avertere gentis,
ossaque nobilium, tantosque adquirere manes.
hic ardor solusque labor, quid corpore Magni
proiecto rapiat, quos Caesaris involet artus.
9 quam prior adfatur Pompei ignava propago:
'o decus Haemonidum, populis quae pandere fata,
quaeque suo ventura potes divertere cursu,
te precor, ut certum liceat mihi noscere finem
quem belli fortuna paret. non ultima turbae
pars ego Romanae: Magni clarissima proles,
vel dominus rerum vel tanti funeris heres.
mens dubiis perculsa pavet rursusque parata est
certos ferre metus. hoc casibus eripe iuris,
ne subiti caecique ruant. vel numina torque
vel tu parce deis et manibus exprime verum.
Elysias resera sedes ipsamque vocatam,

quos petat e nobis Mortem mihi coge fateri.
non humilis labor est: dignum quod quaerere cures,
vel tibi, quo tanti praeponderet alea fati.’
impia volgatae laetatur nomine famae
Thessalis, et contra: ‘si fata minora moveres,
pronum erat, o iuvenis, quos velles,’ inquit, ‘in actus
invitos praebere deos: conceditur arti,
unam cum radiis presserunt sidera mortem,
inseruisse moras: et quamvis fecerit omnis
stella senem medios herbis abrumpimus annos.
at simul a prima descendit origine mundi
causarum series, atque omnia fata laborant
si quicquam mutare velis, unoque sub ictu
stat genus humanum: tum Thessala turba fatemur
plus Fortuna potest. sed si praenoscere casus
contentus, facilesque aditus multique patebunt
ad verum: tellus nobis aetherque chaosque
aequoraque et campi Rhodopeiaque saxa loquentur.
sed pronum, cum tanta novae sit copia mortis,
Emathiis unum campis adtollere corpus,
ut modo defuncti tepidique cadaveris ora
plena voce sonent: nec membris sole perustis
auribus incertum feralis strideat umbra.’
dixerat: et noctis geminatis arte tenebris,
maestum tecta caput squalenti nube, pererrat
L3[I] corpora caesorum tumulis proiecta negatis.
𝔹 continuo fugere lupi fugere revolsis
unguibus impastae volucres, dum Thessala vatem
eligit et gelidas leto scrutata medullas
✦ pulmonis rigidi stantis sine volnere fibras
invenit et vocem defuncto in corpore quaerit.
fata peremptorum pendent iam multa virorum,
quem superis revocasse velit. si tollere totas
temptasset campis acies et reddere bello,
cessissent leges Erebi: monstroque potenti
extractus Stygio populus pugnasset Averno.
electum tandem traiecto gutture corpus
ducit, et inserto laqueis feralibus unco
per scopulos miserum trahitur per saxa cadaver
victurum: montisque cavi quem tristis Erichtho
damnarat sacris alta sub rupe locatur.
haud procul a Ditis caecis depressa cavernis
in praeceps subsedit humus: quam pallida pronis
urguet silva comis, et nullo vertice caelum
suspiciens Phoebo non pervia taxus opacat.
marcentes intus tenebrae pallensque sub antris
longa nocte situs; numquam nisi carmine factum
lumen habet. non Taenariis sic faucibus aer
sedit iners, maestum mundi confine latentis
ac nostri: quo non metuant emittere manes
55 (35C) Tartarei reges. nam, quamvis Thessala vates
vim faciat fatis, dubium est, quod traxerit illuc
adspiciat Stygias, an quod descenderit umbras.
discolor et vario furialis cultus amictu
induitur, voltusque aperitur crine remoto,
et coma vipereis substringitur horrida sertis.
ut pavidos iuvenis comites ipsumque trementem
conspicit exanimi defixum lumina voltu:
‘ponite,’ ait, ‘trepida conceptos mente timores:
iam nova iam vera reddetur vita figura,
ut quamvis pavidi possint audire loquentem.
si vero Stygiosque lacus ripamque sonantem
ignibus ostendam, si me praesente videri
Eumenides possent villosaque colla colubris
Cerberus excutiens et vincti terga Gigantes;
quis timor, ignavi, metuentis cernere manes?’
pectora tum primum ferventi sanguine supplet
volneribus laxata novis: taboque medullas
abluit: et virus large lunare ministrat.
huc quidquid fetu genuit natura sinistro
miscetur. non spuma canum quibus unda timori est,
viscera non lyncis, non dirae nodus hyaenae
defuit, et cervi pasti serpente medulla:
non puppim retinens Euro tendente rudentes
in mediis echenais aquis, oculique draconum,
quaeque sonant feta tepefacta sub alite saxa: L3[I]
non Arabum volucer serpens, innataque rubris 𝔹
aequoribus custos pretiosae vipera conchae:
aut viventis adhuc Libyci membrana cerastae,
aut cinis Eoa positi Phoenicis in ara.
quo postquam viles et habentis nomina pestes
10 (6C) contulit: infando saturatas carmine frondes,
et quibus os dirum nascentibus inspuit herbas
addidit, et quidquid mundo dedit ipsa veneni:
tum uox Lethaeos cunctis pollentior herbis
excantare deos confudit murmura primum
dissona et humanae multum discordia linguae.
latratus habet illa canum gemitusque luporum:
10 quod trepidus bubo quod strix nocturna queruntur,
quod stridunt ululantque ferae, quod sibilat anguis,
exprimit, et planctus illisae cautibus undae,
silvarumque sonum, fractaeque tonitrua nubis:
tot rerum vox una fuit. mox cetera cantu
explicat Haemonio penetratque in Tartara lingua:
‘Eumenides, Stygiumque nefas, poenaeque nocentum
et Chaos innumeros avidum confundere mundos:
et rector terrae quem longa in saecula torquet
mors dilata deum: Styx et quos nulla meretur
Thessalis Elysios: caelum matremque perosa
Persephone, nostraeque Hecates pars ultima, per quam

quone poli motu, quo caeli sidere verso,
Thessalicae tantum, superi, permittitis orae?
aut merces hodie bellorum aut poena parata.
Caesareas spectate cruces, spectate catenas,
et caput hoc positum rostris effusaque membra,
Saeptorumque nefas et clausi proelia Campi.
cum duce Sullano gerimus civilia bella.
vestri cura movet: nam me secura manebit
sors quaesita manu: fodientem viscera cernet
me mea qui nondum victo respexerit hoste.
di, quorum curas abduxit ab aethere tellus
Romanusque labor, vincat quicumque necesse
non putat in victos saevum destringere ferrum,
quique suos cives, quod signa adversa tulerunt,
non credit fecisse nefas. Pompeius in arto
agmina vestra loco vetita virtute moveri
cum tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum.
vos tamen hoc oro, iuvenes, ne caedere quisquam
hostis terga velit: civis qui fugerit esto.
sed dum tela micant, non vos pietatis imago
ulla nec adversa conspecti fronte parentes
✦ commoveant: voltus gladio turbate verendos.
sive quis infesto cognata in pectora ferro
ibit, seu nullum violabit volnere pignus,
ignoti iugulum tamquam scelus imputat hostis.
L1[O] sternite iam vallum fossasque implete ruina,
A exeat ut plenis acies non sparsa maniplis;
parcite ne castris: vallo tendetis in illo
unde acies peritura venit.' vix cuncta locuto
Caesare quemque suom munus trahit, armaque raptim
sumpta Ceresque viris. capiunt praesagia belli
calcatisque ruunt castris: stant ordine nullo,
arte ducis nulla; permittunt omnia fatis.
si totidem Magni soceros totidemque petentis
urbis regna suae funesto in Marte locasses,
non tam praecipiti ruerent in proelia cursu.
  Vidit ut hostiles in rectum exire catervas
Pompeius nullasque moras permittere bello
sed superis placuisse diem: stat corde gelato
adtonitus: tantoque duci sic arma timere
omen erat. premit inde metus totumque per agmen
sublimi praevectus equo: 'quem flagitat,' inquit,
'vestra diem virtus, finis civilibus armis
quem quaesistis, adest. totas effundite vires;
extremum ferri superest opus, unaque gentes
hora trahit. quisquis patriam carosque penates,
qui subolem ac thalamos desertaque pignora quaerit,
ense petat: medio posuit deus omnia campo.
causa iubet melior superos sperare secundos:
ipsi tela regent per viscera Caesaris, ipsi

1

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 7

PREVIEW
Book 8

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 872 lines 3.0

A **2L** 1 - 350
B **3L** 351 - 872

PRINT
2-SIDED:
59 to **68**

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

SEGNIOR Oceano quam lex aeterna vocabat
luctificus Titan numquam magis aethera contra
egit equos cursumque polo rapiente retorsit;
defectusque pati voluit raptaeque labores
lucis: et attraxit nubes, non pabula flammis,
sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars ultima vitae,
sollicitos vana decepit imagine somnos.
nam Pompeiani visus sibi sede theatri
innumeram effigiem Romanae cernere plebis,
adtollique suom laetis ad sidera nomen
vocibus et plausu cuneos certare sonantis.
qualis erat populi facies clamorque faventis,
olim cum iuvenis primique aetate triumphi,
post domitas gentes quas torrens ambit Hiberus,
et quaecumque fugax Sertorius impulit arma,
Vespere pacato, pura venerabilis aeque
quam currus ornante toga, plaudente senatu,
sedit adhuc Romanus eques. seu fine bonorum
anxia venturis ad tempora laeta refugit,
sive per ambages solitas contraria visis
◆ vaticinata quies magni tulit omina planctus:
seu vetito patrias ultra tibi cernere sedes
sic Romam Fortuna dedit. ne rumpite somnos,
castrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
L1[I] crastina dira quies et imagine maesta diurna
𝔸 undique funestas acies feret undique bellum.
unde pares somnos populis noctemque beatam?
o felix, si te vel sic tua Roma videret.
donassent utinam superi patriaeque tibique
unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
extremum tanti fructum caperetis amoris.
tu velut Ausonia vadis moriturus in urbe,
illa rati semper de te sibi conscia voti
hoc scelus haud umquam fatis haerere putavit
sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni.
te mixto flesset luctu iuvenisque senexque
iniussusque puer: lacerasset crine soluto
pectora femineum ceu Bruti funere volgus.
nunc quoque, tela licet paveant victoris iniqui,
nuntiet ipse licet Caesar tua funera, flebunt:
sed dum tura ferunt dum laurea serta Tonanti.
o miseri, quorum gemitus edere dolorem,
qui te non pleno pariter planxere theatro.
Vicerat astra iubar, cum mixto murmure turba
castrorum fremuit fatisque trahentibus orbem,
signa petit pugnae. miseri pars maxima volgi
non totum visura diem tentoria circum
ipsa ducis queritur, magnoque accensa tumultu
mortis vicinae properantis admovet horas.

57 (36C) miles, adest totiens optatae copia pugnae.
nil opus est votis: iam fatum accersite ferro.
in manibus vestris, quantus sit Caesar, habetis.
haec est illa dies mihi quam Rubiconis ad undas
promissam memini, cuius spe movimus arma,
in quam distulimus vetitos remeare triumphos.
[haec eadem est hodie quae pignora quaeque penates
reddat, et emerito faciat vos Marte colonos.]
haec fato quae teste probet, quis iustius arma
sumpserit: haec acies victum factura nocentem est.
si pro me patriam ferro flammisque petistis,
nunc pugnate truces gladioque exsoluite culpam.
nulla manus belli mutato iudice pura est.
non mihi res agitur, sed vos ut libera sitis
turba, precor, gentes ut ius habeatis in omnes.
ipse ego, privatae cupidus me reddere vitae,
plebeiaque toga modicum componere civem,
omnia dum vobis liceant nihil esse recuso.
invidia regnate mea. nec sanguine multo
spem mundi petitis: Graiis delecta iuventus
gymnasiis aderit studioque ignava palaestrae
et vix arma ferens, aut mixtae dissona turbae
barbaries, non illa tubas, non agmine moto
clamorem latura suum. civilia paucae
bella manus facient: pugnae pars magna levabit
his orbem populis Romanumque obteret hostem. L1[I]
ite per ignavas gentes famosaque regna, 𝔸
et primo ferri motu prosternite mundum:
sitque palam quas tot duxit Pompeius in urbem
curribus unius gentes non esse triumphi.
Armeniosne movet Romana potentia cuius
2 (1C) sit ducis? aut emptum minimo volt sanguine quisquam
barbarus Hesperiis Magnum praeponere rebus?
Romanos odere omnes dominosque gravantur;
quos novere, magis. sed me Fortuna meorum
commisit manibus, quarum me Gallia testem
tot fecit bellis. cuius non militis ensem
agnoscam? caelumque tremens cum lancea transit,
2 dicere non fallar quo sit vibrata lacerto.
quod si signa ducem numquam fallentia vestrum
conspicio faciesque truces oculosque minaces,
vicistis. videor fluvios spectare cruoris,
calcatosque simul reges sparsumque senatus
corpus et immensa populos in caede natantis.
sed mea fata moror, qui vos in tela ruentis
vocibus his teneo. veniam date bella trahenti:
spe trepido: haud umquam vidi tam magna daturos
tam prope me superos: camporum limite parvo
absumus a votis: ego sum cui Marte peracto
quae populi regesque tenent donare licebit.

dissimilem certe cunctis quos explicat egit
Thessalicum natura diem: si cuncta perito
augure mens hominum caeli nova signa notasset,
spectari toto potuit Pharsalia mundo.
o summos hominum, quorum Fortuna per orbem
signa dedit, quorum fatis caelum omne vacavit.
haec et apud seras gentes populosque nepotum,
sive sua tantum venient in saecula fama,
sive aliquid magnis nostri quoque cura laboris
nominibus prodesse potest, cum bella legentur,
spesque metusque simul perituraque vota movebunt:
attonitique omnes **veluti venientia fata**,
non transmissa legent, et adhuc tibi, Magne, favebunt.
  Miles, ut adverso Phoebi radiatus ab ictu
descendens totos perfudit lumine colles
non temere immissus campis: stetit ordine certo,
@ infelix acies. cornus tibi cura sinistri,
Lentule, cum prima, quae tum fuit optima bello,
et quarta legione datur: tibi, numine pugnax
adverso Domiti, dextri frons tradita Martis.
at medii robur belli fortissima densant
◆ agmina, quae Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
at iuxta fluvios et stagna undantis Enipei
Cappadocum montana cohors et largus habenae
L2[O] Ponticus ibat eques. sicci sed plurima campi
𝔸 tetrarchae regesque tenent magnique tyranni,
atque omnis Latio quae servit purpura ferro.
illuc et Libye Numidas et Creta Cydonas
misit: Ituraeis cursus fuit inde sagittis:
inde, truces Galli, solitum prodistis in hostem:
illic pugnaces commovit Hiberia cetras.
eripe victori gentes, et sanguine mundi
fuso, Magne, semel totos consume triumphos.
  Illo forte die Caesar statione relicta
ad segetum raptus moturus signa, repente
conspicit in planos hostem descendere campos,
oblatumque videt votis sibi mille petitum
tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
aeger quippe morae flagransque cupidine regni
coeperat exiguo tractu civilia bella
ut lentum damnare nefas. discrimina postquam
adventare ducum supremaque proelia vidit,
casuram et fati sensit nutare ruinam,
illa quoque in ferrum rabies promptissima paulum
languit, et casus audax spondere secundos
mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
nec Magni sperare sinunt. formidine mersa
prosilit hortando melior fiducia volgo:
  'O domitor mundi, rerum fortuna mearum,

58 (37C) dira subit rabies: sua quisque ac publica fata
praecipitare cupit: segnis pavidusque vocatur
ac nimium patiens soceri Pompeius, et orbis
indulgens regno, qui tot simul undique gentes
iuris habere sui vellet pacemque timeret.
nec non et reges populique queruntur Eoi
bella trahi patriaque procul tellure teneri.
hoc placet, o superi, cum vobis vertere cuncta
propositum, nostris erroribus addere crimen.
cladibus inruimus nocituraque poscimus arma:
in Pompeianis votum est Pharsalia castris.
cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cuius sub iure togaque
pacificas saevus tremuit Catilina secures,
pertulit, iratus bellis, cum rostra forumque
optaret passus tam longa silentia miles.
addidit invalidae robur facundia causae:
  'Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur
uti se Fortuna velis: proceresque tuorum
castrorum regesque tui cum supplice mundo
adfusi vinci socerum patiare rogamus.
humani generis tam longo tempore bellum
Caesar erit? merito Pompeium vincere lente
gentibus indignum est a transcurrente subactis.
quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati?
de superis, ingrate, times? causamque senatus L2[O]
credere dis dubitas? ipsae tua signa revellent 𝔸
prosilientque acies. pudeat vicisse coactum.
si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
sit iuris, quocumque velint, concurrere campo.
quid mundi gladios a sanguine Caesaris arces?
3 (2C) vibrant tela manus: vix signa morantia quisquam
expectat: propera, ne te tua classica linquant.
scire senatus avet, miles te, Magne, sequatur,
an comes.' ingemuit rector, sensitque deorum
esse dolos et fata suae contraria menti.
'si placet hoc' inquit 'cunctis, si milite Magno,
non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
3 involuat populos una Fortuna ruina,
sitque hominum magnae lux ista novissima parti.
testor, Roma, tamen: Magnum, quo cuncta perirent,
accepisse diem. potuit tibi volnere nullo
stare labor belli: potui sine caede subactum
captivomque ducem violatae tradere paci.
quis furor, o caeci, scelerum? civilia bella
gesturi metuunt ne non cum sanguine vincant?
abstulimus terras, exclusimus aequore toto,
ad praematuras segetum ieiuna rapinas
agmina compulimus, votumque effecimus hosti
ut mallet sterni gladiis mortemque suorum

permiscere meis. belli pars magna peracta est
his quibus effectum est ne pugnam tiro paveret:
si modo virtutis stimulis iraeque calore
signa petunt. multos in summa pericula misit
venturi timor ipse mali. fortissimus ille est,
qui promptus metuenda pati, si comminus instent
et differre potest. placet haec tam prospera rerum
tradere Fortunae? gladio permittere mundi
discrimen? pugnare ducem quam vincere malunt.
res mihi Romanas dederas, Fortuna, regendas:
accipe maiores et caeco in Marte tuere.
Pompei nec crimen erit nec gloria bellum.
vincis apud superos votis me, Caesar, iniquis:
pugnatur. quantum scelerum quantumque malorum
in populos lux ista feret: quot regna iacebunt:
sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus.
prima velim caput hoc funesti lancea belli,
si sine momento rerum partisque ruina
casurum est, feriat: neque enim victoria Magno
laetior. aut populis invisum, hac clade peracta,
aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
◆ omne malum victi, quod sors feret ultima rerum,
omne nefas victoris erit.' sic fatur, et arma
permittit populis frenosque furentibus ira
laxat: et ut victus violento navita Coro
L2[I] dat regimen ventis ignavumque arte relicta
𝔸 puppis onus trahitur. trepido confusa tumultu
castra fremunt, animique truces sua pectora pulsant
ictibus incertis. multorum pallor in ore
mortis venturae faciesque simillima fato.
advenisse diem qui fatum rebus in aevom
conderet humanis, et quaeri, Roma quid esset
illo Marte, palam est. sua quisque pericula nescit
adtonitus maiore metu. quis litora ponto
obruta, quis summis cernens in montibus aequor,
aetheraque in terras deiecto sole cadentem,
tot rerum finem, timeat sibi? non vacat ullos
pro se ferre metus: urbi Magnoque timetur.
nec gladiis habuere fidem nisi cautibus asper
exarsit mucro: tunc omnis lancea saxo
erigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
auget eques stimulos frenorumque artat habenas.
si liceat superis hominum conferre labores,
non aliter Phlegra rabidos tollente Gigantas
Martius incaluit Siculis incudibus ensis:
et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
spiculaque extenso Paean Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in aegida crines,
Pallenaea Iovi mutavit fulmina Cyclops.

59 (38C) Non tamen abstinuit venturos prodere casus
per varias Fortuna notas. nam Thessala rura
cum peterent, totus venientibus obstitit aether
[inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes:]
adversasque faces, immensoque igne columnas,
et trabibus mixtis avidos Pythonas aquarum
detulit, atque oculos ingesto sulpure clausit.
excussit cristas galeis, capulosque solutis
perfudit gladiis, ereptaque pila liquavit,
aethereoque nocens fumavit sulpure ferrum.
[nec non innumero cooperta examine signa]
vixque revolsa solo, maiori pondere pressum
signiferi mersere caput rorantia fletu,
usque ad Thessaliam Romana et publica signa.
admotus superis discussa fugit ab ara
taurus et Emathios praeceps se iecit in agros;
nullaque funestis inventa est victima sacris.
at tu, quos scelerum superos, quas rite vocasti
Eumenidas, Caesar? Stygii quae numina regni,
infernumque nefas, et mersos nocte furores?
impia tam saeve gesturus bella litasti.
iam dubium monstrisne deum nimione pavori
crediderint: multis concurrere visus Olympo
Pindus, et abruptis mergi convallibus Haemus,
edere nocturnas belli Pharsalia voces,
ire per Ossaeam rapidus Boebeida sanguis: **L2[I]**
inque vicem voltus tenebris mirantur opertos, 𝔸
et pallere diem, galeisque incumbere noctem,
defunctosque patres et cunctas sanguinis umbras
ante oculos volitare suos. sed mentibus unum
hoc solamen erat quod voti turba nefandi
4 (3C) conscia, quae patrum iugulos quae pectora fratrum
sperabat, gaudet monstris mentisque tumultu,
atque omen scelerum subitos putat esse furores.
Quid mirum populos quos lux extrema manebat
lymphato trepidasse metu, praesaga malorum
si data mens homini est? Tyriis qui Gadibus hospes
adiacet Armeniumque bibit Romanus Araxen,
4 sub quocumque die, quocumque est sidere mundi,
maeret, et ignorat causas, animumque dolentem
corripit, Emathiis quid perdat nescit in arvis.
Euganeo, si vera fides memorantibus, augur
colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
'venit summa dies, geritur res maxima,' dixit:
'impia concurrunt Pompei et Caesaris arma;'
seu tonitrus ac tela Iovis praesaga notavit,
aethera seu totum discordi obsistere caelo
perspexitque polos: seu numen in aethere maestum
solis in obscuro pugnam pallore notavit.

imperio. nisi summa dies cum fine bonorum
Lucan adfuit et celeri praevertit tristia leto,
dedecori est Fortuna prior. quisquamne secundis
tradere se fatis audet, nisi morte parata?
  litora contigerat per quae Peneius amnis,
Emathia iam clade rubens, exibat in aequor.
inde ratis trepidum ventis ac fluctibus impar,
flumineis vix tuta vadis evexit in altum,
cuius adhuc remis quatitur Corcyra sinusque
Leucadii. Cilicum dominus terraeque Liburnae
exiguam vector pavidus correpsit in alnum.
conscia curarum secretae in litora Lesbi
flectere vela iubes, qua tunc tellure latebas
maestior, in mediis quam si, Cornelia, campis
Emathiae stares. tristes praesagia curas
exagitant: trepida quatitur formidine somnus,
Thessaliam nox omnis habet: tenebrisque remotis
rupis in abruptae scopulos extremaque curris
litora prospiciens fluctus: nutantia longe
semper prima vides venientis vela carinae,
quaerere nec quidquam de fato coniugis audes.
  en ratis ad vestros quae tendit carbasa portus,
quid ferat ignoras: et nunc tibi summa pavoris
nuntius armorum tristis rumorque sinister.
victus adest coniunx. quid perdis tempora luctus?
L1[O] cum possis iam flere times. tum puppe propinqua
𝔹 prosiluit, crimenque deum crudele notavit,
deformem pallore ducem voltusque prementem
canitiem, atque atro squalentis pulvere vestes.
obvia nox miserae caelum lucemque tenebris
abstulit, atque animam clausit dolor: omnia nervis
membra relicta labant: riguerunt corda diuque
spe mortis decepta iacet. iam fune ligato
litoribus lustrat vacuas Pompeius harenas.
quem postquam famulae propius videre fideles,
non ultra gemitus tacitos incessere fatum
permisere sibi, frustraque adtollere terra
semianimem conantur eram: quam pectore Magnus
ambit et adstrictos refovet complexibus artus.
coeperat in summum revocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, maestamque mariti
posse pati faciem; prohibet succumbere fatis
Magnus et immodicos castigat voce dolores:
  nobile cur robur Fortunae volnere primo,
femina tantorum titulis insignis avorum,
frangis? habes aditum mansurae in saecula famae:
laudis in hoc sexu non legum iura nec arma,
unica materiast coniunx miser. erige mentem,
et tua cum fatis pietas decertet, et ipsum,
8.78 quod sum victus, ama: nunc sum tibi gloria maior,
a me quod fasces et quod pia turba senatus

Romanas sancire volent hoc sanguine leges.
si socero dare regna meo mundumque pararent, Lucan
praecipitare meam fatis potuere senectam.
non iratorum populis urbique deorum est
Pompeium servare ducem. quae vincere possent,
omnia contulimus. subiere pericula clari
sponte viri, sacraque antiquus imagine miles.
si Curios his fata darent reducesque Camillos
temporibus Deciosque caput fatale voventis,
hinc starent. primo gentes oriente coactae
innumeraeque urbes, quantas in proelia numquam
excivere manus. toto simul utimur orbe.
quidquid signiferi comprensum limite caeli
sub Noton et Borean hominum sumus arma movemus.
nonne superfusis collectum cornibus hostem
in medium dabimus? paucas victoria dextras
exigit, at plures tantum clamore catervae
bella gerent. Caesar nostris non sufficit armis.
credite pendentis e summis moenibus urbis
crinibus effusis hortari in proelia matres.
credite grandaevum vetitumque aetate senatum
arma sequi sacros pedibus prosternere canos:
atque ipsam domini metuentem occurrere Romam.
credite qui nunc est populus populumque futurum
permixtas adferre preces. haec libera nasci,
haec volt turba mori. si quis post pignera tanta L1[O]
Pompeio locus est, cum prole et coniuge supplex, 𝔹
imperii salva si maiestate liceret,
volverer ante pedes. Magnus, nisi vincitis, exsul,
ludibrium soceri, vester pudor, ultima fata
deprecor ac turpes extremi cardinis annos,
ne discam servire senex.' tam maesta locuti
voce ducis flagrant animi Romanaque virtus
erigitur; placuitque mori, si vera timeret.
  Ergo utrimque pari concurrunt agmina motu
irarum: metus hos regni spes excitat illos.
hae facient dextrae, quidquid nona expleat aetas
ulla nec humanum reparet genus omnibus annis
ut vacet a ferro. gentes Mars iste futuras
obruet, et populos aevi venientis in orbem
erepto natale feret. tunc omne Latinum
fabula nomen erit: Gabios Veiosque Coramque
pulvere vix tectae poterunt monstrare ruinae,
Albanosque lares Laurentinosque penates
rus vacuom, quod non habitet, nisi nocte coacta
invitus, questusque Numam iussisse, senator.
non aetas haec carpsit edax monimentaque rerum
putria destituit: crimen civile videmus
tot vacuas urbes. generis quo turba redacta est
humani? toto populi qui nascimur orbe, 7.400

nec muros implere viris nec possumus agros:
urbs nos una capit. vincto fossore coluntur
Hesperiae segetes: stat tectis putris avitis
in nullos ruitura domus; nulloque frequentem
cive suo Romam sed mundi faece repletam,
cladis eo dedimus, ne tanto in tempore bellum
iam possit civile geri. Pharsalia tanti
causa mali. cedant feralia nomina Cannae;
et damnata diu Romanis Allia fastis.
tempora signavit leviorum Roma malorum,
hunc voluit nescire diem. pro tristia fata!
aera pestiferum tractu morbosque fluentis,
insanamque famem, permissasque ignibus urbes,
moeniaque in praeceps laturos plena tremores
hi possent explere viri, quos undique traxit
in miseram Fortuna necem, dum munera longi
explicat eripiens aevi, populosque ducesque
constituit campis: per quos tibi, Roma, ruenti
ostendat quam magna cadas. quo latius orbem
possedit citius per prospera fata cucurrit.
omne tibi bellum gentis dedit omnibus annis:
te geminum Titan procedere vidit in axem.
haud multum terrae spatium restabat Eoae,
ut tibi nox tibi tota dies tibi curreret aether,
omniaque errantes stellae Romana viderent.
L1[I] sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiae funesta dies. hac luce cruenta
effectum ut Latios non horreat India fasces,
nec vetitos errare Dahas in moenia ducat
Sarmaticumque premat succinctus consul aratrum:
quod semper saevas debet tibi Parthia poenas,
quod fugiens civile nefas redituraque numquam
libertas ultra Tigrim Rhenumque recessit,
ac totiens nobis iugulo quaesita vagatur,
Germanum Scythicumque bonum, nec respicit ultra
Ausoniam, vellem, populis incognita nostris.
volturis ut primum laevo fundata volatu
Romulus infami complevit moenia luco
usque ad Thessalicas servisses, Roma, ruinas.
de Brutis, Fortuna, queror. quid tempora legum
egimus aut annos a consule nomen habentis?
felices Arabes Medique Eoaque tellus,
quam sub perpetuis tenuerunt fata tyrannis.
ex populis qui regna ferunt sors ultima nostra est,
quos servire pudet. sunt nobis nulla profecto
numina: cum caeco rapiantur saecula casu,
mentimur regnare Iovem. spectabit ab alto
aethere Thessalicas, teneat cum fulmina, caedes?
scilicet ipse petet Pholoen petet ignibus Oeten
immeritaeque nemus Rhodopes pinusque Mimantis:

quae seges infecta surget non decolor herba?
quo non Romanos violabis vomere manes?
ante novae venient acies, scelerique secundo
praestabis nondum siccos hoc sanguine campos.
omnia maiorum vertamus busta licebit,
et stantis tumulos, et qui radice vetusta
effudere suas victis conpagibus urnas:
plus cinerum Haemoniae sulcis telluris aratur,
pluraque ruricolis feriuntur dentibus ossa.
nullus ab Emathio religasset litore funem
navita, nec terram quisquam movisset arator
Romani bustum populi: fugerentque coloni
umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
nullusque auderet pecori permittere pastor
vellere surgentem de nostris ossibus herbam:
ac velut inpatiens hominum vel solis iniqui
limite vel glacie, nuda atque ignota iaceres,
si non prima nefas belli sed sola tulisses.
o superi, liceat terras odisse nocentis.
quid totum premitis, quid totum soluitis orbem?
Hesperiae clades et flebilis unda Pachyni
et Mutina et Leucas puros fecere Philippos. 7.872

IAM super Herculeas fauces nemorosaque Tempe, 8.1
Haemoniae deserta petens dispendia silvae,
cornipedem exhaustum cursu stimulisque negantem
Magnus agens incerta fugae vestigia turbat L1[I]
implicitasque errore vias. pavet ille fragorem
motorum ventis nemorum, comitumque suorum,
qui post terga ferit, trepidum laterique timentem
exanimat. quamvis summo de culmine lapsus,
nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
seque memor fati tantae mercedis habere
credit adhuc iugulum, quantam pro Caesaris ipse
avolsa cervice daret. deserta sequentem
non patitur tutis fatum celare latebris
clara viri facies. multi Pharsalica castra
cum peterent, nondum fama prodente ruinas,
occursu stupuere ducis vertigine rerum
attoniti: cladisque suae vix ipse fidelis
auctor erat. gravis est Magno quicumque malorum
testis adest. cunctis ignotus gentibus esse
mallet et obscuro tutus transire per orbem
nomine: sed longi poenas Fortuna favoris
exigit a misero, quae tanto pondere famae
res premit adversas fatisque prioribus urget.
nunc festinatos nimium sibi sentit honores
actaque lauriferae damnat Sullana iuventae;
nunc et Corycias classes et Pontica signa
deiectum meminisse piget. sic longius aevom
destruit ingentis animos et vita superstes 8.28

compellunt hominum ritus ut servet in hostes.
Lucan
sed meminit nondum satiata caedibus ira
cives esse suos. petimus non singula busta
discretosque rogos: unum da gentibus ignem:
non interpositis urantur corpora flammis.
aut generi si poena iuvat, nemus exstrue Pindi,
erige congestas Oetaeo robore silvas,
Thessalicam videat Pompeius ab aequore flammam.
nil agis hac ira: tabesne cadavera solvat
an rogus haud refert: placido natura receptat
cuncta sinu finemque sui sibi corpora debent.
hos, Caesar, populos si nunc non usserit ignis,
uret cum terris, uret cum gurgite ponti.
communis mundo superest rogus ossibus astra
mixturus. quocumque tuam Fortuna vocabit,
hae quoque eunt animae: non altius ibis in auras,
non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
libera Fortunae mors est: capit omnia tellus,
quae genuit: caelo tegitur qui non habet urnam.
tu, cui dant poenas inhumato funere gentes,
quid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?
◆ has trahe, Caesar, aquas; hoc, si potes, utere caelo.
sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
eripiunt camposque tenent victore fugato.
Non solum Haemonii funesta ad pabula belli
L2[O] Bistonii venere lupi, tabemque cruentae
𝔹 caedis odorati Pholoen liquere leones.
tunc ursi latebras, obsceni tecta domosque
deseruere canes, et quidquid nare sagaci
aera non sanum motumque cadavere sensit.
iamque diu volucres civilia castra secutae
conveniunt. vos, quae Nilo mutare soletis
Threicias hiemes, ad mollem serius Austrum
istis, aves. numquam tanto se volture caelum
induit aut plures presserunt aera pinnae;
omne nemus misit volucres omnisque cruenta
alite sanguineis stillavit roribus arbor.
saepe super voltus victoris et impia signa
aut cruor aut alto defluxit ab aethere tabes,
membraque deiecit iam lassis unguibus ales.
sic quoque non omnis populus pervenit ad ossa,
inque feras discerptus abit: non intima curant
viscera nec totas avide sorbere medullas;
degustant artus. Latiae pars maxima turbae
fastidita iacet: quam sol nimbique diesque
longior Emathiis resolutam miscuit arvis.
Thessalia infelix, quo tantum crimine tellus
laesisti superos, ut te tot mortibus unam,
tot scelerum fatis premerent? quod sufficit aevom
immemor ut donet belli tibi damna vetustas?

62 (39C) Cassius hoc potius feriet caput? astra Thyestae
impulit et subitis damnavit noctibus Argos: Lucan
tot similes fratrum gladios patrumque gerenti
Thessaliae dabit ille diem? mortalia nulli
sunt curata deo. cladis tamen huius habemus
vindictam, quantam terris dare numina fas est.
bella pares superis facient civilia divos:
fulminibus manes radiisque ornabit et astris,
inque deum templis iurabit Roma per umbras.
Ut rapido cursu fati suprema morantem
consumpsere locum, parva tellure dirempti,
inde manus spectant voltusque agnoscere quaerunt,
quo sua pila cadant, aut quae sibi fata minentur,
facturi quae monstra forent. videre parentes
frontibus adversis fraternaque comminus arma,
nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
pectora constrinxit, gelidusque in viscera sanguis
perculsa pietate coit: totaeque cohortes
pila parata diu tensis tenuere lacertis.
di tibi non mortem, quae cunctis poena paratur,
sed sensum post fata tuae dent, Crastine, morti,
cuius torta manu commisit lancea bellum,
primaque Thessaliam Romano sanguine tinxit.
o praeceps rabies, cum Caesar tela teneret,
inventa est prior ulla manus? tum stridulus aer
elisus lituis conceptaque classica cornu: L2[O]
tunc ausae dare signa tubae: tunc aethera tendit 𝔹
extremique fragor convexa irrupit Olympi,
unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
excepit resonis clamorem vallibus Haemus,
Peliacisque dedit rursus geminare cavernis:
7 (4C) Pindus agit fremitus, Pangaeaque saxa resultant,
Oetaeaeque gemunt rupes: vocesque furoris
expavere sui tota tellure relatas.
spargitur innumerum diversis missile votis.
volnera pars optat, pars terrae figere tela
ac puras servare manus. rapit omnia casus,
atque incerta facit quos volt fortuna nocentis.
7 sed quota pars cladis iaculis ferroque volanti
exacta est. odiis solus civilibus ensis
sufficit et dextras Romana in viscera ducit.
Pompei densis acies stipata catervis
iunxerat in seriem nexis umbonibus arma,
vixque habitura locum dextras ac tela movendi
constiterat gladiosque suos compressa tenebat.
praecipiti cursu vaesanum Caesaris agmen
in densos agitur cuneos: perque arma, per hostem
quaerit iter. qua torta graves lorica catenas
opponit tutoque latet sub tegmine pectus,
hac quoque perventum est ad viscera: totque per arma

extremum est quod quisque ferit. civilia bella
una acies patitur, gerit altera: frigidus inde
stat gladius, calet omne nocens a Caesare ferrum.
  Nec Fortuna diu rerum tot pondera vertens
abstulit ingentes fato torrente ruinas.
  ut primum toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques bellique per ultima fudit,
sparsa per extremos levis armatura maniplos
insequitur saevasque manus immittit in hostem.
illic quaeque suo miscet gens proelia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: inde sagittae,
inde faces et saxa volant, spatioque solutae
aeris et calido liquefactae pondere glandes.
rest. 514-520 tunc et Ityraei Medique Arabesque soluti,
post 488 arcu turba minax, nusquam rexere sagittas:
sed petitur solus qui campis imminet aer;
inde cadunt mortes: sceleris sed crimine nullo
externum maculant chalybem; stetit omne coactum
circa pila nefas: ferro subtexitur aether,
noxque super campos telis conserta pependit.
cum Caesar metuens ne frons sibi prima labaret
◆ incursu, tenet obliquas post signa cohortes:
inque latus belli, qua se vagus hostis agebat,
immittit subitum non motis cornibus agmen.
immemores pugnae nulloque pudore timendi
L2[I] praecipites fecere palam civilia bella
𝔹 non bene barbaricis umquam commissa catervis.
ut primum sonipes transfixus pectora ferro
in caput effusi calcavit membra regentis,
omnis eques cessit campis, glomerataque nubes
in sua conversis praeceps ruit agmina frenis.
perdidit inde modum caedes ac nulla secuta est
pugna, sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
nec valet haec acies tantum prosternere quantum
inde perire potest. utinam, Pharsalia, campis
sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
pectora; non alio mutentur sanguine fontes;
hic numerus totos tibi vestiat ossibus agros:
aut si Romano compleri sanguine mavis,
istis parce precor; vivant Galataeque Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Hiberi,
Armenii, Cilices: nam post civilia bella
hic populus Romanus erit. semel ortus in omnes
it timor et fatis datus est pro Caesare cursus.
  Ventum erat ad robur Magni mediasque catervas.
quod totos errore vago perfuderat agros,
constitit hic bellum fortunaque Caesaris haesit.
illic non regum auxiliis collecta iuventus
bella gerit ferrumque manus movere rogatae:
ille locus fratres habuit locus ille parentes.

63 (40C) scire volant quanta fuerint mercede nocentes.
invenere quidem spoliato plurima mundo
bellorum in sumptus congestae pondera massae:
sed non implevit cupientis omnia mentes.
quidquid fodit Hiber quidquid Tagus expulit auri,
quod legit dives summis Arimaspus harenis
ut rapiant, parvo scelus hoc venisse putabunt:
cum sibi Tarpeias victor desponderit arces,
cum spe Romanae promiserit omnia praedae:
decipitur quod castra rapit. capit impia plebes
caespite patricio somnos: vacuomque cubile
regibus infandus miles premit: inque parentum
inque toris fratrum posuerunt membra nocentes:
quos agitat vaesana quies somnique furentes;
Thessalicam miseris versant in pectore pugnam.
invigilat cunctis saevum scelus, armaque tota
mente agitant, capuloque manus absente moventur.
ingemuisse putem campos terramque nocentem
inspirasse animas, infectumque aera totum
manibus et superam Stygia formidine noctem.
exigit a meritis tristes victoria poenas,
sibilaque et flammas infert sopor: umbra perempti
civis adest: sua quemque premit terroris imago.
ille senum voltus iuvenum videt ille figuras:
hunc agitant totis fraterna cadavera somnis:
pectore in hoc pater est: omnes in Caesare manes. L2[I]
haud alios, nondum Scythica purgatus in ara, 𝔹
Eumenidum vidit voltus Pelopeus Orestes:
nec magis adtonitos animi sensere tumultus,
cum fureret, Pentheus, aut, cum desisset, Agave.
hunc omnes gladii, quos aut Pharsalia vidit
8 (5C) aut ultrix visura dies stringente senatu,
illa nocte premunt: hunc infera monstra flagellant.
et quantum poenae misero mens conscia donat,
quod Styga, quod manes ingestaque Tartara somnis
Pompeio vivente videt! tamen omnia passo
postquam clara dies Pharsalica damna retexit
nulla loci facies revocat feralibus arvis
8 haerentis oculos. cernit propulsa cruore
flumina et excelsos cumulis aequantia colles
corpora, sidentis in tabem spectat acervos,
et Magni numerat populos: epulisque paratur
ille locus, voltus ex quo faciesque ia**centum**
agnoscat. iuvat Emathiam non cernere terram
et lustrare oculis campos sub clade latentis:
[fortunam superosque suos in sanguine cernit.]
ac ne laeta furens scelerum spectacula perdat,
invidet igne rogi miseris, caeloque nocenti
ingerit Emathiam. non illum Poenus humator
consulis et Libyca succensae lampade Cannae,

et soceri miserere tui. quo pectore Romam
Lucan intrabit factus campis felicior istis?
quidquid in ignotis solus regionibus exsul,
quidquid sub Phario positus patiere tyranno,
crede deis, longo fatorum crede favori,
vincere peius erat. prohibe lamenta sonare,
flere veta populos, lacrimas luctusque remitte.
tam mala Pompei quam prospera mundus adoret.
adspice securus voltu non supplice reges:
adspice possessas urbes donataque regna,
Aegyptum Libyamque: et terras elige morti.
  Vidit prima tuae testis Larisa ruinae
nobile nec victum fatis caput. omnibus illa
civibus effudit totas per moenia vires:
obvia, ceu laeto; promittunt munera flentes:
pandunt templa domos; socios se cladibus optant.
scilicet immenso superest ex nomine multum:
teque minor solo, cunctas impellere gentes
rursus in arma potes, rursusque in fata redire.
sed ‘quid opus victo populis aut urbibus?’ inquit:
‘victori praestate fidem’. tu, Caesar, in alto
◆ caedis adhuc cumulo patriae per viscera vadis:
at tibi iam populos donat gener. avehit inde
Pompeium sonipes: gemitus lacrimaeque sequuntur,
plurimaque in saevos populi convicia divos.
L3[O] nunc tibi vera fides quaesiti, Magne, favoris
𝔹 contigit ac fructus: felix se nescit amari.
  Caesar ut Hesperio vidit satis arva natare
sanguine, parcendum ferro manibusque suorum
iam ratus, ut viles animas perituraque frustra
agmina permisit vitae. sed castra fugatos
ne revocent pellatque quies nocturna pavorem,
protinus hostili statuit succedere vallo,
dum Fortuna calet, dum conficit omnia terror,
non veritus, grave ne fessis ac Marte subactis
hoc foret imperium. non magno hortamine miles
in praedam ducendus erat: ‘victoria nobis
plena, viri,’ dixit: ‘superest pro sanguine merces,
quam monstrare meum est: neque enim donare vocabo,
quod sibi quisque dabit. cunctis en plena metallis
castra patent: raptum Hesperiis e gentibus aurum
hic iacet, Eoasque premunt tentoria gazas.
tot regum fortuna simul Magnique coacta
exspectat dominos: propera praecedere, miles,
quos sequeris: quascumque tuas Pharsalia fecit,
a victis rapiuntur opes.’ nec plura locutus
impulit amentes aurique cupidine caecos
ire super gladios supraque cadavera patrum,
et caesos calcare duces. quae fossa, quis agger
sustineat pretium belli scelerumque petentis?

64 (41C) hic furor hic rabies hic sunt tua crimina, Caesar.
hanc fuge, mens, belli partem tenebrisque relinque, Lucan
nullaque tantorum discat me vate malorum
quam multum bellis liceat civilibus aetas.
a potius pereant lacrimae pereantque querellae.
quidquid in hac acie gessisti, Roma, tacebo.
hic Caesar, rabies populis stimulusque furorum,
ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum
it vagus, atque animis ignes flagrantibus addit;
inspicit et gladios, qui toti sanguine manent,
qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
quae presso tremat ense manus, quis languida tela,
quis contenta ferat, quis praestet bella iubenti,
quem pugnare iuvet, quis voltum cive perempto
mutet: obit latis proiecta cadavera campis:
volnera multorum totum fusura cruorem
opposita premit ipse manu. quacumque vagatur,
sanguineum **veluti quatiens Bellona flagellum**,
Bistonas aut Mavors agitans, si verbere saevo
Palladia stimulet turbatos aegide currus,
nox ingens scelerum est; caedes oriuntur, et instar
immensae vocis gemitus, et pondere lapsi
pectoris arma sonant confractique ensibus enses.
ipse manu subicit gladios ac tela ministrat,
adversosque iubet ferro confundere voltus.
promovet ipse acies: impellit terga suorum: L3[O]
verbere conversae cessantis excitat hastae. 𝔹
in plebem vetat ire manus monstratque senatum.
scit cruor imperii qui sit quae viscera rerum,
unde petat Romam, libertas ultima mundi
quo steterit ferienda loco. permixta secundo
9 (6C) ordine nobilitas venerandaque corpora ferro
urguentur: caedunt Lepidos, caeduntque Metellos
Corvinosque simul, Torquataque nomina, regum
saepe duces, summosque hominum te, Magne, remoto.
  Illic plebeia contectus casside voltus,
ignotusque hosti quod ferrum, Brute, tenebas.
o decus imperii, spes o suprema senatus,
9 extremum tanti generis per saecula nomen,
ne rue per medios nimium temerarius hostes,
nec tibi fatales admoveris ante Philippos,
Thessalia periture tua. nil proficis istic
Caesaris intentus iugulo: nondum attigit arcem
iuris, et humanum culmen, quo cuncta premuntur,
egressus meruit fatis tam nobile letum.
vivat et ut Bruti procumbat victima regnet.
  Hic patriae perit omne decus: iacet aggere magno
patricium campis non mixta plebe cadaver.
mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
pugnacis Domiti; quem clades fata per omnes

ducebant. nusquam Magni fortuna sine illo
succubuit: victus totiens a Caesare salva
libertate perit: tunc mille in volnera laetus
labitur ac venia gaudet caruisse secunda.
viderat in crasso voluentem sanguine membra
Caesar, et increpitans; 'iam Magni deseris arma,
successor Domiti; sine te iam bella geruntur.'
dixerat; ast illi suffecit pectora pulsans
spiritus in vocem morientiaque ora resolvit.
'non te funesta scelerum mercede potitum,
sed dubium fati, Caesar, generoque minorem
adspiciens, Stygias Magno duce liber ad umbras
et securus eo: te saevo Marte subactum,
Pompeioque graves poenas nobisque daturum,
cum morior, sperare licet.' non plura locutum
vita fugit, densaeque oculos vertere tenebrae.
  Impendisse pudet lacrimas in funere mundi
mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
quaerere, letiferum per cuius viscera volnus
exierit, quis fusa solo vitalia calcet;
ore quis adverso demisso faucibus ense
expulerit moriens animam; quis corruat ictu,
quis steterit dum membra cadunt: qui pectore tela
transmittant, vel quos campis adfixerit hasta:
quis cruor emissus perruperit aera venis
L3[I] inque hostis cadat arma sui: quis pectora fratris
𝔹 caedat et, ut notum possit spoliare cadaver,
abscisum longe mittat caput: ora parentis
quis laceret, nimiaque probet spectantibus ira,
quem iugulat, non esse patrem. mors nulla querella
digna sua est, nullosque hominum lugere vacamus.
non istas habuit pugnae Pharsalia partes
quas aliae clades: illic per fata virorum,
per populos hic Roma perit: quod militis illic,
mors hic gentis erat: sanguis ibi fluxit Achaeus,
Ponticus, Assyrius: cunctos haerere cruores
Romanus campisque vetat consistere torrens.
maius ab hac acie quam quod sua saecula ferrent
volnus habent populi: plus est quam vita salusque
quod perit: in totum mundi prosternimur aevum:
vincitur his gladiis omnis quae serviet aetas.
proxima quid suboles aut quid meruere nepotes
in regnum nasci? pavidi num gessimus arma,
teximus aut iugulos? alieni poena timoris
in nostra cervice sedet: post proelia natis
si dominum, Fortuna, dabas et bella dedisses.
  Iam Magnus transisse deos Romanaque fata
senserat infelix: tota vix clade coactus
fortunam damnare suam. stetit aggere campi
eminus, unde omnes sparsas per Thessala rura
65 (42C) adspiceret clades quae bello obstante latebant.
tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
ac se tam multo pereuntem sanguine vidit.
nec, sicut mos est miseris, trahere omnia secum
mersa iuvat gentesque suae miscere ruinae:
ut Latiae post se vivat pars maxima turbae,
sustinuit dignos etiam nunc credere votis
caelicolas, vovitque sui solacia casus:
'parcite,' ait, 'superi, cunctas prosternere gentes:
stante potest mundo Romaque superstite Magnus
esse miser. si plura iuvant mea volnera, coniunx
est mihi, sunt nati; dedimus tot pignora fatis.
civiline parum est bello si meque meosque
obruis? exiguae clades sumus orbe remoto?
omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
iam nihil est, Fortuna, meum.' sic fatur: et arma
signaque et adflictas omni iam parte catervas
circumit, et revocat matura in fata ruentis,
seque negat tanti. nec deerat robur in enses
ire duci, iuguloque pati vel pectore letum:
sed timuit, strato miles ne corpore Magni
non fugeret supraque ducem procumberet orbis:
Caesaris aut oculis voluit subducere mortem,
nequidquam. infelix, socero spectare volenti
praestandum est ubicumque caput: seu tu quoque, coniunx,
causa fugae voltusque tui: fatisque negatum L3[I]
te praesente mori. tum Magnum concitus aufert 𝔹
a bello sonipes non tergo tela paventem
ingentisque animos extrema in fata ferentem.
non gemitus non fletus erat salvaque verendus
maiestate dolor, qualem te, Magne, decebat
10 (7C) Romanis praestare malis. non impare voltu
adspicis Emathiam: nec te videre superbum
prospera bellorum nec fractum adversa videbunt.
quamque fuit laeto per tres infida triumphos,
tam misero Fortuna minor. iam pondere fati
deposito securus abis: nunc tempora laeta
respexisse vacat: spes numquam implenda recessit.
10 quid fueris, nunc scire licet. fuge proelia dira,
ac testare deos nullum qui perstet in armis
iam tibi, Magne, mori: ceu flebilis Africa damnis,
et ceu Munda nocens, Pharioque a gurgite clades,
sic et Thessalicae **post te pars maxima** pugnae.
non iam Pompei nomen populare per orbem
nec studium belli: sed par quod semper habemus
libertas et Caesar erunt: teque inde fugato
ostendit moriens sibi se pugnasse senatus.
  Nonne iuvat pulsum bellis cessisse nec istud
perspectasse nefas, spumantes caede catervas?
respice turbatos incursu sanguinis amnes,

Lucan

dependisse caput: nunc clades denique lustra,
Magne, tuas. ubicumque iaces civilibus armis
nostros ulta toros, ades huc atque exige poenas,
Iulia, crudelis placataque paelice caesa
Magno parce tuo. sic fata iterumque refusa
coniugis in gremium cunctorum lumina solvit
in lacrimas. duri flectuntur pectora Magni,
siccaque Thessalia confudit lumina Lesbos.
  tum Mytilenaeum pleno iam litore volgus
adfatur Magnum: si maxima gloria nobis
semper erit tanti pignus servasse mariti,
tu quoque devotos sacro tibi foedere muros,
oramus, sociosque lares dignere vel una
nocte tua: fac, Magne, locum quem cuncta revisant
saecula, quem veniens hospes Romanus adoret.
nulla tibi subeunda magis sunt moenia victo.
omnia victoris possunt sperare favorem:
haec iam crimen habent. quid, quod iacet insula ponto?
Caesar eget ratibus. procerum pars magna coibit
certa loci. noto reparandum est litore bellum.
accipe templorum cultus aurumque deorum:
◆ accipe, si terris, si puppibus ista iuventus
aptior est: tota, quantum valet, utere Lesbo.
? accipe: ne Caesar rapiat, tu victus habeto.
hoc solum crimen meritae bene detrahe terrae,
L1[O] ne nostram videare fidem felixque secutus
𝔸 et damnasse miser. tali pietate virorum
laetus in adversis, et mundi nomine gaudens
esse fidem, nullum toto mihi, dixit, in orbe
gratius esse solum non parvo pignore vobis
ostendi. tenuit nostros hac obside Lesbos
adfectus: hic sacra domus carique penates,
hic mihi Roma fuit. non ulla in litora puppim
ante dedi fugiens, saevi cum Caesaris iram
iam scirem meritam servata coniuge Lesbon,
non veritus tantam veniae committere vobis
materiam. sed iam satis est fecisse nocentis:
fata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
heu nimium felix aeterno nomine Lesbos,
sive doces populos regesque admittere Magnum,
seu praestas mihi sola fidem. nam quaerere certum est,
fas quibus in terris, ubi sit scelus. accipe, numen,
si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorum:
da similis Lesbo populos, qui Marte subactum
non intrare suos infesto Caesare portus,
non exire vetent. dixit maestamque carinae
imposuit comitem. cunctos mutare putares
tellurem patriumque solum: sic litore toto
plangitur, infestae tenduntur in aethera dextrae:
Pompeiumque minus, cuius fortuna dolorem

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 8

PREVIEW Book 9

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 872 lines 3.0

A 1L 1 - 150
B 2L 151 - 550
C 2L 551 - 872

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

PRINT 2-SIDED: **69** to **78**

IAM super Herculeas fauces nemorosaque Tempe,
Haemoniae deserta petens dispendia silvae,
cornipedem exhaustum cursu stimulisque negantem
Magnus agens incerta fugae vestigia turbat
implicitasque errore vias. pavet ille fragorem
motorum ventis nemorum, comitumque suorum,
qui post terga ferit, trepidum laterique timentem
exanimat. quamvis summo de culmine lapsus,
nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
seque memor fati tantae mercedis habere
credit adhuc iugulum, quantam pro Caesaris ipse
avolsa cervice daret. deserta sequentem
non patitur tutis fatum celare latebris
clara viri facies. multi Pharsalica castra
cum peterent, nondum fama prodente ruinas,
occursu stupuere ducis vertigine rerum
attoniti: cladisque suae vix ipse fidelis
auctor erat. gravis est Magno quicumque malorum
testis adest. cunctis ignotus gentibus esse
mallet et obscuro tutus transire per orbem
nomine: sed longi poenas Fortuna favoris
exigit a misero, quae tanto pondere famae
res premit adversas fatisque prioribus urget.
nunc festinatos nimium sibi sentit honores
actaque lauriferae damnat Sullana iuventae;
L1[I] nunc et Corycias classes et Pontica signa
deiectum meminisse piget. sic longius aevom
destruit ingentis animos et vita superstes
imperio. nisi summa dies cum fine bonorum
adfuit et celeri praevertit tristia leto,
dedecori est Fortuna prior. quisquamne secundis
tradere se fatis audet, nisi morte parata?
  litora contigerat per quae Peneius amnis,
Emathia iam clade rubens, exibat in aequor.
inde ratis trepidum ventis ac fluctibus impar,
flumineis vix tuta vadis evexit in altum,
cuius adhuc remis quatitur Corcyra sinusque
Leucadii. Cilicum dominus terraeque Liburnae
exiguam vector pavidus correpsit in alnum.
conscia curarum secretae in litora Lesbi
flectere vela iubes, qua tunc tellure latebas
maestior, in mediis quam si, Cornelia, campis
Emathiae stares. tristes praesagia curas
exagitant: trepida quatitur formidine somnus,
Thessaliam nox omnis habet: tenebrisque remotis
rupis in abruptae scopulos extremaque curris
litora prospiciens fluctus: nutantia longe
semper prima vides venientis vela carinae,
quaerere nec quidquam de fato coniugis audes.
  en ratis ad vestros quae tendit carbasa portus,
67 (43C) quid ferat ignoras: et nunc tibi summa pavoris
nuntius armorum tristis rumorque sinister.
victus adest coniunx. quid perdis tempora luctus?
cum possis iam flere times. tum puppe propinqua
prosiluit, crimenque deum crudele notavit,
deformem pallore ducem voltusque prementem
canitiem, atque atro squalentis pulvere vestes.
obvia nox miserae caelum lucemque tenebris
abstulit, atque animam clausit dolor: omnia nervis
membra relicta labant: riguerunt corda diuque
spe mortis decepta iacet. iam fune ligato
litoribus lustrat vacuas Pompeius harenas.
quem postquam famulae propius videre fideles,
non ultra gemitus tacitos incessere fatum
permisere sibi, frustraque adtollere terra
semianimem conantur eram: quam pectore Magnus
ambit et adstrictos refovet complexibus artus.
coeperat in summum revocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, maestamque mariti
posse pati faciem; prohibet succumbere fatis
Magnus et immodicos castigat voce dolores:
  nobile cur robur Fortunae volnere primo,
femina tantorum titulis insignis avorum,
frangis? habes aditum mansurae in saecula famae:
laudis in hoc sexu non legum iura nec arma,
unica materiast coniunx miser. erige mentem, L1[I]
et tua cum fatis pietas decertet, et ipsum,
quod sum victus, ama: nunc sum tibi gloria maior,
a me quod fasces et quod pia turba senatus
tantaque discessit regum manus: incipe Magnum
sola sequi. deformis adhuc vivente marito
2 (1C) summus et augeri vetitus dolor: ultima debet
esse fides lugere virum. tu nulla tulisti
bello damna meo. vivit post proelia Magnus,
sed Fortuna perit: quod defles, illud amasti.
  vocibus his correpta viri vix aegra levavit
membra solo talis gemitu rumpente querellas:
o utinam in thalamos invisi Caesaris issem
2 infelix coniunx et nulli laeta marito.
bis nocui mundo: me pronuba ducit Erinys,
Crassorumque umbrae, devotaque manibus illis
Assyrios in castra tuli civilia casus:
praecipitesque dedi populos cunctosque fugavi
a causa meliore deos. o maxime coniunx,
o thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
in tantum Fortuna caput? cur impia nupsi,
si miserum factura fui? nunc accipe poenas,
sed quas sponte luam. quo sit tibi mollius aequor,
certa fides regum, totusque paratior orbis,
sparge mari comitem. mallem felicibus armis

Aegyptum certe Latiis tueamur ab armis.
Lucan quidquid non fuerit Magni dum bella geruntur,
nec victoris erit. toto iam pulsus ab orbe,
postquam nulla manet rerum fiducia, quaerit,
cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris.
nec soceri tantum arma fugit: fugit ora senatus,
cuius Thessalicas saturat pars magna volucres:
et metuit gentes quas uno in sanguine mixtas
deseruit: regesque timet quorum omnia mersit:
Thessaliaeque reus nulla tellure receptus
sollicitat nostrum quem nondum perdidit orbem.
iustior in Magnum nobis, Ptolemaee, querellae
causa data est. quid sepositam semperque quietam
crimine bellorum maculas Pharon, arvaque nostra
victori suspecta facis? cur sola cadenti
haec placuit tellus, in quam Pharsalica fata
conferres poenasque tuas? iam crimen habemus
purgandum gladio, quod nobis sceptra senatus
te suadente dedit. votis tua fovimus arma.
hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paravi
non tibi, sed victo. feriam tua viscera, Magne:
◆ malueram soceri: rapimur quo cuncta feruntur.
tene mihi dubitas an sit violare necesse,
cum liceat? nostri quae te fiducia regni
huc agit, infelix? populum non cernis inermem
L1[O] arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
𝔹 metiri sua regna decet viresque fateri.
tu, Ptolemaee, potes Magni fulcire ruinam,
sub qua Roma iacet? bustum cineresque movere
Thessalicos audes, bellumque in regna vocare?
ante aciem Emathiam nullis accessimus armis:
Pompeii nunc castra placent quae deserit orbis?
nunc victoris opes et cognita fata lacessis?
adversis non deesse decet, sed laeta secutos.
nulla fides umquam miseros elegit amicos.
  Adsensere omnes sceleri. laetatur honore
rex puer insueto, quod iam sibi tanta licere
permittant famuli. sceleri delectus Achillas.
perfida qua tellus Casiis excurrit harenis,
et vada testantur iunctas Aegyptia Syrtes,
exiguam sociis monstri gladiisque carinam
instruit. o superi, Nilusne et barbara Memphis
et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
hos animos? sic fata premunt civilia mundum?
sic Romana iacent? ullusne in cladibus istis
est locus Aegypto Phariusque admittitur ensis?
hanc certe servate fidem, civilia bella:
cognatas praestate manus externaque monstra
pellite, si meruit tam claro nomine Magnus
Caesaris esse nefas. tanti, Ptolemaee, ruinam

68 (44c) moverat, ast illam, quam toto tempore belli
ut civem videre suam, discedere cernens Lucan
ingemuit populus; quam vix, si castra mariti
victoris peteret, siccis dimittere matres
iam poterant oculis: tanto devinxit amore
hos pudor hos probitas castique modestia voltus,
quod submissa nimis nulli gravis hospita turbae
stantis adhuc fati vixit quasi coniuge victo.
  iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
nec quibus abscondit, nec si quibus exserit orbem,
totus erat: vigiles Pompeii pectore curae
nunc socias adeunt Romani foederis urbes
et varias regum mentes, nunc invia mundi
arva super nimios soles Austrumque iacentis.
saepe labor maestus curarum odiumque futuri
proiecit fessos incerti pectoris aestus,
rectoremque ratis de cunctis consulit astris:
unde notet terras, quae sit mensura secandi
aequoris in caelo; Syriam quo sidere servet:
aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
doctus ad haec fatur taciti servator Olympi:
signifero quaecumque fluunt labentia caelo,
numquam stante polo, miseros fallentia nautas
sidera non sequimur: sed qui non mergitur undis
axis inocciduus gemina clarissimus Arcto,
ille regit puppes. hic cum mihi semper in altum L1[O]
surget et instabit summis minor Ursa ceruchis, 𝔹
Bosporon et Scythiae curvantem litora pontum
spectamus. quidquid descendit ab arbore summa
Arctophylax propiorque mari Cynosura feretur,
in Syriae portus tendit ratis. inde Canopos
3 (2c) excipit Australi caelo contenta vagari
stella timens Borean: illa quoque perge sinistra
trans Pharon, in medio tanget ratis aequore Syrtes.
sed quo vela dari, quo nunc pede carbasa tendi
nostra iubes? dubio contra cui pectore Magnus,
hoc solum toto, respondit, in aequore serva,
ut sit ab Emathiis semper tua longius oris
3 puppis et Hesperiam pelago caeloque relinquas:
cetera da ventis. comitem pignusque recepi
depositum: tum certus eram quae litora vellem;
nunc portum Fortuna dabit. sic fatur: at ille
iusto vela modo pendentia cornibus aequis
torsit et in laevom puppim dedit, utque secaret,
quas Samiae cautes et quas Chios asperat undas,
hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
aequora senserunt motus aliterque secante
iam pelagus rostro nec idem spectante carina
mutavere sonum. non sic moderator equorum,
dexteriore rota laevom cum circuit axem,

cogit inoffensae currus accedere metae.
ostendit terras Titan et sidera texit.
sparsus ab Emathia fugit quicumque procella
adsequitur Magnum: primusque a litore Lesbi
occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
nam neque deiecto fatis acieque fugato
abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
terrarum dominos et sceptra Eoa tenentis
exsul habet comites. iubet ire in devia mundi
Deiotarum, qui sparsa ducis vestigia legit.
quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
qua Romanus erat, superest, fidissime regum,
Eoam temptare fidem populosque bibentis
Euphraten et adhuc securum a Caesare Tigrim.
ne pigeat Magno quaerentem fata remotas
Medorum penetrare domos Scythicosque recessus,
et totum mutare diem, vocesque superbo
Arsacidae perferre meas: si foedera nobis
prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantem,
per vestros adstricta magos, inplete pharetras
Armeniosque arcus Geticis intendite nervis:
◆ si vos, o Parthi, peterem cum Caspia claustra,
et sequerer duros aeterni Martis Alanos,
passus Achaemeniis late decurrere campis
in tutam trepidos numquam Babylona coegi:
L1[I] arva super Cyri Chaldaeique ultima regni,
𝔹 qua rapidus Ganges et qua Nysaeus Hydaspes
accedunt pelago, Phoebi surgentis ab igne
iam propior quam Persis eram: tamen omnia vincens
sustinui nostris vos tantum deesse triumphis:
solus et e numero regum telluris Eoae
ex aequo me Parthus adit. nec munere Magni
stant semel Arsacidae. quis enim post volnera cladis
Assyriae iustas Latii conpescuit iras?
tot meritis obstricta meis nunc Parthia ruptis
excedat claustris vetitam per saecula ripam
Zeugmaque Pellaeum. Pompeio vincite, Parthi;
vinci Roma volet. regem parere iubenti
ardua non piguit, positisque insignibus aulae
egreditur famuli raptos indutus amictus.
in dubiis tutumst inopem simulare tyranno.
quanto igitur mundi dominis securius aevom
verus pauper agit. dimisso in litore rege,
ipse per Icariae scopulos, Ephesonque relinquens
et placidi Colophona maris, spumantia parvae
radit saxa Sami: spirat de litore Coo
aura fluens: Gnidon inde fugit, claramque relinquit
sole Rhodon, magnosque sinus Telmessidos undae
compensat medio pelago. Pamphylia puppi
occurrit tellus: nec se committere muris

69 (45C) respectumque deum veteris speraveris aulae.
nil pudet adsuetos sceptris: mitissima sors est
regnorum sub rege novo. non plura locutus
impulit huc animos. quantum spes ultima rerum,
libertatis habet. victa est sententia Magni.
tum Cilicum liquere solum Cyproque citatas
immisere rates, nullas cui praetulit aras
undae diva memor Paphiae, si numina nasci
credimus aut quemquam fas est coepisse deorum.
haec ubi deseruit Pompeius litora, totos
emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
inde maris vasti transverso vertitur aestu:
nec tenuit gratum nocturno lumine montem,
infimaque Aegypti pugnaci litora velo
vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
in vada decurrit Pelusia, septimus amnis.
tempus erat quo Libra pares examinat horas
non uno plus aequa die, noctique rependit
lux minor hibernae verni solacia damni.
conperit ut regem Casio se monte tenere,
flectit iter: nec Phoebus adhuc nec carbasa languent.
iam rapido speculator eques per litora cursu
hospitis adventu pavidam compleverat aulam.
consilii vix tempus erat: tamen omnia monstra
Pellaeae coiere domus: quos inter Achoreus
iam placidus senio fractisque modestior annis L1[I]
(hunc genuit custos Nili crescentis in arva 𝔹
Memphis vana sacris; illo cultore deorum
lustra suae Phoebes non unus vixerat Apis)
consilii vox prima fuit, meritumque fidemque
sacraque defuncti iactavit pignora patris.
4 (3C) sed melior suadere malis et nosse tyrannos
ausus Pompeium leto damnasse Pothinus:
'ius et fas multos faciunt, Ptolemaee, nocentis.
dat poenas laudata fides, cum sustinet, inquit,
quos Fortuna premit. fatis accede deisque,
et cole felices; miseros fuge. sidera terra
ut distant, ut flamma mari, sic utile recto.
4 sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
incipit: evertitque arces respectus honesti.
libertas scelerum est quae regna invisa tuetur,
sublatusque modus gladiis. facere omnia saeve
non impune licet, nisi cum facis. exeat aula
qui volt esse pius. virtus et summa potestas
non coeunt: semper metuet quem saeva pudebunt.
non impune tuos Magnus contempserit annos;
qui te nec victos arcere a litore nostro
posse putat. neu te sceptris privaverit hospes;
pignora sunt propiora tibi: Nilumque Pharonque,
si regnare piget, damnatae redde sorori.

inter mille nurus epulis vaesana meroque
Lucan regia non ullos exceptos legibus horret
concubitus: tot femineis complexibus unum
non lassat nox tota marem. iacuere sorores
in regum thalamis sacrataque pignora matrum.
damnat apud gentes sceleris non sponte peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas:
Parthorum dominus quotiens sic sanguine mixto
nascitur Arsacides? cui fas implere parentem,
quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli
stabit barbarico coniunx millesima lecto:
quamquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
saevitia stimulante Venus titulisque uirorum.
nam, quo plura iuvent Parthum portenta fuisse
hanc sciet et Crassi: ceu pridem debita fatis
Assyriis, trahitur cladis captiva vetustae.
haereat Eoae volnus miserabile sortis;
non solum auxilium funesto ab rege petisse,
sed gessisse prius bellum civile pudebit.
nam quod apud populos crimen socerique tuomque
maius erit, quam quod vobis miscentibus arma
◆ Crassorum vindicta perit? incurrere cuncti
debuerant in Bactra duces et, ne qua vacarent
arma, vel Arctoum Dacis Rhenique catervis
imperii nudare latus, dum perfida Susa
L2[O] in tumulos prolapsa virum Babylonque iacerent.
𝔹 Assyriae paci finem, Fortuna, precamur:
et, si Thessaliae bellum civile peractum est,
ad Parthos qui vicit eat. gens unica mundi est
de qua Caesareis possim gaudere triumphis.
non tibi, cum gelidum primum transibis Araxen,
umbra senis maesti Scythicis confixa sagittis
ingeret has voces: tu, quem post funera nostra
ultorem cinerum nudae speravimus umbrae,
ad foedus pacemque venis? tum plurima cladis
occurrent monumenta tibi: quae moenia trunci
lustrarunt cervice duces, ubi nomina tanta MID VIII
obruit Euphrates, et nostra cadavera Tigris
detulit in terras ac reddidit. ire per ista
si potes, in media socerum quoque, Magne, sedentem
Thessalia placare potes. quin respicis orbem
Romanum? si regna times proiecta sub Austro
infidumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tutast Aegyptos: at inde
gurgite septeno rapidus mare submovet amnis:
terris suis contenta bonis, non indiga mercis
aut Iovis: in solo tanta est fiducia Nilo.
sceptra puer Ptolemaeus habet tibi debita, Magne,
tutelae commissa tuae. quis nominis umbram
horreat? innocua est aetas: ne iura fidemque

70 (46C) ausus adhuc ullis te primum, parva Phaseli,
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus Lucan
exhaustaeque domus populis; maiorque carinae,
quam tua, turba fuit. tendens hinc carbasa rursus
iam Taurum Tauroque videt Dipsunta cadentem.
crederet hoc Magnus pacem cum praestitit undis
et sibi consultum? Cilicum per litora tutus
parva puppe fugit: sequitur pars magna senatus
ad profugum collecta ducem: parvisque Celendris,
quo portu mittitque rates recipitque Selinus,
in procerum coetu tandem maesta ora resolvit
vocibus his Magnus: comites bellique fugaeque,
atque instar patriae, quamvis in litore nudo,
in Cilicum terra, nullis circumdatus armis
consultem rebusque novis exordia quaeram,
ingentis praestate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur
ut nequeam relevare caput cladesque receptas
excutere. an Libycae Marium potuere ruinae
erigere in fasces et plenis reddere fastis:
me pressum leviore manu Fortuna tenebit?
mille meae Graio volvuntur in aequore puppes,
mille duces: sparsit potius Pharsalia nostras,
quam subvertit, opes. sed me vel sola tueri
fama potest rerum toto quas gessimus orbe
et nomen quod mundus amat. vos pendite regna L2[O]
viribus atque fide, Libyen, Parthosque, Pharonque, 𝔹
quaenam Romanis deceat succurrere rebus.
ast ego curarum, vobis arcana mearum
expromam mentisque meae quo pondera vergant.
aetas Niliaci nobis suspecta tyranni est;
5 (4C) ardua quippe fides robustos exigit annos.
hinc anceps dubii terret sollertia Mauri:
namque memor generis Karthaginis impia proles
imminet Hesperiae, multusque in pectore vano est
Hannibal; obliquo maculat qui sanguine regnum,
et Numidas contingit avos, iam supplice Varo
intumuit viditque loco Romana secundo.
5 quare agite Eoum, comites, properemus in orbem.
dividit Euphrates ingentem gurgite mundum,
Caspiaque immensos seducunt claustra recessus,
et polus Assyrias alter noctesque diesque
vertit, et abruptum est nostro mare discolor unda,
oceanusque suus. regnandi sola voluntas.
celsior in campo sonipes et fortior arcus;
nec puer aut senior letales tendere nervos
segnis, et a nulla mors est incerta sagitta.
primi Pellaeas arcu fregere sarisas,
Bactraque Medorum sedem murisque superbam
Assyrias Babylona domos. nec pila timentur

nostra nimis Parthis, audentque in bella venire
experti Scythicas Crasso pereunte sagittas.
spicula nec solo spargunt fidentia ferro,
stridula sed multo saturantur tela veneno.
volnera parva nocent fatumque in sanguine summo est.
o utinam non tanta mihi fiducia saevis
esset in Arsacidis! fatis nimis aemula nostris
fata movent Medos, multumque in gente deorum est.
effundam populos alia tellure revolsos,
excitosque suis immittam sedibus ortus.
quod si nos Eoa fides et barbara fallunt
foedera, volgati supra commercia mundi
naufragium fortuna ferat. non regna precabor
quae feci; sat magna feram solacia mortis
orbe iacens alio, nihil haec in membra cruente,
nil socerum fecisse pie. sed cuncta revolvens
vitae fata meae semper venerabilis illa
orbis parte fui: quantus Maeotida supra:
quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu.
quas magis in terras nostrum felicibus actis
nomen abit aut unde redit maiore triumpho?
◆ Roma, fave coeptis: quid enim tibi laetius umquam
praestiterint superi, quam, si civilia Partho
milite bella geras, tantam consumere gentem
et nostris miscere malis? cum Caesaris arma
L2[I] concurrent Medis, aut me Fortuna necesse est
𝔹 vindicet aut Crassos. sic fatus, murmure sensit
consilium damnasse viros: quos Lentulus omnes
virtutis stimulis et nobilitate dolendi
praecessit dignasque tulit modo consule voces:
  siccine Thessalicae mentem fregere ruinae?
una dies mundi damnavit fata? secundum
Emathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
volneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
Parthorum Fortuna pedes? quid, transfuga mundi,
terrarum totos tractus caelumque perosus,
adversosque polos alienaque sidera quaeris,
Chaldaeos culture focos et barbara sacra,
Parthorum famulus? quid causa obtenditur armis
libertatis amor? miserum quid decipis orbem,
si servire potes? te, quem Romana regentem
horruit auditu, quem captos ducere reges
vidit ab Hyrcanis, Indoque a litore, silvis,
deiectum fatis humilem fractumque videbit
extolletque animos Latium vaesanus in orbem,
se simul et Romam Pompeio supplice mensus?
nil animis fatisque tuis effabere dignum:
exiget ignorans Latiae commercia linguae
ut lacrimis se, Magne, roges. patimurne pudoris
hoc volnus clades ut Parthia vindicet ante

71 (47C) Hesperias quam Roma suas? civilibus armis
elegit te nempe ducem: quid volnera nostra
in Scythicos spargis populos cladesque latentis?
quid Parthos transire doces? solacia tanti
perdit Roma mali, nullos admittere reges
sed civi servire suo. iuvat ire per orbem
ducentem saevas Romana in moenia gentes,
signaque ab Euphrate cum Crassis capta sequentem?
qui solus regum fato celante favorem
defuit Emathiae, nunc tantas ille lacesset
auditi victoris opes aut iungere fata
tecum, Magne, volet? non haec fiducia genti est.
omnis in Arctois populus quicumque pruinis
nascitur, indomitus bellis et mortis amator.
quidquid ad Eoos tractus mundique teporem
ibitur, emollit gentes clementia caeli.
illic et laxas vestes et fluxa virorum
velamenta vides. Parthus per Medica rura
Sarmaticos inter campos effusaque plano
Tigridis arva solo nulli superabilis hosti est
libertate fugae; sed non, ubi terra tumebit,
aspera conscendet montis iuga; nec per opacas
bella geret tenebras incerto debilis arcu,
nec franget nando violenti vorticis amnem,
nec tota in pugna perfusus sanguine membra
exiget aestivom calido sub pulvere solem. L2[I]
non aries illis non ulla est machina belli: 𝔹
aut fossas implere valent: Parthoque sequente
murus erit quodcumque potest obstare sagittae.
pugna levis bellumque fugax turmaeque vagantes,
et melior cessisse loco quam pellere miles;
6 (5C) illita tela dolis, nec Martem comminus umquam
ausa pati virtus, sed longe tendere nervos,
et quo ferre velint permittere volnera ventis.
ensis habet vires, et gens quaecumque virorum est
bella gerit gladiis; nam Medos proelia prima
exarmant vacuaque iubent remeare pharetrae.
nulla manus illis fiducia tota veneni est.
6 credis, Magne, viros quos in discrimina belli
cum ferro venisse parum est? temptare pudendum
auxilium tanti est, toto divisus ut orbe
a terra moriare tua? tibi barbara tellus
incumbat, te parva tegant ac vilia busta,
invidiosa tamen Crasso quaerente sepulcrum?
sed tua sors levior, quoniam mors ultima poena est
nec metuenda viris. at non Cornelia letum
infando sub rege timet. num barbara nobis
est ignota Venus, quae ritu caeca ferarum
polluit innumeris leges et foedera taedae
coniugibus? thalamique patent secreta nefandi.

ipse sua: totae post Magni funera partes
libertatis erant: quas ne per litora fusas
colligeret rapido victoria Caesaris actu,
Corcyrae secreta petit, ac mille carinis
abstulit Emathiae secum fragmenta ruinae.
quis ratibus tantis fugientia crederet ire
agmina? quis pelagus victas artasse carinas?
Dorida tum Malean et apertam Taenaron umbris,
inde Cythera petit: Boreaque urgente carinas
Creta fugit: Dictaea legit cedentibus undis
litora. tunc ausum classi praecludere portus
impulit, ac saevas meritum Phycunta rapinas
sparsit: et hinc placidis alto delabitur auris
in litus, Palinure, tuom: neque enim aequore tantum
Ausonio monumenta tenes, portusque quietos
testatur Libye Phrygio placuisse magistro.
tum procul ex alto tendentes vela carinae
ancipites tenuere animos, sociosne malorum,
an veherent hostes. praeceps facit omne timendum
victor et in nulla non creditur esse carina.
ast illae puppes luctus planctusque ferebant,
et mala vel duri lacrimas motura Catonis.
nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
privignique fugam tenuit, ne forte repulsus
litoribus Phariis remearet in aequora truncus,
ostenditque rogum non iusti flamma sepulcri:
ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
accendisse rogum gelidosque effusa per artus
incubuisse viro; laceros exurere crines,
membraque dispersi pelago conponere Magni;
volneribus cunctis largos infundere fletus;
ossibus et tepida vestes implere favilla;
quidquid ab exstincto licuisset tollere busto
in templis sparsura deum. sine funeris ullo
ardet honore rogus: manus hoc Aegyptia forsan
obtulit officium grave manibus. o bene nudi
Crassorum cineres: Pompeio contigit ignis
invidia maiore deum. similisne malorum
sors mihi semper erit? numquam dare iusta licebit
coniugibus: numquam plenas plangemus ad urnas?
quid porro tumulis opus est aut ulla requiris
instrumenta, dolor? non toto in pectore portas
impia, Pompeium? non imis haeret imago
visceribus? quaerat cineres victura superstes.
nunc tamen, hinc longe qui fulget luce maligna
ignis, adhuc aliquid Phario de litore surgens
ostendit mihi, Magne, tui. iam flamma resedit,
Pompeiumque ferens vanescit solis ad ortus
fumus, et invisi tendunt mihi carbasa venti.
9.78 non mihi nunc tellus Pompeio siqua triumphos
victa dedit, non alta terens Capitolia currus

nominis haut metuis? caeloque tonante profanas
inseruisse manus, impure ac semivir, audes?
non domitor mundi nec ter Capitolia curru
invectus regumque potens vindexque senatus
victorisque gener: Phario satis esse tyranno
quod poterat, Romanus erat. quid viscera nostra
scrutaris gladio? nescis, puer improbe, nescis,
quo tua sit Fortuna loco: iam iure sine ullo
Nili sceptra tenes: cecidit civilibus armis
qui tibi regna dedit. iam vento vela negarat
Magnus, et auxilio remorum infanda petebat
litora: quem contra non longa vecta biremi
adpulerat scelerata manus: Magnoque patere
fingens regna Phari celsae de puppe carinae
in parvam iubet ire ratem litusque malignum
incusat bimaremque vadis frangentibus aestum,
qui vetet externas terris advertere classes.
quod nisi fatorum leges intentaque iussu
ordinis aeterni miserae vicinia mortis
damnatum leto traherent ad litora Magnum,
non ulli comitum sceleris praesagia deerant.
quippe fides si pura foret, si regia Magno
sceptrorum auctori vera pietate pateret,
venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
sed cedit fatis, classemque relinquere iussus
obsequitur, letumque iuvat praeferre timori.
ibat in hostilem praeceps Cornelia puppim,
hoc magis impatiens egresso deesse marito,
quod metuit clades. remane, temeraria coniunx,
et tu, nate, precor, longeque a litore casus
exspectate meos, et in hac cervice tyranni
explorate fidem, dixit. sed dura vetanti
tendebat geminas amens Cornelia palmas:
quo sine me crudelis, abis? iterumne relinquor
Thessalicis summota malis? numquam omine laeto
distrahimur miseri. poteras non flectere puppim,
cum fugeres, alio latebrisque relinquere Lesbi,
omnibus a terris si nos arcere parabas.
an tantum in fluctus placeo comes? haec ubi frustra
effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
adtonitoque metu nec quoquam avertere visus
nec Magnum spectare potest. stetit anxia classis
ad ducis eventum, metuens non arma nefasque,
sed ne submissis precibus Pompeius adoret
sceptra sua donata manu. transire parantem
Romanus Pharia miles de puppe salutat
Septimius: qui, pro superum pudor, arma satelles
regia gestabat posito deformia pilo:
immanis violentus atrox nullaque ferarum
mitior in caedes. quis non, Fortuna, putasset

parcere te populis, quod bello haec dextra vacasset,
Thessaliaque procul tam noxia tela fugasses?
disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
heu, facinus civile tibi. victoribus ipsis
dedecus et numquam superum caritura pudore
fabula; Romanus regi sic paruit ensis,
Pellaeusque puer gladio tibi colla recidit,
Magne, tuo. qua posteritas in saecula mittet
Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent
qui Bruti dixere nefas? iam venerat horae
terminus extremae, Phariamque ablatus in alnum
perdiderat iam iura sui. tum stringere ferrum
regia monstra parant. ut vidit comminus enses,
involvit voltus, atque indignatus apertum
Fortunae praestare caput, tum lumina pressit,
continuitque animam, ne quas effundere voces
vellet et aeternam fletu corrumpere famam.
at postquam mucrone latus funestus Achillas
perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum,
despexitque nefas, servatque immobile corpus,
seque probat moriens, atque haec in pectore voluit:
saecula Romanos numquam tacitura labores
attendunt, aevomque sequens speculatur ab omni
orbe ratem Phariamque fidem. nunc consule famae.
fata tibi longae fluxerunt prospera vitae:
ignorant populi, si non in morte probaris,
an scieris adversa pati. ne cede pudori,
auctoremque dole fati. quacumque feriris,
crede manum soceri. spargant lacerentque licebit,
sum tamen, o superi, felix, nullique potestas
hoc auferre deo. mutantur prospera vitae:
non fit morte miser. videt hanc Cornelia caedem
Pompeiusque meus. tanto patientius oro
claude, dolor, gemitus: gnatus coniunxque peremptum
si mirantur, amant. talis custodia Magno
mentis erat: ius hoc animi morientis habebat.
  at non tam patiens Cornelia cernere saevom
quam perferre nefas miserandis aethera complet
vocibus: o coniunx, ego te scelerata peremi:
letiferae tibi causa morae fuit avia Lesbos,
et prior in Nili pervenit litora Caesar.
nam cui ius alii sceleris? sed quisquis in istud
a superis immisse caput, vel Caesaris irae
vel tibi prospiciens, nescis crudelis ubi ipsa
viscera sint Magni: properas atque ingeris ictus
qua votum est victo. poenas non morte minores
pendat, et ante meum videat caput. haud ego culpa
libera bellorum, quae matrum sola per undas
et per castra comes nullis absterrita fatis
victum, quod reges etiam timuere, recepi.

nam quis ad exustam Cancro torrente Syenen
ibit et imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
spectator Nili: quis rubri stagna profundi,
aut Arabum portus mercis mutator Eoae,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile saxum
et cinis in summis forsan turbatus harenis
advertet, manesque tuos placare iuvabit,
et Casio praeferre Iovi? nil ista nocebunt
famae busta tuae. templis auroque sepultus
vilior umbra fores: nunc est pro numine summo
hoc tumulo Fortuna iacens. augustius aris
victoris Libyco pulsatur in aequore saxum.
Tarpeiis qui saepe deis sua tura negarunt,
inclusum fusco venerantur caespite numen.
proderit hoc olim quod non mansura sepulcri
ardua marmoreo surrexit pondere moles.
pulveris exigui sparget non longa vetustas
congeriem bustumque cadet mortisque peribunt
argumenta tuae. veniet felicior aetas
qua sit nulla fides saxum monstrantibus illud:
atque erit Aegyptus populis fortasse nepotum
tam mendax Magni tumulo quam Creta Tonantis. 8.872

At non in Pharia manes iacuere favilla, 9.1
nec cinis exiguus tantam compescuit umbram.
prosiluit busto, semiustaque membra relinquens
degeneremque rogum sequitur convexa Tonantis,
qua niger astriferis conectitur axibus aer,
quaque patet terras inter lunaeque meatus,
(semidei manes habitant, quos ignea virtus
innocuos vita patientis aetheris imi
fecit) et aeternos animam collegit in orbes.
non illuc auro positi nec ture sepulti
perveniunt. illic postquam se lumine vero
implevit, stellasque vagas miratus et astra
fixa polis, vidit quanta sub nocte iaceret
nostra dies, risitque sui ludibria trunci.
hinc super Emathiae campos et signa cruenti
Caesaris ac sparsas volitavit in aequore classes,
et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
sedit, et invicti posuit se mente Catonis.
ille, ubi pendebant casus, dubiumque manebat
quem mundi dominum facerent civilia bella,
oderat et Magnum, quamvis comes isset in arma
auspiciis raptus patriae ductuque senatus:
at post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
excepit, populi trepidantia membra refovit,
ignavis manibus proiectos reddidit enses:
nec regnum cupiens gessit civilia bella,
nec servire timens. nil causa fecit in armis

et iuga tota vacant Bromio Nyseia; quare
Lucan unus in Aegypto Magno lapis? omnia Lagi
arva tenere potest. si nullo caespite nomen
haeserit, erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus harenas.
quod si tam sacro dignaris nomine saxum,
adde actus tantos monumentaque maxuma rerum,
adde trucis Lepidi motus, Alpinaque bella,
armaque Sertori revocato consule victa,
et currus quos egit eques: commercia tuta
gentibus et pavidos Cilicas maris: adde subactam
barbariem gentesque vagas, et quidquid in Euro
regnorum Boreaque iacet. dic semper ab armis
civilem repetisse togam: ter curribus actis
contentum patriae multos donasse triumphos.
quis capit haec tumulus? surgit miserabile bustum
non ullis plenum titulis non ordine tanto
fastorum: solitumque legi super alta deorum
culmina et extructos spoliis hostilibus arcus
haud procul est ima Pompeii nomen harena,
depressum tumulo, quod non legat advena rectus,
◆ quod, nisi monstratum Romanus transeat hospes.
  noxia civili tellus Aegyptia fato,
haud equidem immerito Cumanae carmine vatis
cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
L2[O] Hesperius miles ripasque aestate tumentis.
ℂ quid tibi saeva precer pro tanto crimine tellus?
vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe retentus,
et steriles egeant hibernis imbribus agri,
totaque in Aethiopum putres solvaris harenas.
nos in templa tuam Romana accepimus Isin,
semicanesque deos, et sistra iubentia luctus
et quem tu plangens hominem testaris Osirin:
tu nostros, Aegypte, tenes in pulvere manes.
tu quoque, cum saevo dederis iam templa tyranno,
nondum Pompeii cineres, o Roma, petisti:
exsul adhuc iacet umbra ducis. si saecula prima
victoris timuere minas; nunc excipe saltem
ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
invisa tellure sedent. quis busta timebit?
quis sacris dignam movisse verebitur umbram?
imperet hoc nobis utinam scelus et velit uti
nostro Roma sinu: satis o nimiumque beatus,
si mihi contingat manes transferre revolsos
Ausoniam, si tale ducis violare sepulcrum.
forsitan aut sulco sterili cum poscere finem
a superis aut Roma volet feralibus Austris,
ignibus aut nimiis, aut terrae tecta moventi,
consilio iussuque deum transibis in urbem,
Magne, tuam, summusque feret tua busta sacerdos.

74 (48C) hoc merui coniunx in tuta puppe relinqui?
perfide, parcebas? te fata extrema petente Lucan
vita digna fui? moriar, nec munere regis.
aut mihi praecipitem, nautae, permittite saltum,
aut laqueum collo tortosque aptare rudentes:
aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem.
Pompeio praestare potest quod Caesaris armis
imputet. o saevi, properantem in fata tenetis?
vivis adhuc, coniunx, et iam Cornelia non est
iuris, Magne, sui. prohibent accersere mortem:
servor victori. sic fata interque suorum
lapsa manus rapitur trepida fugiente carina.
  at Magni cum terga sonent et pectora ferro,
permansisse decus sacrae venerabile formae,
iratamque deis faciem, nil ultima mortis
ex habitu voltuque viri mutasse, fatentur
qui lacerum videre caput. nam saevus in ipso
Septimius sceleris maius scelus invenit actu:
ac retegit sacros scisso velamine voltus
semianimis Magni, spirantiaque occupat ora,
collaque in obliquo ponit languentia transtro.
tunc nervos venasque secat nodosaque frangit
ossa diu: nondum artis erat caput ense rotare.
at, postquam trunco cervix abscisa recessit,
vindicat hoc Pharius dextra gestare satelles.
degener atque operae miles Romane secundae, L2[O]
Pompeii diro sacrum caput ense recidis, ℂ
ut non ipse feras? pro summi fata pudoris.
impius ut Magnum nosset puer, illa verenda
regibus hirta coma et generosa fronte decora
caesaries comprensa manu est, Pharioque veruto,
9 (6C) dum vivunt voltus atque os in murmura pulsant
singultus animae, dum lumina nuda rigescunt,
suffixum caput est, quo numquam bella iubente
pax fuit: hoc leges Campumque et rostra movebat:
hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno:
volt sceleri superesse fidem. tunc arte nefanda
9 summota est capiti tabes: raptoque cerebro
exsiccata cutis, putrisque effluxit ab alto
umor, et infuso facies solidata veneno est.
  ultima Lageae stirpis perituraque proles,
degener, incestae sceptris cessure sororis,
cum tibi sacrato Macedon servetur in antro,
et regum cineres extructo monte quiescant,
cum Ptolemaeorum manes seriemque pudendam
Pyramides claudant indignaque Mausolea:
litora Pompeium feriunt truncusque vadosis
huc illuc iactatur aquis? adeone molesta
totum cura fuit socero servare cadaver?

hac Fortuna fide Magni tam prospera fata
pertulit: hac illum summo de culmine rerum
morte petit, cladesque omnis exegit in uno
saeva die quibus immunes tot praestitit annos:
Pompeiusque fuit qui numquam mixta videret
laeta malis: felix nullo turbante deorum,
et nullo parcente miser. semel impulit illum
dilata Fortuna manu. pulsatur harenis,
carpitur in scopulis, hausto per volnera fluctu,
ludibrium pelagi: nullaque manente figura
una nota est Magno capitis iactura revolsi.
ante tamen Pharias victor quam tangat harenas
Pompeio raptim tumulum Fortuna paravit,
ne iaceat nullo, vel ne meliore sepulcro.
e latebris pavidus decurrit ad aequora Cordus.
quaestor ab Idalio Cinyreae litore Cypri
infaustus Magni fuerat comes. ille per umbras
ausus ferre gradum victum pietate timorem
compulit, ut mediis quaesitum corpus in undis
duceret ad terram traheretque in litora Magnum.
lucis maesta parum per densas Cynthia nubes
praebebat; cano sed discolor aequore truncus
conspicitur. tenet ille ducem conplexibus artis
eripiente mari: tunc victus pondere tanto
exspectat fluctus, pelagoque iuvante cadaver
L2[I] impellit. postquam sicco iam litore sedit,
ℂ incubuit Magno, lacrimasque effudit in omne
volnus, et ad superos obscuraque sidera fatur:
non pretiosa petit cumulato ture sepulcra
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra
ut ferat e membris Eoos fumus odores,
ut Romana suom gestent pia colla parentem,
praeferat ut veteres feralis pompa triumphos,
ut resonent cantu tristi fora, totus ut ignem
proiectis maerens exercitus ambiat armis.
da vilem Magno plebeii funeris arcam,
quae lacerum corpus siccos effundat in ignes.
robora non desint misero nec sordidus ustor.
sit satis, o superi, quod non Cornelia fuso
crine iacet subicique facem conplexa maritum
imperat, extremo sed abest a munere busti
infelix coniunx, nec adhuc a litore longe est.
sic fatus, parvos iuvenis procul adspicit ignes,
corpus vile suis nullo custode cremantis.
inde rapit flammas, semiustaque robora membris
subducens, quaecumque es, ait, neglecta nec ulli
cara tuo, sed Pompeio felicior umbra,
quod iam compositum violat manus hospita bustum,
da veniam: si quid sensus post fata relictum est,
cedis et ipsa rogo paterisque haec damna sepulcri,

75 (49C) teque pudet sparsis Pompeii manibus uri.
sic fatur, plenusque sinus ardente favilla
pervolat ad truncum, qui fluctu paene relatus
litore pendebat. summas dimovit harenas,
et collecta procul lacerae fragmenta carinae
exigua trepidus posuit scrobe. nobile corpus
robora nulla premit, nulla strue membra recumbunt;
admotus Magnum non subditus accipit ignis.
ille sedens iuxta flammas: o maxime, dixit
ductor et Hesperii maiestas nominis una,
si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
tristior iste rogus; manes animamque potentem
officiis averte meis: iniuria fati
hoc fas esse iubet; ne ponti belua quidquam,
ne fera, ne volucres, ne saevi Caesaris ira
audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam,
Romana succense manu. Fortuna recursus
si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
accipiet, nostraque manu transfundet in urnam.
interea parvo signemus litora saxo
ut nota sit busti; si quis placare peremptum
forte volet plenos et reddere mortis honores,
inveniat trunci cineres et norit harenas,
ad quas, Magne, tuom referat caput. haec ubi fatus,
excitat invalidas admoto fomite flammas. L2[I]
carpitur et lentum destillat Magnus in ignem, ℂ
tabe fovens bustum. sed iam percusserat astra
Aurorae praemissa dies: ille ordine rupto
funeris adtonitus latebras in litore quaerit.
quam metuis, demens, isto pro crimine poenam,
10 (7C) quo te fama loquax omnis accepit in annos?
condita laudabit Magni socer impius ossa:
i modo securus veniae fassusque sepulcrum
posce caput. cogit pietas imponere finem
officio. semiusta rapit resolutaque nondum
ossa satis, nervis et inustis plena medullis
aequorea restinguit aqua, congestaque in unum
10 parva clausit humo. tunc ne levis aura retectos
auferret cineres saxo compressit harenam:
nautaque ne bustum religato fune moveret,
inscripsit sacrum semiusto stipite nomen:
HIC SITUS EST MAGNUS. placet hoc, Fortuna, sepulcrum
dicere Pompeii, quo condi maluit illum,
quam terra caruisse socer? temeraria dextra,
cur obicis Magno tumulum manesque vagantis
includis? situs est, qua terra extrema refuso
pendet in oceano. Romanum nomen et omne
imperium Magno tumuli est modus. obrue saxa
crimine plena deum. si tota est Herculis Oete,

unda procul vena: quam vix e pulvere miles
corripiens patulum galeae confudit in orbem,
porrexitque duci. squalebant pulvere fauces
cunctorum: minimumque tenens dux ipse liquoris
invidiosus erat. mene, inquit, degener unum
miles in hac turba vacuom virtute putasti?
usque adeo mollis primisque caloribus impar
◆ sum visus? quanto poena tu dignior ista es,
qui populo sitiente bibas. sic concitus ira
excussit galeam suffecitque omnibus unda.
  ventum erat ad templum Libycis quod gentibus unum
inculti Garamantes habent: stat sortiger istic
Iuppiter, ut memorant, sed non aut fulmina vibrans
aut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon.
non illic Libycae posuerunt ditia gentes
templa, nec Eois splendent donaria gemmis:
quamvis Aethiopum populis Arabumque beatis
gentibus atque Indis unus sit Iuppiter Hammon,
pauper adhuc deus est nullis violata per aevom
divitiis delubra tenens: morumque priorum
numen Romano templum defendit ab auro.
esse locis superos testatur silva per omnem
sola virens Libyen. nam quidquid pulvere sicco
separat ardentem tepida Berenicida Lepti
ignorat frondes: solus nemus extulit Hammon.
L1[O] silvarum fons causa loco, qui putria terrae
𝔸 adligat et domitas unda conectit harenas.
sic quoque nil obstat Phoebo cum cardine summo
stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
tam brevis in medium radiis conpellitur umbra.
deprensum est hunc esse locum qua circulus alti
solstitii medium signorum percutit orbem.
non obliqua meant, nec Tauro Scorpios exit
rectior, aut Aries donat sua tempora Librae,
aut Astraea iubet lentos descendere Pisces.
par Geminis Chiron, et idem quod Carcinos ardens
umidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
at tibi, quaecumque es Libyco gens igne dirempta,
in Noton umbra cadit quae nobis exit in Arcton:
et segnis Cynosura subit: tu sicca profundo
mergi plaustra putas, nullumque in vertice summo
sidus habes immune mari; procul axis uterque est,
et fuga signorum medio rapit omnia caelo.
  stabant ante fores populi quos miserat Eos,
cornigerique Iovis monitu nova fata petebant,
sed Latio cessere duci: comitesque Catonem
orant exploret Libycum memorata per orbem
numina, de fama tam longi iudicet aevi.
maximus hortator scrutandi voce deorum
eventus Labienus erat. sors obtulit, inquit

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 9

PREVIEW
Book 10

EPIC POEM .ORG

DIGITAL CLASSICS

1

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 1108 lines 3.0

𝔸 3L 1 - 550
𝔹 3L 551 - 1108

PRINT 2-SIDED: **79** to **90**

At non in Pharia manes iacuere favilla,
nec cinis exiguus tantam compescuit umbram.
prosiluit busto, semiustaque membra relinquens
degeneremque rogum sequitur convexa Tonantis,
qua niger astriferis conectitur axibus aer,
quaque patet terras inter lunaeque meatus,
(semidei manes habitant, quos ignea virtus
innocuos vita patientis aetheris imi
fecit) et aeternos animam collegit in orbes.
non illuc auro positi nec ture sepulti
perveniunt. illic postquam se lumine vero
implevit, stellasque vagas miratus et astra
fixa polis, vidit quanta sub nocte iaceret
nostra dies, risitque sui ludibria trunci.
hinc super Emathiae campos et signa cruenti
Caesaris ac sparsas volitavit in aequore classes,
et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
sedit, et invicti posuit se mente Catonis.
ille, ubi pendebant casus, dubiumque manebat
quem mundi dominum facerent civilia bella,
oderat et Magnum, quamvis comes isset in arma
auspiciis raptus patriae ductuque senatus:
at post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
excepit, populi trepidantia membra refovit,
L1[I] ignavis manibus proiectos reddidit enses:
nec regnum cupiens gessit civilia bella,
nec servire timens. nil causa fecit in armis
ipse sua: totae post Magni funera partes
libertatis erant: quas ne per litora fusas
colligeret rapido victoria Caesaris actu,
Corcyrae secreta petit, ac mille carinis
abstulit Emathiae secum fragmenta ruinae.
quis ratibus tantis fugientia crederet ire
agmina? quis pelagus victas artasse carinas?
Dorida tum Malean et apertam Taenaron umbris,
inde Cythera petit: Boreaque urgente carinas
Creta fugit: Dictaea legit cedentibus undis
litora. tunc ausum classi praecludere portus
impulit, ac saevas meritum Phycunta rapinas
sparsit: et hinc placidis alto delabitur auris
in litus, Palinure, tuom: neque enim aequore tantum
Ausonio monumenta tenes, portusque quietos
testatur Libye Phrygio placuisse magistro.
tum procul ex alto tendentes vela carinae
ancipites tenuere animos, sociosne malorum,
an veherent hostes. praeceps facit omne timendum
Lucan victor et in nulla non creditur esse carina.
ast illae puppes luctus planctusque ferebant,
et mala vel duri lacrimas motura Catonis.

77 (50C) dissipat, et liquidas e turbine solvit in auras:
nec ruit in silvas annosaque robora torquens
lassatur: patet omne solum, liberque meatu
Aeoliam rabiem totis exercet habenis:
et non imbriferam contorto pulvere nubem
in flexum violentus agit: pars plurima terrae
tollitur et numquam resoluto vertice pendet.
regna videt pauper Nasamon errantia vento
discussasque domos: volitantque a culmine raptae
detecto Garamante casae. non altius ignis
rapta vehit: quantumque licet consurgere fumo
et violare diem, tantus tenet aera pulvis.
tum quoque Romanum solito violentius agmen
adgreditur, nullusque potest consistere miles,
instabilis raptis etiam, quas calcat, harenis.
concuteret terras orbemque a sede moveret,
si solida Libye compage et pondere duro
clauderet exesis Austrum scopulosa cavernis:
sed, quia mobilibus facilis turbatur harenis
nusquam luctando stabilis manet, imaque tellus
stat quia summa fugit. galeas et scuta virorum
pilaque contorsit violento spiritus actu
intentusque tulit magni per inania caeli.
illud in externa forsan longeque remota
prodigium tellure fuit: delapsaque caelo
arma timent gentes, hominumque erepta lacertis L1[I]
a superis demissa putant. sic illa profecto
sacrifico cecidere Numae, quae lecta iuventus
patricia cervice movet: spoliaverat Auster
aut Boreas populos ancilia nostra ferentis.
sic orbem torquente Noto Romana iuventus
2 (1C) procubuit, metuensque rapi constrinxit amictus,
inseruitque manus terrae: nec pondere solo
sed nisu iacuit vix sic immobilis Austro:
qui super ingentes cumulos involuit harenae
atque operit tellure viros. vix tollere miles
membra valet multo congestu pulveris haerens.
adligat et stantis adfusae magnus harenae
2 agger et inmoti terra surgente tenentur.
saxa tulit penitus discussis proruta muris
effuditque procul miranda sorte malorum:
qui nullas videre domos videre ruinas.
iamque iter omne latet: nec sunt discrimina terrae
ulla nisi aetheriae medio **velut aequore flammae**. ?
sideribus novere vias: nec sidera nota
ostendit Libycae finitor circulus orae,
multaque devexo terrarum margine celat.
utque calor solvit quem torserat aera ventus, Lucan
incensusque dies, manant sudoribus artus,
arent ora siti: conspecta est parva maligna

deficiat; si quo fuerit discrimine notum
Lucan dux an miles eam. serpens sitis ardor harenae
dulcia virtuti: gaudet patientia duris.
laetius est quotiens magno sibi constat honestum.
sola potest Libye turba praestare malorum
ut deceat fugisse viros. sic ille paventis
incendit virtute animos et amore laborum,
✦ irreducemque viam deserto limite carpit:
et sacrum parvo nomen clausura sepulcro
invasit Libye securi fata Catonis.
  tertia pars rerum Libye, si credere famae
cuncta velis: at si ventos caelumque sequaris,
pars erit Europae. neque enim plus litora Nili
quam Scythicus Tanais primis a Gadibus absunt,
unde Europa fugit Libyen, et litora flexu
oceano fecere locum: sed maior in unam
orbis abit Asiam. nam cum communiter istae
effundant Zephyrum, Boreae latus illa sinistrum
contingens dextrumque Noti descendit in ortus
Eurum sola tenens. Libycae quod fertile terrae est
vergit in occasus: sed et haec non fontibus ullis
solvitur: Arctoos raris Aquilonibus imbres
accipit et nostris reficit sua rura serenis.
in nullas vitiatur opes; non aere neque auro
excoquitur, nullo glaebarum crimine, pura
L2[O] et penitus terra est. tantum Maurusia genti
𝔸 robora divitiae quarum non noverat usum,
sed citri contenta comis vivebat et umbris.
in nemus ignotum nostrae venere secures,
extremoque epulas mensasque petivimus orbe.
at quaecumque vagam Syrtim complectitur ora
sub nimio prorrecta die vicina perusti
aetheris exurit messes, et pulvere Bacchum
enecat, et nulla putris radice tenetur.
temperies vitalis abest: et nulla sub illa
cura Iovis terra est: natura deside torpet
orbis et immotis annum non sentit harenis.
hoc tam segne solum raras tamen exserit herbas,
quas Nasamon gens dura legit, qui proxima ponto
nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam litoreis populator harenis
imminet, et nulla portus tangente carina
novit opes. sic cum toto commercia mundo
naufragiis Nasamones habent. hac ire Catonem
dura iubet virtus. illic secura iuventus
ventorum nullasque timens tellure procellas
aequoreos est passa metus. nam litore sicco
quam pelago Syrtis violentius accipit Austrum;
et terrae magis ille nocens. non montibus illum
adversis frangit Libye scopulisque repulsum

78 (51C) nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
privignique fugam tenuit, ne forte repulsus Lucan
litoribus Phariis remearet in aequora truncus,
ostenditque rogum non iusti flamma sepulcri:
ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
accendisse rogum gelidosque effusa per artus
incubuisse viro; laceros exurere crines,
membraque dispersi pelago conponere Magni;
volneribus cunctis largos infundere fletus;
ossibus et tepida vestes implere favilla;
quidquid ab exstincto licuisset tollere busto
in templis sparsura deum. sine funeris ullo
ardet honore rogus: manus hoc Aegyptia forsan
obtulit officium grave manibus. o bene nudi
Crassorum cineres: Pompeio contigit ignis
invidia maiore deum. similisne malorum
sors mihi semper erit? numquam dare iusta licebit
coniugibus: numquam plenas plangemus ad urnas?
quid porro tumulis opus est aut ulla requiris
instrumenta, dolor? non toto in pectore portas
impia, Pompeium? non imis haeret imago
visceribus? quaerat cineres victura superstes.
nunc tamen, hinc longe qui fulget luce maligna
ignis, adhuc aliquid Phario de litore surgens
ostendit mihi, Magne, tui. iam flamma resedit,
Pompeiumque ferens vanescit solis ad ortus L2[O]
fumus, et invisi tendunt mihi carbasa venti. 𝔸
non mihi nunc tellus Pompeio siqua triumphos
victa dedit, non alta terens Capitolia currus
gratior: elapsus felix de pectore Magnus;
hunc volumus quem Nilus habet, terraeque nocenti
3 (2C) non haerere queror: crimen commendat harenas.
linquere, si qua fides, Pelusia litora nolo. ?
tu pete bellorum casus, et signa per orbem,
Sexte, paterna move: namque haec mandata reliquit
Pompeius vobis in nostra condita cura:
me cum fatalis leto damnaverit hora,
excipite, o nati, bellum civile, nec umquam,
3 dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
Caesaribus regnare vacet. vel sceptra vel urbes
libertate sua validas impellite fama
nominis: has vobis partes, haec arma relinquo.
inveniet classes, quisquis Pompeius in undas
venerit: et noster nullis non gentibus heres
bella dabit: tantum indomitos memoresque paterni
iuris habete animos. uni parere decebit
si faciet partes pro libertate Catoni.
exsolui tibi, Magne, fidem; mandata peregi.
insidiae valuere tuae deceptaque vixi
ne mihi commissas auferrem perfida voces.

iam nunc te per inane chaos, per Tartara, coniunx,
si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto
incertum est: poenas animae vivacis ab ipsa
ante feram; potuit cernens tua volnera, Magne,
non fugere in mortem: planctu concussa peribit,
effluet in lacrimas; numquam veniemus ad enses
aut laqueos aut praecipites per inania iactus.
◆ turpe mori post te solo non posse dolore.
sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu,
decrevitque pati tenebras, puppisque cavernis
delituit: saevomque arte complexa dolorem
perfruitur lacrimis et amat pro coniuge luctum.
illam non fluctus stridensque rudentibus Eurus
movit et exsurgens ad summa pericula clamor:
votaque sollicitis faciens contraria nautis
composita in mortem iacuit favitque procellis.
  prima ratem Cypros spumantibus accipit undis:
inde tenens pelagus, sed iam moderatior, Eurus
in Libycas egit sedes et castra Catonis.
tristis, ut in multo mens est praesaga timore,
adspexit patrios comites a litore Magnus
et fratrem: medias praeceps tunc fertur ad undas:
dic ubi sit, germane, parens: stat summa caputque
orbis, an occidimus, Romanaque Magnus ad umbras
abstulit? haec fatur: quem contra talia frater:
L2[I] o felix, quem fors alias dispersit in oras,
𝔸 quique nefas audis: oculos, germane, nocentis
spectato genitore fero. non Caesaris armis
occubuit dignoque perit auctore ruinae:
rege sub impuro Nilotica rura tenente,
hospitii fretus superis et munere tanto
in proavos, cecidit donati victima regni.
vidi ego magnanimi lacerantis pectora patris:
nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum
litore Niliaco socerum iam stare putavi.
sed me nec sanguis, nec tantum volnera nostri
adfecere senis, quantum gestata per urbem
ora ducis, quae transfixo sublimia pilo
vidimus: haec, fama est, oculis victoris iniqui
servari, scelerisque fidem quaesisse tyrannum.
nam corpus Phariaene canes avidaeque volucres
distulerint, an furtivus quem vidimus ignis
solverit, ignoro. quaecumque iniuria fati
abstulit hos artus, superis haec crimina dono:
servata de parte queror. cum talia Magnus
audisset, non in gemitus lacrimasque dolorem
effudit, iustaque furens pietate profatur:
praecipitate rates e sicco litore, nautae;
classis in adversos erumpat remige ventos:
ite, duces, mecum: numquam civilibus armis

79 (52C) terrarum primam Libyen (nam proxima caelo est,
ut probat ipse calor) tetigit, stagnique quieta
voltus vidit aqua, posuitque in margine plantas,
et se dilecta Tritonida dixit ab unda.
quam iuxta Lethon tacitus praelabitur amnis,
infernis, ut fama, trahens oblivia venis:
atque insopiti quondam tutela draconis
Hesperidum pauper spoliatus frondibus hortus.
invidus annoso qui famam derogat aevo,
qui vates ad vera vocat. fuit aurea silva,
divitiisque graves et fulvo germine rami:
virgineusque chorus nitidi custodia luci,
et numquam somno damnatus lumina serpens
robora complexus rutilo curvata metallo.
abstulit arboribus pretium nemorique laborem
Alcides: passusque inopes sine pondere ramos
rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
his igitur depulsa locis eiectaque classis
Syrtibus haud ultra Garamantidas attigit undas:
sed duce Pompeio Libyae melioris in oris
mansit. at inpatiens virtus haerere Catonis
audet in ignotas agmen committere gentes,
armorum fidens, et terra cingere Syrtim.
hoc eadem suadebat hiemps, quae clauserat aequor,
et spes imber erat nimios metuentibus ignes:
ut neque sole viam nec duro frigore saevam L2[I]
inde polo Libyes hinc bruma temperet annus: 𝔸
atque ingressurus steriles sic fatur harenas:
  o quibus una salus placuit mea castra secutis
indomita cervice mori, componite mentes
ad magnum virtutis opus summosque labores.
4 (3C) vadimus in campos steriles exustaque mundi,
qua nimius Titan et rarae in fontibus undae,
siccaque letiferis squalent serpentibus arva,
durum iter: ad leges patriaeque ruentis amorem
per mediam Libyen veniant, atque invia temptent,
si quibus in nullo positum est evadere voto,
si quibus ire sat est. neque enim mihi fallere quemquam
4 est animus tectoque metu perducere volgus.
hi mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent,
qui, me teste pati vel quae tristissima, pulchrum
Romanumque putant. at qui sponsore salutis
miles eget capiturque animae dulcedine, vadat
ad dominum meliore via. dum primus harenas
ingrediar primusque gradus in pulvere ponam,
me calor aetherius feriat, mihi plena veneno
occurrat serpens; fatoque pericula vestra
praetemptate meo: sitiat, quicumque bibentem
viderit: aut umbras nemorum quicumque petentem,
aestuet: aut equitem peditum praecedere turmas,

regna Iubae, sed iter mediis natura vetabat
Syrtibus: has audax sperat sibi cedere virtus.
Syrtes vel primam mundo natura figuram
cum daret in dubio pelagi terraeque reliquit;
(nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi
acciperet, nec se defendit ab aequore tellus,
ambigua sed lege loci iacet invia sedes;
◆ aequora fracta vadis abruptaque terra profundo,
et post multa sonant proiecti litora fluctus.
sic male deseruit nullosque exegit in usus
hanc partem natura sui.) vel plenior alto
olim Syrtis erat pelago penitusque natabat:
sed rapidus Titan ponto sua lumina pascens
aequora subduxit zonae vicina perustae:
et nunc pontus adhuc Phoebo siccante repugnat.
mox ubi damnosum radios admoverit aevom,
tellus Syrtis erit: nam iam brevis unda superne
innatat et late periturum deficit aequor.
ut primum remis actum mare propulit omne
classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster.
in sua regna furens: temptatum classibus aequor
turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
egit, et illato confregit litore pontum.
tum quarum recto deprendit carbasa malo
eripuit nautis, frustraque rudentibus ausis
L3[O] vela negare Noto spatium vicere carinae,
𝔸 atque ultra proram tumuit sinus. omnia si quis
providus antennae suffixit lintea summae,
vincitur et nudis avertitur armamentis.
sors melior classi quae fluctibus incidit altis
et certo iactata mari. quaecumque levatae
arboribus caesis flatum effudere frementem,
abstulit has ventis liber contraria volvens
aestus et obnixum victor detrudit in Austrum.
has vada destituunt, atque interrupta profundo
terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato
pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
tum magis impactum brevibus mare, terraque saevit
obvia consurgens: quamvis elisus ab Austro,
saepe tamen cumulos fluctus non vincit harenae.
eminet in tergo pelagi procul omnibus arvis
inviolatus aqua sicci iam pulveris agger;
stant miseri nautae, terraeque haerente carina
litora nulla vident. sic partem intercipit aequor:
pars ratium maior regimen clavomque secuta est
tuta fuga, nautasque loci sortita peritos
torpentem Tritonos adit inlaesa paludem.
hanc, ut fama, deus, quem toto litore pontus
audit ventosa perflantem marmora concha,
hanc et Pallas amat, patrio quae vertice nata

80 (53C) tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
non ego Pellaeas arces adytisque retectum
corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
non mihi pyramidum tumulis evolsus Amasis
atque alii reges Nilo torrente natabunt?
omnia dent poenas nudo tibi, Magne, sepulcra:
evolvam busto iam numen gentibus Isin,
et tectum lino spargam per volgus Osirin,
et sacer in Magni cineres mactabitur Apis,
suppositisque deis uram caput. has mihi poenas
terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros,
nec Nilus cui crescat erit: solusque tenebis
Aegyptum populis, genitor, superisque fugatis.
dixerat, et classem saevas rapiebat in undas.
sed Cato laudatam iuvenis conpescuit iram.
interea totis audito funere Magni
litoribus sonuit percussus planctibus aether:
exemploque carens et nulli cognitus aevo
luctus erat, mortem populos deflere potentis.
sed magis, ut visa est lacrimis exhausta solutas
in voltus effusa comas Cornelia puppi
egrediens, rursus geminato verbere plangunt.
ut primum in sociae pervenit litora terrae,
collegit vestes miserique insignia Magni,
armaque, et impressas auro, quas gesserat olim, L3[O]
exuvias, pictasque togas, velamina summo 𝔸
ter conspecta Iovi, funestoque intulit igni.
ille fuit miserae Magni cinis. accipit omnis
exemplum pietas, et toto litore busta
surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
5 (4C) sic, ubi depastis submittere gramina campis
et renovare parans hibernas Apulus herbas
igne fovet terras, simul et Garganus et arva
Volturis et calidi lucent buceta Matini.
non tamen ad Magni pervenit gratius umbras
omne quod in superos audet convicia volgus
Pompeiumque deis obicit, quam pauca Catonis
5 verba sed a pleno venientia pectore veri.
civis obit, inquit, multum maioribus impar
nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis aevo
cui non ulla fuit iusti reverentia: salva
libertate potens, et solus plebe parata
privatus servire sibi, rectorque senatus,
sed regnantis, erat. nil belli iure poposcit:
quaeque dari voluit voluit sibi posse negari.
immodicas possedit opes, sed plura retentis
intulit: invasit ferrum, sed ponere norat.
praetulit arma togae, sed pacem armatus amavit.
iuvit sumpta ducem, iuvit dimissa potestas.

casta domus luxuque carens corruptaque numquam
fortuna domini. clarum et venerabile nomen
gentibus et multum nostrae quod proderat urbi.
olim vera fides Sulla Marioque receptis
libertatis obit: Pompeio rebus adempto
nunc et ficta perit. non iam regnare pudebit:
nec color imperii nec frons erit ulla senatus.
◆ o felix, cui summa dies fuit obvia victo,
et cui quaerendos Pharium scelus obtulit enses.
forsitan in soceri potuisset vivere regno.
scire mori sors prima viris set proxima cogi.
et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
da talem, Fortuna, Iubam. non deprecor hosti
servari, dum me servet cervice recisa.
  vocibus his maior, quam si Romana sonarent
rostra ducis laudes, generosam venit ad umbram
mortis honos. fremit interea discordia volgi:
castrorum bellique piget post funera Magni:
cum Tarchondimotus linquendi signa Catonis
sustulit; hunc rapta fugientem classe secutus
litus in extremum tali Cato voce notavit:
o numquam pacate Cilix, iterumne rapinas
vadis in aequoreas? Magnum Fortuna removit:
iam pelago pirata redis. tum respicit omnes
in coetu motuque viros: quorum unus aperta
L3[I] mente fugae tali compellat voce regentem:
𝔸 nos, Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma
non belli civilis amor, partesque favore
fecimus. ille iacet quem paci praetulit orbis,
causaque nostra perit. patrios permitte penates
desertamque domum dulcesque revisere natos.
nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugnae,
nec Pompeius erit? perierunt tempora vitae,
mors eat in tutum: iustas sibi nostra senectus
prospiciat flammas. bellum civile sepulcra
vix ducibus praestare potest. non barbara victos
regna manent: non Armenium mihi saeva minatur
aut Scythicum Fortuna iugum: sub iura togati
civis eo. quisquis Magno vivente secundus,
hic mihi primus erit: sacris praestabitur umbris
summus honor: dominum quem clades cogit habebo:
nullum, Magne, ducem. te solum in bella secutus,
post te fata sequor: nec enim sperare secunda
fas mihi, nec liceat. fortuna cuncta tenentur
Caesaris: Emathium sparsit victoria ferrum.
clausa fides miseris, et toto solus in orbe est
qui velit ac possit victis praestare salutem.
Pompeio scelus est bellum civile perempto,
quo fuerat vivente fides. si publica iura,
si semper patriam sequeris, Cato, signa petamus

81 (54C) Romanus quae consul habet. sic ille profatus
insiluit puppi iuvenum comitante tumultu.
actum Romanis fuerat de rebus et omnis
indiga servitii fervebat litore plebes.
  erupere ducis sacro de pectore voces:
ergo pari voto gessisti bella, iuventus,
tu quoque pro dominis, et Pompeiana fuisti,
non Romana manus? quod non in regna laboras,
quod tibi non ducibus vivis morerisque, quod orbem
adquiris nulli, quod iam tibi vincere tutum est,
bella fugis quaerisque iugum cervice vacante,
et nescis sine rege pati. nunc causa pericli
digna viris. vestro potuit Pompeius abuti
sanguine: nunc patriae iugulos ensesque negatis,
cum prope libertas? unum Fortuna reliquit
iam tribus e dominis. pudeat: plus regia Nili
contulit in leges et Parthi militis arcus.
ite, o degeneres, Ptolemaei munus et arma
spernite. quis vestras ulla putet esse nocentis
caede manus? credet faciles sibi terga dedisse,
credet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
vadite securi: meruistis iudice vitam
Caesare, non armis non obsidione subacti.
o famuli turpes, domini post fata prioris
itis ad heredem. cur non maiora mereri
quam vitam veniamque libet? rapiatur in undas L3[I]
infelix Magni coniunx prolesque Metelli: 𝔸
ducite Pompeios: Ptolemaei vincite munus.
nostra quoque inviso quisquis feret ora tyranno
non parva mercede dabit. sciat ista iuventus
cervicis pretio bene se mea signa secutam.
6 (5C) quin agite et magna meritum cum caede parate:
ignavom scelus est tantum fuga. dixit: et omnes
haud aliter medio revocauit ab aequore puppes,
quam simul effetas linquunt examina ceras,
atque oblita favi non miscent nexibus alas,
sed sibi quaeque volat, nec iam degustat amarum
desidiosa thymum: Phrygii sonus increpat aeris,
6 attonitae posuere fugam, studiumque laboris
floriferi repetunt et sparsi mellis amorem:
gaudet in Hyblaeo securus gramine pastor
divitias servasse casae: sic voce Catonis
inculcata viris iusti patientia Martis.
  iamque actu belli non doctas ferre quietem
constituit mentes serieque agitare laborum.
primum litoreis miles lassatur harenis:
proximus in muros et moenia Cyrenarum
est labor: exclusus nulla se vindicat ira:
poenaque de victis sola est vicisse Catoni.
inde peti placuit Libyci contermina Mauris

Magne, tuam: dignaque satis mercede laborum
Lucan contentus, par esse tibi, tum pace fideli
fecissem ut victus posses ignoscere divis,
fecisses, ut Roma mihi. nec talia fatus
invenit fletus comitem, nec turba querenti
credidit: abscondunt gemitus et pectora laeta
fronte tegunt, hilaresque nefas spectare cruentum,
9.1108 ◆ o bona libertas, cum Caesar lugeat audent.
10.1 UT primum terras Pompei colla secutus
attigit et diras calcavit Caesar harenas,
pugnavit fortuna ducis fatumque nocentis
Aegypti, regnum Lagi Romana sub arma
iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
victoris victique caput. tua profuit umbra,
Magne, tui socerum rapuere a sanguine manes:
ne populus post te Nilum Romanus haberet.
inde Paraetoniam fertur securus in urbem
pignore tam saevi sceleris sua signa secutus:
sed fremitu volgi fasces et iura querentis
inferri Romana suis discordia sensit
pectora, et ancipites animos, Magnumque perisse
non sibi. tum voltu semper celante timorem,
intrepidus superum sedes et templa vetusti
numinis antiquas Macetum testantia vires
circuit: et nulla captus dulcedine rerum,
L1[O] non auro cultuque deum, non moenibus urbis,
𝔹 effossum tumulis cupide descendit in antrum.
illic Pellaei proles vaesana Philippi,
felix praedo, iacet terrarum vindice fato
raptus; sacratis totum spargenda per orbem
membra viri posuere adytis; Fortuna pepercit
manibus et regni duravit ad ultima fatum.
nam sibi libertas umquam si redderet orbem,
ludibrio servatus erat, non utile mundo
editus exemplum, terras tot posse sub uno
esse viro. Macetum fines latebrasque suorum
deservit victasque patri despexit Athenas:
perque Asiae populos fatis urgentibus actus
humana cum strage ruit, gladiumque per omnes
exegit gentes: ignotos miscuit amnes
Persarum Euphraten Indorum sanguine Gangen:
terrarum fatale malum, fulmenque quod omnes
percuteret pariter populos, et sidus iniquom
gentibus. oceano classes inferre parabat
exteriore mari. non illi flamma nec undae
nec sterilis Libye nec Syrticus obstitit Hammon.
isset in occasus mundi devexa secutus
ambissetque polos Nilumque a fonte bibisset:
occurrit suprema dies naturaque solum
10.42 hunc potuit finem vaesano ponere regi;
solvit et extenso laxavit stamina velo.

82 et fortuna viae tam magni numinis ora
consiliumque dei: tanto duce possumus uti Lucan
per Syrtes bellisque datos cognoscere casus.
nam cui crediderim superos arcana daturos
MID IX
dicturosque magis quam sancto vera Catoni?
certe vita tibi semper derecta supernas
ad leges sequerisque deum. datur ecce loquendi
cum Iove libertas: inquire in fata nefandi
Caesaris et patriae venturos excute mores:
iure suo populis uti legumque licebit,
an bellum civile perit. tua pectora sacra
voce reple: durae saltem virtutis amator
quaere quid est virtus et posce exemplar honesti.
ille deo plenus tacita quem mente gerebat
effudit dignas adytis e pectore voces:
quid quaeri, Labiene, iubes? an liber in armis
occubuisse velim potius quam regna videre?
an sit vita nihil, et longa? an differat aetas?
an noceat vis nulla bono? Fortunaque perdat
opposita virtute minas? laudandaque velle
sit satis, et numquam successu crescat honestum?
scimus et haec nobis non altius inseret Hammon.
haeremus cuncti superis, temploque tacente
nil agimus non sponte dei: nec vocibus ullis
numen eget: dixitque semel nascentibus auctor
quidquid scire licet: steriles nec legit harenas, L1[O]
ut caneret paucis, mersitque hoc pulvere verum: 𝔹
estque dei sedes, ubi terra et pontus et aer
et caelum et virtus. superos quid quaerimus ultra?
Iuppiter est quodcumque vides quodcumque moveris.
sortilegis egeant dubii semperque futuris
7 casibus ancipites: me non oracula certum,
sed mors certa facit. pavido fortique cadendum est:
hoc satis est dixisse Iovem. sic ille profatur:
servataque fide templi discedit ab aris
non exploratum populis Hammona relinquens.
ipse manu sua pila gerens praecedit anheli
militis ora pedes: monstrat tolerare labores,
7 non iubet: et nulla vehitur cervice supinus
carpentoque sedens. somni parcissimus ipse est,
ultimus haustor aquae. cum tandem fonte reperto
indiga conatur laticis potare iuventus,
stat dum lixa bibat. si veris magna paratur
fama bonis et si successu nuda remoto
inspicitur virtus, quidquid laudamus in ullo
maiorum, Fortuna fuit. quis Marte secundo,
quis tantum meruit populorum sanguine nomen?
hunc ego per Syrtes Libyaeque extrema triumphum
ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
85 scandere Pompeii, quam frangere colla Iugurthae. 9.600

ecce parens verus patriae dignissimus aris,
Roma, tuis; per quem numquam iurare pudebit,
et quem, si steteris umquam cervice soluta,
nunc olim factura deum. iam spissior ignis,
et plaga, quam nullam superi mortalibus ultra
a medio fecere die, calcatur, et unda
rarior. inventus mediis fons unus harenis
◆ largus aquae, sed quem serpentum turba tenebat
vix capiente loco. stabant in margine siccae
aspides, in mediis sitiebant dipsades undis.
ductor ut adspexit perituros fonte relicto
adloquitur: vana specie conterrite leti,
ne dubita, miles, tutos haurire liquores:
noxia serpentum est admixto sanguine pestis:
morsu virus habent et fatum dente minantur:
pocula morte carent. dixit, dubiumque venenum
hausit: et in tota Libyae fons unus harena
ille fuit de quo primus sibi posceret undam.
  cur Libycus tantis exundet pestibus aer
fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
miscuerit natura solo, non cura laborque
noster scire valet: nisi quod volgata per orbem
fabula pro vera decepit saecula causa.
finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
accipit oceanum demisso sole calentem,
L1[I] squalebant late Phorcynidos arva Medusae,
𝔹 non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
sed dominae voltu conspectis aspera saxis.
hoc primum natura nocens in corpore saevas
eduxit pestes: illis e faucibus angues
stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
femineae cui more comae per terga soluti
ipsa flagellabant gaudentis colla Medusae.
surgunt adversa subrectae fronte colubrae,
vipereumque fluit depexo crine venenum.
hoc habet infelix cunctis impune Medusa
quod spectare licet. nam rictus oraque monstri
quis timuit? quem qui recto se lumine vidit
passa Medusa mori est? rapuit dubitantia fata
praevenitque metus: anima periere retenta
membra nec emissae riguere sub ossibus umbrae.
Eumenidum crines solos movere furores:
Cerberus Orpheo lenivit sibila cantu:
Amphitryoniades vidit cum vinceret Hydram;
hoc monstrum timuit genitor numenque secundum
Phorcus aquis Cetoque parens ipsaeque sorores
Gorgones: hoc potuit caelo pelagoque minari
Lucan torporem insolitum mundoque abducere terram.
e caelo volucres subito cum pondere lapsae:
in scopulis haesere ferae: vicina colentes

83 (55C) hoc castris prodesse tuis? fortasse tyranni
tangeris invidia, captique in viscera Magni
hoc alii licuisse doles, quererisque perisse
vindictam belli, raptumque e iure superbi
victoris generum. quisquis te flere coegit
impetus a vera longe pietate recessit.
scilicet hoc animo terras atque aequora lustras
necubi suppressus pereat gener. o bene rapta
arbitrio mors ista tuo. quam magna remisit
crimina Romano tristis Fortuna pudori,
quod te non passa est misereri, perfide, Magni
viventis. nec non his fallere vocibus audet,
adquiritque fidem simulati fronte doloris:
  aufer ab adspectu nostro funesta, satelles,
regis dona tui: peius de Caesare vestrum
quam de Pompeio meruit scelus: unica belli
praemia civilis victis donare salutem
perdidimus. quodsi Phario germana tyranno
non invisa foret, potuissem reddere regi
quod meruit, fratrique tuom pro munere tali
misissem, Cleopatra, caput. secreta quid arma
movit et inseruit nostro sua tela labori?
ergo in Thessalicis Pellaeo fecimus arvis
ius gladio? vestris quaesita licentia regnis?
non tuleram Magnum mecum Romana regentem:
te, Ptolemaee, feram? frustra civilibus armis L1[I]
miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas 𝔹
altera quam Caesar, si tellus ulla duorum est.
vertissem Latias a vestro litore proras:
famae cura vetat, ne non damnasse cruentam
sed videar timuisse Pharon. nec fallere vos me
8 (6C) credite victorem: nobis quoque tale paratum
litoris hospitium: ne sic mea colla gerantur
Thessaliae fortuna facit. maiore profecto
quam metui poterat discrimine gessimus arma:
exsilium generique minas Romamque timebam:
poena fugae Ptolemaeus erat. sed parcimus annis
donamusque nefas. sciat hac pro caede tyrannus
8 nil venia plus posse dari. vos condite busto
tanti colla ducis: sed non ut crimina tantum
vestra tegat tellus; iusto date tura sepulcro
et placate caput cineresque in litore fusos
colligite atque unam sparsis date manibus urnam.
sentiat adventum soceri vocesque querentis
audiat umbra pias. dum nobis omnia praefert,
dum vitam Phario mavolt debere clienti,
laeta dies rapta est populis: concordia mundo
nostra perit: carvere deis mea vota secundis, Lucan
ut te conplexus positis felicibus armis
adfectus abs te veteres vitamque rogarem,

vela dedit Cauris, avidusque urgente procella
Lucan Iliacas pensare moras Asiamque potentem
praevehitur pelagoque Rhodon spumante reliquit.
septima nox Zephyro numquam laxante rudentes
ostendit Phariis Aegyptia litora flammis.
sed prius orta dies nocturnam lampada texit
quam tutas intraret aquas. ibi plena tumultu
◆ litora et incerto turbatas murmure voces
accipit: ac dubiis veritus se credere regnis
abstinuit tellure rates. sed dira satelles
regis dona ferens medium provectus in aequor
colla gerit Magni Phario velamine tecta,
ac prius infanda commendat crimina voce:
terrarum domitor, Romanae maxime gentis,
et quod adhuc nescis genero secure perempto;
rex tibi Pellaeus terrae pelagique labores
donat, et Emathiis quod solum defuit armis
exhibet: absenti bellum civile peractum est.
Thessalicas Magnus quaerens reparare ruinas
ense iacet nostro: tanto te pignore, Caesar,
emimus: hoc tecum percussum est sanguine foedus.
accipe regna Phari nullo quaesita cruore:
accipe Niliaci ius gurgitis: accipe quidquid
pro Magni cervice dares; dignumque clientem
castris crede tuis cui tantum fata licere
L2[O] in generum voluere tuom. nec vile putaris
𝔹 hoc meritum nobis facili quod caede peractum est.
hospes avitus erat: depulso sceptra parenti
reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
invenies operi, vel famam consule mundi.
si scelus est, plus te nobis debere fateris,
quod scelus hoc non ipse facis. sic fatus opertum
detexit tenuitque caput. iam languida morte
effigies habitum noti mutaverat oris.
non primo Caesar damnavit munera visu
avertitque oculos: voltus dum crederet haesit:
utque fidem vidit sceleris tutumque putavit
iam bonus esse socer, lacrimas non sponte cadentis
effudit gemitusque expressit pectore laeto,
non aliter manifesta putans abscondere mentis
gaudia quam lacrimis: meritumque immane tyranni
destruit, et generi mavolt lugere revolsum
quam debere caput. qui duro membra senatus
calcarat voltu, qui sicco lumine campos
viderat Emathios, uni tibi, Magne, negare
non audet gemitus. o sors durissima fati:
huncine tu, Caesar, scelerato Marte petisti
qui tibi flendus erat? nunc mixti foedera tangunt
te generis nec nata iubet maerere neposque?
credis apud populos Pompeii nomen amantis

84 (56C) Aethiopum totae riguerunt marmore gentes.
nullum animal visus patiens, ipsique retrorsum Lucan
effusi faciem vitabant Gorgonis angues.
illa sub Hesperiis stantem Titana columnis
in cautes Atlanta dedit: caeloque timente
olim Phlegraeo stantis serpente gigantes,
erexit montes, bellumque immane deorum
Pallados e medio confecit pectore Gorgon.
quo postquam partu Danaes et divite nimbo
ortum Parrhasiae vexerunt Persea pennae
Arcados auctoris citharae liquidaeque palaestrae,
et subitus praepes Cyllenida sustulit Harpen,
Harpen alterius monstri iam caede rubentem,
a Iove dilectae fuso custode iuvencae:
auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,
pacta caput monstri: terraeque in fine Libyssae
Persea Phoebeos converti iussit ad ortus
Gorgonis averso sulcantem regna volatu:
et clipeum laevae fulvo dedit aere nitentem,
in quo saxificam iussit spectare Medusam.
quam sopor aeternam tracturus morte quietem
obruit haud totam: vigilat pars magna comarum
defenduntque caput protenti crinibus hydri:
pars iacet in medios voltus oculisque tenebras
ipsa regit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perseos aversi Cyllenida dirigit Harpen, L2[O]
lata colubriferi rumpens confinia colli. 𝔹
quos habuit voltus hamati volnere ferri
caesa caput Gorgon: quanto spirasse veneno
ora rear: quantumque oculos effundere mortis.
nec Pallas spectare potest: voltusque gelassent
9 (7C) Perseos aversi, si non Tritonia densos
sparsisset crines texissetque ora colubris.
aliger in caelum sic rapta Gorgone fugit.
ille quidem pensabat iter propiusque secabat
aethera, si medias Europae scinderet urbes;
Pallas frugiferas iussit non laedere terras
et parci populis. quis enim non praepete tanto
9 aethera respiceret? Zephyro convertitur ales,
itque super Libyen, quae nullo consita cultu
sideribus Phoeboque vacat: premit orbita solis
exuritque solum: nec terra celsior ulla
nox cadit in caelum lunaeque meatibus obstat,
si flexus oblita vagi per recta cucurrit
signa, nec in Borean aut in Noton effugit umbram.
illa tamen sterilis tellus fecundaque nulli
arva bono virus stillantis tabe Medusae
concipiunt dirosque fero de sanguine rores,
quos calor adiuvit putrique incoxit harenae.
hic quae prima caput movit de pulvere tabes

aspida somniferam tumida cervice levavit.
plenior huic sanguis et crassi gutta veneni
decidit: in nulla plus est serpente coactum.
ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
sponte sua Niloque tenus metitur harenas.
sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
huc Libycae mortes et fecimus aspida mercem.
◆ at non stare suom miseris passura cruorem
squamiferos ingens haemorrhois explicat orbes:
natus et ambiguae coleret qui Syrtidos arva
chersydros, tractique via fumante chelydri:
et semper recto lapsurus limite cenchris:
pluribus ille notis variatam tinguitur alvom
quam parvis tinctus maculis Thebanus ophites:
concolor exustis atque indiscretus harenis
ammodytes: spinaque vagi torquente cerastae:
et scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
exuvias positura suas: et torrida dipsas:
et gravis in geminum vergens caput amphisbaena:
et natrix violator aquae, iaculique volucres,
et contentus iter cauda sulcare pareas:
oraque distendens avidus fumantia prester:
ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps:
sibilaque effundens cunctas terrentia pestes
ante venena nocens late sibi summovet omne
L2[I] volgus et in vacua regnat basiliscus harena.
𝔹 vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
serpitis, aurato nitidi fulgore dracones,
pestiferos ardens facit Africa; ducitis altum
aera cum pennis, armentaque tota secuti
rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
nec tutus spatio est elephas: datis omnia leto:
nec vobis opus est ad noxia fata veneno.
has inter pestes duro Cato milite siccum
emetitur iter, tot tristia fata suorum
insolitasque videns parvo cum volnere mortes.
signiferum iuvenem Tyrrheni sanguinis Aulum
torta caput retro dipsas calcata momordit.
vix dolor aut sensus dentis fuit: ipsaque leti
frons caret invidia, nec quicquam plaga minatur.
ecce subit virus tacitum carpitque medullas
ignis edax calidaque incendit viscera tabe.
ebibit umorem circum vitalia fusum
pestis et in sicco linguam torrere palato
coepit; defessos iret qui sudor in artus
non fuit, atque oculos lacrimarum vena refugit.
non decus imperii non maesti iura Catonis
ardentem tenuere virum, quin spargere signa
auderet totisque furens exquireret agris
quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.

85 (57C) cetera curarum proiecit pondera soli
intentus genero: cuius vestigia frustra
terris sparsa legens fama duce tendit in undas,
Threiciasque legit fauces et amore notatum
aequor, et Heroas lacrimoso litore turres,
qua pelago nomen Nepheleias abstulit Helle.
non Asiam brevioris aquae disterminat usquam
fluctus ab Europa, quamvis Byzantion arto
Pontus et ostriferam dirimat Chalcedona cursu,
Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.
Sigeasque petit famae mirator harenas,
et Simoentis aquas, et Graio nobile busto
Rhoetion, et multum debentis vatibus umbras.
circuit exustae nomen memorabile Troiae,
magnaque Phoebei quaerit vestigia muri.
iam silvae steriles et putres robore trunci
Assaraci pressere domos, et templa deorum
iam lassa radice tenent, ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinae.
aspicit Hesiones scopulos, silvasque latentis
Anchisae thalamos; quo iudex sederit antro:
unde puer raptus caelo: quo vertice Nais
luxerit Oenone: nullum est sine nomine saxum.
inscius in sicco serpentem pulvere rivom
transierat qui Xanthus erat: securus in alto
gramine ponebat gressus; Phryx incola manes L2[I]
Hectoreos calcare vetat. discussa iacebant 𝔹
saxa nec ullius faciem servantia sacri;
Herceas, monstrator ait, non respicis aras?
o sacer et magnus vatum labor, omnia fato
eripis et populis donas mortalibus aevom.
10 (8C) invidia sacrae, Caesar, ne tangere famae:
nam, si quid Latiis fas est promittere Musis,
quantum Zmyrnaei durabunt vatis honores,
venturi me teque legent: Pharsalia nostra
vivet et a nullo tenebris damnabimur aevo.
ut ducis inplevit visus veneranda vetustas,
erexit subitas congestu caespitis aras,
10 votaque turicremos non irrita fudit in ignes:
di cinerum, Phrygias colitis quicumque ruinas,
Aeneaeque mei, quos nunc Lavinia sedes
servat et Alba, lares, et quorum lucet in aris
ignis adhuc Phrygius, nullique adspecta virorum
Pallas in abstruso pignus memorabile templo,
gentis Iuleae vestris clarissimus aris
dat pia tura nepos et vos in sede priori
rite vocat: date felices in cetera cursus.
restituam populos: grata vice moenia reddent
Ausonidae Phrygibus Romanaque Pergama surgent.
sic fatus, repetit classes et tota secundis

letifera dubios explorant aspide partus.
Lucan utque Iovis volucer calido cum protulit ovo
implumes natos solis convertit ad ortus:
qui potuere pati radios et lumine recto
sustinuere diem caeli servantur in usus,
qui Phoebo cessere iacent: sic pignora gentis
Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues,
◆ si quis donatis lusit serpentibus infans.
nec solum gens illa sua contenta salute
excubat hospitibus contraque nocentia monstra
Psyllus adest populis. qui tum Romana secutus
signa, simul iussit statui tentoria ductor,
primum quas valli spatium comprendit harenas
expurgat cantu verbisque fugantibus angues.
ultima castrorum medicatus circuit ignis.
hic ebulum stridet peregrinaque galbana sudant
et tamarix non laeta comis Eoaque costus
et panacea potens et Thessala centaurea:
peucedanumque sonat flammis Erycinaque thapsos,
et larices fumoque gravem serpentibus urunt
abrotanum, et longe nascentis cornua cervi.
sic nox tuta viris. at si quis peste diurna
fata trahit, tum sunt magicae miracula gentis,
Psyllorumque ingens et rapti pugna veneni.
nam primum tacta designat membra saliva,
L3[O] quae cohibet virus retinetque in volnere pestem.
𝔹 plurima tunc voluit spumanti carmina lingua
murmure continuo, nec dant suspiria cursus
volneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
saepe quidem pestis nigris inserta medullis
excantata fugit: sed si quod tardius audit
virus, et elicitum iussumque exire repugnat,
tum superincumbens pallentia volnera lambit
ore venena trahens, et siccat dentibus artus,
extractamque tenens gelido de corpore mortem
exspuit: et cuius morsus superaverit anguis
iam promptum Psyllis vel gustu nosse veneni.
hoc igitur melior tandem Romana iuventus
auxilio late squalentibus errat in arvis.
bis positis Phoebe flammis bis luce recepta
vidit harenivagum surgens fugiensque Catonem.
iamque illis magis atque magis durescere pulvis
coepit et in terram Libye spissata reverti.
iamque procul rarae nemorum se tollere frondes:
surgere congesto non culta mapalia culmo.
quanta dedit miseris melioris gaudia terrae
cum primum saevos contra videre leones.
proxima Leptis erat, cuius statione quietam
exegere hiemem nimbis flammisque carentem.
Caesar ut Emathia satiatus clade recessit,

86 (58C) ille vel in Tanain missus Rhodanumque Padumque
arderet Nilumque bibens per rura vagantem. Lucan
accessit morti Libye, fatisque minorem
famam dipsas habet terris adiuta perustis.
scrutatur venas penitus squalentis harenae:
nunc redit ad Syrtes et fluctus accipit ore,
aequoreusque placet sed non et sufficit umor.
nec sentit fatique genus mortemque veneni,
sed putat esse sitim, ferroque aperire tumentis
sustinuit venas atque os implere cruore.
iussit signa rapi propere Cato: discere nulli
permissum est hoc posse sitim. sed tristior illa
mors erat ante oculos, miserique in crure Sabelli
seps stetit exiguus, quem flexo dente tenacem
avolsitque manu piloque adfixit harenis.
parva modo serpens, sed qua non ulla cruentae
tantum mortis habet. nam plagae proxima circum
fugit rupta cutis pallentiaque ossa retexit.
iamque sinu laxo nudum est sine corpore volnus;
membra natant sanie: surae fluxere: sine ullo
tegmine poples erat: femorum quoque musculus omnis
liquitur et nigra distillant inguina tabe.
dissiluit stringens uterum membrana fluuntque
viscera: nec quantus toto de corpore debet
effluit in terras: saevom sed membra venenum
decoquit; in minimum mox contrahit omnia virus. L3[O]
vincula nervorum, et laterum contexta cavomque 𝔹
pectus et abstrusum fibris vitalibus, omne
quidquid homo est, aperit pestis. natura profana
morte patet: manant umeri fortesque lacerti:
colla caputque fluunt. calido non ocius Austro
11 (9C) nix resoluta cadit nec solem cera sequetur.
parva loquor, corpus sanie stillasse perustum;
hoc et flamma potest: sed quis rogus abstulit ossa?
haec quoque discedunt putresque secuta medullas
nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.
Cinyphias inter pestes tibi palma nocendi est:
eripiunt omnes animam, tu sola cadaver.
11 ecce subit facies leto diversa fluenti.
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
percussit prester. illi rubor igneus ora
succendit, tenditque cutem pereunte figura
miscens cuncta tumor toto iam corpore maior:
humanumque egressa modum super omnia membra
efflatur sanies: late pollente veneno
ipse latet penitus congesto corpore mersus:
nec lorica tenet distenti pectoris auctum.
spumeus accenso non sic exundat aeno
undarum cumulus: nec tantos carbasa Cauro
curvavere sinus. tumidos iam non capit artus

informis globus et confuso pondere truncus.
intactum volucrum rostris epulasque daturum
haud inpune feris non ausi tradere busto
nondum stante modo crescens fugere cadaver.
sed maiora parant Libycae spectacula pestes.
impressit dentes haemorrhois aspera Tullo,
magnanimo iuveni miratorique Catonis.
◆ utque solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci, sic omnia membra
emisere simul rutilum pro sanguine virus.
sanguis erant lacrimae: quaecumque foramina novit
umor, ab his largus manat cruor: ora redundant
et patulae nares: sudor rubet: omnia plenis
membra fluunt venis: totum est pro volnere corpus.
at tibi, Leve miser, fixus praecordia pressit
Niliaca serpente cruor: nulloque dolore
testatus morsus subita caligine mortem
accipis et Stygias somno descendis ad umbras.
non tam veloci corrumpunt pocula leto,
stipite quae diro virgas mentita Sabaeas
toxica fatilegi carpunt matura Sabaei.
  ecce procul saevus sterilis se robore trunci
torsit et immisit, iaculum vocat Africa, serpens:
perque caput Paulli transactaque tempora fugit.
nil ibi virus agit: rapuit cum volnere fatum.
L3[I] deprensum est, quae funda rotat quam lenta volarent,
𝔹 quam segnis Scythicae strideret harundinis aer.
  quid prodest miseri basiliscus cuspide Murri
transactus? velox currit per tela venenum
invaditque manum: quam protinus ille retecto
ense ferit totoque semel demittit ab armo:
exemplarque sui spectans miserabile leti
stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
scorpion aut vires maturae mortis habere?
ille minax nodis et recto verbere saevus
teste tulit caelo victi decus Orionis.
quis calcare tuas metuat. solpuga, latebras?
et tibi dant Stygiae ius in sua fila sorores.
  sic nec clara dies nec nox dabat atra quietem:
suspecta est miseris in qua tellure iacebant.
nam neque congestae struxere cubilia frondes
nec culmis crevere tori: sed corpora fatis
expositi volvuntur humo, calidoque vapore
adliciunt gelidas nocturno frigore pestes:
innocuosque diu rictus torpente veneno
inter membra fovent. nec quae mensura viarum
quisve modus norant caelo duce: saepe querentes,
reddite, di, clamant, miseris quae fugimus arma:
reddite Thessaliam. patimur cur segnia fata
in gladios iurata manus? pro Caesare pugnant
87 (59C) dipsades et peragunt civilia bella cerastae.
ire libet qua zona rubens atque axis inustus
solis equis: iuvat aetheriis adscribere causis
quod peream, caeloque mori. nil, Africa, de te,
nec de te, natura, queror: tot monstra ferentem
gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:
impatiensque solum Cereris cultore negato
damnasti, atque homines voluisti deesse venenis.
in loca serpentum nos venimus: accipe poenas
tu, quisquis superum, commercia nostra perosus,
hinc torrente plaga dubiis hinc Syrtibus orbem
abrumpens medio posuisti limite mortes.
per secreta tui bellum civile recessus
vadit; et arcani miles tibi conscius orbis
claustra petit mundi. forsan maiora supersunt
ingressis. coeunt ignes stridentibus undis
et premitur natura poli. sed longius ista
nulla iacet tellus, quam fama cognita nobis
tristia regna Iubae. quaeremus forsitan istas
serpentum terras? habet hoc solacia caelum:
vivit adhuc aliquid. patriae non arva requiro,
Europamque alios soles Asiamque videntem:
qua te parte poli qua te tellure reliqui
Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat:
exiguane via legem convertimus anni?
imus in adversos axes: evoluimur orbe: L3[I]
terga damus ferienda Noto. nunc forsitan ipsa est 𝔹
sub pedibus iam Roma meis. solacia fati
haec petimus: veniant hostes, Caesarque sequatur
qua fugimus. sic dura suos patientia questus
exonerat: cogit tantos tolerare labores
12 (10C) summa ducis virtus, qui nuda fusus harena
excubat atque omni Fortunam provocat hora.
omnibus unus adest fatis: quocumque vocatur
advolat, atque ingens meritum maiusque salute
contulit, in letum vires: puduitque gementem
illo teste mori. quod ius habuisset in ipsum
ulla lues? casus alieno in pectore vincit,
12 spectatorque docet magnos nil posse dolores.
  vix miseris serum tanto lassata periclo
auxilium Fortuna dedit. gens unica terras
incolit a saevo serpentum innoxia morsu
Marmaridae Psylli: par lingua potentibus herbis:
ipse cruor tutus nullumque admittere virus
vel cantu cessante potens. natura locorum
iussit ut immunes mixti serpentibus essent.
profuit in mediis sedem posuisse venenis.
pax illis cum morte data est. fiducia tanta est
sanguinis: in terram parvus cum decidit infans,
ne qua sit externae Veneris mixtura timentes,

iam tibi, sed procul hoc avertant fata, minatur.
Lucan sat fuit indignum, Caesar, mundoque tibique
Pompeium facinus meritumque fuisse Pothini.
  nequiquam duras temptasset Caesaris aures:
voltus adest precibus faciesque incesta perorat.
exigit infandam corrupto iudice noctem.
pax ubi parta ducis donisque ingentibus empta est,
excepere epulae tantarum gaudia rerum:
explicuitque suos magno Cleopatra tumultu
nondum translatos Romana in saecula luxus.
ipse locus templi quod vix corruptior aetas
exstruat instar erat: laqueataque tecta ferebant
divitias crassumque trabes absconderat aurum.
nec summis crustata domus sectisque nitebat
marmoribus: stabatque sibi non segnis achates,
purpureusque lapis, totaque effusus in aula
calcabatur onyx: hebenus Mareotica vastos
non operit postes, sed stat pro robore vili,
auxilium non forma domus. ebur atria vestit,
et subfecta manu foribus testudinis Indae
terga sedent crebro maculas distincta zmaragdo.
fulget gemma toris et iaspide fulva supellex.
strata micant: Tyrio quorum pars maxima suco
cocta diu virus non uno duxit aeno;
pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
L1[O] ut mos est Phariis miscendi licia telis.
𝔸 tum famulae numerus turbae populusque minister;
discolor hos sanguis, alios distinxerat aetas:
haec Libycos, pars tam flavos gerit altera crines
ut nullis Caesar Rheni se dicat in arvis
tam rutilas vidisse comas. pars sanguinis usti
torta caput refugosque gerens a fronte capillos:
nec non infelix ferro mollita iuventus
atque exsecta virum. stat contra fortior aetas
vix ulla fuscante tamen lanugine malas.
  discubuere illic reges maiorque potestas
Caesar: et immodice formam fucata nocentem,
nec sceptris contenta suis nec fratre marito,
plena maris rubri spoliis colloque comisque
divitias Cleopatra gerit cultuque laborat.
candida Sidonio perlucent pectora filo,
quod Nilotis acus compressum pectine Serum
solvit et extenso laxavit stamina velo.
dentibus hic niveis sectos Atlantide silva
imposuere orbes; quales ad Caesaris ora
◆ nec capto venere Iuba. pro caecus et amens
ambitione furor, civilia bella gerenti
divitias aperire suas, incendere mentem
hospitis armati. non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quaesisse ruina:

LUCAN

THE PHARSALIA

BOOK 10

PREVIEW
Book 1

EPIC POEM .ORG

1

DIGITAL CLASSICS

THESE LINES HAVE CONVERGED TO TELL
A STORY THAT SATISFIES ME IN MY HEART,
WHERE ONLY THERE IT REALLY COUNTS.

INTERLEAVABLE

1

language: Latin (SILVER AGE)
copy text: C. E. Haskins (1887)
typeface: Kings Caslon
by Dalton Maag

As some way-faring Man, who wanders o'er
In Thought, a Length of Lands he trod before,
Sends forth his active Mind from Place to Place,
Joins Hill to Dale, and measures Space with Space:

EPICPOEM.ORG 🇺🇸 546 lines 3.0

𝔸 **1L** 1 - 150
𝔹 **2L** 151 - 546

PRINT 2-SIDED:
91 to **96**

Ut primum terras Pompei colla secutus
attigit et diras calcavit Caesar harenas,
pugnavit fortuna ducis fatumque nocentis
Aegypti, regnum Lagi Romana sub arma
iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
victoris victique caput. tua profuit umbra,
Magne, tui socerum rapuere a sanguine manes:
ne populus post te Nilum Romanus haberet.
inde Paraetoniam fertur securus in urbem
pignore tam saevi sceleris sua signa secutus:
sed fremitu volgi fasces et iura querentis
inferri Romana suis discordia sensit
pectora, et ancipites animos, Magnumque perisse
non sibi. tum voltu semper celante timorem,
intrepidus superum sedes et templa vetusti
numinis antiquas Macetum testantia vires
circuit: et nulla captus dulcedine rerum,
non auro cultuque deum, non moenibus urbis,
effossum tumulis cupide descendit in antrum.
illic Pellaei proles vaesana Philippi,
felix praedo, iacet terrarum vindice fato
raptus; sacratis totum spargenda per orbem
membra viri posuere adytis; Fortuna pepercit
manibus et regni duravit ad ultima fatum.
nam sibi libertas umquam si redderet orbem,
L1[I]
ludibrio servatus erat, non utile mundo
editus exemplum, terras tot posse sub uno
esse viro. Macetum fines latebrasque suorum
deservit victasque patri despexit Athenas:
perque Asiae populos fatis urgentibus actus
humana cum strage ruit, gladiumque per omnes
exegit gentes: ignotos miscuit amnes
Persarum Euphraten Indorum sanguine Gangen:
terrarum fatale malum, fulmenque quod omnes
percuteret pariter populos, et sidus iniquom
gentibus. oceano classes inferre parabat
exteriore mari. non illi flamma nec undae
nec sterilis Libye nec Syrticus obstitit Hammon.
isset in occasus mundi devexa secutus
ambissetque polos Nilumque a fonte bibisset:
occurrit suprema dies naturaque solum
hunc potuit finem vaesano ponere regi;
qui secum invidia qua totum ceperat orbem
abstulit imperium, nulloque herede relicto
totius fati lacerandas praebuit urbes.
sed cecidit Babylone sua Parthoque verendus.
pro pudor, Eoi propius timuere sarisas
quam nunc pila timent populi. licet usque sub Arcton
regnemus, Zephyrique domos terrasque premamus
flagrantis post terga Noti; cedemus in ortus
89 (60C)
Arsacidum domino. non felix Parthia Crassis
exiguae secura fuit provincia Pellae.
iam Pelusiaco veniens a gurgite Nili
rex puer imbellis populi sedaverat iras,
obside quo pacis Pellaea tutus in aula
Caesar erat: cum se parva Cleopatra biremi,
corrupto custode Phari laxare catenas,
intulit Emathiis ignaro Caesare tectis;
dedecus Aegypti, Latii feralis Erinys,
Romano non casta malo. quantum impulit Argos
Iliacasque domos facie Spartana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro
et Romana petit imbelli signa Canopo
Caesare captivo Pharios ductura triumphos:
Leucadioque fuit dubius sub gurgite casus
an mundum ne nostra quidem matrona teneret.
hoc animi nox illa dedit quae prima cubili
miscuit incestam ducibus Ptolemaida nostris.
quis tibi vaesani veniam non donet amoris,
Antoni, durum cum Caesaris hauserit ignes
pectus, et in media rabie medioque furore,
et Pompeianis habitata manibus aula,
sanguine Thessalicae cladis perfusus adulter
admisit Venerem curis, et miscuit armis
illicitosque toros et non ex coniuge partus?
pro pudor, oblitus Magni tibi, Iulia, fratres
obscena de matre dedit: partesque fugatas
passus in extremis Libyae coalescere regnis
tempora Niliaco turpis dependit amori,
dum donare Pharon, dum non sibi vincere mavolt.
2 (1C)
quem formae confisa suae Cleopatra sine ullis
tristis adit lacrimis, simulatum compta dolorem
qua decuit, veluti laceros dispersa capillos,
et sic orsa loqui: si qua est, o maxime Caesar,
nobilitas, Pharii proles clarissima Lagi,
exsul in aeternum sceptris depulsa paternis,
si tua restituit veteri me dextera fato,
conplector regina pedes. tu gentibus aequom
2
sidus ades nostris. non urbes prima tenebo
femina Niliacas: nullo discrimine sexus
reginam scit ferre Pharos. lege summa perempti
verba patris, qui iura mihi communia regni
et thalamos cum fratre dedit. puer ipse sororem,
sit modo liber, amat: sed habet sub iure Pothini
adfectus ensesque suos. nil ipsa paterni
iuris inire peto: culpa tantoque pudore
solve domum: remove funesta satellitis arma
et regem regnare iube. quantosne tumores
mente gerit famulus Magni cervice revolsa?

turbine non alio motu per tecta cucurrit
Lucan quam solet aetherio lampas decurrere sulco
materiaque carens atque ardens aere solo.
illa lues clausa paulum revocavit ab aula
urbis in auxilium populos. nec tempora cladis
perdidit in somnos, sed caeca nocte carinis
insiluit Caesar, semper feliciter usus
praecipiti cursu bellorum et tempore rapto.
tum claustrum pelagi cepit Pharon. insula quondam
in medio stetit illa mari sub tempore vatis
Proteos: at nunc est Pellaeis proxima muris.
illa duci geminos bellorum praestitit usus:
abstulit excursus et fauces aequoris hosti;
Caesaris auxiliis aditus ac libera ponti
ostia permisit. nec poenas inde Pothini
distulit ulterius: sed non qua debuit ira
non cruce non flammis rabido non dente ferarum:
heu facinus, cervix gladio male caesa pependit:
Magni morte perit. necnon subrepta paratis
a famulo Ganymede dolis pervenit ad hostes
Caesaris Arsinoe: quae castra carentia rege
ut proles Lagea tenet famulumque tyranni
terribilem iusto transegit Achillea ferro.
altera, Magne, tuis iam victima mittitur umbris:
nec satis hoc Fortuna putat. procul absit ut ista
L1[O] vindictae sit summa tuae. non ipse tyrannus
𝔹 sufficit in poenas non omnis regia Lagi.
dum patrii veniant in viscera Caesaris enses
Magnus inultus erit. sed non auctore furoris
sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
auspiciis Ganymedis eunt, ac multa secundo
proelia Marte gerunt. potuit discrimine summo
Caesaris una dies in famam et saecula mitti.
molis in exiguae spatio stipantibus armis,
dum parat in vacuas Martem transferre carinas
dux Latius, tota subiti formidine belli
cingitur: hinc densae praetexunt litora classes,
hinc tergo insultant pedites: via nulla salutis,
non fuga, non virtus: vix spes quoque mortis honestae.
non acie fusa nec magnae stragis acervo
vincendus tum Caesar erat, sed sanguine nullo,
captus sorte loci. pendet, dubiusne timeret,
optaretne mori. respexit in agmine denso
Scaevam perpetuae meritum iam nomina famae
ad campos, Epidamne, tuos, ubi solus apertis
10.546 ◆ obsedit muris calcantem moenia Magnum.
1.1 BELLA per Emathios plus quam civilia campos
iusque datum sceleri canimus, populumque potentem
in sua victrici conversum viscera dextra,
1.4 cognatasque acies, et rupto foedere regni
certatum totis concussi viribus orbis

90 pone duces priscos et nomina pauperis aevi
Fabricios Curiosque graves: hic ille recumbat Lucan
sordidus Etruscis abductus consul aratris,
optabit patriae talem duxisse triumphum.
infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
quod pelagus Nilusque dedit, quod luxus inani
ambitione furens toto quaesivit in orbe,
non mandante fame: multas volucresque ferasque
Aegypti posuere deos: manibusque ministrat
Niliacas crystallos aquas: gemmaeque capaces
excepere merum, sed non Mareotidos uvae,
nobile sed paucis senium cui contulit annis
indomitum Meroe cogens spumare Falernum.
accipiunt sertas nardo florente coronas
et numquam fugiente rosa: multumque madenti
infudere comae quod nondum evanuit aura
cinnamon externa nec perdidit aera terrae:
advectumque recens vicinae messis amomum.
discit opes Caesar spoliati perdere mundi
et gessisse pudet genero cum paupere bellum,
et causas Martis Phariis cum gentibus optat.
postquam epulis Bacchoque modum lassata voluptas
imposuit, longis Caesar producere noctem
inchoat adloquiis: summaque in sede iacentem
linigerum placidis compellat Achorea dictis:
o sacris devote senex, quodque arguit aetas L1[O]
non neclecte deis, Phariae primordia gentis 𝔹
terrarumque situs volgique edissere mores
et ritus formasque deum: quodcumque vetustis
insculptum est adytis profer, noscique volentis
prode deos. si Cecropium sua sacra Platonem
3 maiores docuere tui: quis dignior umquam
hoc fuit auditu mundique capacior hospes?
fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
sed tamen et vestri: media inter proelia semper
stellarum caelique plagis superisque vacavi,
nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.
sed cum tanta meo vivat sub pectore virtus,
3 tantus amor veri, nihil est quod noscere malim,
quam fluvii causas per saecula tanta latentis
ignotumque caput: spes sit mihi certa videndi
Niliacos fontes, bellum civile relinquam.
finierat, contraque sacer sic orsus Achoreus:
fas mihi magnorum, Caesar, secreta parentum
prodere ad hoc aevi populis ignota profanis.
sit pietas aliis miracula tanta silere:
ast ego caelicolis gratum reor ire per omnes
hoc opus et sacras populis notescere leges.
sideribus, quae sola fugam moderantur Olympi
93 occurruntque polo, diversa potentia prima 10.200

mundi lege data est. sol tempora dividit anni,
mutat nocte diem, radiisque potentibus astra
ire vetat cursusque vagos statione moratur.
luna suis vicibus Tethyn terrenaque miscet.
frigida Saturno glacies et zona nivalis
cessit. habet ventos incertaque fulmina Mavors.
sub Iove temperies et numquam turbidus aer.
at fecunda Venus cunctarum semina rerum
possidet. immensae Cyllenius arbiter undae est.
hunc ubi pars caeli tenuit qua mixta Leonis
sidera sunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
exserit, et varii mutator circulus anni
Aegoceron Cancrumque tenet, cui subdita Nili
ora latent: quae cum dominus percussit aquarum
igne superiecto, tum Nilus fonte soluto
exit, ut oceanus lunaribus incrementis
iussus adest, auctusque suos non ante coartat
quam nox aestivas a sole receperit horas.
  vana fides veterum Nilo quod crescat in arva
Aethiopum prodesse nives. non Arctos in illis
montibus aut Boreas. testis tibi sole perusti
ipse color populi calidique vaporibus Austri.
adde quod omne caput fluvii, quodcumque soluta
praecipitat glacies, ingresso vere tumescit
prima tabe nivis. Nilus neque suscitat undas
L1[I] ante Canis radios nec ripis adligat amnem
𝔹 ante parem nocti Libra sub iudice Phoebum.
inde etiam leges aliarum nescit aquarum:
nec tumet hibernus, cum longe sole remoto
officiis caret unda suis: dare iussus iniquo
temperiem caelo mediis aestatibus exit
sub torrente plaga: neu terras dissipet ignis
Nilus adest mundo, contraque incensa Leonis
ora tumet: Cancroque suam torrente Syenen
imploratus adest: nec campos liberat undis
donec in autumnum declinet Phoebus et umbras
extendat Meroe. quis causas reddere possit?
sic iussit natura parens discurrere Nilum:
sic opus est mundo. Zephyros quoque vana vetustas
his adscripsit aquis, quorum stata tempora flatus
continuique dies et in aera longa potestas:
vel quod ab occiduo pellunt nubila caelo
trans Noton et fluvio cogunt incumbere nimbos:
vel quod aquas totiens rumpentis litora Nili
adsiduo feriunt coguntque resistere fluctus:
◆ ille mora cursus adversique obiice ponti
aestuat in campos. sunt qui spiramina terris
esse putent magnosque cavae compagis hiatus.
commeat hac penitus tacitis discursibus unda
frigore ab Arctoo medium revocata sub axem,

91 (61C)
Pompeiumque ducem causa sperare vetante
non timuit fatumque sibi promisit iniquom,
expavit servile nefas intraque penates
obruitur telis: quem non violasset Alanus,
non Scytha, non fixo qui ludit in hospite Maurus,
hic cui Romani spatium non sufficit orbis,
parvaque regna putet Tyriis cum Gadibus Indos,
ceu puer imbellis, ceu captis femina muris,
quaerit tuta domus: spem vitae in limine clauso
ponit et incerto lustrat vagus atria cursu;
non sine rege tamen; quem ducit in omnia secum
sumpturus poenas et grata piacula morti,
missurusque tuom, si non sint tela nec ignes,
in famulos, Ptolemaee, caput. sic barbara Colchis
creditur ultorem metuens regnique fugaeque
ense suo fratrisque simul cervice parata
expectasse patrem. cogunt tamen ultima rerum
spem pacis temptare ducem: missusque satelles
regius ut saevos absentis voce tyranni
corriperet famulos, quo bellum auctore moverent.
sed neque ius mundi valuit nec foedera sancta
gentibus: orator regis pacisque sequester
aestimat in numero scelerum ponenda tuorum
tot monstris Aegypte nocens. non Thessala tellus,
vastaque regna Iubae, non Pontus et impia signa
Pharnacis, et gelido circumfluus orbis Hibero L1[I]
tantum ausus scelerum, non Syrtis barbara, quantum 𝔹
deliciae fecere tuae. premit undique bellum,
inque domum iam tela cadunt quassantque penates.
non aries uno moturus limina pulsu
fracturusque domum, non ulla est machina belli:
4 (2C)
nec flammis mandatur opus: sed caeca iuventus
consilii vastos ambit diversa penates,
et nusquam totis incursat viribus agmen.
fata vetant murique vicem Fortuna tuetur.
necnon et ratibus temptatur regia, qua se
protulit in medios audaci margine fluctus
luxuriosa domus. sed adest defensor ubique
4
Caesar, et hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
obsessusque gerit, tanta est constantia mentis,
expugnantis opus. piceo iubet unguine tinctas
lampadas immitti iunctis in vela carinis.
nec piger ignis erat per stuppea vincula perque
manantis cera tabulas: et tempore eodem
transtraque nautarum summique arsere ceruchi.
iam prope semustae merguntur in aequora classes,
iamque hostes et tela natant. nec puppibus ignis
incubuit solis: sed quae vicina fuere
tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
et cladem fovere Noti, percussaque flamma

ullius clangore tubae: temere omnia saevi
instrumenta rapit belli. pars maxima turbae
plebis erat Latiae: sed tanta oblivio mentes
cepit, in externos corrupto milite mores,
ut duce sub famulo iussuque satellitis irent,
quos erat indignum Phario parere tyranno.
nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur;
venalesque manus, ibi fas, ubi maxima merces,
aere merent parvo; iugulumque in Caesaris ire
non sibi dant. pro fas, ubi non civilia bella
invenit imperii fatum miserabile nostri?
Thessaliae subducta acies in litore Nili
more furit patrio. quid te plus, Magne, recepto
ausa foret Lagea domus? dat scilicet omnis
dextera quod debet superis: nullique vacare
fas est Romano. Latium sic scindere corpus
dis placitum: non in soceri generique favorem
discedunt populi: civilia bella satelles
movit et in partem Romani venit Achillas.
et nisi fata manus a sanguine Caesaris arcent
hae vincent partes. aderat maturus uterque:
et districta epulis ad cunctas aula patebat
insidias: poteratque cruor per regia fundi
pocula Caesareus mensaeque incumbere cervix.
sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
L2[O] ne caedes confusa manu permissaque fatis
𝔹 te, Ptolemaee, trahat: tanta est fiducia ferri.
non rapuere nefas: summi contempta facultas
est operis: visum famulis reparabile damnum
illam mactandi dimittere Caesaris horam.
servatur poenas in aperta luce daturus.
donata est nox una duci vixitque Pothini
munere Phoebeos Caesar dilatus in ortus.
Lucifer a Casia prospexit rupe diemque
misit in Aegypton primo quoque sole calentem:
cum procul a muris acies non sparsa maniplis
nec vaga conspicitur, sed iustos qualis ad hostes
recta fronte venit. passuri comminus arma
laturique ruunt. at Caesar moenibus urbis
diffisus foribus clausae se protegit aulae
degeneres passus latebras. nec tota vacabat
regia compresso: minima collegerat arma
parte domus: tangunt animos iraeque metusque:
et timet incursus indignaturque timere.
sic fremit in parvis fera nobilis abdita claustris,
◆ et frangit rabidos praemorso carcere dentes:
nec secus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
obstrueret summam si quis tibi, Mulciber, Aetnam.
audax Thessalici nuper qui rupe sub Haemi
Hesperiae cunctos proceres aciemque senatus

cum Phoebus pressit Meroen tellusque perusta
illuc duxit aquas. trahitur Gangesque Padusque
per tacitum mundi; tunc omnia flumina Nilus
uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
rumor ab Oceano qui terras adligat omnes
exundante procul violentum erumpere Nilum,
aequoreosque sales longo mitescere tractu.
nec non oceano pasci Phoebumque polumque
credimus: hunc calidi tetigit cum bracchia Cancri,
sol rapit, atque undae plus quam quod digerat aer
tollitur. hoc noctes referunt Niloque refundunt.
ast ego, si tantam ius est mihi solvere litem,
quasdam, Caesar, aquas post mundi sera peracti
saecula concussis terrarum erumpere venis,
non id agente deo, quasdam conpage sub ipsa
cum toto coepisse reor, quas ille creator
atque opifex rerum certo sub iure coercet.
quae tibi noscendi Nilum, Romane, cupido
et Phariis Persisque fuit Macetumque tyrannis:
nullaque non aetas voluit conferre futuris
notitiam: sed vincit adhuc natura latendi.
summus Alexander regum quos Memphis adorat
invidit Nilo, misitque per ultima terrae
MID X
Aethiopum lectos: illos rubicunda perusti
zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
venit ad occasus mundique extrema Sesostris, L2[O]
et Pharios currus regum cervicibus egit: 𝔹
ante tamen vestros amnes Rhodanumque Padumque
quam Nilum de fonte bibit. vaesanus in ortus
Cambyses longi populos pervenit ad aevi,
defectusque epulis et pastus caede suorum
5 (3C) ignoto te, Nile, redit. non fabula mendax
ausa loqui de fonte tuo est: ubicumque videris
quaereris; et nulli contingit gloria genti
ut Nilo sit laeta suo. tua flumina prodam,
qua deus undarum celator, Nile, tuarum
te mihi nosse dedit. medio consurgis ab axe
ausus in ardentem ripas adtollere Cancrum:
5 in Borean is rectus aquis mediumque Booten.
cursus in occasum flexu torquetur et ortus,
nunc Arabum populis Libycis nunc aequus harenis:
teque vident primi, quaerunt tamen hi quoque, Seres,
Aethiopumque feris alieno gurgite campos:
et te terrarum nescit cui debeat orbis.
arcanum natura caput non prodidit ulli,
nec licuit populis parvom te, Nile, videre,
amovitque sinus, et gentes maluit ortus
mirari quam nosse tuos. consurgere in ipsis
ius tibi solstitiis, aliena crescere bruma,
atque hiemes adferre tuas: solique vagari

concessum per utrosque polos. hic quaeritur ortus,
illic finis aquae. late tibi gurgite rupto
ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
laeta comis hebeni, quae quamvis arbore multa
frondeat aestatem nulla sibi mitigat umbra:
linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
inde plagas Phoebi damnum non passus aquarum
praeveheris sterilesque diu metiris harenas,
nunc omnes unum vires collectus in amnem,
nunc vagus et spargens facilem tibi cedere ripam.
rursus multifidas revocat piger alveus undas,
qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura
regni claustra Philae. mox te deserta secantem,
qua dirimunt nostrum rubro commercia pontum,
mollis lapsus agit. quis te tam lene fluentem
moturum totas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? sed cum lapsus abrupta viarum
excepere tuos et praecipites cataractae,
ac nusquam vetitis ullas obsistere cautes
indignaris aquis: spuma tunc astra lacessis:
cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
spumeus invictis canescit fluctibus amnis.
hinc Abaton quam nostra vocat veneranda vetustas
terra potens primos sentit percussa tumultus,
et scopuli, placuit fluvii quos dicere venas,
L2[I] quod manifesta novi primum dant signa tumoris.
𝔹 hinc montes natura vagis circumdedit undis,
qui Libyae te, Nile, negant: quos inter in alta
it convalle iacens iam molibus unda receptis.
prima tibi campos permittit apertaque Memphis
rura modumque vetat crescendi ponere ripas.
  sic velut in tuta securi pace trahebant
noctis iter mediae: sed non vaesana Pothini
mens imbuta semel sacrata caede vacabat
a scelerum motu. Magno nihil ille perempto
iam putat esse nefas: habitant sub pectore manes
ultricesque deae dant in nova monstra furorem.
dignatur Pharias isto quoque sanguine dextras
quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
poenaque civilis belli vindicta senatus
paene data est famulo. procul hoc avertite, fata,
crimen ut haec Bruto cervix absente secetur.
in scelus it Pharium Romani poena tyranni,
exemplumque perit. struit audax irrita fatis,
nec parat occultae caedem committere fraudi,
◆ invictumque ducem detecto Marte lacessit.
tantum animi delicta dabant ut colla ferire
Lucan Caesaris et socerum iungi tibi, Magne, iuberet:
atque haec dicta monet famulos perferre fideles
ad Pompeianae socium sibi caedis Achillam,

93 (63C) quem puer imbellis cunctis praefecerat armis
et dederat ferrum nullo sibi iure retento
in cunctos in seque simul. tu mollibus, inquit,
nunc incumbe toris et pingues exige somnos:
invasit Cleopatra domum. nec prodita tantum est,
sed donata Pharos. cessas accurrere solus
ad dominae thalamos? nubit soror impia fratri:
nam Latio iam nupta duci est: interque maritos
discurrens Aegypton habet Romamque meretur.
expugnare senem potuit Cleopatra venenis:
crede, miser, puero: quem nox si iunxerit una
et semel amplexus incesto pectore passus
hauserit obscenum titulo pietatis amorem,
meque tuomque caput per singula forsitan illi
oscula donabit. crucibus flammisque luemus
si fuerit formonsa soror. nil undique restat
auxilii: rex hinc coniunx, hinc Caesar adulter:
et sumus, ut fatear, tam saeva iudice sontes.
quem non ex nobis credet Cleopatra nocentem
a quo casta fuit? per te quod fecimus una
perdidimusque nefas, perque ictum sanguine Magni
foedus, ades: subito bellum molire tumultu:
irrue nocturnus: rumpamus funere taedas,
crudelemque toris dominam mactemus in ipsis
cum quocumque viro. nec nos deterreat ausis
Hesperii fortuna ducis. quae sustulit illum L2[I]
imposuitque orbi communis gloria nobis: 𝔹
nos quoque sublimes Magnus facit. adspice litus,
spem nostri sceleris: pollutos consule fluctus
quid liceat nobis: tumulumque e pulvere parvo
adspice Pompeii non omnia membra tegentem.
6 (4C) quem metuis par huius erat. non sanguine clari:
quid refert? nec opes populorum ac regna movemus:
ad scelus ingentis fati sumus. adtrahit illos
in nostras Fortuna manus. en altera venit
victima nobilior. placemus caede secunda
Hesperias gentes. iugulus mihi Caesaris haustus
hoc praestare potest Pompeii caede nocentis
6 ut populus Romanus amet. quid nomina tanta
horremus viresque ducis quibus ille relictis
miles erit? nox haec peraget civilia bella,
inferiasque dabit populis, et mittet ad umbras
quod debetur adhuc mundo caput. ite feroces
Caesaris in iugulum: praestet Lagea iuventus
hoc regi, Romana sibi. tu parce morari:
plenum epulis madidumque mero Venerique paratum
invenies: aude: superi tot vota Catonum
Brutorumque tibi tribuent. non segnis Achillas Lucan
suadenti parere nefas. haud clara movendis,
ut mos, signa dedit castris, nec prodidit arma